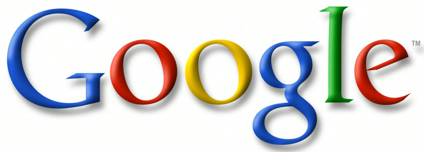
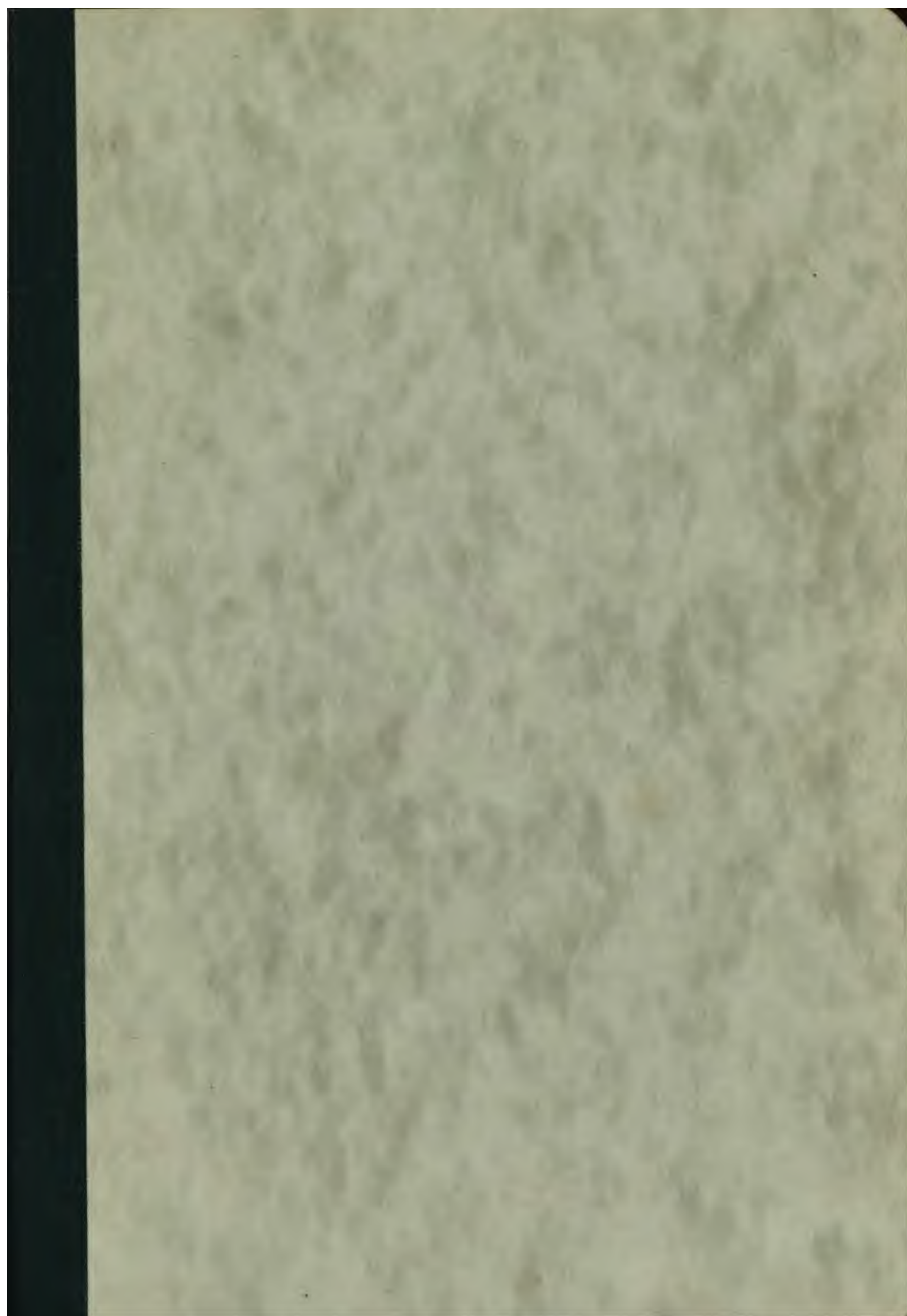
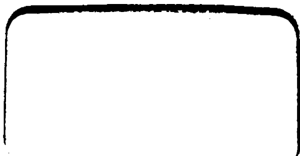

STANFORD UNIVERSITY
LIBRARIES

Obrana

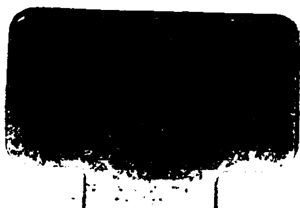
Libušina Soudu.

Kterou sepsal

V. BRANDL,
moravský zemský archivář.

V Brně, 1879.
Tiskem a nákladem Karla Winikera.

Obrana

Libušina Soudu.

Kterou sepsal

V. BRANDL,
moravský zemský archivář.

V Brně, 1879.

Tiskem a nákladem Karla Winikera.

Obrana Libušina Soudu.

Kterou sepsal

V. BRANDL,
moravský zemský archivář.

V Brně, 1879.
Tiskem a nákladem Karla Winikera.

I.

Poznámky paleografické.

Odpovídaje na spis, ve kterém p. vládní rada Šembera pravost Libušina Soudu a zlomku Evang. sv. Jana upírá, chci přestati na námítkách těch, které se týkají Libušina Soudu. Kladu také stranou všecky výroky a domysly, které p. Š. vynáší o nalezení, o nálezcích, o skladateli a písaři toho rukopisu, poněvadž, jak slyším, v Praze přichází se na stopu věci, která, utvrdí-li se pravdou, mnohou stránku posavádního sporu novým světlem ozáří.

Též jen zkrátka dotýkati míním toho, co p. Š. ve příčině paleografické o Libušině soudě praví, klada o věci té ve spisu svém na str. 49 — 56 výroky znamenitých paleografů i vlastní mínění své. Známoť, že jen tomu sluší platný a pravdivý úsudek o nějakém rukopisu pronésti, kdo jej před rukama má; na pouhém snímku přestati tu nelze. Já pak nemaje před rukama, bať neviděv nikdy rukopisu Zelenohorského nemohu jeho kriticky zde rozebírati; a proto ukazuji jen k některým stránkám výroků těch paleografů, kterých p. Š. se dokládá.

Co se týče Dobrovského, na kterého p. Š. především se odvolává, jest pravda, že při začátku tohoto století Dobrovský byl ne tak nejvýtečnějším než raději jediným znatelem paleografie v Čechách. Avšak není radno, ve příčině té k Dobrovskému se táhnouti jako k nějaké neomylné autoritě; neboť známo, že svéhlavost a vášnivost jej sváděly, že urputně na svém mínění stoje mnohokráte věci tvrdil, které s pravdou se nesrovnávaly. Právem mu vytýkají Šafařík a Palacký: „Wir erinnern nur an seine Gla-

golitica, worin er die glagolitische Schrift für einen frommen Betrug aus dem Anfange des XIII. Jahrhundertes erklärte, die indess seitdem in Handschriften des XI. Jahrh. (ad minimum) gefunden wurde" [1]). Podobnou výtku činí mu přítel jeho B. Kopitar, že totiž Dobrovský, nechtěje od svého mínění pustiti, rukopis psaný v XI. stol. do věku XIV. kladl: „Miseram Dobrovio e codice Paris. 2340 facsimile abecenarii bulgarici, additis latino charactere literarum nominibus. Poterat ergo saltim ex *hoc* judicare de Maurinorum competentia: at videsis, quam male nobis consulat cupiditas; maluit Dobrovius, *contemta scriptura latina sec. XI. exspatiari per Ludovici M. Hungarici tempora sec. XIV.* [2]) Podobně choval se Dobrovský ve příčině Libušina Soudu a evang. sv. Jana. Slyšev, že v Z. R. zmínka se činí o „plucích Čechových", prohlásil jej za podvržený dříve ještě než jej viděl. [3]) Když novonalezený zlomek evang. sv. Jana k němu přinesen byl, pravil: „Ach to jest něco jiného". Ä. D. o tom píší: „Diese Entdeckung machte ihm wirkliche Freude. Er schrieb das Ganze allsogleich eigenhändig ab und rühmte den Fund mit der ausdrücklichen Bemerkung, dass nun doch die Böhmen ein älteres Denkmal ihrer Sprache aufzuweisen haben als die Krainer in dem bekannten Freisinger Codex der königl. Bibliothek in München. Doch dauerte seine Freude nicht lange. Als er anfing, die eigenthümlichen Sprachformen dieses Fragmentes genauer zu analysiren, gewahrte er deren gänzliche Uebereinstimmung mit dem Fragment von Libuša's Gerichte. Diess machte ihn irre. Wenn das Evangelium echt und alt ist, so könnte auch das Fragment von der Libuša echt und alt sein: da aber dieses entschieden unecht sei, so müsse er auch jenes als unterschoben verwerfen — so hörten wir ihn, nicht ohne Verwunderung urtheilen... Gegen den lateinischen Text habe er nichts einzuwenden, die Interlinearversion aber sei neu und von H. Hanka hineingeschrieben."

Když se jednalo, chemickou vlastnost inkoustu, kterým Z. R. psán jest, na jisto postaviti a prof. Steinmann se vyjádřil, že chemickým prohledáním sice jistotu ztvrditi lze, že však větší část rukopisu tím se zkazí, zpěčoval se nějaký čas Dobrovský

[1]) Ä. D. p. 194.
[2]) Hesych. p. 55.
[3]) Ä. D. p. 173.

proti tomu praviv: „es könnte am Ende doch echt sein.“[4]) Váživše toto kolísání Dobrovského učinili Palacký a Šafařík r. 1840 vším právem tento výrok: „Wir wollen den Manen des auch von uns verehrten Mannes nicht zu nahe treten, wenn wir zur Erklärung dieses ungewöhnlichen Benehmens die Vermuthung äussern, dass er seiner Sache in diesem Streite nicht ganz gewiss war, dass er sich darin auf einen unsicheren Boden gestellt fühlte und daher auch zu Waffen seine Zuflucht nahm, die sein überlegener Geist sonst immer verschmäht hat.... Noch schwankender war seine Ueberzeugung hinsichtlich des Evangeliums. Nach H. Hankas Aussage kam er im Frühling 1828 wiederholt zu ganz ungewöhnlicher Zeit in's Museum, um sich das Fragment zeigen zu lassen. So oft und so lange er es nun in Händen hielt, gab er, im Widerspruche mit allen früheren Aeusserungen, dessen Echtheit von selbst zu. Im Sommer 1828 verfiel er aber bekanntlich in seine periodische Gemüthskrankheit, von welcher er bis zu seinem am 6. Jänner 1829 erfolgten Tode nicht mehr ganz erwachte. Auch scheint diese Krankheit von jeher nicht ohne Einfluss auf sein Benehmen in dieser Sache geblieben zu sein. Gewiss ist es, dass er in lichten Augenblicken oft (gegen uns selbst) das Bedauern äusserte, in dem Streite so weit gegangen zu sein.

Dobrovský tedy, který rukopis v XI. století psaný více pro svéhlavost než pro nedostatečnou znalost paleografie o tři sta let posunul do XIV. stol., který zlomek evang. sv. Jana měl za pravý, pak za podvržený a konečně opět za pravý, který Z. R. prohlásil za falsifikat a chemické zkoušce jeho nějaký čas se zpěčoval praviv „es könnte doch echt sein.“ — Dobrovský není tedy u věci té ani dosti spolehlivým ani dosti objektivným soudcem, který nad to více nikdy specielných důvodů, proč písmo za podvržené má, neuvedl; vytýkají mu Pal. a Šaf. Ä. D. str. 176: In palaeogr. Hinsicht brachte Dobr. keine speciellen Gründe vor; er begnügte sich im allgemeinen zu sagen: Wer alte Schriften aus mehreren Jahrh. genauer kennt, wird das Geschmiere auf den ersten Blick als unecht verwerfen.“

Více váhy má, co J. Pertz r. 1843 o Z. R. pravil, že hledíc k rozškrabanému pergaménu, k liniím inkoustem taženým a k písmu,

[4]) Ä. D. p. 173.

kteréž připomíná poněkud XIV. století, jest prý „neueres Machwerk.“ Co se týče rozškrabání pergaménu, nemohu úsudku pronésti nemaje rukopisu před rukama; avšak, povede-li ta stopa, kterou nyní v Praze nalezli, na pravou cestu, pak vysvětlí se, proč asi pergamén, na kterém zlomek evang. sv. Jana psán jest, Hankou dříve čistěn byl, nežli jej někomu ukázal, proč R. K. tak tajemně nalezen byl a proč Z. R. tak znešvářen jest. Co se však týče výtky Pertzovy, že písmo Z. R. připomíná poněkud XIV. stol., nelze k ní přistoupiti; neboť (pokud podle snímku souditi lze) písmena e, N a z v té spůsobě, v jaké jsou v Z. R., v XIV. století jistě se nenalézají.

Prof. Th. Sickel vytýká podle p. Šembery hlavně, „že Libušin Soud psán jest inkoustem šťávozeleným, jenž jest zřejmou známkou falsifikace, poněvadž v starých památkách užívalo se toliko inkoustu černého a červeného, a zelená barva, kde se shledává, jest jenom účinek oxydace na některých místech rukopisu vzduchu vydaných, jako na př. na přípisku v Rajhradském Martyrologium Romanum z IX. a v Roudnickém Nekrologu z XV. století.“ Neznaje Nekrologu Roudnického nechci o něm mluviti; co se však týče zelené barvy na přípisku staroslovanském v Rajhradském Martyr. Romanum, mohu jistiti, prohlédav jej velmi bedlivě, že barva toho přípisku není následek oxydace; neboť napsán jest přípisek ten na fol. 70, na kterém také psáno jest 20 řádků latinského textu; inkoust tohoto písma latinského nezměnil se, kdežto přípisek staroslov. jest barvy zelené. Tato barva zelená nemůže býti následek oxydace vlivem vzduchu; neboť 7 řádků toho přípisu jest na fol. 70 dolů pod latinským textem psáno a slova: „vъtoroe nebo zemi“ psána jsou na vrchu strany následující nad latinským textem. Jest-li zelená barva následek oxydace na některých místech rukopisu vzduchu vydaných, pak by byl zajisté inkoust na fol. 70 a sice na obou stranách oxydoval a zzelenal, jelikož by – hledě k tomu, že na jedné straně jest přípisek zelený dolů a na druhé svrchu — celý list vzduchu vydán býti musel. Z toho však, že 20 řádků latinského textu na první straně listu 70. a 18 řádků lat. textu na druhé straně zachovalo obyčejnou barvu inkoustu, kdež starosl. přípisek na obou stranách má barvu zelenou, vším právem soudím, že tato zelená barva není následek oxydace, nýbrž následek zvláštního inkoustu, jako při Z. R. Palacký, který dne 14. srpna 1837 tento

přípisek nalezl, praví o něm takto: „Als wir jene merkwürdigen Zeilen zum ersten Male genauer untersuchten, fanden wir nur noch auf einigen Buchstaben die ursprünglich aufgelegte Tintensubstanz als eine feine trockene Kruste von brauner Farbe; diese Kruste löste sich aber schon bei der leisesten Berührung ab und unter ihr kam jene grüne Farbe zum Vorschein, die wir sowohl bei unserem in Rede stehenden böhmischen Manuscripte (t. j. při Libušině Soudě) als bei jenem slavisch-cyrillischen Fragment als eigenthümlich bezeichneten. Dies erklärt die bis dahin dunklen Worte des unbekannten Einsenders, „dass die Schwärze, als er den Staub vom Manuscripte mit feuchtem Schwamme abwischte, sich nachher in's Grüne verwandelt habe.“ Er hat, wie nicht zu zweifeln, die locker anliegende braune Tintenkruste weggewischt und so blieben denn hier, wie in jenen cyrillischen Zeilen von Raigern, nur matte grüne Spuren der ehemaligen Buchstaben zurück.“ [5])

Zelená barva rukopisu není tedy následek oxydace, aniž to tvrzení má podstaty, že Z. R. psán jest šťávozelenou barvou; neboť Custos Korda, který Z. R. chemicky prozkoumal, tvrdí určitě takto: „Was die Tinte betrifft, so kann ich dieselbe nur für eine Eisentinte erklären, wie die rückgebliebenen Spuren derselben mit Reagentien unbezweifelt darthun.“ [6]) Vůči tomuto určitému tvrzení pozbývá vší váhy výrok prof. Steinmanna, ku kterému se p. Š. na str. 53 táhne: Steinmann totiž r. 1824 vyřkl, že písmo v Z. R. jest nové a zelená barva taková, že nevydrží ani tři léta. Od r. 1824 uplynulo 55 let a ejhle, zelená barva Z. R. posud vydržela tak jako v Martyrol. Rajhradském! — Přes to přes všecko jest zelená barva Z. R. a Martyr. Rajhradského zvláštnost, která jen tím podezřívavosti pozbývá, že dokázáno, že povrch inkoustu byl dříve obyčejné barvy inkoustové. Avšak zvláštností, třebas i závažnějších, jest také při jiných rukopisech dost; tak vytýká Pertz Mon. 1, 21 jednomu kodexu z IX. stol. „praeter rubrum flavus quoque et viridis color, *rarus in ejus aevi libris,* litteris majusculis numerisque pingendis adhibetur.“ —

Co se týče výroku Wattenbachova o Libušině Soudu: „jest to „Machwerk“ co se týče obsahu nemožný, a co se týče paleo-

[5]) Ä. D. p. 21.
[6]) Ä. D. p. 22.

grafie „stümperhaft“ uděláno“, mohu tento výrok slavného učence vytištěný roku 1863 a 1878 doplniti jiným výrokem, který on r. 1871 ve svém díle znamenitém „Das Schriftwesen im Mittelalter“ na str. 239 položil. Vypsav totiž okolnosti, za kterých falšované spisy obyčejně na světlo se přivádějí, praví pak: „Dergleichen Wahrnehmungen müssen natürlich auch in analogen Fällen Verdacht erregen. Es ist z. B. sehr auffallend, wenn, nachdem die alten serbischen Lieder bekannt geworden sind, die nun auftauchenden altböhmischen Denkmäler theils anonym mit der Post ankommen, theils unter alten Pfeilspitzen in einem Thurmgewölbe, allein von Hanka, gefunden werden, wenn die Dinte bald gelb bald grün ist, die Schrift so seltsam, dass man sich durch die Erfindung einer eigenen böhmischen Schreibschule, ausschliesslich für diese Producte, helfen muss. Und diese Umstände wiegen um so schwerer, da notorische Fälschungen im genauesten Zusammenhange mit jenen angeblichen Entdeckungen stehen.“ Patrno, že Wattenbach má Libušin Soud i Kralodvorský rukopis za podvržené pro obsah i pro písmo. Na jednom místě praví, že Z. R. podle obsahu jest nemožný a na druhém, že oba rukopisy proto falšovány jsou, any teprv nalezeny byly, když starosrbské písně ve známost vešly. Co se týče výtky slavného učence stran obsahu, tuším, že by jí nebyl učinil, kdyby mimo útoky Büdingrovy a Fejfalíkovy si byl všímal obrany Palackého, Šafaříka, bratří Jirečků, Hattaly atd. Co se týče výtky stran písma, věříme, že jest neumělé, nedovedné, jakož se dále ještě o tom zkrátka vyslovíme; i tomu neupíráme váhy, že Z. R. a K. R. v podezření se uvádí tajemným spůsobem nalezení a že tím časem, když nalezeny byly, skutečné falsifikaty se objevily. Ale jsme přesvědčeni, že by se útoky na tyto obě památky nebyly činily, kdyby Dobrovský svůj útok na Z. R. nebyl učinil a kdyby oněch skutečných falsifikatů nebylo.

Pan kanovník A. Petruševič toho jest mínění, že Z. R. jest palimpsest. Avšak p. Petruševič v čísle 34 časopisu Lvovského „Slovo“ praví, že Z. R. sotva pět minut měl v rukou; za těch pět minut nemohl tedy rukopis tak důkladně proskoumati, aby jeho tvrzení, že Z. R. jest palimpsest, vyvrátiti mohlo výrok Palackého učiněný po bedlivém zkoumání onoho rukopisu, kterýžto výrok zní: „Gleichwohl ist nirgends auch die leiseste Spur zu

finden, dass hier ein Codex rescriptus sei." [7]) Proto také praví p. Petruševič v č. 33 téhož listu, že konečné rozřešení, zdali Z. R. jest palimpsest čili není, díti se může jen na základě znaleckého prozkoumání pergaménu, na němž Z. R. psán jest. V rozbor jednotlivých výtek p. Petruševičem učiněných nechci se dáti proto, že jich dotčený pán nečiní na základě důkladného prozkoumání rukopisu samého; jen toho dotýkám, že netřeba se diviti výroku Palackého, že červená písmena a známky rozličné mohly býti udělány v XIII. století nebo později; neboť illuminování rukopisů nestávalo se vždy tím časem, kdy rukopis psán byl, nýbrž mnohokráte později. Tak uvádí Wattenbach příklad,[8]) kde rubriky v kodexu psaném v X. stol. učiněny byly teprv r. 1396, a v archivě zemském máme několik rukopisů, kde některé iniciálky v téže knize jsou dělány, některé nejsou, a zase máme rukopisy, kde nikdy psány neb malovány nebyly a místa pro ně prázdna zůstala. I to půjčuji, že Hanka všelijak mazáním, barvením, radováním proti Z. R. hřešil, jak to činil s K. R. a s jinými písemnostmi; neb ukazoval mi nebožtík Chytil r. 1858 dvě listiny od Hanky vypůjčené, do kterých Hanka tam, kde písmo nehodami času zhlazeno bylo, text podle domyslu svého vepsal! — Největší váhy klade p. Petruševič na vnitřní důvody, pro které Z. R. za falšovaný má: „Tím způsobem netrvalo mé osobní zkoumání Zelenohorského Rukopisu více než pět minut. Moje zvědavost co se týče zevnějšku toho rukopisu byla uspokojena. Rukopis učinil na mě podivný dojem; neboť já byl již dříve ze vnitřních příznaků Zelenohorského Rukopisu úplně přesvědčen o podvrženosti jeho." (Slovo č. 34). Jaké váhy tyto „vnitřní příznaky" jsou, uvidí se z rozpravy, kterou níżeji o obsahu Libušina Soudu klademe. —

P. Šembera sám činí tyto paleografické námítky. Za prvé vytýká, že písař vynechal mnohých písmen a poznačil je pak dle Kralodv. Rukopisu nad řádky. To jest ovšem taková neobyčejnost paleografická, že ji téměř ve všech starších rukopisích nalezáme; tak píše na př. bible Lobkovská fol. 1. nad voda^{i}, je^{o}, ze^{i}, poživa^{e} (= poživanie) zplo^{l} (= zplodil) a kde jest zjevná chyba

[7]) Ä. D. p. 19. Codex rescriptus nebo palimpsest jmenují se ty kodexy a diplomy, kde původní písmo se vyškrabalo a nad tím pak jiné texty se psaly.

[8]) Das Schriftw. i. Mittelalt. p. 197.

písařova, dává se vynechané písmeno taktéž nad řádek jako na
l l
př. v bibli Bočkovské Fol. 4: skada a Fol. 6: zpozeny. Někdy písař své chyby nepozoroval a pak zůstala chyba v rukopisu, jako na př. v K. R. czni = czrni, kutost = krutost, pokrichsie = pokrichusie, Vlaslaslaua = Vlaslava, mci = meči, pochládecze = pochladeczce, zauoi = zaboj, zozepie = rozepie, krainach = kraiinach, pohrsieba tmrch = pohrsiebat mrch atd.; i v Leg. sv. Kat. jsou takové chyby ku př. na vely y sirokej (Fol. 13) místo: na velikej, aneb: douostoyna místo: duostojna (Fol. 15). Taktéž píše duchovní píseň z druhé polovice XIII. stol., nedávno objevená p. Paterou ckrenie místo křešcenie. Jmenovitě chyba: rozuzenu místo k rozsuzeniu spáchána v K. R. mnohokráte; píše se tam: roskocisie m. rozskocisie, mustuo m. mužstuo, wmuska m. mužska, wrastuie m. wražstuie atd.

A co teprv máme říci o glossách z XII. stol. pocházejících, které p. A. Patera nedávno nalezl a v Čas. Mus. 1878 str. 536 ssl. otisknouti dal. Na str. 545 praví: „Při psaní vynechána jsou písmena v následujících slovech: nad(d)uřmi, iz(i)aui sa, iesp(i)tal, p̄(d)vvedeti, rospro(s)tritim, ro(z)sede sa, ro(z)suzaia, ro(z)suzal bi [9]), ro(z)stroienih, zto(i)albi, ut(u)ridi.

Jest-li pro takové chyby Z. R. podvržen, jsou ovšem tyto glossy i také K. R. falsa, a nejen ty, nýbrž každý spis, kde chyby se naskytují. Tak má bible Lobkovská na Fol. 240: a učinil si mnohé, místo učil si = docuisti multos. Job. 4, 3), tedy falsum; bible Bočkovská na Fol. 4: odkudby kudby; F. 5 že zalatinu částku m. zahubenú; F. 5 včejší m. chytřejší; F. $^8/_6$ rokázal m. rozkázal; — Leg. sv. Prokopa ve Star. Sklád. I. str. 2 v. 21: na chudých k tomu na chudých, což smyslu nedává, a v. 109: děkan, probošt, úředníci m. i třídníci, tedy opět falsum; — v rukopisu Strahovském Tristrama stojí psáno: chci vaším sedlákem býti (Starob. Sklád. 4 str. 19) m. sedákem, tedy falsum; — kniha Rožmberská má kmeť m. změť, tedy falsum; — kniha Tovačovská má komorníky m. kanovníky, tedy

[9]) Zde má p. Š. úplné psaní Lib. Soudu: rozuzenu. — Zdá se, že toto časté vynechávání liter z a ž před s má příčinu svou v podobnosti zvuků těch sykavek po sobě jdoucích, jako posud v obecné mluvě jest slyšeti rosoudil, rosypal m. rozsoudil, rozsypal atd.

falsum atd. — Co se týče výtky, kterou činí p. Š. veršům: „cnim se zmiia unori“ a „stara roda ietui popeloua,“ promluvím o ní nížeji.

Dále vytýká p. Š. takto: „Chtěje (písař) ušetřiti pergaménu, jako by v IX. stol. byla bývala veliká nouze o oslí kůže, psal těsně a v jednom kuse, slov a slabik neoddělovav a to způsobem takovým, že v 28 slovích napsal jedinou literu na jednom a celé ostatní slovo na druhém řádku, totiž při 11 slovích na začátku, na př. l-esi, b-ratri atd. a při 17 slovích na konci, na př. ulastouic-a, cnesn-o a j. Takového oddělování jediné litery od celého slova není příkladu v nižádné staré památce, leč někde po různu.“ P. Š. toto své tvrzení klade s velikou jistotou a s velikým sebevědomím; avšak nedokázal tím paleografické vady Z. R., nýbrž dokázal jen toho, že starých rukopisů ne dosti bedlivě si všímal. Kdyby se byl podíval na snímek, který přidán jest k Erbenovu vydání Štítného, byl by spatřil, že v řádku 10. při slově: knihy, písmeno k jest jediné na řádku tom, ostatní pak písmena, nihy totiž na ř. 11. Kdyby se byl podíval na snímek ve vydání Leg. sv. Kateřiny, bylby viděl na prvním řádku, že při slově: Hrzyesye, písmeno **h** jest na konci řádku prvního, ostatní písmena, rzyesye na začátku řádku druhého; taktéž byl by viděl v řádku 14 při slově: klanyechu, že písmeno **k** jest na konci řádku 14ho, ostatní písmena lanyechu totiž na začátku ř. 15ho. A takové pozorování bylo by jej pobídlo podívati se do několika starých rukopisů a byl by se přesvědčil, že takové oddělování jediné litery není bezpříkladné v starých památkách, nýbrž že velmi zhusta se naskytuje. A poněvadž p. Š. myslí, že písař Z. R. tak psal, aby pergaménu šetřil, položím mu především příklady z bible Lobkovské, jejížto písař, psav pro rodinu bohatou, neměl potřebí pergaménu šetřiti, aniž ho šetřil, an písmem velikým psal, tak že bible ta obsahuje 575 velkých folií pergaménových. Vyberu příklady, které jsem nalezl v bibli té na Fol. 1—12, přičiním příklady z bible Bočkovské nalezené na Fol. 1—6, pak příklady z rukopisu K. R. a z Leg. sv. Kateřiny, Fol. 1 — 12 a pak jak se mně namanuly z rukopisu Hermas Pastor a konečně z tištěného Passionálu Plzenského Fol. 1.

B. Lobk.		B. Lobk.		B. Lobk.		K. R.	
Fol. 1.	...... w ladl	Fol. 2.	.... t waři	Fol. 6.	.... w ssak	p. 6.	.... h romadu
„	...... cz louiek	„	.... w ssichni				
„	.... w sselikého	„	.... z lořečil			p. 7.	.... w sie
„	.... w zata	Fol. 3.	.... w ssel			„	...... ch luma
„	.... w ssech	Fol. 4.	.... w ssecka			p. 11.	.... v zhóru
„	.... w sselikého	Fol. 5.	.... k dyž				
		„	.... d wie				

B. Bočk.		B. Bočk.		Leg. Kat.	
Fol. 1	..... p rzebyval	Fol. 4.	..... s wiedomie	Fol. 65.	..... ch tie
„	..... s vym	„	..... w zacznost	Fol. 83.	..... w sech
„	..... s me	„	..... s watych	Fol. 120.	..... s mycle
„	..... s luneczny	„	..... z hrzal	Fol. 125.	..... m ne
„	..... p táte	„	.... z travu	Fol. 134.	..... w lásek
„	..... k dyž	Leg. Kat.		Pass. tišt.	
„	..... k terúž	Fol. 1.	..... k dež	Fol. 1.	..... w zdiono
„	..... ch walejiczím	„	..... m udri	„	..... w ieczne
„	..... z wuoziczie	„	..... s nažnějšího	„	..... rz ka
„	..... s watym	Fol. 2.	..... g istem	„	..... k niehach
„	..... s tromu	„	..... d wora	„	..... k dyž
Fol. 2.	..... cz tess.	Fol. 4.	..... g mate	„	..... B uoh
„	..... z pupna	Fol. 6.	..... s wei	„	..... s waty
Fol. 3.	..... k nyhy	„	..... p romienenye	„	..... A ugustin
„	..... d wie	Fol. 9.	..... w sie	„	..... w ssem
„	..... w syem	Fol. 12.	..... s mysla	„	..... z posob
„	..... z kalenym.	Fol. 29.	..... h romadu	„	..... p rodlenie

I toho, že všecka písmena slova stojí na konci řádku a jen poslední písmeno na začátku řádku následujícího, jest dokladů dost, na př.:

Leg. Kat.			
Fol. 1.	. . . . . . kralov u	Fol. 5.	. . . . zly ch
Fol. 9.	. . . . na d	„	. . . . . . obrati w
Fol. 14.	. . . . . . drahy m	Fol. 6.	. . . . ta k
Fol. 15.	. . . . ja k	Fol. 7.	. . . . ži w
Fol. 117.	. . . . prz i	„	. . . . aby ch
Her. Past.		„	. . . . zły ch
Fol. 1.	. . . . . . kniha ch	Fol. 9.	. . . . velik u
„	. . . . . některy ch	„	. . . . n a
Fol. 2.	. . . . bie ch	„	. . . . . . pokry w
Pass. tišt.		„	. . . . g i
Fol. 2.	. . . . znamenity ch	„	. . . . gegi e
„	. . . . brz o	„	. . . . hor y
Fol. 3.	. . . . . . czasy ch	Fol. 10.	. . . . dne ch
„	. . . . svy ch		
Fol. 4.	. . . . ta k		

Z těchto dokladů, které by se na sta rozmnožiti daly — neboť naskytují se téměř ve všech českých rukopisích i též v prvotiscích — může p. Š. poznati, že námitka svrchudotčená jest zajisté beze vší podstaty. Připouštím, kdyby takového oddělování nebylo v jiných písmech českých, že by proto Z. R. podezřívati se mohl; ale táži se, kterak Hanka to r. 1818 nebo 1817 mohl věděti, když to p. Š. ještě do r. 1879 nepozoroval? Ale jest zde ještě nápadnější věc. Palacký v Ä. D. píše na str. 27: „Am auffallendsten ist diess z. B. in dem Worte trut, dessen erste zwei Buchstaben tr die dritte Columne schliessen, die letzten ut aber die vierte anfangen.“ Že dvě písmena jednoho slova na konci jedné kolumny jsou a ostatní na začátku kolumny násle-

dující, aniž se šetřilo tak zvaného logického oddělování, to se stávalo často; ašvak nad to více pozoruje se také, že pouze jediné písmeno na konci jedné kolumny jest, ostatní pak že jsou na začátku sloupce následujícího, na př. v bibli Bočkovské str. 2. sloupec 2. poslední písmeno č a ostatní písmena, totiž **teš** na straně 3. v sloupci 1; — str. 17. sl. 1, **s** a sl. 2. **vých**. V české kronyce nedávno ze Švéd navrácené strana 171 končí písmenem **m**, ostatní písmena **luveno** totiž jsou na str. 172; str. 172 končí písmenem **z**, ostatní písmena **troskotati** totiž jsou na str. 173. I v tištěných knihách tuto zvláštnosť češtiny pozorujeme; pročetl jsem za tím účelem ze 1025 sloupců Pass. Plzenského 145 a nalezl tyto doklady: konec sloupce 13. **v**, začátek sloupce 14. **zhoři**; konec sl. 16. **spravedlno**, začátek sl. 17. **st**; — konec sl. 37. **v** začátek sl. 38. **dal**; — konec sl. 48. **ni**, začátek sl. 49. **cz**; — konec sl. 57. **J**, začátek sl. 58. **ezu**; — konec sl. 125. **g**, začátek sl. 126. **ducze**; — konec sl. 139. **k**, začátek sl. 140. **dyž**; — konec sl. 141 **s**, začátek sl. 142. **vými** atd. Divná to přece věc! Čeho Palacký do r. 1840 nepozoroval, Hanka to věděl již r. 1818!

Taktéž nesrovnává se ve všem se skutečností výrok pánč Šemberův: „kdyby písmo Libušina Soudu pocházelo z IX. věku, musilo by se srovnávati téměř ve všem s písmem těchto zlomků (t. j. Frisinských) hledíc k době jich původu a k sousední krajině bavorské, kde jsou psány; však ono odchyluje se od něho naprosto, jakož od písma všech jiných památek IX. a X. století, což shledá každý, kdo přirovná snímek Libušina Soudu k fotografovaným tabulkám písma v Sickelových Monumenta graphica IV.... kdežto písmo Zlomků Frisinských má s písmem všech uvedených tu památek patrnou podobnost.“ Neboť jsou v Pertzových Mon. Germaniae písma z IX. a X. století, která od Zlomků Fris. velmi se liší.

Dále vytýká p. Š., že v Lib. Soudu jest písmo nepřerušené, kdežto ve zlomcích Fris. jsou slova tak oddělena, jak jest posud obyčej. Jest-li takové oddělování slov podle nynějšího spůsobu kriteriem padělanosti rukopisů, jest na př. Martyr. Rajhradské také paděláno; neboť tam se naskytují dvě i tři slova v jedno psána, což ovšem jest zbytek dřívějšího psaní nepřerušeného; tak na př. Fol. 3. Aeternachristimunera (= Aeterna Christi munera), inhisfilius (= in his filius), quipassus subnerone (= qui passus sub Nerone), a není vůbec ani jednoho listu mezi všemi

139 listy, kde by takové stahování více slov v jedno se nenalezalo. Podle toho kriteria jest také falsován K. R., poněvadž, jak fotografické vydání ukazuje, i tam tento způsob psání se naskytuje; vždyť p. Š. sám položil ukázku psaní K. R. ve svých Děj. Lit. 1869 str. 472, kde na př. stojí: „jakorelletie = jak orel letí“. Anoť jsou podle toho falsovány všecky starší rukopisy české, jelikož ve všech obyčej jest více slov v jedno sloučiti, na př. snímek při vydání Erbenově Štítného má na 25 ouzkých řádkách šestnáct dokladů: **ikaždému**, **vjeho**, **azkázal**, **prosvú**, **vpaměti**, **atako**, **ssebú**, **otom**, **kspasenie**, **istěmi** atd. V I. sv. Půhonných kněh dal jsem na str. 173—188 vytisknouti půhony podle napsání rukopisného a kladu zde několik příkladů str. 185: **Cunynaměsta**, **aspálil**, **aya**, **vžidech** **ywkřestanech**, **ysmymi**, **avsadil** **mě** **dosvé** **klády** **adosvých** **řetězóv**, **atu** **inamně**, **bezboha** **abezpráva** **anemaje** **kemně** atd. Anoť i starší tisky naše jsou podle toho kriteria falsifikaty; tak jest tištěno na př. v Passionalu Plzenském Fol. 1. **knám**, **vněmž**, **znebes**, **provšech**, **nasvět**, **aprotož**, **ařka** atd. Fol. 3 **advěneděli** atd. V tiskopisích ovšem jest jen obyčej ten, spojky a předložky s jmény přídavnými, statnými a s náměstkami spojovati; ale i to jest zbytek původního písma nepřerušeného, který se do sklonku 16ho stol. pravidelně a v první čvrti 17ho stol. ještě po různu zachoval. Tak jest na př. ve zřízení Mar. Mor. z r. 1545 tištěno na str. 6: **naspráwu**, **nakomorní**, **nekté**, **kevšemu**, **bezelsti**, **pojeho**, **bezmeškání** atd., na str. 10: **podmajestatem**, **vevšem**, **dolavic**, **nakterúžto**, **odkrále** atd.

Svrchudotčené námitky, které p. Š. v příčině paleografické činil, nemají tedy váhy žádné. Podobně má se to s výtkou tou, že v Libušině Soudu jsou zkráceniny písma tak jako v královdvorském Rukopise. O zkráceninách promluvím ještě nížeji.

Půjčuji, pokud dle snímku podaného v Ä. D. souditi mohu a smím, že v Z. R. jsou některé věci, jež nápadnými slouti mohou. Tu jest především celý zevnějšek písma; avšak jsouť také jiné rukopisy písma zvláštního a velmi nápadného, aniž se proto za falsované mají. Tak praví Wattenbach: „In der Wiener Handschrift 954 stehen Briefe des h. Hieronymus saec. VIII. über Blättern einer lat. Uebersetzung der Sprüche Salomonis in Uncialschrift, etwa des 7. Jahrhunderts, und der griech. Legende vom h. Georg in einer s e h r e i g e n t h ü m l i c h e n Uncialschrift,

welche Detlefsen ins 5. Jahrhundert setzt [10].“ Nad to více sluší uvážiti, že písař Z. R. věrojatně nebyl kněz; neboť známo, že kněži všudy se snažili, vyhladiti upomínky na pohanství a křesťanský kněz byl by tedy sotva opsal báseň zvelebující „pohanskou prorokyni“ Libuši. Frisinské zlomky obsahující obecnou zpověď bezpochyby knězem psány byly a odtud se vysvětluje, že ony více s mnišským písmem se srovnávají než Z. R. Za tou příčinou má také písmo Z. R. jiný ráz, jenž ukazuje, že písař neuměl tak pravidelně a úsečně psáti jako mniši, kteří po celý věk svůj psávali. Nelze upírati, že písmo, jehož ve středověku západní Evropa užívala, jakousi pravidelností ze staršího franského písma se vyvíjelo; ale tento vývoj stal se poznenáhlu a ne všudy stejnou pravidelností, tak že lokální odchylky se naskytují [11]. Takových odchylek mají české rukopisy několik. K těm náleží především, že tyto rukopisy, anoť i tisky prvotní, neoddělují slabiky na konci řádku, jak ostatní rukopisy a tisky, nýbrž na spůsob ten, který svrchudotčen jest. Sem náleží také spojování více slov v jedno, jak to vidíme v K. R., v Leg. sv. Kateřiny, v Půhonných knihách, anoť ještě v tiscích století XVIho. Sem náleží také spůsob zkracování slov, jehož dotýkám jen potud, pokud se vztahuje ke skratkům, jež podobny jsou skratkům v latině užívaným. Tu jest především skratek ꝓ = pro. Toho skratku užívala čeština právě tak jako latina a užívala ho ještě v 16. stol. i v písmě i v tisku, anoť v písmě ještě v 17. století; avšak neužívá ho tak často jako latina; neboť na mnohých místech píše se neskraceně: pro, prorok, provolati. Za zvláštnost uvádím, že Leg. Kat. na Fol. 9 má skratek i také slovo vypsané: ꝓro.

Co se týče lat. skratku p̃ = pra, zhusta ho čeština a nejvíce ze všech zkracenin užívá. Avšak, kdežto latina klade v tomto skratku vždy stejné znamínko nad písmenem p, kladou některé české rukopisy dvě tyčky: p̈. — Za zvláštnost připomínám, že skratek p̃ v některých českých rukopisích na př. bibli Lobkovské neznamená pra nýbrž pán.

Latinský skratek ꝑ znamená obyčejně per, ale v češtině znamená také pri, pre. Za tou příčinou měl Fejfalík K. R. za

[10] Das Schriftw. im Mittelal. p. 174.

[11] Srovn. Wattenb. Anleit. z. lat. Palaeog. p. 19.

podvržený [12]); avšak dokázal touto výtkou jen toho, že starých rukopisů českých bať ani latinských skratků dobře neznal. Neboť lat. skratek ꝑ neznamená pouze per, nýbrž také par a por; jaký to tedy div, že v češtině znamená také pri a pre? Nad to sluší uvážiti, že čeština má málo slov se slabikou per, ale ovšem mnoho se slabikami pri a pre; od té doby pak, co se vyslovovalo při a pře a co se psalo prsi, przi, prse, prze rychle tato zkrácenina se vytrácela, tak že jí v XV. stol. již jen velmi zřídka nalezti lze, jakož jí vůbec v češtině nikdy tak často se neužívalo jako skratků ꝓ a p̃. Z. R. píše sice ve v. 27: ꝑde, v. 30. 31. ꝑletese, v. 98. ꝑs (= pres), ale ve v. 103. pride a taktéž ve v. 129: prinesechu. K. R. píše na str. fotogr. 2: ꝑd = pr(z)ed, ale na str. 5: prziez, przied, przieudatných a str. 6 przied. Bible Lobkovská nezkracuje obyčejně slabiky při; ale kde ji kratí, činí to znamením p̍ neb ṗ. Leg. sv. Kateřiny píše obyčejně při bez skratku; a kde kratí, klade znamení skratku svrchu mezi písmenami a sice takové: p'etele (Fol. 7 = prietele). Za zvláštnost zde vytýkám, že táž Legenda někdy pro slabiku pri neklade obyčejný svůj skratek, nýbrž skratek, jenž z pravidla pro slabiku pra se kladl, na př. p̃gide (= prijde Fol. 18).

Glossotar z XII. stol., jehož glossy p. Patera vydal, měv před sebou latinský spis, do kterého glossy vepsal, užívá těch skratků, které v latině viděl; tedy p̄ = pre (prae) a p̍ = pri.

Vytýká se také Z. R. zvláštnosť některých písmen; jest to výtka, kterou mnoho jiným rukopisům taktéž učiniti lze jest. Uvádím na př. K. R., kde na str. 12 fotogr. vydání ř. 26 jest zvláštní z, na str. 15 ř. 20. jest a zvláštní, a na str. 24 ř. 29 a zcela odchylné podoby, na též str. ř. 19 h nesouměrné podoby, na str. 23 ř. 25 b zvláštní, na str. 28 ř. 18 zvláštní l atd.; příklady může každý sobě vyhledati z Vrťátkova vydání fotografického K. R. Avšak i v jinojazyčných spisech jest zvláštností dost. Tak nezná latina litery w; když ale němčina začala se psáti, bylo zapotřebí, pro něm. zvuk ustanoviti zvláštní písmeno a ustanoveno dvojité lat. v t. j. vv neb dvojité uu. Tohoto písmena užívalo se ještě v 11. stol., ve kterém začalo se psáti w,

[12]) Ueber die Königinh. Handsch. p. 108.

ač [13]) vedle toho ještě v 12. a 13. stol. po různu se psalo **uu**; avšak, ačkoli **w** teprva v 11. stol. se naskytuje, má předce jeden berlínský kodex pocházející ze stol. IX. již **W**; jest proto ten rukopis falsován? [14]) Z. R. klade na označení čes. zvuku **k** litery **c** a **k**; totéž činí glossy z XII. stol. a totéž činí také Leg. sv. Kateřiny; jsou tyto dva spisy proto falsa? Abych zkrátka řekl: s touže určitostí, jako se ustanovuje rok a den narození i úmrtí člověka, nelze ustanoviti, kdy poprvé a kdy naposled toho neb onoho znamení písmenného se užívalo. Nejjistější znamení — a to jen při některých písmenech — jest negativní t. j. když písaři neznajíce již písmena nějakého při opisování kladli písmeno jiné a dopustili se tudy chyby; to se stávalo na př. s písmenem **z**, kteréž v 11. a 12. stol. obdrželo prodloužením střední čáry do výšky a okrouhlením horní i dolní příčky (vypadajíc takto: ʒ) podobu litery **h**; a písaři pozdější kladli skutečně místo toho **z** literu **h**; jest taková chyba psaní důkazem, že podobné spisy jsou falsa? Nikoli, nýbrž dokazuje jen toho, že písaři opisovali spis, který z 11. nebo 12. stol. nebo ze začátku 13. století pochází.

Avšak ani toho, aby stejnodobé rukopisy vypadaly jeden jako druhý, nelze na starých rukopisích žádati; máť se s tím, jako za doby nynější: všichni píšeme stejně zdobenými literami, ale každá ruka jest jiná. Porovnejmež jen snímky písem stejnodobých v Pertzových Monumentech a uvidíme, že, ač písma ta mají na sobě povšechný ráz doby, předce ruka každého písaře jest jiná! A porovnejme písmo K. R. k písmu Mor. desk zemských z r. 1348; kdo medle by tvrdil, že mezi oběma písmy jest veliká příbuznost, ač dobou psaní sobe blízky jsou? Aniž takové důslednosti, která by n i k d y z pravidla a obyčeje nevykročila, při starých rukopisích nalézti lze; v latinských se to velmi, velmi zřídka pozoruje. Ale předce se píše na př. v kodexu dvorské bibliotéky Vídenské č. 332 z konce 11. stol. pocházejícím: arnulfus, haistulfus, rudolfus nikoli arnul**ph**us, aistul**ph**us, rudol**ph**us, píše se adulterium a ad**h**ulterium, adolescens, adu-

---

[13]) Tak se píše v orig. listině r. 1249: **Wnorov**, **Czastolouu** (Cod. Mor. 3, 111 a v Homiliáři Opatovském asi 1250—1260: **wzíuuati** (= vzývati).

[14]) Viz Wattemb. Anl. z. lat. Pal. p. 18. Dvojité **uu** místo **v** psalo se také v češtině v 13. i po různu ještě v 14. stol. —

lescens a adhulescens, aetenus místo pravidelného hactenus, a zase hac a hubi místo pravidelného ac a ubi, píše se častěji ugo místo pravidelného hugo, píše aetiam a etiam, equus a aequus atd. [14]), právě tak jako v Alexandreidě čteme hostaven, hopice místo: ostaven, opice; v Žalt. Wittenberském horel, horati, hoheň místo: orel, orati, oheň, anebo tamtéž vovce, vohražené místo: ovce, ohražené atd. V češtině však není důslednosti pražádné, není jí ve starší době a není jí ani na sklonku 15. stol., když Hus, užívaje diakritických znamínek před ním po různu užívaných v soustavu byl uveďl. Tak píše se na př. v bibli Bočkovské: przytiehli vedle ṙka, a tovaṙystvo uderzi, aspoṅ vedle pron (= proň), ze czti vedle obyċej atd. Důsledněji užívala bible Lobkovská diakritických známek; za to však udělal si písař její písmeno nové, kterého, pokud se pamatuji, v jiném spisu jsem nenalezl, totiž písmeno u týčkované, tedy u̇ místo v a klade bez soustavy a pravidla hned u̇ hned w, někdy i v témž řádku, na př. Fol. 1. ř. 8. 21. nazu̇al, ř. 25. owoce a ř. 30 ou̇oce; ř. 12. ustawi a su̇ietili, ř. 40. stwoři člou̇ieka atd. Podobně klade se v „Mastičkáři“ tyčka nad y, tedy ẏ. V dřívějších stoletích tím méně o nějaké důslednosti řeč býti může; tu znamená s nynější zvuk, tu zase š, tu zase ž; z znamená nynější zvuk, ale také ž, anoť koncem 13. a začátkem 14. stol. píše se v některých rukopisech z a zz místo s; tu se píše i m. y a y m. i; píše se ei a ey, literou c naznačuje se i c i č i k, atd., tak že ve většině rukopisů rozdílu mezi grafickým a fonetickým psaním naprosto ustanoviti nelze. Tuto okolnost nejlépe pozorovati lze při jotaci, kde bujnou sílu dialektů a vliv její na poznenáhlé ustálení se písemné češtiny, avšak tytýž i ustavičné kolísání se písařů mezi jotací a označováním pouhé měkkosti spatřujeme, tak že ještě v XV. stol. některý písař psáti mohl: Třeboin místo Třeboň, naign místo naň atd. [15]). Jen jediné pravidlo tu ustanoviti lze: čím starší jest rukopis, tím jednodušší jest písmo a tím řídčeji nalezá se zdvojování písmen právě dotčené; pravidlo to ztvrzeno nalezáme glossami z XII. stol. nedávno p. Paterou vydanými. —

[15]) Viz Pertz Mon. I. 541.

[16]) Viz Půh. Kn. III. p. 111. 113. 118 a I. p. 179. — O jotaci viz důkladné pojednání Gebaurovo v List. Fil. V. str. 183 — 217.

Hrna námitky paleografické činěné proti Z. R. v jedno dobírám se toho výsledku. Výtka Pertzova, že písmo Z. R. připomíná XIV. stol. vyvrací se způsobou písmen e, N, z. Výtka Sickelova stran zeleného inkoustu neobstojí vůči zelenému inkoustu Martyrologia Rajhradského a výtku Steinmannovu, že barva ta nevydrží ani tři léta, za planou usvědčil čas. Taktéž jest bezpodstatna výtka Petruševičova stran pozdějšího barvení liter meningem a bezpodstatny jsou výtky Šemberovy stran oddělování slov a slabyk, stran chyb písaře a skratků. Mám tedy písmo Z. R. za staré písmo nefalsované, na kterém se sice lokální rozdílnosti spatřují; ale lokální rozdílnosti naskytují se také mimo Čechy, aniž za takovou příčinou staré spisy za podvržené se mají.

Klade-li se otázka, do kterého století Z. R. náleží, jest při odpovědi zapotřebí veliké ostražitosti, jako vždy, když stáří rukopisu stanoviti se má. Tak se chová v Solnohradě rukopis, který pro zmínku, již o Gratianu činí, do druhé polovice XII. stol. náleží, ač zcela ráz XI. stol. na sobě má. V Rajhradě jest rukopis, který posud do konce XIII. stol. se kladl a skutečně celým zevnějškem dobu tu připomíná; ale když jsem jej přede dvěma léty bedlivě prohlížel, nalezl jsem v něm ustanovení svátku „Navštivení Matky Boží,“ podle čehož rukopis ten teprv po r. 1390 psán býti mohl. Dobřeť praví Wattenbach ve příčině té: „Freilich darf man nicht mit zu grosser Zuversicht Altersbestimmungen aufstellen; es schrieb auch damals ein alter Mönch anders als ein junger Scholar.“ Uvažuje bedlivě všecky příznaky Z. R. připomínám tyto věci: okrouhlosť písma a některé litery vylučují rukopis ten ze XIV. století a ukazují k věku dřívějšímu. Okolnost ta, že v Z. R. píše se důsledně **g** místo **h**, **h** důsledně místo **ch**, že se píše jen prosté **r** i tam, kde později zvuk **ř** byl, že se píše prosté **s** a **z** a nikdy dvojaté **ss** nebo **zz** a že **c** znamená také **č** i **k**, ač také **k** v rukopise se klade, ukazuje zase do stol. XII.; linie pak tažené inkoustem jsouť podle Schoenemanna teprvé příznakem XIII. století. Uvažuje dále, že řeč Z. R. není jiného rázu než starší písně K. R., kladu písmo Z. R. do druhé polovice XII. nebo na začátek XIII stol. Avšak mám za to, že Z. R. jest přepsán z jiného staršího rukopisu; odtud podoba liter **s** **a** **z** **k** cyrilskému **s** **a** **z** a odtud písmo venkoncem nepřetržené psané; dále mám za to, že, jak již svrchu dotčeno, písař nebyl knězem, nýbrž laikem ve psaní

méně zběhlým a odtud ty chyby psací, kterých se dopustil. I K. R. byl psán od sbíratele a nikoliv od původních básníků, kteří básně v něm obsažené byli složili [17]).

Že Palacký písmo Z. R. do X. stol. kladl, mělo příčinu věrojatně ve formě litery g, která sice v karolingických písemnostech až do X. stol. přichází, ale v podobné formě, jako Wattenbach dokázal, také později ještě se nalézá.

Chceme-li nabyti jistoty nad bílý den světlejší, budiž inkoust opět chemicky prozkoumán; a kdyby chemická zkouška inkoust za nestarý usvědčila, pak teprvé by jen to dovedeno bylo, že písmo od nějakého falsatora bylo v době novější paděláno, který opravdivě starožitnou báseň také starým šatem přiodíti chtěl: báseň sama co do forem gramatických a co do věcného obsahu není padělána, poněvadž r. 1818 žádný těch známostí gramatických a věcných míti nemohl.

---

[17]) V Srbsku i v Horvátsku ještě v 12. a 13. stol. psali někdy písmem nepřetrženým.

II.

Rozbor věcí.

Přistupuji k námítkám, které p. vládní rada Šembera ve příčině formalné i věcné proti pravosti Libušina Soudu učinil. Nepokusím se pouze, námítky ty vyvrátiti, nýbrž přičiním věci některé, jimiž pravost této básně se ukazuje.

Verše 1. a 2. Usac ot suei celedi uoieuodi, muse pasu, seni rubi stroia. P. Š. vytýká především slovo: vojevodí: „z otce udělán tu vojvoda a neví se proč.“ Nikoli, neudělán tu z otce vojvoda; neboť vojevoditi znamená zde: panovati, vůdcem, nebo prvním, nebo pánem býti, jinak by pěvec Jaroslava v. K. R. byl z města Olomouce také udělal vojvodu pěv: „Ve vlasti kde Olomúc vévodí,“ anebo podle slovníku Jungm. byly by také zlosť, oheň i povětří vévodami: „kdež pak zlost vévodí“; — v svetě oheň i povětři vévodí.“ Vojvoda jest [1]) ten, který voje vede a voj původně znamenal rod, čeleď. — Dále táže se p. Š.: „komu pak tyto prosaické věci básník IX. století povídal? a za jakou příčinou?“ Nikomu jinému než tomu, komu Homér v Iliadě popsal řecké vdání [2]) (*παρακαταβολή*), aneb Wolfram z Eschenbachu v Parzivalu změnu německého práva dědického, aneb Hesiod svá *ἔργα καί ἡμέραι*, anebo komu Haličtí Malorusi podnes zpívají:

Oj vsadyv try seła z luďmy,
A jedno seło s starymy lud'my,
A druhé seło z parubočkamy
A treti seło z paněnočkamy:
Staryi ludi usim sudyły,
A parubočky v vojsku służyły
A paněnočky šytinka šyly atd.

Dále vytýká p. Š.: „A jaká to čeština! Poněvadž se skládateli slovo otec do verše nehodilo, uťal mu koncovku a udělal

[1]) Jir. Slov. pr. I. 72.
[2]) Jl. 18, 497 ssl.

z něho ot; však ani otec nebyl by tu na svém místě, ježto hlava rodiny slul staročesky hospodář, jehož (a nikoliv otcovu) důstojnost v rodině líčí Tóma ze Štítného těmito trefnými slovy: hospodář v své čeledi má se slunci přirovnati, on má světel býti dobrými skutky, on jest pánem ve své čeledi [3]).

Co se týče slova ot, pravil jsem ve své brožurce loni vydané na str. 22: „připomínáme, že někdy již se tvrdilo, jako by to neb ono slovo doložiti se nedalo a ejhle, nalezly se předce doklady .... Ač posud kmen ten (ot) doložen není, předce není nemožné, že doložen bude.“ Na tuto mou domněnku odpovídá p. Š. na str. 131 svého spisu: „neodporuji, že slovo ot žilo snad kdysi, totiž v době předpotopné.“ Nenadál jsem se věru loni, že má domněnka tak brzo se naplní; neboť nejnovější sešit slovníka Kotova má na slovo ot tyto doklady: „na Moravě vedle slova otec slova ot posud užívají pod Javořinou u Nové Lhoty: „to jest jeho ot nebo otec.“ Na Ostravsku a v Beskydech užívají slova ot také, ale více ve smyslu opovržlivém. Slovo to známo také z písní zpívaných na Moravce: „Od vašiho ota, Dostala jsem kota, Od moji mamulky Dostala jsem dva vdolky. Kdo holí ota, to je holota, Ale kdo ho živí, Je člověk poctivý.“ Víme teď, jak aspoň jedno slovo předpotopní vypadá! Nezachoval se tedy kmen ot pouze v místných jmenech: Otaslavice, Otov, Otice atd. a v přídavném jméně otný, nýbrž zachoval se čistý kmen ot posud v lidu. Jsem přesvědčen, čím více starých památek se vydá a čím pilněji zkoumány budou, tím více poznáme čistých kmenů, které posud jen ze slov odvozených známe; položil jsem loni v brožurce své příklad kop (kop-ec) a mohu k němu letos přičiniti nový doklad, slovo totiž pis, jež Dobrovskému a Jungmannu jen ve složeních jako zápis, úpis atd. známo bylo. Čistý kmen pis ve smyslu lat. stilus doložil p. J. Jireček z biblí [4]); ve smyslu pak psaní, písaření jsou v Maj. Carolina dva doklady: „aby zbaven byl úřadu pisu zemského = poena privationis notariatus terrae;“ — úřadové komornictva, sudího a pisu zemského“ [5]). Neradno tedy, kvapně ve příčině té něco

[3]) To jest trefný výklad slova: vojevoditi.

[4]) stilus scribarum - pis písařový. Čas. Č. Mus. 1864 p. 146.

[5]) A. Č. 3, p. 93. 107.

tvrditi, jak to p. Š. činil, který se přesvědčí, že také ještě jiná slova, jím v pochybnosť braná, doložiti se dají. —

Dále vytýká p. Š., že slovo ot ve spojení: „ot čeledi" není na svém místě, ježto hlava rodiny slul staročesky hospodář. To jest pravda; ale mimo to čte se také otec čeledni a sice ve spojení takovém, že z něho jde totožnost jeho se slovem hospodář: „učitel učený podoben jest otci čelednímu, kterýžto z pokladu svého vynáší nové i vetché ... A jakožto hospodář v čas nuzný vynáší z pokladu svého nové a vetché... [6])." Nad to více čte se také: „hlava čeledi, (tedy podobně k slovům Z. R.: hlava čeledina) u Tómy ze Štítného: „hospodář jest hlava vší své čeledi," [7]) z čehož p. Š. souditi může, jak trefně oba výrazy: otec čelední a hlava čeledi se hodí k těm kterým slovům Z. R. A nemůže to jinak býti; vždyť čeleď znamená původně jako starořímské slovo familia všecky lidi, kteří k nějakému hospodářskému ústrojí náleželi, nejen tedy pacholky, pohoniče, rataje, dívky a jiné robotěze nýbrž také děti, jak Tóma ze Št. praví: „i dětiť hospodářovy čeledí míním" [8]); představený tohoto hospodářského ústrojí slul hospodářem, ale dětem svým byl zároveň otcem či otem. —

Dále vytýká p. Š.: „Časoslovo „vévodí" roztáhl padělatel z příčiny metrum ve čtyrslabičné „vojevodí," které jest v češtině unicum; na místě nevhodného „orají" vrazil do verše též za příčinou rozměru ruské „pášú," jež nalezl v Tomsově Chrestomatii z r. 1805, a na místě českého „šaty šijí neb dělají (jako nalezáme v maloruské písni: paněnočky šytiňka šyly) položil neslýchané „šaty strojí" (ruby strojá)."

Časoslovo vojevodí nikterak svou formou není unicum v češtině; neboť čte se slovo vojevoda místo staženého „vévoda" několikrát v K. R. na př. v Jaroslavu: „vleče vojevodu," v Záboji „imě víru k vojevodě" v Čestmíru: „otvecechu vojevodě;" neboť „vojevoda" jest denominativně odvozeno od vojevoditi a jest-li tedy vojevoda, muselo také býti vojevoditi. Jest-li pak vojevoditi důkazem podvrženosti Z. R., poněvadž mladší forma jest vévoditi, pak jest tím více podvržen K. R., poněvadž tam starší

---

[6]) Spis. cís. Karla IV. vydal Emler p. 52.
[7]) Vyd. Vrťát. str. 52.
[8]) Vyd. Vrťát. str. 62.

forma vojevoda vedle formy mladší vévoditi (v Jaroslavu) se klade a to tím více, an Passional na sklonku XIII. stol. psaný, též kratší formu vévoda má: „po něm Vratislav v Čechách vévodú byl.“ [9]) Ostatně jest takových zkrácených forem více: mé místo moje, tvé m. tvoje, své m. svoje, dvé m. dvoje atd. [10]) — Co se týče výtky, že k vůli metrum padělatel psal „pášú“ místo „orají“, pravím, že kdyby byl položil „orají“ byl by se prozradil za falsatora; neboť časoslovo „orati“ sklání se podle vzoru „mažu“ a má tedy v staré češtině v 3. osobě mnohočtu jen „ořú“, o čem se p. Š. poučiti mohl ze Šafaříkova Úvodu str. 88, jakož by té výtky nebyl činil, kdyby byl četl páně Hattalovu obranu Z. R. vytištěnou v Čas. Mus. 1858, 1859, 1860, kdež na slovo vzatý učenec v ročníku 1860 na str. 67 praví: „nepochopuji, pročby se byl domnělý falsarius měl po „pášú“ sháněti, když se mu na místo toho i „ořú“ dobře hodilo.“ K čemuž dokládám, že kdyby domnělý falsarius byl chtěl užiti nesprávné delší formy „orají“, mohl to snadně učiniti, jen mu bylo na místě prodlouženého „vojevodí“ stažené „vévodí“ položiti a verš druhý byl by i s tím „orají“ zůstal desítislabičný. — Co se týče slova „pasu,“ lze je na trojí spůsob vyložiti. 1. Že jest 3. os. mnohočtu od časoslova „pásti“ tedy pasú = pasou. 2. Že znamená v Z. R. to, co v některých krajinách posud, totiž: dělati, pracovati. 3. Že znamenalo za staré doby mužskou práci po výtce, tedy orati, jako posud v polštině znamená a) co v češtině nyní, totiž: zle činiti; b) orati. Právě při tomto časoslově vidíme, kterak význam slov tokem času se mění; v let. Trojanských, tedy v 15. stol., znamenalo „páchati“ dobré znamenité skutky konati: „on mnoho udatných skutkóv páchal“; — synové mnoho rytířských děl „páší“; ve spisovném jazyku znamená nyní jen „zle“ činiti, kdežto v moravštině se ho užívá posud ve smyslu „dělati.“ Takových změn u významě slov naskytuje se v každém jazyku dost a dost; tak na př. znamená nyní „litovati“ s někým útrpnosť míti, dříve znamenalo „mstíti“: „svých nepřátel budu hleděti a té křivdy litovati, která se mi od nich děje“; [11]) — „potřebovati“ znamenalo dříve „žádati“: „tu jsem na něm potřebovala, aby mi to

[9]) List. Filol. V. Příloha str. 5.
[10]) Viz Úvod Šaf. Výb. Lit. I. §. 16.
[11]) A. Č. 5, 355.

znal";[12]) — „kázati" znamenalo dříve i poručiti i trestati, nyní znamená jen poručiti; — „lhóta" znamenala dříve svobodu, nyní znamená tolik co rok (Frist) atd. Není tedy nikterak zapotřebí tvrditi, že slovo „pasu" vzato jest z polského, anebo, jak p. Š. tvrdí, z ruského jazyka; nejprostší výklad jest, že slovo „pášú" znamená „dělati" vůbec, že muži totiž konají všecku práci krom domu: orají, sejí, mlátí, staví atd., kdežto ženy v domácnosti pracujíce oděvy strojí. Tak totiž sluší rozuměti slovům: „ženy ruby strojá," kterými nemá se vyjádřiti pouze, že ženy šaty šily, nýbrž že také lněné a vlněné látky připravovaly. Ta byla práce žen řeckých, latinských i slovanských; tak praví Agamemnon, že Briseis tkáti bude plátno; drahocenné oděvy, kterými Trojanky bohyně darovaly, byly ženskými rukami strojeny, t. j. ženy tkaly dříve látku a pak z ní šily šaty, a mezi chválami římských žen na kameních náhrobných čte se, že uměly vlnu soukati [13]); a posud jest to chloubou nevěst v Čechách a na Moravě, když mají výbavu z „domácího" plátna, t. j. z lenu doma předeného. „Strojiti ruby" neznamená tedy pouze: „šaty šiti," nýbrž znamená všecku přípravu k šatstvu potřebnou dělati, jako slovo „strojiti" dle Jungmannova slovníku znamená: dělati, hotoviti, připravovati, to co latinské „parare" [14]), nebo něm. bereiten, tedy: ruby strojiti = vestimenta parare, Kleider bereiten.

Verše 3. 4. I umre-li glaua celediňa, deti use tu sbosiem u iedno uladu. Tu p. Š. táhna sem výraz „zákon svatý," který v pozdějších verších se uvádí, činí výtku tuto: „kterak pak to možná, když byl takový zákon svatý, že se opovážil Chrudoš žádati, aby mu bylo přiřknuto veškeré dědictví? kterak mohla Libuše tomuto svatému zákonu na odpor vyřknouti, že mohou bratři Chrudoš a Stahlav rozděliti se o dědictví rovnou měrou? a kterak mohla zůstaviti kmetům, lechům a vládykám na vůli, aby vydali bratrům se soudícím nález nový? Takové porušení zákona svatého a odchýlení se od něho mohl kněžně Libuši přičísti jen takový právník jako byl Linda." Zákon byl podle starožitného názoru pod ochranou boží a proto slul sva-

---

[12]) Ph. Brn. 1406 Fol. 129. srovn. Ph. Ol. 1412 Fol. 63. 75.

[13]) Viz na př. Orelli č. 4639: lanifica, pia, pudica etc. č. 4861: obsequio, lanificio par cetereis fuit.

[14]) Viz příklady v Jung. Sl.: kožešník kožichy strojí; — aby čípky sobě ženy strojiti uměly atd.

tým; proto se také pravidlo, že zákony a práva pocházejí od bohův, ač byla stanovena od lidí; to jest také smysl římského názvu: „lex sancta, legem sancire“. Platno bylo ustanovení zákona potud, pokud od těch, kteří podle zákona a práva ku změně povoláni a oprávněni byli, změněno nebylo. Proto Libuše jako sudkyně nemohla trpěti, aby jeden bratr svévolně zákon rušil, proto jej nemohla měniti sama, nýbrž mohli jej měniti jen ti, kteří k tomu povoláni byli, t. j. oprávnění zástupcové země na sněmě shromáždění. Starožitný názor, že právo má se srovnávati s vůlí boží, prostupuje také ještě ve Výkladu Ondřeje z Dubé, an oslovuje krále: „přikaž (úředníkóm) ať pravdu božskú vedú a v té pravdě i k té pravdě právo staré obyčejné vedúce bez zámyslu nových práv“ [15]). Jen na základě tohoto starožitného názoru mohl Karel IV. v Maj. Carolina říci: „sacro praesenti sancimus edicto = svatým tímto ustanovením za právo číníme“ [16]); ač toto ustanovení nazývá svatým, předce od sněmu přijato nebylo. Slovo „svatý,“ majíc zřetel k věcem boha a bohoslužby se netýkajícím, znamená tedy to, co úcty zasluhuje, co svévolně měněno, čemuž se rouháno býti nemá. Odtud také povídá se o mrtvých: „svaté paměti.“ Žeby ale na věčnost trvati musilo, toho jistě není; kam pak se poděla „svatá“ říše německá?

Dále vytýká p. Š. „také slovo zákon, tolik co lex (po zákonu = secundum legem) nebylo v IX. stol. ještě v obyčeji, nejdouc v tom smyslu nad XV. stol. V starých památkách, v kronice Dalimilově, v legendě o sv. Prokopu, v knize Rožmberské a j. znamená zákon jen řeholi či řád (regula, ordo) a teprva u V. ze Všehrd, kde řeč jest o „zákonu přirozeném“ a v právích městských shledává se slovo zákon v tom smyslu jako v Libušině Soudu.“ — Slovo zákon náleží k té řadě slov, která od nepaměti všem Slovanům jsou společná; bylot jmenovitě mezi východními Slovany tak často mluveno, že u Porphyrogenety znamená právo a právní předpisy také jiných neřeckých národů [17]).

[15]) A. Č. 2, 483.

[16]) A. Č. 3, 158.

[17]) *καὶ ὅτε ποιήσουσιν οἱ Πατζινακῖται τοὺς ὅρκους κατὰ τὰ ζάκανα αὐτῶν; — ὃν καὶ ἄρχοντα κατὰ τὸ τῶν Χαζάρων ἔθος καὶ ζάκανον πεποιήκασι σηκώσαντες αὐτὸν εἰς σκουτάριον.* (de adm. c. 8. 34.)

V starobulharštině a staroruštině znamená lex (Gesetz), v nové slovenštině znamená zákon conjugium, manželství podobně tedy k staroněm. êwa, kteréž původně úmluvu a pak manželství znamenalo. Rovně znamená zákon také v starší češtině úmluvu prostě, neb plat na jisté roky umluvený čili úrok [18]). Ale „zákon“ znamená také v staré češtině lex a p. Š. měl především přemýšleti, kterak slova latinská regula, ordo slovem „zákon“ na česko převedena býti mohla. To se stalo tak. Staroslovanština a ruština překládala název svatých písem podle řec. διαθήκη (= lat. testamentum) slovem zavětъ, čeština podle lat. vetus et nova lex slovy: starý a nový zákon, kdežto Němci podle lat. „vetus et novum foedus“ říkali a říkají: „alter und neuer Bund.“ Jelikož pak místo regula neb ordo vzhledem k mníšskému životu v latině se užívalo také slova lex, proto mohlo se v češtině vedle slov: řehole, řád, na př. sv. Benedikta užívati slova: zákon sv. Benedikta. Slovo zákon znamenalo tedy také v češtině původně „lex.“ Žeby pak slovo „zákon“ ve smyslu „lex“ teprv, jak p. Š. tvrdí, u V. ze Všehrd, tedy koncem XV. stol. poprvé se kladlo, není pravda; již překlad Žaltáře Vitenberského, který dle Šafaříka z polovice XIII. stol. pochází, převádí verš 8. žalmu 18.: lex domini immaculata convertens animas“ na česko: „zákon hospodinóv neposkvrnený obracije duše.“ Tų „zákon“ zajisté neznamená „řehole mníšské,“ aniž v „Ježíšově Mládí“: židé řkúc... že smíš proti zákonu našemu mluviti“, aniž v Maj. Carolina, kde slova: „leges et jura conderent“ se překládá: „zákony a práva aby skládali,“ ani v Leg. sv. Kateřiny v. 576: „až se mezi vámi skoná manželstvo podle zákona,“ ani u Stítného: „ale k manželstvu sem povolila podle zákona“ neb „každému buoh ustavil zákon“ [19]), ani v Životě císaře Karla IV.: „kázaním a naučením nového i starého zákona,“ ani v přísaze korunovací týmž císařem ustanovené: „slibuji zákon a spravedlnosc i pokoj sv. církve zachovati i

[18]) Ph. II. str. 29. č. 125. 126. Mimo to nalezl jsem zajímavý doklad v listině klášt. Rajhradského z r. 1504: platil svého úroku nebolito zákona z $1^1/_2$ lánu 11 groši. — Srov. Čas. Mat. Mor. 1875 str. 151.

[19]) Vyd. Vrť. str. 7. 3. — Slova „podle zákona“ rovnají se úplně k Z. R. „po zákonu.“

plniti“ [20]), ani v listu pánů Českých i Moravských daném králi Zikmundovi r. 1415: „kázal pravdu a zákon boží,“ ani v listě těchže pánů ku sboru Kostnickému r. 1416: „zákon boží starého i nového zákona věrně kázal“ [21]), ani v manifestě Pražanů z r. 1420, kde slova „řád“ a „zákon“ spojena jsou: „abychme vedli víru a zákon řádu křesťanského“ [22]) atd. A konečně, myslí p. Š., že slovo „zákon“ na tom místě V. ze Všeh., ku kterému se táhne: „jest ten nepsaný než přirozený zákon .... k kterémuž nejsmy naučeni než učiněni, ne zpraveni, ale narozeni“ (III. 23) jest samostatně položeno? Nikoli, nýbrž je to opět překlad lat. lex; neb místo to vzato z Cicerona: „est haec non scripta, sed nata lex .... ad quam non docti sed facti, non imbuti sed instituti sumus.“

Dále vytýká p. Š. přivlastňovací adjektivum „čeledin,“ kteréž utvořeno jest místo „čelední,“ jako adjektiva „oslin, palmin, papežin“ v Evan. sv. Jana, podle adjektiv „Neklanin a holubin“ v K. R. a jest posud unicum ve spisech českých.“ Přídavné jméno „čeledin“ není unicum v českých spisech; neboť slovo „(starosta) čeledin,“ které se čte v překladu Hugonova spisu „de praeparatione cordis“ učiněném 1437—1439, jest již tištěno r. 1860 v Rozpravách bratří Jirečků na str. 33. Zbývá tedy unicum „holubin,“ k čemuž přičiňuji jiný ještě příklad z Maj. Carolina „knížetin“: „principis beneficium = kniežetina dobrodênie [23]); a ze dvou listin z r. 1449 a 1450: „žet sem jel k knížetině Mti do Míšně .... kdyžby mu se zdálo ten rok knížetině Mti položiti .... Aby knížetina Mt nám ku pomoci přibyl“ (A. Č. 4, 406). „Čeledin“ není tedy unicum; avšak jestli unicum důkazem podvrženosti, pak jest K. R. jistě falsován, poněvadž tam skutečné unicum „holubin“ se čte. Ostatně čte se forma adjektiva přivlastňovacího na in ve starších spisech mnohem častěji nežli v novější češtině; všecka totiž slova znamenající mužské osoby tvoří, majíce východ rodu ženského neb středního, adjectivum possess. na in, čehož dokladem jsou všecky starší spisy české, na př. Kunino město (Ph. 1, 133), zástupník Saze-

---

20) Výb. Lit. Č. I. 555. 598.
21) A. Č. 3, 185, 191.
22) A. Č. 3, 212.
23) A. Č. 3, 112.

min (Ph. 2, 221), základy páně Bohušiny (Ph. 1, 237), markrabin šenk (Ph. 1, 131), markrabin nepřítel (Ph. 1, 252), komorník markrabin (Ph. 2, 29) atd. [24]). Nad to více dokazuje se množstvím místních jmen, že stará čeština užívala přídavného jména na in velmi často i při jménech mužských: „Petřín (jeden v Čechách, dva na Mor.) vedle: Petrov (po třech v Čechách a na Mor.); Velcšín vedle Velešov; Otín (v Čech. i na Mor.) a Votín (jeden v Čech. 2 na Mor.) vedle Otov; Vojnín vedle: Vojnóv (městec); Veletín vedle: Veletov; Vranín vedle: Vranov; Buršín vedle: Boršov; Domašín vedle: Domašov; Osletín vedle: Oslov; Otročín, Slavín, Malín, Černín, Dobřín atd. Položím ještě dva příklady, jeden za doplněk slovníku Jungmannova, druhý na uváženou našim filologům. Při slově starostin píše totiž Jungmann: „starostin, a, o adj. poss. což starosty jest, *m., modo f., *dem Starost gehörig, D. B. [25]) 52., der Starostin gehörig.“ Jungmann neměl tedy dokladu na slovo starostin tvořené od mužského: starosta; jest jich však několik, na př. „hrad buďto KMti, starostin, biskupuov nebo panský; — úředníci královi neb starostini; — chtěli-liby úředníci královi neb starostini je mučiti“ [26]). Druhý příklad jest z Dalimila: „ta mi jisté vlastiny boje zpraví, mnoho známého vypraví“ [27]). Jungmann považuje slovo „vlastiny“ za gen. slova odjinud nedoloženého: vlastina = vlasť; zdali to není acc. plur. od: vlastin, a, o?

Dále vytýká p. Š.: „frase pak sbožiem v jedno vlásti se neshoduje se starou terminologií právnickou. Lidé mohou se v jedno sejíti, rozličné věci mohou se v jedno spojiti, ale dědicové nemohou statkem v jedno vládnouti, nébrž mohou jím vládnouti dle obecné řeči „společně“ nebo nedílně.“ Slova „vjedno“ ve spojení s časoslovem „vlásti“ přímo doložiti nemohu; avšak slovo „jedno“ v právnické řeci často přichází, na př. „všickni spolu jednú a nerozdílnú rukú slibujem“; — „sú mocní ubrmani urození páni .... všickni za jeden člověk a nedílně“; — „aby

[24]) Kn. Tovačovská má již oboje: markrabin a markrabský; tak se čte v nápisu kap. 25. „o zámcích markrabiných“ v textu však markrabský: „zámci, kteří by byli markrabští, zámkóv markrabských.“ Kn. Drnovská již má: „nad many markrabovými (p. 12).

[25]) t. j. Dobrovský Bildsamkeit der böhm. Spr.

[26]) A. Č. 3, 236; srovn. Kn. Tov. kap. 31. „Starosta“ znamená zde hejtmana zemského.

[27]) Vyd. Jir. p. 4.

súdili... za jeden člověk nerozdílně" [28]); — „že jsú v urození všickni za jedno" [29]); — „vyznáváme všichni tři za jeden člověk" [30]) atd. Jungm. vysvětluje vjedno: spolu, pospolu, in eins, zusammen; a když se užívá frasí: v jedno spojiti (Komenský a Maj. Carol.) v jedno slovo svědčiti (Kn. Rožm.), a když vedle slova jeden se klade, jak svrchudotčeno, slovo „nerozdílně" nebo „nedílně," jaký může býti důvod, frasi „vjedno vlásti" považovati za nepříslušnou? A odkud se vzal lat. výraz v půh. knihách a deskách zemských: congredi in unum, in unionem (= facere unionem, congressum) t. j. sstoupiti ve spolek jmění, když slova „vjedno" při společném držení statku v češtině nikdy se neužívalo? Kterak mohlo se r. 1383 říci: „utrum possent esse indivisi seu spolčiti se et unionem habere?" (A. Č. 2, 345). Slovo „jeden" ve frase „rukú jednú a nerozdílnú" zřídka kdy se čte a již od 15. stol. ustupuje frasi „rukú společnú a nerozdílnú;" tak ustoupila starší frase „vjedno vládnouti" frasi „společně chlebiti," ač možno jest, že ještě doložena bude, jako slovo ot a jiné. Zvláštních výrazů právnických jest ve starší češtině dost; „vyvolati rukojmě" přichází jen v Kn. Tov., jest proto falsována? V půh. knihách stojí obyčejně: „což mi páni za právo najdú," avšak posud jsem četl jedinkráte Ph. 2, 28: „což mi věrní páni za právo najdú"; jest proto půhon nesprávný? Jedinkráte jsem nalezl: „vyvedú-li to, tehdy chvála Bohu" (Ph. 2, 221), jest proto půhon nesprávný? Obyčejně se pravilo: „právem hledati koho" ale „mocí sáhati na koho"; a předce praví se: „má naň dále právem sáhnúti" (Ph. 2, 138).

Jest-li tomu tak, že hapax legomenon činí nějaký spis podvrženým, pak musí p. Š. považovati úvod do kroniky Dalimilovy za falsum dotud, pokud se mu nedokáže, že frase tam položená „vše české skutky v jedno svázal" také jinde přichází a musí Kn. Rožmberskou za falsum považovati dotud, pokud jej někdo nepřesvědčí, že frase „požeň v oči" také někde jinde se čte.

---

[28]) A. Č. 1, 63. 64. 211. ann. 1395. 1399. 1422.

[29]) Kn. Tov. kap. 54.

[30]) A. Č. 2, 61. ann. 1430. — „zajedno" vysvětluje H. Jir. Slov. pr. p. 154 takto: „zajedno býti, znamená pospolu, v hromadě, ve spolku chlebiti: bratrenci koi sú zajedno u jednoj kušči" etc. (Zák. cara Stefana 56).

[31]) Ph. 1, 254; není v Jungm. Sl.

Co se týče výtky páně Šemberovy, že v Lib. Soudu řídí časoslovo „vlasti“ dativ, jest to zvláštnost, kterou čeština s řeckým a latinským jazykem společně má. Řečtina klade někdy — ale zřídka, a to pak, když předmět jest věc — genitiv, při osobách téměř zpravidla dativ, na př.: *Τενέδοιο ἀνάσσεις; — πάντεσσιν ἀνάσσειν; — τριτάτοισιν ἀνάσσειν; — Θήβῃ, ἄνδρεσσιν ἀνάσσων; — δώμασι* [32]) atd. Lat. imperare řídí dativ i věci i osoby: ut iis, quos vicissent, imperent; populum Romanum victis imperare consuesse [33]); — imperare cupiditatibus (Cic.), irae (Ovid.), agris, arvis, vitibus (Virg.) atd. Také středověká latina zná tuto vazbu: Francis imperante Carolo [34]) etc. Podobně má se to v češtině, že slova, znamenající: vladařem, pánem, svoboden, mocen býti řídí i dativ i instrumental bez předložky i s předložkou „nad“. P. Š. mě na str. 132. svého spisu vyzývá, abych z nějakého starého spisu uvedl doklad, že „vlásti“ řídí dativ. Tu p. Šemberovi odpovídám: kdyby byl při své důkladné revisi celého sporu důkladně četl důkladný spis Šafaříka a Palackého „Die ältesten Denkmäler,“ bylby na str. 82 tam nalezl dva doklady, jeden ze Žalt. Vitb. tedy z polovice XIII. stol.: „když bude vlásti chudým“ a druhý ze XIV. stol.: aby sám (Kristus) tobě vládl“; Zikmund pak uvádí z Komenského: „mužům žena vládne.“ I z úvodu Šafaříkova do Výboru p. 115 §. 94 mohl p. Š. poznati správnost této vazby, anebo ze svých spisů vlastních; neboť v Západních Slovanech píše r. 1868: načež Vangio a Sido **Svévům** vládli (str. 4); — prodlením časů vládl **Čechám**, dle Kosmy vlastně jen **Pražsku** čili **Vyšehradsku** (str. 307); — vládli **středu** země (tamtéž). Anebo přestati na mínění svém ve vydání Literatury české z r. 1868 na str. 22 vysloveném, že dativ při „vlásti“ jest zvláštnost syntaktická, čímž tento dativ skutečně jest nyní, kde užívání instrumentalu vrch obdrželo [35]). Podobně řídilo časo-

---

[32]) Il. 1, 38. 288. 255; 6, 397. Od. 1, 402.

[33]) Caes. B. G. 1, 36.

[34]) Martyr. Rom. Rajhrad. F. 99.

[35]) Ve své brožurce, str. 25. snažil jsem se dokázati, že také Dal. užil dativu při „vlásti“ a pravil jsem doslovně: „aby dívka zemi vládla“; — „aby zemi Vlasta vládla“; Výbor píše ovšem: zemí, avšak nesprávně; neboť kdyby měl státi instrumental, státi by muselo: zemiu, jak Dalimil, chtěv označiti instrumental, skutečně píše: „a samy svú zemiu vládú.“ To pojmenoval p. Š. nyní „švingulantstvím“. Já nyní povím, proč jsem

slovo „panovati" dativ i instrumental; nyní instr. se klade: „a panujte rybám morským a ptactvu nebeskému i všem živočichóm" (Bib. Lobk. Fol. 1), — panovati nad tebú (ibid. F. 2); — aby panovali nad vámi všickni, čili aby vám panoval jeden muž (F. 107); — aby nepanovali národóm (F. 38); — ať by menší nám nepanovali [36]). „I polština zná konstrukci dativní: bendzie panoval ludu [37]). Taktéž řídí „vojevoditi" v Z. R. dativ, k čemuž prof. Hattala nalezl doklad druhý: „protož tělo v rozkoši chodí, když mu duše nevévodí [38]). Podobné dativy jsou: „jsa těm dědinám hospodář" (Rožm. č. 99); — toho měl jsem tej dědině zpravcu (Rožm. č. 121); — jedinký syn svojej matcě (Kat. v. 482); — všem jsi pánóm pán (Ond. z D. A. Č. 2, 484); — žeť bych sobě volně hrad zlezl ... sobě volně sem to učinil (A. Č. 1, 281); — že sobě v této zemi svědomím svobodni jsme (Záp. Žerot. 1, 269); — jsouce sobě přijímáním do stavu svého svobodni (Žerot. Sněm p. 136); — byla jsem si volna (Suš. 494); — debech bela sobě paní (Suš. 253); — a jsa mně dílný bratr (Ph. 1, 244). Jsouť to dativy, jimiž více ethický moment než bezohledné ovládání se vyjadřuje. —

V. 5.—7. Uladicu si z roda uiberuce, ki plezne dle u snemi zlauni hodi, hodi s cmetmi, s lehi, uladicami. Tu p. Š. odvolává se na Dobrovského, který v Jahrb. der Liter. 1824 sv. 2. str. 106 takto pravil: „Jestli pak možná, aby kdo pokládal za původce Lib. Soudu nějakého starého skladatele, když se tu ustavičně jmenují kmeti, leši a vládyky vedle sebe, jako by to byli tři rozdílní stavové? Padělatel přivedl tu velmi nemotorně kmety, totiž starce, nejstarší osoby v radě neb v obci ve spojení s lechy a vládykami; byliť ovšem kmetové v knížecí radě, byli v každém kraji jakožto první uředníci stavu panského

„švinguloval" a svědci, líbo-liť, mu to dosvědčí. Pravil jsem, že jsem v nesnázích o doklad dativu při „vlásti", dokladů, které jsou v Ält. Denkm. že uvésti nechci, aby se p. Šemberovi nevytýkalo, že spis ten nečetl. Nyní mě uhlazeným slovem, kterého užil, zprostil ouzkostlivé šetrnosti a proto jsem mluvil srozumitelněji. — Co se však týče mého výkladu dotčených míst v Dalimilu, nepodiví se tomu žádný, kdo staré prameny bedlivě studoval.

[36]) A. Č. 1, 275 anni 1442.

[37]) Jagić Arch. III. 1. p. 40.

[38]) Čas. Č. M. 1860 p. 76.

a byli v každé obci jakožto starostové a porotci, ale nebyli stavem o sobě, který by se od stavu panského rozeznával. Že by lechové byli stavem zvláštním, tomu dá se každý do smíchu, kdo zná jen poněkud starodávné české zřízení zemské. Čtou se ovšem v starých listech slova: cmetones, barones, wladicones, ale lechové nepřipomínají se nikde. Padělatel Libušina Soudu dal se svésti Dalimilem, jenž praví: „v tej zemi bieše lech, jemuž jmě bieše Čech“ a udělal z jedné osoby celý stav. A kde pak jsou páni, kteří se latinsky nazývají barones? Lechové pak vedle pánů a vládyk jsou nesmysl.“ Tak Dobrovský; k tomu dokládá p. Š.: „těchto podstatných námitek Dobrovského posud nikdo nevyvrátil a nevyvrátí.“ Podívejme se na to.

Především doplňuji, co Dobrovský r. 1824 o věci té napsal: „den Dichter konnte nur der unrecht verstandene Dalemil verleiten, dem Worte Lech einen Sinn beizulegen, den es nie hatte, nie haben konnte. Lech, sagt der neueste Vertheidiger des Fragments W. S. [39]) ist ein tapferer Mann, folglich etwa miles, eques, Ritter. Nicht doch, Lech ist ein Volksname.“ Toto tvrzení Dobrovského vyvracuje se Dobrovským samým, o čemž p. Š. zvěděti mohl, kdyby se byl podíval do Ält. Denkm., kde na str. 182 Palacký a Šafařík praví: „So sprach Dobrovský im J. 1824 und vergass dabei nur, dass er noch im J. 1818 in der Gesch. d. böhm. Sprache p. 65 selbst gelehrt hatte: Lech war zu Dalemils Zeiten noch immer ein Appelativ, das er für einen freien, edlen, tapferen Mann gebraucht.“ Něco podobného stalo se Dobrovskému v tom sporu několikráte; dobře se praví v Igoru: spala umъ pochoti! A právem mu vytýkají Pal. a Šaf.: „man sieht, wie grundhältig sein Einwurf, wie consequent seine Autorität war.“ Nejinak se to má s ostatními námitkami Dobrovského. Předně pravím, že Dobrovský neznal náležitě plného významu slova kmet; neboť kmeti sluli především přísedící velikého soudu zemského, kteří ze starých panských rodů na kmetství vybíráni byli a rodům těm náležela poprava v krajích. Členové rady knížecí nesluli nikdy v Čechách kmeti, poněvadž panovník volil si rádce dle líbosti, a nebyl vázán, raditi se jen s kmeti, t. j. s členy soudu panského. Taktéž není pravda, že starostové a porotci (sic) v každé obci sluli kmeti; neboť slovo kmet, co se

[39]) t. j. Václav Svoboda.

týče venkovského lidu, znamenalo sedláka hospodáře vůbec jak Dobrovský z písně K. R. Beneš Herm. přesvědčiti se mohl: „netužte kmetie netužte“ a na ten význam slova toho jest v listinách 15. a 16. století dokladů mnoho set. Aniž slovo kmet znamenalo kdy porotce, poněvadž v českém právě porotců nebylo; neboť staročeské právo nezná slova „porota“ a tím méně věci, kterou to slovo nyní vyjadřuje, jelikož kmeti soudu zemského (a jen ten známe) nebývali tázáni pouze, jest-li pohnaný vinen či nevinen, nýbrž oni soudili jako praví soudcové a protož se také říkalo: nejvyšší úředníci a soudcové zemští. Tomu nenadržuje pouze veškerý běh soudu zemského v Čechách, nýbrž dne a slunce světlejším to činí výrok páně Oldřichův z Rožmberka z r. 1447: „kmeti .... tili sami mají súditi v lavicích a nálezy vynesti, čili všichni páni mají súditi, kteřížby k súdu přijeli, čili jedině těch dvanácte kmetóv.“ (A. Č. 3, 39 srov. A. Č. 1, 56). Kmetové vybírali se do r. 1487 jen ze staropanských rodů, do té doby rozumí se slovem kmet tedy jen člen stavu panského; když pak toho roku také osm vládyk do soudu zemského přibráno bylo, činil se rozdíl mezi kmetem z pánů a kmetem z vládyk. Šířil jsem se o této věci na jiném místě opatřiv tvrzení svá hojnými doklady, protož zde k tomu jen ukazuji. (Viz. Čas. Mat. Mor. roč. I. a Právník 1869 str. 596—604).

Co se pak týče slova lech, neznáme ho pouze z kroniky Dalimilovy, nýbrž známe je také z historických pramenů IX. století a sice z Annales Fuldenses a z Einharda; onen pramen píše k r. 805: „Karolus in Boemannos missus ... regem eorum Lechonem occidit“. a druhý pramen: „ducem eorum Lechonem occidit“ [40]). Hledě k tomu, že Dalimil klade slovo lech ve smyslu appellativa, máme za to, že i v těchto dvou místech annalistů slovo to není jméno osobní nýbrž též appellativní a že Němec češtiny neznalý pojmenování appellativní bral za jméno vlastní. Co se týče významu slova lech ukazujeme k výkladu, který Šafařík dal [41]) a k pojednání našemu v Časopise Mat. Mor. 1869 str. 145 sl. Jaké postavení a jakou hodnosť lechové asi v nejstarší době české historie měli, nelze při nedostatku domácích česky psaných pramenů zračitě vysvětliti a sluší tedy na tak zvané histo-

[40]) Pertz. Mon. 1, 353. 192.
[41]) Slov. Starož. 752—755.

rické indukci přestati. Tu ukazujeme především k tomu, že vůdce dux Čechů r. 805 v Ann. Fuld. se jmenuje lech a že též letopisové k r. 845 píší: „Hludovicus 14 ex ducibus Boemanorum cum hominibus suis christianam religionem desiderantes suscepit et in octavis theophanie baptizari jussit“ a k r. 895: „omnes duces Boemaniorum, quorum primores erant Spitignevo, Witizla“ [42]); vyjádřujeli se r. 805 slovo lech lat. dux, dovoleno, i lat. dux r. 845 a 895 slovem lech vykládati a máme tedy za to, že lechové v nejstarší době byli obyvatelé rodem i statky nad ostatní vynikající, čili jak Kosmas praví, „opibus et genere eminentiores;“ podobný jen smysl mohou míti slova Kosmova, která k r. 1037 knížeti Jaromírovi v ústa klade: „Et iterum Jaromir ad populum, accedant, inquit, de gente Muncia, accedant de gente Tepca et vocat eos nominatim, quos norat armis potentiores, fide meliores, militia fortiores et divitiis eminentiores.... te autem fili moneo, istos colas ut patres et in omnibus negotiis sibi consiliarios habeas. His urbes et populum ad regendum committas; per hos enim Bohemiae regnum stat et stetit atque stabit in sempiternum.“ Hroznata, zakladatel kláštera Tepelského, jmenuje se sám r. 1197: „de primatum Boemiae clariori stemmate descedens“ (Erb. Reg. 1, 194). Kromě dvou svrchudotčených rodů známe jménem ještě dva mocné rody, Vršovice totiž a Slavníkovce. Kdy slovo lech z názvosloví socialního zřízení staročeského se vytratilo, udati neumíme, ježto žádných pramenů českým jazykem psaných před rukama není; zdá se však, že lechové podobnou hodnost v rodech měli, která později při velmožných, bohatých rodech se vyjadřovala slovem „vladař“ na př. vladař domu Rožmberského, Plavenského, Hradeckého, Smečanského atd., z nichž na př. „vladař“ domu Rožmberského a Plavenského měli právo ve velikém soudě zemském na vyznamenaném místě sedati, a sedali na tom soudě ne proto, že k soudství vybráni byli, nýbrž proto, že byli „vladaři“ rodů svých [43]).

---

[42]) Pertz. Mon. Germ. 1, 364, 411.

[43]) „Nalezli vůbec za právo: což se pánův z Rožmberka dotýče, ten ktožby z nich vladařství neb panství rodu z Rožmberka na sobě měl, ten toliko má nadevšemi úředníky zemskými sedati a místo své míti; jiní všickni páni z Rožmberka mají sedati mezi jinými pány vedle let.“ Zříz. Vlad. A. Č. 5, 128.

Na místo slova lech přišlo později pán, jenž podle řádu šlechtického stál nad vládykou; Kosmas již píše: „nobiles primi et secundi ordinis." Taková změna slov i významů jich není nic podivná; to, co podle smyslu v pozdějších věcích se jmenovalo „vladař," jmenuje Dalimil „starosta": „Vrševici najmocnější biechu a Kochana za starostu jmiechu." Co medle znamená slovo „starosta" v básni „Ludiše a Lubor" K. R., v téže básni, kde také slova: „zeman," „páni," „panstvo" se uvádějí? Hejtman zemský slul v 15. stol. na Moravě „starosta," později jen „hejtman." Slova „vládyka" a „panoše," která ještě obnovené zřízení r. 1628 připomíná, táži se Dobrovského, kam se poděla? Vytratila se z názvosloví šlechtického, když sociální poměry se změnily, právě tak jako slovo lech. Slovo „baro" znamená původně „muže," pak vzalo na sebe význam vyššího šlechtice; panskému rodu moravskému z Hodic náležel tytul hraběcí, avšak oficielně toho titule se jim nedávalo a náleželi k stavu panskému jako knížata z Lichtensteina. Oficielně byl na Moravě stav rytířský, ač málo pasovaných rytířů v něm bylo, nýbrž většina vládyk; vládyky jako korporace zahrnuti byli tedy v názvu rytířstva. A ptá-li se Dobrovský, kde ve skupině kmetů, lechů a vládyk jsou páni? odpovídám mu též otázkou. V kronice Pulkavy píše se k r. 1281: „svolav zemany .... v tom jistém sněmu s povolením všech zemanóv biskupu spravování země poručili;" táži se Dobrovského: kde jsou páni, rytíři a vládyky? Dále píše Pulkava: „„všickni páni i měštěné k volení nového krále obecně jsú svoláni" [44]); táži se: kde jsou vládyky? A Pulkava nepsal báseň, jako básník Libušina Soudu, nýbrž psal dílo historické; a podobných míst dalo by se mnoho vyhledati [45]).

Dále vytýká p. Š.: „podivná jest shoda veršů 6. a 7. „ki plezne dle u snemi zlauni hodi, hodi s cmetmi ..." se dvěma podobnými verši v srbské písni o caru Lazarovi. Dotčené verše znějí v přeložení Hankově takto:

Viděli sme tu dvě silná vojska,
Vojska na se včera udeřila;

a jiné dva verše:

Tu jest mnoho kopí polámáno,
Polámáno tureckých i srbských.

---

[44]) Výb. Lit. 1, 446. 466.

[45]) Slovo „lech" zachovalo se také v místních jménech: Lechov, Lechovice, Lechotice.

Tato shoda vede k podstatné domněnce, nevede-li k jistotě, že skladatel Libušina Soudu onyno verše dle těchto nápodobil. (viz Petruševič v časopise Slovo 1878 č. 49). Také v Král. Rukopise v básni Oldřich a Bolesl. čtou se podobné dva verše, které zajisté neušly pozornosti téhož skladatele; znějíť:

Rozletnu sě radosť po vsiej zemi,
po vsiej zemi ot radostnej Prahy.

Podobnou výtku činí p. Š. veršům 10. 11.: „repetice slov „če mutíši vodu, če mutíši vodu strebropenu," napodobena jest jako ve verši 6. dle srbské národní písně o caru Lazarovi, kde se čtou verše: Když se zejtra bílý den rozsvitne, den rozsvitne a rozhřeje slunce." Chci na tuto výtku poněkud obšírněji odpověděti, poněvadž, pokud vím, o tomto opakování slov v naší národní poesii místněji psáno nebylo, ač věc ovšem jest známa.

Kdyby ono opakování se nacházelo jen v Libušině Soudu, v ostatní však české národní poesie by ho nebylo, činila by ta okolnost Lib. Soud ovšem podezřelým; avšak slovné figury opětovací všeho druhu: opakování slov na začátku (anafora), uprostřed (epanalepsis) a na konci veršů (pallilogie) čtou se nejen v jinoslovanské národní poesii nýbrž také v českých národních písních říkaje ustavičně, tak že toto opakování jest po výtce znamením slovanské národní poesie. Opakování na začátku dvou veršů po sobě jdoucích v Lib. Soudu: „přiletěše družná vlastovica, přiletěše od Otavy krivy" (v. 27. 28.); — stúpi kněžna v bělestvúci rizě, stúpi na stól oten (v. 56. 57); — Gore ptencem, k nim-že zmija vnori, Gore mužem, imže žena vlade" a v K. R.: Roznosi sě radost po vsej Praze, Roznosi se radost...; — Nastojte i ves svój um sbierajte, Nastojte a nadivno...; — Rozstúpi sě mužstvo lesem, Rozstúpi sě...; Za mnú poďte..., Za mnú před stolec; — I tažechu před sluncem, I tažechu...; — Stojá hory v levo, Stojá hory v pravo; Vznide Vojmír v blahodějné jutro, Vznide...; — I hrnu sě vojska kolkol hory, I hrnu sě vojska devětikrat atd.

Cítám-li varianty, obsahuje Sušilova sbírka jistě nejméně 900 písní, a z těch jsem k vůli svrchudotčenému účelu četl jen 210 písní a nalezl tato opakování na začátku dvou veršů po sobě jdoucích:

p. 1. Ležím na rosičce studenej,
Ležím na travičce zelenej.
p. 5. Bude mi ho střed milého leta
Bude hojnost po všem světě
květa.
p. 13. Vyvedl ho ven za ruce,
Vyvedl ho ven ze dveří.
p. 21. Na tu horu vysokú
Na tu luku širokú.
p. 35. Strčil ručičku do moře ulovil úhoře,
Strčil ručičku do říčky,
ulovil rybičky.
p. 41. A my vám ho porubáme
A my vám ho posekáme.
p. 53. Kolébala panna čistá,
Kolíbala pána Krista.
p. 87. Kde bys je má milá
Kde bys je máchala?
Kde bys je má milá
Kde bys je sušila?
Kde bys je má milá
Kde bys je válela?
Jenom se má milá
Jenom se boj Boha.
p. 88. Co pak můj koníčku,
Co pak tak smutně jdeš?
p. 117. Kuli se to jabko
Kuli po ulici.
p. 122. Kdo ti moja milá
Kdo ti tu radu dal.
Byl bych ti má milá
Byl bych ti hlavu sťal.
p. 126. Na kohos Mariško
Na kohos volala.
p. 135. Pod jaborem pod zeleným
Oře dívča volem jedním.
Oře, oře, přeorává...
p. 136. Zabil tam Matoušek
Zabil Majdalenku.
Dobře jsi Matoušku
Dobře jsi udělal.
p. 141. Komu to mlynařko
Komu mlýn buduješ?
p. 146. Komu to maměnko
Komu to bubnujú?
p. 147. Vyhledni dceruško
Vyhledni oknem ven.
Co's to mladá paní
Co's to urobila.
p. 149. Škoda ti panenko
Škoda ti na stokrát.
p. 155. Staň Aničko hore,
Staň srdečko moje.
p. 170. Zabili pacholka knězovýho,
Zabili ho, on tam leží...
p. 179. Podívaj se má paničko
Podívaj se do zahrady.
p. 184. Leží šohaj v rozmarině,
Leží, leží, je zabitý.
p. 193. Kaj si poděl rozmilý Janičku
Kaj si poděl tu našu sestřičku.
p. 197. Přeleť polečko z nizučka.
Přeleť mi ono stavení...

Opakování slov v **tomtéž** verši čili épanalepsis děje se rozličně:

A. opakovaná slova kladou se bezprostředně vedle sebe, jako na př. v K. R. Beneš, Beneš v předu jede; — Pomstu, pomstu volá; — Kruvoj, Kruvoj othnáše atd. V Sušilově sbírce nalezl jsem v 210 písních tyto doklady:

p. 16. Leží, leží, ležet bude.
p. 26. Ne tak, ne tak synu milý.
p. 74. Vyviň, vyviň svou ručičku.
Nynej, nynej holubičko.
p. 87. Dunaji, Dunaji...
Rybaři, rybaři...
Zvonaři, zvonaři...
Hrobaři, hrobaři...

p. 88. Povězte, povězte vy malé rybičky...
Viděly, viděly, dívalo se do ní...
Neskákaj, neskákaj, nedělaj mi toho...
p. 106. Jede, jede vývoda...
Jede, jede k hájíčku...
Ach Andulko, Andulko.
p. 115. Letěl, Letěl roj.
p. 120. Mračí se mračí.
p. 123. Nepřivíré, nepřivíré.
p. 126. Novina, novina.
p. 128. Kluče, kluče na dveře.
p. 135. Oře, oře, přeorává.
p. 137. Ach pověz, pověz.
p. 149. Žranila, zranila.
p. 153. Počké, počké chvíleněčko.
p. 155. Létali, létali.
p. 158. Stojí, stojí šibenička atd. [46]).

B. Anebo opakuje se slovo v tomtéž verši u prostřed, obyčejně, jak již Kolár dotekl, ve stopě třetí, ale někdy také ve stopě čtvrté, velice zřídka ve stopě druhé. Stran opakování ve stopě třetí jsouť příklady z K. R.: I minu den i minu den vterý; — vstachu voje vstachu k vojně; — nad Neklanem nad slavným; — netužte kmetie netužte; — vsě sě vzmuži, vsě v Tatary vnoči; — sprosť nás vrahóv sprosť nás stíhajúcích; — váleno den, váleno den vterý; — vzhóru bratři vzhóru volá.

Ze Sušilových písní: Byla cesta byla ušlapaná; — Kráčím sestro kráčím do kostela; — Nechoď sestro nechoď do kostela; — Máš ty syna máš ho poroditi (p. 5); — Byla jedna byla stará žena (6); — Vítaj ty mi vítaj smrci milá (13); — Co vy pane co děláte (14); — Jdi mně z domu jdi z domu (14); — Daj děvečko daj věnec, Daj děvečko daj oba (22); — Přišla ona přišla do jednoho města (30); — Vešla tě tam vešla k jednomu šenkýři (31); — Dala mně jich dala ta ženička mladá (32); — Lež ty synu lež tu milý (43); — Šla Maria šla plačící (50); — Běží voda běží po kameni šusci (53); — A já půjdu, půjdu (66); — Starám já se starám (72); — Vydám se já vydám (72); — Nejeď Heřman nejeď pro ni (82); — Co si Heřman co si smutný (82); — Zabil Heřman zabil lani (82); — Žeň se Janku žeň se rád (85); — Bude vojna bude

[46]) Viz str. 165. 171. 178. 183. 185. 197. 199. 200. 201. 202. 203, kde na některé straně příkladů více.

(87); — Jedú páni jedú (88); — Hoja chlapci hoja (88); — Nespím já ach nespím (89): — Jdi pachole jdi do pole (97); — Kdo tě milá kdo tě rubal (152); — Dé mě sestro dé peřinko (169); — Stávaj pane stávaj, nelež (175); — Přišli na ně přišli drábi (182); — Kde panenko kde pak's bela (183) atd. [47]).

Ne tak často opakuje se slovo na stopě čtvrté. V K. R. „Prvý boj nám ztracen, ztracen vterý.“ — V Sušilově sbírce v 210 písních jsou tyto doklady: „Cosi tam na venku cosi slucháć (str. 13); — Nemůže matičko nemůže to býti (18); — Zkoušel pana Krista zkoušel po první; — Zkoušel pána Krista zkoušel po druhý (34); — Tak náš milý Ježíš tak nás zamiloval (51); — Do hrobu mia dajte do hrobu tmavého (59).

Nejhojnější jest však opakování slov to, kde druhý verš začíná tím slovem nebo těmi slovy, kterými předcházející se končí (pallilogie); v Z. R. jest pallilogie ve verších 6—7; 10—11; 17—18; 20—21; 33—34; 67—68; 92—93. Z K. R. několik příkladů:

Za mnú, za mnú chrabro na Polany,
Na Polany vrahy našich zemí.
— Jesti tamo hora nevysoká,
Nevysoká Hostajnov jí jmě.
— Na rovni sě valnej položichu,
Položichu i cháma zdě ždáchu.
— Pro bóh, nastojte! slavný Vneslav
Slavný Vneslav srazem...

Dokladů ze sbírky Sušilovy však sotva vyčerpati lze; taková jich hojnost!

Já pro tebe pošlu anděla krásného,
Anděla krásného, dvanáct apoštolů. (str. 18).
Šla Dora pro vodu,
Pro vodu studenú. (154).
Ach tato, tatíčku, už se ten narodil,
Už se ten narodil, co mé ruce stvořil.
Dala mně jich dala, ta ženička mladá,
Ta ženička mladá, co noclehu ptala. . .
A sám bych byl lehl hlavou na kameni,
Hlavou na kameni, nohama do trní. (32).

[47]) Viz str. 107. 115. 120. 122. 127. 135. 138. 140. 143. 147. 149. 151. 155. 158. 161. 163. 189. 190. 197. 198. 199. 201; téměř na každé straně několik příkladů.

Vydám se já vydám za štyry neděle,
Za štyry neděle do tej cizí země. (72).

Já bych ich válela na zlatémválečku,
Na zlatém válečku s tebou šohajíčku. (88).

Dala bych mu dělat trohlo bramorovó,
Trohlo bramorovó, z rozmarýnu věnec. (79).

Kdo to chodí po krchově,
Po krchově po mém hrobě. (109).

Rozďubú tě straky, vrany,
Straky, vrany i ptákové. (175).

Pokud ti neklekne před oltář na kameň,
Před oltář na kameň a zdvihne dva prsty. (307).

Nemohla doletět k Nanynce do vokna,
Nanynce do vokna, zkázaní vyřídit. (325).

Moseu sem odběhnut na stole užičky,
Na stole užičky a na rolu puuha. (363).

Štyry míle lesa,
Lesa březového. (381).

Můžete si zajet pro paní do Vídňa,
Pro paní do Vídňa, hraběnku bohatú. (386).

Malované dřevo veze,
Veze on ho po rynečku. (464).

Že jsem pro jednoho všecky zanechala,
Zanechala jsem já sokola pro páva. (466).

Ona ti synečka vychovala,
Vychovala ti ho dle libosti. (469) atd. [48]).

Zajímavé jsou zvláště ty doklady, kde v jedné písni pallilogie v několika slohách obsažena jest; na př.:

Do zahrady vkročila,
Tři růžečky utrhla.
Tři růžečky utrhla,
Tři věnečky uvila...

Du pane do kostela,
Mšu svatú sem zmeškala.
Mšu svatú sem zmeškala.
Kázaní neslyšela...

Co to pane děláte,
Kostelóm vyhýbáte?
Kostelóm vyhýbáte,
Šibenicám se klaňáte.
(Suš. č. 20 str. 23).

Po třetí dolině
Vdova dům buduje,
Vdova dům buduje,
Kolem ho cifruje.

---

[48]) Viz str. 138. 326. 328. 183. 294. 326. 343. 346. 393. 397. 399. 400. 413. 416. 421. 422. 424. 453. 454. 459. 460. 461. 464. 465. 466. 469. 470. 471. 472. 474. 479. 487. 488. 491. 492. 499. 500. 503. 505. 525. 526. 535. 537. 542. 547. 550. 552. 556. 560. 563. 570. 571. 572. 573. 575. 576. 579. 582. 592. 598. 599. 601. 649. 659. 662. 663. 669. 687. 689. 758. 767. 783; i tu na mnohé straně více příkladů.

Jedú Turci jedú,
Před domem stanuli,
Před domem stanuli,
Na vdovu volali.

Vdovo milá vdovo,
Zanech budování,
Zanech budování,
A povandruj s námi....

A tu třetí Anku,
Tu si daj do zámku,
Tu si daj do zámku,
Budeš mít hejtmanku.

A to švrté malé,
To s sebú vezmeme,
To s sebú vezmeme,
Až povandrujeme.

Děti moje děti,
Ostávajte s Bohem,
Ostávajte s Bohem,
Už ja povandrujem.

Mamičko má milá,
Daj nám groš lebo dva,
Daj nám groš lebo dva,
Kúpíme si chleba.

Děti, milé děti,
Pod ploty sedajte,
Pod ploty sedajte,
Chleba si pytajte.

Když k horám dojeli,
Syn sa jí rozplakal,
Syn sa jí rozplakal,
Pán sa jí rozhněval. (Suš. č. 144).

— Ten Fraštacký mýtník
Sedí ve vězení,
Sedí ve vězení,
V červeném Kameni....

A keď přišel domů
Sednul na stoličku,
Sednul na stoličku,
Zalomil hlavičku.

Pantatíčku starý,
Či vás hlava bolí,
Či vás hlava bolí,
A či život celý?....

Dcerko Kateřinko,
Sklamat sa nedajú,
Sklamat sa nedajú,
Tebe oni znajú.....

Zabudla sem si ho
V tatíčkovém dvoře,
V tatíčkovém dvoře
Na kameném stole. (Suš. č. 147 p. 147).

Stojí lípka stojí
Dřeva vysokého.
Dřeva vysokého,
Lista širokého.

Leží pod ňú leží
Janiček zraněné.
Janiček zraněné
Z kusa postrelené.

Galanečka jeho
Plakala o něho.

A nasbírala mu
Desatere mascě.

Desatere mascě
Mazać jeho koscě. (Suš. č. 153).

— V širém poli hruška stojí,
Hruška stojí na podoli.

Pod tu hrušku Dunaj bystrý,
Dunaj bystrý, kamen ostrý.

Pod kamenem trava rostě,
Trava rostě, zelená se.

Po tej travě pávi choďa,
Pávi choďa, perka traťa.

Staň děvečko, zber perečko,
Musiš to měť na lůžečko.

Na lůžečko, na to nove,
Prostěradlo kartunove. (Suš. č. 755).

Také inverse pallilogické naskytují se v Z R. „V Lubušině otně zlatě sědlě, sědlě *otně* světě Vyšegradě“ (v. 30. 31); — „i počechu *ticho* govoriti, govoriti *ticho* mezu sobú“

(v. 79. 80). Taktéž se naskytuje v ostatní české národní poesii, jak starší tak novější, na př.

— Ot lesa k lesu stáše jeho sila,
Sila stáše pětkrát věčše Pražan. (K. R.)

— Já už půjdu před Christa,
Je tam *daleká* cesta.

Je tam cesta *daleká*,
Nech se žádný nelecká. (Suš. č. 76).

— Hejnam na rovni,
Vytočil se na koni.

Na koni se *vytočil*,
Meč mu z pošvy vyskočil. (Suš. p. 85).

Koho nelúbijú moje *sivé* oči
Sivé oči sivé, co by sa zčerňaly. (Suš. 212).

— Vzala mně ho voda,
Když kvetl barvínek.

Když barvínek kvetl,
Levandula zrála. (Suš. č. 118). atd.

Kterak velice česká národní poesie v tomto opakování si libuje, důkaz, že mnohé písně všecky druhy této figury obsahují, na př. známá píseň:

Horo, horo vysoká jsi, (epanalepsis)
Má panenko vzdálená jsi (pallilogie)
Vzdálená jsi za horama,
Vadne láska mezi nama.
Vadne, vadne až uvadne, } (anafora i epanalepsis)
Není v světě pro mě žádné
Není žádné potěšení
Pro mě více k nalezení. } inverse pallilog.

I v tom, že jeden verš nebo více veršů v básni epické se opakuje, i v tom se shoduje Lib. Soud jak se starší tak s novou národní poesií českou i s epickou poesií jiných národů. Tak se opakují verše Iliady I. 12—17 ve verších 371—375, verše I. 22–25 ve verších 376–379; verše Il. II. 23—33 ve verších 60–70 atd. V Z. R. opakují se verše 24–26 ve verších 94—97, v Záboji opakují se verše:

Hučí divá řeka,
Vlna za vlnú se valí,
Hučechu vsi voji,
Skok na skok vsě sě hnáše přes buřúcú řeku.

Vody uchvátichu mnostvi cuzích
I přenesechu své zvěsty na druhý břeh.

ve verších 213—218. V písni „Zbyhoň“ opakuje se verš 6. a 17.; v „Ludiši a Luboru“ opakuje se verš: „i káže kněz zemanóm svým“ třikráte. Legenda o sv. Vavřínu v Suš. sbírce str. 1. má 18 sloh, z nichž je 11 dvouřádkových a 7 třířádkových, z nichž dvouřádková sloha: „Peče se dzicjatko jak ryba, Až se ten zlý pohan posnida“ opakuje třikráte (sloha 3. 7. 11); sloha: „Jehož to macička slyšela, Stala za dveřami, plakala“ opakuje se třikráte (sloha 4. 8. 12); třířádková sloha: „Ach moji macičko něplaččě, Ležim já v rosičce studenej, Ležim na travičce zelenej“ opakuje se třikráte (sloha 5. 9. 13); první dva verše třířádkové slohy: „Zly pohan se o něm dovědzěl, kázal to dzicjatko přinesci, Do vřuciho masla vložici“ opakují se čtyřikráte (sloha 2. 6. 10. 14) atd.[49])

Takového opakování slov nenalezáme tedy jen v srbských písních, jak p. Petruševič myslí, nýbrž jest také oblíbeno v české národní poesii. Kdyby ho v naší poesii nebylo, půjčuji, že by pak Lib. S. podezřelý byl. Ale právě okolnost ta, že Hanka r. 1818 věděti nemohl, že české písně v častém užívání oné figury velice si libují, ano sbírek národních písní tehda ještě nebylo, právě ta okolnost svědčí pravosti Lib. Soudu. Při této příležitosti chci také zmíniti se o výroku Kopitarově z r. 1843: „člověk by myslil, že od r. 1817 zuří jakýsi mor falšování mezi Čechy, když falšovatelé z Vukových národních písní r. 1814 ve Vídni vydaných poznali národní verše slovanské.“ Kopitar neznal českých národních písní a nezná jich nikdo, kdo tvrdí, že desítislabičný verš, v kterém Lib. Soud básněn jest, napodoben podle metra srbských písní, nebo podle dvou písní K R. „Jaromír a Oldřich“ a „Jaroslav.“ Dali bychom této námitce místa, kdyby desítislabičný verš v národních našich písních často se nena-

[49]) Pozoru hodno jest, jak pravidelně toto opakování, vždy totiž po čtyřech slohách, se děje v této písni: 3, 7, 11; — 4, 8, 12; — 5, 9, 13; = 2, 6, 10, 14. Srovn. Suš. str. 4, 45, 143, 186. — I v umělé poesii epické, která duchem národních písní se nese, pozorujeme takové opakování, jak to mistrně provedeno jest v Erbenově balladě „Svatební košile“ a v Bürgerově „Leonore.“ — I u Katulla carm. LXIII opakuje se verš: „currite ducentes subtemina, currite fusi“ mezi verši 328—381 dvanáctkráte.

skytoval; ale tak jest mnoho písní v tom verši složených. Erbenova starší sbírka jich má šest, Sušilova sbírka 57![50]) Stejně oblíben jest národní poesii verš dvanáctislabičný, ve kterém také píseň „Zbyhoň" K R. složena jest; Sušilova sbírka má jich 20 a čítají-li se k tomu písně, v kterých Sušil původní verš dvanáctislabičný rozložil na dva verše šestislabičné, což poznati lze podle rýmu, jest takových písní s verši dvanáctislabičnými nejméně půldruhého sta; neboť sčítal jsem je jen do str. 339 a načítal jich 83![51]) Věděl-li Hanka r. 1818, že tolik národních písní českých složeno veršem desítislabičným? A když Z. R. těm, jež o pravosti jeho pochybují, pro desítislabičné metrum podezřelý jest, pak mají ti, kteří K. R. podezřívají, také pravdu považujíce rukopis ten pro desítislabičné metrum za podvod falsatora novověkého. —

Dále vytýká p. Š. verši 5. „vládyku si z roda vyberúce" že časoslovo „vybrati" nepřipadá dobře do IX. století, ježto se za starodávna vládyky, starostové, důvěrníci atd. volili a nevybírali se jako ovce, stromy a jiné věci." Ačkoli bych mohl přestati na národních písních, že se nevybírají pouze „ovce, stromy a jiné věci" ana děvčata zpívajíce „nevybírej, nepřebírej, abys nepřebrala" anebo „vybírala sobě mezi mládencami" (Suš. 297. 382), nemíní ani ovce ani stromy, předce chci p. Šemberovi zde také několik dokladů ze starší češtiny uvésti. V bibli převádí se lat. „eligere" na česko obyčejně „vybrati" na př. z kněh Mojžíšových: synové pojímachu ženy, které vybírachu (Lob. 3); — řekl Mojžíš: vyber muže (Lob. 30); — a vybrav muže udatné (Lob 31); — tisíc mužóv buďte vybráni z Israele (Lob. 70); — z těch vybráni jsú... vladařóv a súdcí 6000 (Par. 1. Lob. 185) atd. Záleží-li p. Š. na

[50]) Viz str. 4. 6. 12. 13. 17. 51. 70. 73. 120. 127. 200. 203. 206. 228. 231. 238. 239. 243. 248. 257. 259. 268. 291. 293. 304. 306. 317. 320. 323. 336. 346. 352. 356. 376. 391. 430. 469. 486. 494. 500. 517. 518. 532. 535. 536. 537. 550. 561. 590. 642. 644. 674. 682. 684. 782. 786. 794.

[51]) Viz str. 12. 18. 30. 34. 36. 40. 51. 53. 59. 61. 63. 205. 649. 653. 655. 684. 687. 779. 783. 789. — Dvanáctislabičný verš rozložený na dva šestislabičné jest str. 11. 72. 79. 80. 98. 99. 116. 117. 122. 126. 127. 136. 149. 151. 165. 166. 186. 198. 199. 200. 204. 212. 213. 214. 215. 219. 220. 225. 228. 229. 232. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 250. 251. 252. 254. 255. 256. 257. 263. 265. 282. 286. 287. 288. 289. 294. 300. 307. 308. 309. 311. 325. 335. 339 atd.

dokladech z řeči právnické, jest dokladů hojnost, na př. „mají z jich roduov vybráni býti a s vybranými z roduov býti (Tov. kap. 55); o radě zemské, kterúž sobě král vybrati muož (Tov. k. 12); — mimo osoby vybrané a úřadníky zemské (Zříz. 1545 p. 11); — pán jeden k tomu vybrán býval, již buďte dva páni vybráni (ibid: p. 10); — samy přísežné a vybrané osoby (p. 11); — pakli by který umřel a místo toho jiný vybrán býti měl (p. 11); — aby 12 osob z pánuov k takovému soudu vybráni byli = XII viri ex baronibus ad judicium eligantur (Zříz. Vlad. Ač. 5, 12) atd. Záleží-li na tom dokázati, že také slovo „vladyka“ s časoslovem vybrati se spojovalo, i tu není nesnáze o doklady na př.: „aby... osm osob z vládyk také k soudu vybráni byli“ (Zříz. Vlad. Ač. 5, 12). A že „voliti“ a „vybrati“ jsou synonima, stůjž zde doklad z právnického spisu: „sám má voliti a vybrati“ (Všehrd vyd. Han. p. 13).

V 8. a 9. Ustahu cmete, lesi i uladiki, pohualihu praudu po zaconu. P. Š. namítá: „Tyto verše zarážejí silně ruštinou, nemajíce v češtině jasného smyslu. Slovo „pravda“ tolik co „právo,“ vybrali si padělatelé z ruštiny, netušíce snad ani, že jest také české a oblíbili si je tou měrou, že ho užívali veskrz, nedadouce obecnému slovu „právo“ místa ani tu, kde řeč jest o soudu. Předložku „po“ s dativem v češtině neslýchanou (po zákonu, po rozumu, po národu, po železu), přenesli též z ruštiny nebo ze staroslovenčiny a spojená slova „pravdu po zákonu“ nalezli v některé listině srbské. Tím spůsobem slátali verš, jehož nikdo neuměl vyložiti.“

Co se týče významu slova „pravda,“ promluvíme o něm později. Co se však týče výtky, že dativ při předložce „po“ v češtině jest neslýchaný, upozorňuji p. Šemberu, že, kdyby byl pozorně četl Ält. Denkmäler, bylby tam nalezl na str. 80: „Man liest in den ältesten Handschriften der böhm. Stadtrechte: dáti po třem haléřóm z kopy, z každé kopy po třem grošóm. Mit dem Dativ der Adjectiva indefinita in der Bedeutung: auf, nach Art, ist diese Construction bekanntlich noch heutzutage in ganz Böhmen gangbar: po lidsku, po žensku, po česku, po střízvu u. s. w.“. Doklady ty vzaty jsou z Jungmannova Slovníku III. p. 132. 133, z kterého tedy p. Š. dativ při „po“ také poznati mohl. A kdyby p. Š. byl studoval Šafaříkovy „Počátky staroč. mluvnice“ v úvodě

k I. sv. Výboru staroč. Lit., bylby na str. 112 nalezl o dva doklady více, jeden z Dalimila: „vřeť každému srdce po jazyku svému“ a jeden z Kniby Rožmberské: „každý kól po třem stóm.“ Doklady ty rozmnožují se dvěma; jeden z počátku XV. stol. z urbáře klášt. Žďárského: „z lánu platí po jednému kuřeti“ (Čas. Mat. Mor. 1875 str. 148), druhý z gloss. XII. stolet. Paterou nedávno vydaných: „po podanému“ (Čas. čes. Mus. 1878. str. 550), k čemuž přičiňuji ještě doklady tyto: „po svatým v noci bos chodieše“ (Dal. Jir. p. 46); — tomu beranovi po zlu (Alex. Výb. I. 52); — po dvěma stoma (Půh. 2, 42); — chce po právu míti (Půh. 3, 42). A v dialektě, kterým se mluví od Ostravy až za Opavu, užívá se toho dativu posud: po mojemu, po tvojemu, po svojemu, po našemu, po dávnému atd., jak toho dokladů jest hojnost tištěných v „Opavském Týdenníku.“ — „Neslýchaný“ tedy tento dativ v češtině není; ale ovšem jest neslýcháno, jej „neslýchaným“ pojmenovati; a kdo tak činí, buď si on sebe mistrnějším ve psaní novočeském, předce pozbyl práva očekávati, že hlas jeho, kdež se jedná o spisích staročeských, jen sebe menší váhu míti může. Kdyby dativ při předložce „po“ jen v Lib. Soudu se kladl a v ostatní češtině by ho nebylo, mohl by býti znamením podvrženosti Z. R.; kterak ale mohl Hanka r. 1818 věděti, že „po“ v češtině řídí také dativ, když toho professorové češtiny ještě r. 1879 nevědí?

Co se týče smyslu verše: „pochválichu pravdu po zákonu,“ jest na snadě; buď se má rozuměti: pochválili pravdu podle zákona t. j. schválili právo tím spůsobem, obyčejem, kterým podle zákona se schvalovati mělo; buď má tento smysl: pochválili právo proto, že jest podle zákona t. j. že se zákonu nepříčí. Nám se zamlouvá druhý výklad; úsečnosti dikce není se nám diviti, ani báseň před sebou máme, a jest se nám diviti tím méně, jelikož stará právnická řeč česká ve stručnosti výpovědí velmi si libovala. Přiříkáme-li tento smysl verši devátému, máme na zřeteli čtení Knize Rožmberské: „že oba vzýváta svú dědinu = že oba vzýváta dedinu svú býti = že oba vzývají dědinu, že jejich jest [52]). Podobných konstrukcí úsečných má stará čeština dost: „Moře řekli jsme neustavičného člověka vrtké srdce; — aby

[52]) Čl. 53. srovn. čl. 18. 25. 26. 28. 30. 35. 53. 56. 79. 104. 122. 196. 213. 214. 220. 230. 239. 241. 243. 283. 287. 288. 290. 294. 295 etc.

asa nemněl se andělem; — někteří kladú čtrnácte těch kusóv víry, ježto jsem já řekl dvanácte jich; — sám se hříšným poznal atd. [53]).

Verš 10. a 11. Ai uletauo, ce mutisi uodu? ce mutisi uodu strebropenu? — Co se týče pallilogie „če mútíši vodu,“ mluvili jsme již o ní. K tomu vytýká ještě p. Š.: „Téměř pak všechna slova těchto dvou veršů vzata jsou z Kralodvorského Rukopisu. Interjekci aj nalezli padělatelé v básni Beneš Hermanóv „aj ty slunce“, kdežto v písni pod Vyšehradem, kterou složili dříve, než byl K. R. nalezen, užili novější interjekce ha; jméno Vltava četli v Oldřichu a Boleslavu a vystříhali se tudíž Hájkova názvu Vhltava, jehož byli, Dalimila pominuvše, užili v písni pod Vyšehradem; zájmeno „če“ zjevilo se jim dvakrát v Jaroslavu a slov „mútíši vodu“ poskytl jim žaltář Klementinský.“

Co se týče výtky stran interjekce „aj,“ mohla by ta interjekce býti příčinou k podezřívání Z. K., kdyby jen tam a v básni Beneš Her. se četla; ale interjekce ta jest v češtině nejen v národní poesii nýbrž vůbec oblíbena. V K. R. přichází mimo báseň Ben. Her. v Záboji 14 krát, v Čestmíru 7 krát, v Jelenu dvakrát, v Old. a Bolesl. 4 krát, ve Zbyhoni třikrát. Podobně čte se v Alexandreidě, taktéž v XIV. stol. „aj mladosti“, „aj starosti“ [54]), též se čte často u Tómy ze Štítného, v bibli, kde v první knize Mojžíšově položena 42 krát, podle čehož souditi lze, jak často v celé bibli se klade. A rovněž kladou ji rády národní písně; tak začíná v Sušilově sbírce 35 písní s interjekcí „aj,“ nečítajíc, že velmi často krom začátku také v kontextu se klade [55]). — Co se týče výtky, že slova „če“ a „mútiti vodu“ vzata jsou odjinud, spojujeme je s výtkou, kterou p. Š. těmto veršům na str. 140. 141. činí. Praví tam, že celý úvod básně naší napodoben jest podle srbské písně „Mutan Dunav“ která zní:

Oj Dunave, tia vodo!
Što ti tako mutna tečeš?
Il te jelen rogom muti?
Il Mirčeta vojevoda?
Nit me jelen rogom muti,
Ni Mirčeta vojevoda,
Već devojke djavolice
Svako jutro dolazeći,
Peruniku trgajuci
I bjeleći svoje lice [56]).

[53]) Viz prof. Bartošovo pojednání v časop. „Komenský“ 1874. č. 39.

[54]) Výb. Lit. 1, 386.

[55]) Viz na př. Suš. str. 40. 78. 125. 127. 182. 184. 185. 203. 204. 266. 278. atd. — Také písně ostatních Slovanů, jmenovitě Malorusů začínají velmi často s interjekcí „Oj“ = aj.

[56]) Aj Dunaji, tichá vodo .... Ale děvojky svévolnice, každé ráno docházející, kosatec trhající a bělící své líce.

„Tato píseň“ praví p. Š., hodila se falsátorům výborně za úvod k jejich skladbě; udělaliť z Dunaje Vltavu, z jeleních parohů a z kopyt koňů vojvodových „ljutú buriu“ a z dívek prostopášných svádící se bratry.“ Na takový způsob lze hrozně mnoho podobností a literárních krádeží dokázati; tak na př. vzal Heine slovo „Königskind“ buď z Nibelungen anebo z Hildebrandliedu, slova „grüne Lind'“ z Wolframa z Eschenbachu, anebo ze slovenské písně: „pod zelenou lípou“ (Kol. 1, 20), slova „Vaters Thron“ z Homéra: *πατρὸς θρόνος* (Od. 6, 308) slova „Scepter von Golde“ též z Homéra: *χρύσεον σκῆπτρον* (Il. 1, 15), slovo „Diamant“ z nějakého přírodopisu a slovo „Krone“ odkudkolivěk a slátal dvě slohy známé písně:

Mir träumt von einem Königskind
Mit nassen, blassen Wangen;
Wir sassen unter grüner Lind'
Und hielten uns umfangen.

Ich will nicht deines Vaters Thron,
Ich will nicht sein Scepter von Golde,
Ich will nicht seine diamantene Kron',
Ich will dich selber du Holde! — —

Dále praví p. Š.: „kdežto dle srbského básníka Dunaj kalně teče, zakalen byv parohy jeleními, nebo kopyty koňů vojska Mirčety vojvody, kalí si v české parodii Vltava svou vodu sama, což jest porušení přirozené srbské myšlénky, ježto voda sama nemůže se kaliti.“ Tu upozorňuji p. Š., že srbská píseň výslovně praví, že to, co ji kalí, není paroh jelení, ani Mirčeta vojvoda, nýbrž že to jsou svévolné dívky. Co se však toho týče, že Vltava nemůže sama svou vodu kaliti, tu přehlídl p. Š. že Vltava se zde zosobuje a že personifikace v té příčině právě jest znamením i starožitného názoru i národní poesie. Vždyť známo, že v Iliadě zosobuje se řeka Skamandros jménem božstva říčného Xanthos, kteréžto jméno patrně vzato od barvy žloutavé, zlatožluté. A zosobení to jest tak důsledně provedeno, že řeka Xanthos pouští se v tuhý boj s Achillem, že nejen tomuto bohatýru rozzlobenými slovy vyhrožuje, nýbrž také potok Simoentský na pomoc volaje jej oslovuje: „bratře milý! spojenou silou zadržme bojovný běh válečníka“ atd. (Il. 21, 211 ssl.). A rozzuřil se Xanthos tím, že Achilles ve vodě jeho Trojany zbíjel podobně jak Vltava se mútila svádou bratří rodných. Podobným spůsobem zosobuje se u Římanů Tiber a v Aeneidě mluví pak jako osoba lidská či božská a nad to více, jako Vltava zosobená mluví o

vodě své, taktéž činí zosobený Tiber rozdíl mezi svou osobou a vodou či řekou; zjevuje se spícímu Eneáši a praví mu:

> ... Ego sum, pleno quem flumine cernis
> Stringentem ripas et pinquia culta secantem,
> Caeruleus Thybris, coelo gratissimus amnis. (Aen. 8, 61—64).

A rovně činí Eneáš rozdíl mezi personifikací Tiberem a mezi vodou řeky:

> Nymphae .....
> Tuque o Thybri tuo genitor cum flumine sancto,
> Accipite Aenean ..... (Aen. 8, 71—73).

Zosobená řeka má moc nad vodou; tak Xanthos „podrývaje ze zdola písek" zkalil vodu, kterou pak zase jasnou učinil (Il. 21, 271. 361.) a podobně Tiber vodu rozvlněnou utišil:

> Thybris ea fluvium, quam longa est, nocte tumentem
> Leniit ..... (Aen. 8, 86).

a Vltava vodu rozvlnila či kalila. Nad to více jmenuje Eneáš řeku Tiber: genitor = roditel a v 8, 540: Thybri pater = otče Tibere! A jen na základě starožitného názoru mohla kněžna Jaroslavna ve Slově o pluku Igorově osloviti řeku Dněpr jménem: gospodine, pane: „Ó Dněpře, toku slovútný! ty's prorazil hory skalné skrze zemi Plaveckou; ty's kolébal na sobě lodě Svatoslavovy k vojsku Kobjakovu: přikolíbej, pane, ke mně manžela mého, abych neposílala k němu slz ráno na moře." Na opak oslovuje zase řeka Donec knížete Igora: „Kníže Igoře! nemálo se můžeš chlubiti a Končak zlobiti a země Ruská veseliti!" A Igor mu odpovídá: „Ó Donče! nemálo se můžeš chlubiti, že's jemu stlal zelenou trávu na svých stříbrných březích, že's odíval jej teplými mlhami pod stínem zeleného stromoví; ostříhal's jej tak jako hohola na vodě, jako čejky na proudech, jako černědí [57]) na větrech."

Tentýž starožitný názor, který předměty zevnější přírody zosobuje, zachoval se v národní naší poesii po dnešní den. Naivní mysl rozmlouvá v těchto písních se zvířaty, s bylinami i s vodou, nejinak, než jakoby posud ve vodách žily Rusálky. Tak táže se děvče:

---

[57]) hohol = kačena divoká, křeháč, potápěč; — čejka = vanellus Kibitz; — černěď = rod malých kaček, Haubenente. (Erb.)

Dunaji, Dunaji
Jsi-li tak hluboký,
Jak se zdáš široký,
Bych se utopila?

A Dunaj odpovídá:

Já jsem tak hluboký
Jak se zdám široký,
Jenom se má milá,
Jenom se boj Boha. (Suš. 87).

Děvče hledajíc milého utopeného praví k vodě:

„Zastav se voděnko,
Na Slavkovských polích,
Vyhoď mně Martinka
Na zelený trávník.“

A voda odpovídá:

„Já se nezastavím,
Já jsu voda prudká,
Co jednó zachvátím,
Více nenavrátím.“ (Suš. 117).

V podobné příčině oslovuje děvče Dunaj:

Já půjdu k Dunaju,
Budu volat hlasem:
Voděnko Dunajská
Navrať mně ho zas ven.

A voda odpovídá:

Já ti ho navrátím,
Ale ne živého,
Zabolí tě srdce
Pohlídna na něho. (Suš. 117) atd.

Kdyby tedy takové rozmlouvání s řekou se líčilo jen v Lib. Soudu a v dotčené srbské písni, pak by ovšem Lib. Soud mohl za tou příčinou býti podezřelým; ale takovéto rozmlouvání jest v národní poesii věc obyčejná, tedy to není nic nápadného a to tím méně, any písně jsou, ve kterých oslovení zevnější přírody se klade podobné tomu, kterým Vltava v Lib. Soudu oslovena jest:

Aj řeko, řeko, jak se's rozvodnila,
Dyž do tebe sytno pršelo! (Suš. 203).

— Zelenaj sa zelenaj travěnko zelená!
Jak sa mám zelenat, dyž nemám kořena?

Zelenaj sa zelenaj chrástku rozsochatý!
Jak sa mám zelenat dyž su podeťatý? (Suš. 407).

A podobných dotazů a odpovědí ovšem ne s přírodou vnější, jest v národních písních dost:

Proč pak ty si tak smutna?
Jak pak němam smutna być .... (Suš. 370).
— Co panno smutně hledíš?
Ach jak nemám smutna býti, dyž ... (Suš. 40).
— Co si Herman co si smutný?
Jak pak nemám smutný býti, dyž .... (Suš. 82).

A komu se zdá podivna shoda, že i v srbské i v české básni mluví se o kalení vody, tomu klademe zde podivnější shodu mezi moravskou nár. písní „Šípek“ a mezi jednou písní od Götheho. V moravské písni praví děvče k šípku:

Kvítku, milý kvítku,
Já tebe utrhnu.
Nětrhaj mne v zimě .... (Suš. 163).

a v písni Götheově:

Ich wollt es brechen,
Da sagt es fein:
Soll ich zum Welken
Geboren sein?

Ještě nápadnější jest podobnost mezi jedním porovnáním v něm. Nibelungen-liedu, kde se o Krimhildě praví:

Sam der liehte mâne vor den sternen stât (Lach. str. 282),

a mezi moravskou národní písní, kdež se o panně Marii praví, že půjde

Jak jasný měsíček mezi hvězdičkami. (Suš. 18).

Též jest nápadná podobnost mezi veršem v Čestmíru K. R.: Řváše Kruvoj řváním býka a mezi Iliadou 21, 237.: μεμυκὼς ἠΰτε ταῦρος.

Velmi dobře doložil také p. Š. sám podobnost, kterou národní písně různých národů mezi sebou mají, an na str. 44 Děj. Lit. vyd. III. v poznámce praví: „Znamenitá jest také podobnost některých národních písní německých, které se zpívají na Rýně, s národními písněmi českými v Čechách a na Moravě. Ve sbírce Simrokově srovnávají se písně čís. 79: „Die unbarmherzige Schwester,“ č. 263 „Der Schäfer“ a č. 335 „Guter Freund“ s písněmi moravskými v Sušilově sbírce č. 49 „Nešťastná matka,“ č. 137 „Ovčák pronevěrec“ a č. 83 „Dvanáctero počtů“ a rovněž srovnává se píseň Simrokova č. 68 s písní Sušilovou č. 22 „Duše

a P. Maria.“ Není-li tedy podivno, když mezi něm. a česk. národními písněmi podobnost nalezáme, jak může býti podivna podobnost písně u dvou kmenů téhož národu slovanského?

Co se pak týče původního významu slova mútiti, není pochybnosti, že znamenalo původně jako starosl. „mątiti“ movere, turbare, kterýžto význam také se zachoval v starých místních jménech Olo-mut (= Olo-muc) a Kolo-muty. Avšak, poněvadž řeka, když „múcena“ čí mocně pohybována jest, hlinu a písek ze dna na povrch vírem žene, proto znamená „mútiti“ tropicky také kaliti, právě tak jako lat. turbare, které původně také znamená: „v nepokoj, v nepořádek uvésti, rozrušiti,“ jako na př. u Vergilia: ne folia turbata volent; rovněž se praví „turbatum mare“ = vzbouřené moře. Ale „turbare“ přijalo jako české „mútiti“ také tropický význam znamenajíc taktéž „kaliti“ a turbidus = kalný: color primo turbati fluminis imbre (Ovid.); — limo turbatam haurit aquam (Hor.). Avšak tropus rozšířen také na život duševní; jako radostná nálada mysli se jmenuje „jasná mysl“ tak se jmenuje mysl rozrušená, neradostná „mysl mutná, smutná“ a v tomto smyslu užívá se dlouho slova „mútiti“ v češtině: „mútiti se, zamútiti se = turbare animum, trübe, traurig werden“ a posud znamená „smuten“ to, co něm. trübe, traurig; avšak původní význam: rušiti, pohybovati nevytratil se a trvá posud. U významě: smutným učiniti, zarmoutiti užívá se na př. v životě císaře Karla: „uzřevše to, co sě stalo a co obmeškáno, smútichme sě velmi se vším vojskem; — běchom zamuceni velmi; — ta novina ji mutieše (Kat. v. 264); — nesmúcuj našich pánov (Kat. v. 2954). — Němci Čechy tak hrozně mutichu (Pulk. Výb. 1, 443); — když se Josef tak mutieše (Jež. Mládí, Výb. 1, 402); — aniž po hříchu radují, ale mútí (Pet. Jel. u Jungm.); — to domnění zle jest mútilo krále a jej velmi smutilo (Jungm.). — Avšak již v K. R. čte se: „ty holubče mutný, tobě mutno samu (Zbyh.); taktéž má se verši 4. v Záboji: „zamúti sě ot krajin ote všech“ tak jak Kořínek vyložil, rozuměti, totiž že Záboj smuten byl záhubou vlasti; mohlo by ovšem to místo vykládati se, že Záboj se odvrátil ode všech krajin [58]), tedy zamútiti = movere, avšak tomuto výkladu příčí se v. 6.: „sědie dlúho i dlúho sě mútie,“ kde „mútiti“ patrně znamená „rmoutiti se,“ poněvadž sedění a

[58]) Viz pojednání Truhlářovo v Čas. Č. Mus. 1878 p. 384.

pohybování se zde na vzájem se vylučují. Podobně má se také slovům „mútiti vodu“ v Lib. Soudě rozuměti: „kaliti vodu,“ ježto „sesypání déště, oplakání hor a vyplakání hliny“ naráží, že voda deštěm, hlinou s hor strženou a rozrytím písku říčného zkalena byla. — Co se týče poznámky p. Š., že novočeské „moutiti“ znamená „hýbati, míchati“ jest pravda; avšak nelze přehlídnouti, že novočeské slovo „rmoutiti se“ znamenající „smutným býti“ není nic jiného, než staroč. „mútiti,“ jemuž přisuto r, právě tak, jako k staroč. „zámutek“ též písmeno r vsuto: „zármutek,“ anebo jako v němčině při některých časoslovích se vsouvalo a vsouvá r: na př. středoněm. spîen, schrîen plur. praet. spiren, schriren a posud: geschriren. — A co se týče výtky p. Š., že voda sama se nemůže kaliti, vyvrací ji p. Š. sám řka, že se má rozuměti: quid moves aquam; neboť, může-li voda sama sebou hýbati, může také hýbáním se kaliti. —

Verše 12.—14. Za te luta rozulaiase bura, sesipausi tucu sira neba, oplacausi glaui gor zelenih? — Zde vytýká p. Š.: „Časoslovo rozvlajati vzato jest, jak již Dobrovský vytknul, ze staroslovenčiny a nebylo ho v češtině nikdy, ani časoslova „vlaji“ z něhož jest složeno. Hanka převzal toto časoslovo ze starosl. „vlajati sę“ a v Libušině Soudu dal mu i formu aktivní (rozvláti Vltavu) ve staroslovenčině neobyčejnou.“ Co se týče Dobrovského v Ä. D. str. 184: „rozvlajaše ist nicht böhmisch, sondern aus dem slavischen „vlaju sia,“ das als Activ gar nicht vorkommt, genommen und mit roz zusammengesetzt worden,“ připomínám, že Miklosič starosl. „vъlati“ doložil ze starosrbských pramenů, že však nová srbština toho slova již nemá. Vytratilo se ze spisovné řeči srbské; zda-li v lidu žije, nevím; ký div, když slova vláti, rozvlájati také ze spisovné řeči české zmizely? Ruština přijala slovo „vlajati“ ze staroslovenčiny, ale slova „rozvlajati“ nemá ani ruština ani staroslovenčina. Nicméně, pokud slova: vláti, rozvlájati jinak doložena nebudou, připouštím, že se za staroslovanská míti mohou; ano, kdyby i jinak se doložila, není třeba, staroslovanský původ jich zapírati. Neboť staroslovenčina působila lexikalně na českou řeč více, než Dobrovský za to měl a jiní po něm za to mají; jest v češtině hezká řada slov, které ze staroslovenčiny do češtiny přešly, na př. bujati = bujným, svévolným býti nalezl jsem posud na jediném místě u Tómy ze Štítného: „proč bych bujal, ano tito zákonníci jsú tak

pokorni“ (vyd. Erb. 130); jest to starosl. bujati efferri, vynášeti se, nadýmati se, a zachovalo se krom Štítného jen v přehlasované formě bujeti; — starosl. vladati čte se u Pulkavy, v Maj. Carol. a ještě 1422 v A. Č. 1, 218; starosl. prъga novellum tritici čte se ve formě české: prha v bibli z r. 1404 F. 136, rukopis v mor. z. archivě; – starosl. spasti = padnouti čte v Půh. knihách několikráte na př. 2, 385; 3, 61; — starosl. napasť = casus, Anfall nalezl jsem posud jednou v Půh. Kn. Olm. 1437 F. 11; — starosl. mir = svět čte se krom písně „Gospodi pomiluj ny“ z X. stol. pocházející ještě v XIV. stol. v Leg. sv. Kateřiny: „bóh na mír sě vrátiv“ (v. 2092) srovn. v. 1506); — starosl. nikogda = nikdy nalezl jsem posud jediné v Půh. Kn. 1, 368: „toho mi nikoda nezaplatil“; — starosl. monastyrь jest v Leg. sv. Prokopa ve formě manstyř (Výb. 1, 197) atd. Ptám se, kam se poděla slova: „bujati, vládati, spasti, nápasť, mír, nikoda?“ A jde-li z toho, že každé slovo, které má čeština společně se staroslovenčinou, vzato býti muselo ze staré slovenčiny? Starosl. má časoslovo variti praecedere, praecurrere, antevertere; že v staré češtině kdysi též bylo, dokazuje imperativ toho slova posud zachovaný: vari, varite či zkráceně var, varte. Starosl. má slovo vraža = los, stará čeština podle Cisiojanu Mnichovského též ho měla; kam se podělo? Starosl. má časoslovo vražiti; že ho stará čeština též měla, dokazuje negace ne-vražiti; kam se „vražiti“ podělo? Kam podělo se ryze české slovo vnočiti = vraziti? Kam číla = citelnost, číslo = věda, kam diéč, skola, stól (= trůn)? Kam podělo se slovo vojnovati = vojnu vésti, na vojnu se vypraviti, které ještě v druhé polovici 15. stol. obecné bylo? Jak tato slova a mnoho jiných zanikla [59]), zaniklo také „rozvlájati“; ač vždy možno, že se ještě doloží, buď ze spisů neb z dialektů podobně jako ot. Považujeme tedy „rozvlájati“ prozatím za hapax legomenon t. j. za slovo, které jen jedinkráte ve spisech se nalezá. Avšak za tou příčinou nelze nějaký spis za podvržený míti, jinak by nám také bylo zavrhovati Královdv. Rukopis, který také z paleografických příčin se podezřívá. Jest na př. v Záboji slovo lis (místo liška), kteréžto slovo mají starosl. (lisъ gen. masc.)

[59]) Žalt. Vitemb., spisy Štítného, Leg. Prok., Leg. sv. Kateřiny atd. obsahují mnoho slov, kterých v nové češtině není.

polština a ruština, kdežto v češtině jen na tomto místě přichází; jest-li to důkaz, že K. R. padělán jest? V tomtéž zpěvu čte se slovo varyto, kterého, pokud mně známo, žádný jiný slov. jazyk nemá; může-li se proto tvrditi, že nějaký padělatel vzal to slovo z řeckého, které slovo *βάρβιτον* má? Anebo snad z Germanie Tacitovy c. 3: sunt illis carmina, quorum relatu, quem baritum (jiní čtou: barditum) vocant, accendunt animos? Kdo pro hapax legomenon „rozvlajáše“ Z. R. zavrhuje, ten, chceli býti důsleden, musí také zavrhovati za podobnou příčinou Rukopis Kralodvorský, poněvadž někteří jej z paleograf. důvodů za podvržený mají a podezřelým Hankou beze všech svědků nalezen byl.

Dále vytýká p. Š., že verš: „bura sesypavši tuču šira neba“ připomíná velmi Lindovu Záři nad pohanstvem, kdež na str. 63 psáno: a sesul se déšť s hromy z rozbouřeného nebe.“ I v tomto verši spatřuje se kousek Lindovské češtiny, ježto se tu klade časoslovo sesypati s akkusativem (sesypavši tuču), kteréhož spojení, totiž svrchu sypati, není příkladu ani ve spisech, ani v lidu, neboť říká se jen: sypati do hromady na př. obilí, anebo sesypati se, na př. dům se sesypal.“ — Co se týče podobnosti mezi veršem: „bura sesypavši atd. se září nad pohanstvem, zdá se mi, že verš ten hledě k slovům: tuču šira neba má větší podobnosť k popisu bouřky v Aeneidě 5, 695 ruit aethere toto turbidus imber“; mohl falsator verš ten tedy dříve z Aeneidy vzíti. A co se týče slova „sesypati“ významem: svrchu sypati, užívá se ho ve mlýnech: nasypati obilí a sesypati je a krom toho sdělil se se mnou prof. Bartoš, že na Zlínsku jest ustálený terminus: sesypati t. j. ovoce s lésí dolů sypati; praví se tam: kdy budete sesypat? Už jsme sesypali atd. — Dále praví p. Š., že se posud gramatikové nemálo divili, že transgressivy minulého času: sesypavši, oplakavši, vyplakavši byly již v IX. stol. Škoda, že p. Š. ty gramatiky nejmenoval! I kdyby Lib. Soud pocházel z IX. století, nebylo by se těm transgressivům pranic diviti. Který pak soudný gramatik může jen zdaleka na to mysliti, že se ustanoviti dá doba, kdy ta neb ona forma gramatická poprvé se vyskytla? Divil-li se již nějaký gramatik, že již Homér — asi 900 let před Kr. — užíval participia perfecti activi et passivi, poněvadž jich také užívali spisovatelé řečtí ve IV. stol. po Kristu, tedy 1300 let po Homéru? Všichni jazykové zjevují se nám v době té, kdy k písemnictví dospěli, jako organický

celek, jehož ústrojí podle zvláštností jemu vrozených jest úplně vyvinuto a všichni jazykové pozbývají sice časem gramatických forem, ale nové formy nějaké žádný jazyk nenabyl. Pro příklady netřeba daleko choditi, vezmeme před sebe češtinu. Kde pak nyní jest v našem jazyku dual, ještě v 15. stol. často užívaný? Vyhynul až na nepatrné zbytky. Kam poděly se naše aoristy? Vyhynuly. Kam podělo se participium praesentis passivi? Vyhynulo, až na některé zbytky ukryté v nynějších přídavných jménech jako znám-ý (od znáti), vědom-ý, vidom-ý, pitom-ý, lakom-ý, zřejm-ý [60]), a snad v několika místných jménech na př. Bořim, Brázdim, Hostim, Ohrozim, Znojim atd.

Co se pak týče výtky, že opakování transgressivů „sesypavši, oplakavši, vyplakavši" napodobeno jest podle písně „Růže" Kral. Rukopisu a podle Pláče sv. Marie: „Mezi oči jemu plvali, k ose hanebně vázali, přivázavše bičovali, hanějíce naň křikali," připomínám, že takovéto transgressivy jsou velmi oblíbeny v slov. národní poesii a v češtině také v próse. Co se týče oné, přicházejí na př. v známé písni: „jichal Kozak za Dunaj," kdež se praví:

vyšła ručky załomavši
i tiažeńko zapłakavši.

Anebo v maloruské písni:

Lipše buło ne znatysia,
Jak piznavši rozstatysia;
Lipše buło ne kochaty,
Jak kochavši perestaty [61]).

Anebo

Oj de uzjavcja sizokril orel
Rozbiv, rozlučiv paru golubiv;
Goluba ubiv, golubku vljubiv,
Golubku vljubiv, uzjav pid polu,
Uzjav pid polu, prines do domu. —

— Družok uslichav
Dribni listi napisav,
Dribni listi napisav
Do miloj odislav. —

— ... Ta b' jego kučeri
Ta i pozavivala,
Ta i pozavivavši
Ta i pozolotila,
Ta i pozolotivši
Na stini pribila. —

— Na Jordani ticha voda stojala,
Tam Prečista svogo sina kupala,
A skupavši spovila,
A spovivši v jaselka vložila.

— Oj zacvila červona kalina
A zacvivši jagod nezrodila [62]).

---

[60]) Viz Úvod do Výb. Lit. p. 103.

[61]) Kocipiński, Piśni I. des. p. 20.

[62]) Čupinski, Trudy V. 246. 270. 313. 449. 928.

Též starší čeština libovala si v takových transgressivech; krom „Růže“ v K. R. uvádí Výbor Lit. II. 639 erotickou píseň z 15. století:

Již ptáčkové vzhuoru vstali,
Vzhuoru vstavše zaspívali,
Zaspívavše pryč letěli,
Mne smutného zde nechali.

Avšak i prosa česká podobné vazby užívala na př. v Knize Rožmberské: „na svej hlavě úplet jeden rozpletši i rozmetavši prameny (jmá) řéci: opovídaju, že jsem podávena“ [63]). Podobně, v jednom rukopisu loni ze Švédska přišlém obsaženo jest na str. 279 „žehnání proti zimnici,“ kde se praví: „když židé Ježíše jeli, jevše ukřížovali, ukřížovavše smísili žluč s octem.“ Též V. ze Všehrd podobné vazby užíval na př.: „móž se každý v svój díl uvázati, uváže se prodati“ [64]).

Kdyby takové transgressivy přicházely jen v Lib. Soudě a v „Růži“ K. R., mohl by pro to Z. R. býti podezříván; dokázali jsme ale, že tato vazba jest také české prose a jinoslovanské poesii obecná a není tedy v Lib. Soudu nic obzvláštního. Avšak kdo pro takovou vazbu podezřívá Z. R., ten tím více, chce-li býti důsleden, musí v podezření míti K. R. pro podobnost, kterou má píseň „Róže“ s jednou ruskou národní písní:

Róže.	Ruská.
Ach ty róže krásná róže,	Ach ty sad li ty moj sadočik —
čemu si raně rozkvetla?	k čemu ty rano sad razcvitaješ,
rozkvetavši pomrzla?	razcvitavši zasychaješ?
pomrzavši usvědla?	

Tu jest věru mnohem větší podobnost, než mezi 14. a 15. veršem Lib. Soudu a svrchudotčenými citaty a proto mají ti, kteří K. R. podezřívají, větší právo, jej pro takovou podobnost míti za falsum, než ti, kteří z podobné příčiny Z. R. za padílo prohlašují. Divná jen jest věc, že Hanka již 1817 obratů řečí užíval, které ve všem všudy ráz národní poesie na sobě mají a mimo to také ze spisů prosaických za zvláštní české doložiti se dají a to doklady, jichž Hanka tehda znáti nemohl!

Transgressivy jsou tedy v Lib. Soudu nevinny. Ale souději mohlo se namítati verši 12., že tam stojí imperfectum „rozvlajáše“ místo aoristu „rozvlája.“ O tom promluvím při verši 27.

[63]) Moje vydání čl. 228.

[64]) Hank. Vyd. p. 262. 278.

Verš 17. Kegdi se uadita rodna bratri. Tu namítá p. Š.: „přídavné jméno „rodný“ tolik co téhož rodu, vlastní, germanus, vyskytuje se tuto ponejprv a jediné tuto, znamenajíc jinde toho, kdo rodí, jako znamená radný toho, kdo radí, plodný toho, kdo plodí.“ Že slovo „rodný“ významem „vlastní“ na př. vlastní bratr, sestra, tu poprvé přichází, jest pravda; avšak dokazuje-li se tím padělanost Lib. Soudu? Slovo „rodný“ (starosl. rodьnъ φυσικός, γενικός) bezprostředně odvozeno jest od statného jména „rod“ a znamená tedy původně to, co rodu náleží, jak Jungmann praví: „rodný = na rod se vztahující, Geburts-Geschlechts- Familien-.“ Odtud se také v starší recensi bible české „genesis“ převádí na česko: rodné knihy, jak na př. v Bočkovské bibli: ot genesi tocižto rodných kněh“ (fol. 5). Když pak slovo „rodný“ přijalo jiný význam, po výtce rodící, plodící, nahraženo ve významu: „germanus“ slovem „přirozený“ na př. přirozený bratr, anoť znamenalo slovo to všecko, co k rodu náleží, tedy na př. přirozená pečeť = ta, která rodu náleží, anebo přirozený díl = ten díl, který členu rodu náleží na př. „Vok pohoním Petra bratra svého z pravého přirozeného dílu od otce svého na hradu na Sovinci (Ph. Kn. 1, 371). Když pak slovo „přirozený“ podobný význam jako „rodící, plodící“ přijalo, nastoupilo na místo jeho slovo „vlastní“ tak že se nyní frase: přirozený bratr atd. již neužívá. Již Tóma ze Štítného vyhýbal se slovu „přirozený“ v tomto smyslu a pomáhal si slovem rod: „Kto sú sobě v rodu neb v příbuzenství... kto sú sobě v rodu bratří neb sestry a ti ješto sú sobě nebyli v rodu, ti sobě budú šiří, svěsti, svakové, nevěsty;“ — aby se nesňala spolu dřéve, než sobě vyjdeta z rodu; — a to byla přítelé rodem.“[65]) Tóma nepravil již: bratr rodný, sestra rodná, nýbrž bratr v rodu neb rodem, aniž položil: přirozený bratr, poněvadž ono slovo za jeho doby mělo již jen význam: „rodící, plodící“ a toto již také něco jiného znamenati začalo. Sluší tedy výraz „rodný bratr“ „rodná sestra“ považovati za hapax legomenon potud, pokud jinak doložen nebude. Avšak za tou příčinou nelze Lib. Soud míti za falsum, jinak bychom Půhonné knihy také za falsované považovati musili, jelikož tam 1, 254 taktéž se nalezá hapax legomenon: stupečný bratr — „že mi je pobral a bratru mému

[65]) Vyd Erb. p. 90. 65. 44.

stupečnému dobytek.“ Obyčejně se pravilo: bratr nedílný, společný, zde jediné se praví „bratr stupečný,“ jako v Lib. Soudu „bratr rodný.“ Jakož však pochybovati nelze, že v ústech lidu frase „bratr stupečný“ žila, taktéž není pochybnosti, že se také mluvilo „bratr rodný“ a to tím méně, any ostatní slovanské jazyky též frase užívaly a ona těsně s veškerým rodovým zřízením slovanským souvisí.

Verše 19—24. „*Uadita se cruto mezu sobu luti hrudos na otaue criue, na otaue criue zlatonosne, staglau hraber na radbuze hladne, oba bratri, oba olenouica, roda stara tetui popelova.*“ — Zde p. Š. vytýká, že všecka jména jsou nehistorická; jméno Chrudoš udělal Linda prý podlé Ruboše v K. R., z kmene chrud, který se ozývá ve jméně městu Chrudimě; při tvoření jména Stahlav měl na mysli jméno zámku Šťáhlavského, nerozuměl však tím jménem Šťáhlava neb Sťahlava, jak je vykládali Šafařík a Palacký, nýbrž Stahlava či Stohlavce, jak psal vždy ve vydáních Lib. Soudu Hanka, jenž prý ovšem věděl lépe než kďo jiný, jak se toto jméno má novočesky psáti. Obě tato jména jsou *unica*, nepřiváději se kromě Libušina Soudu nikde, aniž jsou ukryta v některém místním jméně českém.

Co se týče jména Chrudoš, zachoval se kmen chrud krom jména města Chrudimě ještě v místním jméně moravské osady Chrudichromy; zda-li kmen chrud souvisí s kmenem hrud obměnou písmena **ch** v **h**, jako starosl. **ch**ruša a č. **h**ruška, jako č. pa-**ch**rb a pa-**h**rb atd. a zda-li jméno Chrudoš v jedno pořadí postaviti lze s jménem hrud-en starosl. grudьnъ 1. asper, 2. měsíc prosinec a s staroč. gruden, novoč. hruden, zůstavuji na váze své. Co se týče jména Sťaglav, zdá se, že se zachovalo v místních jménech Šťáhlavice, ves v hejtm. Plzeňském, Sťahlavy, ves tamtéž, a v jméně Sťahlavka, samoty v hejtm. Smichovském. Hanka však, psávav Stahlav = Stohlavec, prozradil, že o vědeckých základech češtiny divné pojmy měl; neboť podobné složeniny nepřijímají nikdy **a**, jako na př. stoklas, stoklasa, stokláska, stokrása, stoletý, stonožka, stonoh, stopán, stopanský atd. Mám za to, že první část tohoto složeného jména, totiž **sťa** jest verbální jako v osobních jménech Střezimír, Střezivoj, Mstidruh, Mstihněv, Mstislav, Mutimír, Bořivoj, Bořislav, Držimír, Držislav, Odřivouz atd. Co se týče výtky p. Š., že jméno

Chrudoš utvořeno podle jména Ruboš v K. R. a že jsouc unicum podezřelé jest, upozorňuji, že také jména Král. Rukopisu Spitibor, Srpoš, Ruboš jsou unica; jest-li tedy Z. R. za tou příčinou falsum, jest také ovšem K. R. padělán, což každý, kdo důsledně jednati chce, tvrditi musí. Že jméno Chrudoš jako název osoby krom Z. R. se nepřivádí, jest pravda; ale nepřivádějí se také jména jiná na př. Semislav de Šlapanic (Půh. kn. 2, 207), Drh z Kněžic ibid. 2, 281) atd. v jiných pramenech českých; jsou proto jména ta nečeská? Není-li možno, že ještě taková jména od jinud doložena budou? Jako na př. jméno Komoň, které posud jen u Dalimila a Hájka se četlo; avšak nalezá se také v Půh. hnihách 3, 416. Jsou-li jména Chrudoš a Sťahlav historická či nehistorická, co pak na tom v básni záleží? Vždyť praví v podobné příčině p. Š. velmi případně takto: „Jména Moravanů, jenž s Tatary na Hostýně bojovali, Vneslav, Vestoň a Vratislav, vzata jsou nepochybně z domyslu básníkova, rovněž jako jména soubojovníků v básni Ludiše a Lubor. Ani jméno vítěze u Olomouce „Jaroslav“ není na jisto postaveno.“ [66]) A to se vztahuje k básni, která si látku z historického děje r. 1241 obrala; Lib. Soud má však za předmět látku z mythické doby národu našeho!

Co se týče epitheta „zlatonosný“ nelíbilo se Dobrovskému, ani epitheton „zlatopěsky,“ že prý jsou moderní, učené a napodobené lat. aurifer. Kdyby v Čechách nebylo řek zlatonosných, bylo by se diviti takovému názvu; avšak všichni národové nazývají řeky, v kterých zrnka zlatá v písku jsou, zlatonosnými; tak řec. χρυσορόης, χρυσόῤῥυτος, χρυσοφόρος (= zlatotoký, zlatonosný) χρύσαμμος (= zlatopěský); Ovidius má: aureae arenae a Virgil: auro plurima fluxit. Dobývání zlata z písku říčného dělo se od prastarých dob; znalit to Hindové, (Ritter, Asien II. 660), Řekové (plavba Argonautův) Gallové, o kterýchžto Diodor výslovně praví, že Gallie jest bohatá zlatem, any tamější řeky s kopců zlatopěskou (χρύσαμμος) hlinu vyplakávají, z nichž obyvatelé pak zlatých zrn dobývají. Řeka, která zlato v sobě nese, jest zlatonosná; jaký to tedy div, když lid ji tak nazývá? Dobrovský ovšem myslil, že národ český v nejstarších dobách

[66]) Děj. Lit. III. vyd. str. 100.

historie své byl tak surový, že takového slova poetického utvořiti nemohl; avšak nehledě ani k tomu, že tento názor Dobrovského o starožitných Češích jest bezpodstaten, jsouť nad to více epitheta ornantia příznakem nejen starší a nejen národní poesie nýbrž poesie vůbec. Ovšem nejpřípadnější, abych tak řekl, plastická jsou taková epitheta v národní poesii starší, čehož dokladem jsou zpěvy Vêd a Homéra; avšak také slovanská poesie národní jimi oplývá, což dotvrzují zpěvy ruské a srbské. A tato síla fantasie, která ozdobující přídavná jména tvoří, v našem lidu posud nevymřela, čehož dokladem jsou písně Malorusů, jichžto kmen Huculův pražádné školské vzdělanosti nemá a předce čarokrásnými písněmi se honosí; dokladem toho jsou také slovenské a moravské národní písně, ač tyto „zubem" kultury bohužel již velice ohlodány jsou. Kdo se diví, že stará česká poesie národní utvořila slovo „zlatonosný," „zlatopěský," tomu se jest také diviti, že ruský lid jednu řeku nazval Zolotonoša, druhou Zolotaja, aneb že lid český má „zlatý potok" (v Čechách i na Moravě) nebo „zlatou stezku" atd., anebo že Mongolové mají „zlaté jezero" (Altan nor).

Dále vytýká p. Š. patronymickou formu slova: Klen-ovici, která se často nalezá v ruské básni Igoru Svatoslaviči a v srbské písni o caru Lazarovi, kdež se čte: „odvádíš mi devět bratří, devět bratří, devět Iugovičů." Na to odpovídám: kdyby patronymická forma ovici v češtině se četla jen v Lib. Soudu, půjčuji, že by se proto mohl podezřívati; ale vždyť jest ohromné množství jmen osadních na ovice, původně ovici, jako v listě r. 1131: Dražejovici, Prostějovici, Mladějovici atd. Nad to více přivádí se tato patronymická forma v starších českých pramenech velmi často; na př. u Pulkavy: Vršovici, Vítkovici; u Dalimila: Vršovici, Vítkovici, Kokotovici, Volbramovici, Rudoltovici, Věňkovici, Vítek Ojířovic atd. A byl si Dalimil významu formy té dobře vědom, neboť píše: „páni Ústí Vitkovici slovíchu.... neb jich praděd Vítek slovíše." [67]) Později povstala podobná této formě patronymické forma na ovec, odvozená od statku, který někdo držel, na př. Boskovec, Opatovec, Malovec, Doupovec,

[67]) Vyd. Jir. 241.

Šárovec, Všerubec, Radkovec atd.[68]) A nyní táži se: když ještě r. 1879 původ formy ovici se klade do staré ruštiny a srbštiny, kterak mohl Hanka r. 1818 věděti, že také stará čeština té formy patronymické často užívala? —

Dále vytýká p. Š., že Klena vybral si Linda z kroniky Hájkovy; že jinak nejmenuje se Klen v nižádném listě a vyskytuje se teprv okolo 1360 jako příjmení spisovatele Rozkochaného. „Jméno Popel naprosto se nikde nenalezá, aniž byl jaký rod Popelův, nýbrž přijali to jméno v XV. stol. jen někteří páni z Lobkovic okolo r. 1459. A tato obě jména, Klen a Popel, diplomaticky nestvrzená uznal Palacký za starodávná pravá jména z doby Libušiny."

Co se týče jména Klen, svědčí o jeho starobylosti především patronymická forma osadního jména Klenovice; toho jména znám osad pět, 4 v Čechách a jednu na Moravě. Kdyby nebylo osobního jména Klen, nebyly by ty osady tak mohly býti pojmenovány, a poněvadž osady patronymického zakončení ovici náleží k nejstarším osadám, není také pochybnosti, že osobní jméno Klen do velmi starých dob náleží. Jméno osadní Klenovici přivádí se poprvé r. 1115 v Erb. Regestech ovšem v listě, který nebyl sepsán toho roku, nýbrž později, který ale jsa přepisem starého listu nicméně hodnověren jest. V přesném originalu čte se r. 1309 v diplomatáři Moravském 6, 23: Hrabissius de Clynouicz. Sem náleží též osadní jméno Klenov již r. 1294 v dipl. Mor. 5, 10 připomínané a dvůr Klenov (curia, quae dicitur Klenova) v deskách Olomuckých r. 1359 položený. — Co se týče jména Popel jest pravda, že někteří páni z Lobkovic toho příjmení užívali a rozumí-li p. Š. slovem okolo 1459 také dobu o 20 let dřívější, má také pravdu, že Jan z Lobkovic první příjmení Popel přijal; neboť přivádí se již r. 1439 Jan Popel z Lobkovic v Arch. Českém 3, 521. Pravda však není, že krom rodu Lobkovského toho příjmení užíváno nebylo; neboť r. 1470 uvádí se Petr Popel z Řičan a r. 1474 Sigmund Popel.[69])

---

[68]) Viz. Půh. Kn. 1, 283; 2, 41. 92. 104 a Čas. Č. Mus. 1860. p. 420. — Že p. Petruševič jsa Rusem neví, že naše národní poesie užívá pallilogií a že Čechové znali patronymickou formu „ovici" (viz. Slovo 1878 č. 49.) tomu nelze se diviti; ale že p. Š. toho neví, jest předce divno.

[69]) Arch. Čes. 4, 443. 290.

Krom toho však jsou místná jména: Popelov dvojí v Čechách, pak Popel-hof samota v hejtm. Broumovském a Popel-graben v hejtm. Žamberském; na Moravě pak osada Popelín, která se již r. 1356 v deskách Brněnských přivádí.

Co se týče významu obou jmen, jest na snadě, že Klen vzato jest od stromu „klen“ acer platanoides, něm. die Rüster, der Leinbaum, jak také Němci české osadě Klenová v hejtm. Novobystřickém „Leinbaum“ říkají. Co se týče významu jména Popel, vykládá je Šafařík v Čas. Č. Mus. 1864 str. 9 takto: „Popel jistě od veverky, popelavé barvy v Polsku a v Rusku (sciurus vulgaris, cinerei coloris) nyní popelice, popielica. Místní jména v Rusku: Popelevka, v Polsku: Popielewo, Popiełowec, Popiełow, též v Nomin. Popiel.“ K tomu dotýkám, že nejstarší panovnický rod polský byli Popelovci; dále že také v češtině máme zvíře mus ponticus, die Bundmaus, ovšem nyní rodu ženského: popelice; avšak nyní obyčejně se praví veveřice, veverka, kdežto staří užívali také vever, anoť Smil Flaška má v Nové Radě také formu veverek;[70]) nyní povídáme liška, ale staří znali také lis. Komu nápadna jest shoda mezi českým a polským slovem Popel, tomu ukazuji k právě dotčenému slovu lis a k tomu, že slovo holubka, samice holubí, přivádí se často v maloruských národních písních, ale že se také čte v Sušilově sbírce str. 251: „Kdes ty holubka kráčala.“ Že osobní jména i příjmení u Římanů, Němců atd. často se brala z rostlinstva a živočišstva, jest známo, nejinak u Slovanů; uvedu jen některé příklady pokud se vztahují k jménům českým: Vyhoň Dub (K R.), Přibislav Kostka (1194) Jan Losos (1228), Oldřich Zajíc (1251) Ondřej Kavka (1254), Vilém Kúkol (1439), Ožanka[71]) (1437), Jimram Dúbravka (1409), Pulec (z Želic 1409) atd. Na větší dotvrzení falsování mohl p. Š. zde ještě vytknouti, že slova „oba Klenovica“ napodobena jsou podle Igora: „oba esvě Svjatъslavličja“ a „Tetvy Popelova“ podle listu r. 1472: „syna nebožce páně Janova Popelova“ (Arch. Čes. 5. 342).

Chci ještě upozorniti na konstrukci: roda stara Tetvy Popelova, jako na důkaz, že Hanka falsatorem Lib. Soudu

[70]) Výb. Lit. 1, 890.

[71]) rostlina Teucrium, něm. Gamander.

býti nemohl, ana to jest konstrukce, které r. 1840 ani Šafařík ještě neznal, o které také p. Š. ještě v 3. vyd. Děj. Lit. na str. 100 praví: „zvláštní konstrukce vidí se býti: dci Kublajeva cháma.“ Šafařík měl totiž tutéž konstrukci v Evang. sv. Jana: „řěč Esaie prorokova“ za chybu; byv však Čelakovským upozorněn, že takové konstrukce, ač velmi zřídka, se čítají v starých ruských a českých pramenech,[72]) sledoval věc a v Počátcích staroč. mluvnice položil na str. 116 již osm nových příkladů, že „ze dvou samostatných vedle sebe v genitivu stojících měnilo se druhdy jedno v přivlastňovací přídavné.“ V češtině nevyskytují se takové konstrukce velmi zřídka, jak Čelakovský se domníval, nýbrž velmi zhusta a daly by se tisíci příklady stvrditi, na př. z krále Davidova rodu (Kat. v. 1929); — Jan syn nebožce Beneškóv (Ph. 2, 22), — poručník nebožčíka Mikšíkových dětí (28): — ješto Maršík své ženě Janově Klata dceři vkládal (49); — Ofka vdova Janova Puklice (94); — Katruše a Anna dcery Nikolaovy kancléře markrabina (120); — ženě někdy Ješkově Smutka (123); — Janka syna Beneškova nebožtíka (128); — Hynkovo Suchého Čerta zboží (131); — po Valentinově nebožčíka dceři (133); — poselství od pana Mathesa páně Kašparova kancléře bratra (Arch. Č. 2, 21) atd. I tam, kde se jmenuje přívlastek jménem statku, užívá se té konstrukce: Anežka žena Hechtova z Šucendorfu (Ph. 1, 128); — Margreta Buškova dci z Trpína žena Peškova Kopáčova z Studence (131); — Sudka malženka páně Janova Puklice mladšího (132); — Kunka z Krumpsína Sokolova žena z Litovle (132); — Elška z Býkovic malženka Sulková z Křekovic (134); — dluh páně Petróv z Sternberka nebožčíkóv (154) atd. Též v kronice Pulkavy dokladů hojnost: Agnežka sestra krále Václavova (Výb. 1, 457); — Kristina sestra Kunhutina mateře krále Václavovy (454); — dceru Přemyslavovu krále Polského (461); — král Václav byl syn sestry Albrechtovy Říšského (467); — na při statečných rytíří páně Janovu Zvolského a páně Hynčíkovu (Ph. Ol. 1457 fol. 25) atd.

Verše 25. a 26. Jen se pride s pleki s cehouimi u se se sirne ulasti pres tri reki. — Zde vytýká p. Š.: „repetice předložky s před statným a přídavným jménem v tomto

[72]) Viz Ä. D. str. 154. 234.

a ve verši 96. má nepochybně býti známkou, že Lib. S. složen jest za dávné doby pohanské. Za historické doby alespoň se tak nemluvilo a nepsalo. Říká se ovšem: s tím se vším, s nami se všemi, s rodinou a se vší čeledí, také se čte v Beneši Hermanovu: „svietíš na ny na biedné ludi?“ Ale že by který spisovatel od nejstaršího počínajíc byl psal: s houfy s Černíkovými, s plátny s Kosákovými, toho bylo by těžko doložiti.“ — Kdyby p. Š. lépe se byl podíval do K. R., byl by tam nalezl také: se vším se svým ludem; — na jich vrcholi na vysokej; — u hrad u tvrdý; — ku vrchu ku hradovu; — k hradu ku tvrdu; — za dušicú za otletlú. Kdyby se byl podíval do Leg. sv. Kateřiny, mohl tam naleznouti: dal v učení u vysoké, — v časi v nevelikém, — za tu tvú za těžkú vinu, — na tu horu na Sion, — v kralově v dvoru, — za synem za císařovým. V Leg. sv. Doroty: do zahrady do rozkošné. Avšak to rčení nevyskytuje se pouze ve starších básních, ono se vyskytuje také v prose, a to nejen snad v kronikách jako u Pulkavy na př. za dřevní za své předky (Výb. 1, 462), nýbrž také ve spisech právnických; tak na př. v Knize Rožmberské: ze psa nehda z kakého (čl. 176); — z jiné popravy z další (čl. 18); — z dluha z desíti hřiven (čl. 202); — na cestě na bezprávné (čl. 277). Anebo v Řádu pr. z.: na této cestě na pokojné. Archiv Český a Půhonné knihy jsou podobných rčení plny; já vytknu zde jen několik a sice z I. sv. Archivu: do města do panského (61); — do města do králova (62); — přisíci na toho na každého (65); — na tom zboží na Sternberském (139); — s mých se všech zámków (151); s paní Perchtinú s dobrú volí (155); — se svými se všemi tvrzemi (190). Anoť i v datování: v Ústí v Sezeminu (56) atd. Z Půhonných kněh: z té zástavy z Cimburské (1, 227); — z toho zboží z Konického (1, 152); — v Senici v veliké (1, 155); za základy za páně Bohušiny (1, 236); — za bratra svého za Sigmunda (3, 33); — v Diakovicích v dolních (3, 38); — na lidech na platných (2, 125); — na dvú popluží na pustých (2, 125); — v deskách v Olomuckých (2, 28); — na rychtářství na Bělotské (1, 175); — z té zástavy z Litovelské (1, 177); — ze škod z pravých (1, 177) atd. Též v národních písních tato repetice předložky velmi často přichází, na př. v Sušilově sbírce: na zeleném na trávníčku (45); — za miló za hinó (73); — na Hereška na mladého (90); — při voděnce při studené (124); — pod javorem

pod zeleným (134); — přes to pole přes široké (189); — do voděnky do hluboké (655); — na tó lóko na širokó, pod tó lipo pod vysokó (82); — po kunečku po branym (775); — pod kamení pod široké (213); — já za horou za vysokou, ty za vodou za hlubokou; — do vězení do tmavého (374); — za klobúček za vysoký (563); — od slobody od panenské (392); — do šatečka do bílého (114); — na zdraví na stálé (286); — na úhory na zelené (503); — na lůžečko na to nové (563); — o takový o závdanek (574); — přes město přes Vídeň (581); — z pěkné ze zlaté putenky (754); — na haluz na dubovu (778) atd. [73]). Kterak toto opakování předložky náš lid miluje, viděti z toho, že, ačkoli se učí ve škole a tištěno čte v Modlitbě Páně: „pros za nás hříšné" nicméně se modlí: „pros za nás za hříšné."

Z těchto dokladů, které by na sta rozmnožiti se daly, může p. Š. poznati, že není tak těžko, repetici předložky před statným a přídavným jménem doložiti a kdyby tvrzení páně Šemberovo bylo pravdivé, že za historické doby se tak nemluvilo a nepsalo, žili bychom posud v době předhistorické! A jest vůbec divno, že tu námitku činil, ano mu toto opakování předložky známo býti má, jelikož r. 1868 v III. vyd. Lit. své str. 135 psal: „zvláštní v něm (t. j. v rukopise ze XIV. stol.) časté opakování předložek: ot lidu ot svého, před tváří před mú, za dnů za mých, na veliké hoře na vysoké a p." Dotýkám ještě že Palacký a Šafařík zmínivše se o tomto opakování předložky v Ä. D. na str. 81 neměli dokladu žádného z novější češtiny a že přivedli jen příklady z K. R. a jinoslovanských řečí; jen falsator Hanka již r. 1818 věděl, že rčení to se srovnává s dikcí českou starší i novější a že dokladů mnoho se nalezne v I. sv. Arch. Českého r. 1840 vydaném, mor. nár. písních r. 1860 a v Půhonných Knihách r. 1872—1878 vydaných! —

Proti slovu žírný namítal p. Š. v Dodavcích str. 152: „slova družný, dúbravina ... též žírný nejsou česká a jsou tudiž bez dokladu;" na str. 133 svého spisu nynějšího praví p. Š.: „Na to, že vylučuji slovo žírný ve smyslu úrodný, jak se ho v Lib. Soudě užívá, ze staročeštiny, odpovídá p. Brandl, že

[73]) Krom předložky opakují se zde onde také jiná slova na př. než dukáty než zlatýma (Suš. 564); — ty rukavce ty kmentové, — ten damašek ten zelený (Suš. 792).

prý se na Moravě říká: žir tolik co pokrm a že jest tedy také slovo žírný správné. O tom nepochybuji, tak se mluví i v Čechách na př. svině na žir hnáti; ale žirný tolik co požehnaný, úrodný neříká a nečte se nikde, jen v Lib. Soudě.“ Podle toho chci věřiti, že p. Š. v Dodavcích str. 152 nepsal: že žírný není české slovo a že tudíž jest bez dokladu, a chci odpověděti na námítku v novém jeho spisu položenou. Slovo žírný pochází jistě od žir a toto od žeru starosl. žrěti praes. žrą (čes. žráti), žirъ pastva, žirovati pásti se; v češtině zachovala se slova: žir krm, krmení, svině na žir hnáti, žirné právo, právo honiti černý dobytek do lesů na žaludy atd., žirná svině t. j. svině vykrmená. Kmen žir znamená tedy původně ovšem žráti, krmiti se, ale znamená per synecdochen také výsledek krmení t. j. tučnost, tučným býti, jako v ruštině znamená posud žirъ tuk, žirnostь tučnost, žirnyj tučný atd. Protož praví také Jungm. v slovníku: „žirný = tučný, proprie et tropice; žirná země, výnosná, plodná fetter Grund.“ Žirné vlasti znamená tedy v Lib. Soudě totéž co v K. R. v básni „Jaroslav“ znamenají slova: úrody tučných polí, kdež slova „tučný“ taktéž tropicky užito. Takto tropicky mluvil již Homer: πίονες ἀγροί, πίον πεδίον, πίων Φθίη, Κρήτη a Virgil pinquis humus (Georg. 2, 184) pinquis terra (ibid. v. 203), pinquis tellus (ibid. v. 248) atd. Žirné vlasti jsou tedy tučné, t. j. úrodné, plodné krajiny [74]). Že místo slova žirný se užívalo pak slova „tučný,“ tomu nelze se diviti, právě jako ne tomu, že, jak p. Š. v Dialek. str. 20 dokázal, místo obecného „žhavý“ v dialektě se užívá „žírný“ na př. žírné železo. —

Co se týče slova pluk, užívá se ho zde ve významu: zástup, houf, turma, jako v starší recensi bible, kdež na př. lat. text v Gen. 32, 7. 8. „divisit populum in duas turmas... si venerit Esau ad unam turmam“ se převádí na česko: „rozdělil lid svój ve dva pluky... přišel-li by Ezau k jednomu pluku,“ kdežto novější recense má: húfy. Adjectivum „Čechovými“ zdá se že podle Šafaříka (v Ält. Denk.) zastupuje adjektivní formu na ský nebo genitiv pluralis, jakož ve starých spisech českých

[74]) V klassických jazycích užívalo se toho tropického rčení ještě častěji než v slovanštině a němčině; u Hom. na př. πίων νηός tučný t. j. obětmi bohatý chrám, u Virg. pinquia stabula apum t. j. medu plné ouly atd.

často se čte na př. prorokový počet = prorocký, proroků̂v (Ž. Vit.), stanové pastýřové (= pastýřův v lat. pastorum), dětem vranovým = corvorum, uhlí ohňové (carbones ignis), peleše lotrová (= lotrův, lotrovská lat. latronum), číslo hudcové (= hudcův, lat. musicorum), pole cizozemcové (cizozemcův, alienigenarum) atd., anebo jak posud dialekticky se mluví: knězový pacholek (Suš.), oblek tatinkovej atd. [75]). Rozumíme tedy slovům „s pluky čechovými“ = se zástupy, s houfy českými neb Čechů, jako také „věščby vítězové“ ve v. 50 Lib. Soudu znamenají věšťby vítězův nebo vítězské.

Verš. 27. Priletese drusna ulastouica. — P. Š. vytýká: „slovo „družná“ jest r. 1818 uděláno, odvedeno jsouc od slova druža (jedinú družu iměti) v Králodvorském Rukopise. Z Lib. Soudu převzal je Hanka r. 1819 do Gessnerových idyl jím přeložených. Jinde se nenalezá.“ — Slovo „družný“ odvozeno jest od „druh,“ starosl. drugъ, socius, kteréž se dá doložiti z r. 1225: Chřepec de Lisinicz drugo Lutoldi (Cod. dipl. Mor. 2, 162) a z r. 1229: si nobilis vir et non druho (ibid. 2, 210). P. Š. se mýlí, myslí-li, že slovo „družný“ (starosl. družьnъ) se přivádí jen v Lib. Soudě a v překladu Gessnerových idyl; rač se jen podívati do vysvětlení slov, kteréž Šafařík k I. sv. Výboru lit. přičinil, nalezne tam na str. 1219: „družný gesellig, socius; družní stav, družniu voliu; družnie t. družní neb družné odpuštění.“ Není-li s doklady Šafaříkovými spokojen, upozorňuji p. Š. na adjektiva pří-družný, dobro-družný, která jsouce slova složená slovo „družný“ právě tak předpokládají jako slova „při“ a „dobrý,“ anebo jako blaho-„dárný“ předpokládá slovo „dárný.“ Slova dobro-družný užívá také p. Š., na př. hověl příliš dobrodružnému a rozkošnému životu (Páni z Bosk. 116). Sem náleží také slovo „po-družný“ odvozeno od „po-druh,“ které dokládá Jungm.: „mnoho podružná byla duše má.“ Nedivíme-li se, že slovo „dárný“ se zachovalo krom Jung. a Kat. [76]) jen ve složenině „blahodárný,“ nač tak mermomocí diviti se usilujeme, že „družný“ slova prostého se neužívá a že se zachovalo jen ve složeninách: přídružný, podružný, dobrodružný? Slovo „družný“ tedy doložiti se dá; ale

[75]) Srvn. Ä. D. 82; Čas. Čes. Mus. 1864 str. 146.

[76]) Krom dvou příkladů v Jungm. dá se to slovo doložiti také veršem 292 Leg. Kat.: „skúpý-li je čili dárný“.

slovo „druža“ K. R., kteréž p. Š. pokládá za kmen slova „družný,“ krom toho jediného místa posud doloženo není a chce-li p. Š. býti důsledným, musí tím více tedy podezřívačům K. R. dáti pravdu, že rukopis ten podvržen jest.

P. Petruševič zase podezřívá Z. R. na tomto místě pravě, že přinášení poselství skrze vlaštovici napodobeno jest podle srbské písně, kde dva havrani přinášejí zprávu o prohrané bitvě na Kosově poli [77]). Kdyby spůsob, zprávu dávati skrze ptáky, se nalezal, pokud se týče češtiny, jen v Lib. Soudě, mohla by se báseň ta snad v podezření míti; avšak spůsob ten jest Čechům, jako jiným Slovanům i Germanům a Romanům, velmi oblíben. Tak se uvádí v Sušilově sbírce (str. 176) hrdlička, sestra sokola, která bratrovi přináší zprávu, že jeho milá umřela; podobně bývá poslem jeřábek, holub a zvláště také vlaštovice, na př.:

Okolo zahrádky laštověnka lítá,
Zkázala mně milá, že mě nepřivítá.
Zkázala, zkázala, já jí zas odkážu ... (Suš. 300).

— Přeletěla laštovečka přes ten černý les,
A co ty mi laštověnko nového neseš?
Nesu já ti novinečku ale nedobrú ... (Suš. 316).

— Za našimi humny zelená se
Sedí tam laštověnka, švitorá se.
Já ju budu poslúchati, co ona mně bude povídati.
Ona mně žaluje, že je zima,
Že můj milý chodí za jinýma. (Suš. 370) atd. [78]).

Nad to více jest vlastovice lidu českému ptákem velmi milým [79]) a zná náš lid dobře její družnost, kterou ona ukazuje svou švitořivostí: „má bílá hubička, keď ti ščebetala jako laštovička“ (Suš. 232); — lepší byla moje nebožčička, ščebotala jako laštovička (Suš. 238); — druhá k němu švitořila jako vlaštovička (Erb. II. 14); — vlaštovička sedí na lati bude štěbetati:

[77]) Časopis „Slovo“ 1878 č. 53.

[78]) Srovn. Suš. 120. 197; Erben I. 111. 113. 156; II. 157; III. 144.

[79]) Případně o tom píše prof. Bartoš v Čas. Mat. Mor. 1877 str. 143: „Laštovička jest ptákem posvátným ... jejího hnízda přilepeného leckde že to rukou dosáhnouti lze, chrání posvátná úcta lidu a největší pustoň neodvážil by se ublížiti milému ptáčku tomuto nebo hnízdu jeho“. — O této šetrnosti k vlaštovkám vypravuje také letopisec Saxo, že totiž pohanští Slované Pomorští nebránili jim hnízda dělati na sochách bohů ve chrámech.

vstávej Jeníčku (Erb. III. 143) atd. Již Anakreon jmenoval vlastovici κωτίλη t. j. švitořivou, štěbetavou. A právě pro svou družnosť a přítulnost, s kterou vlastovice lidská stavení vyhledává, hodí ona se za poselkyni, která vyříditi má vzdálené sestře, co v rodném domě se děje. Byl ten Hanka předce jen divinatorský duch, že podobné věci věděl ještě než Erben a Sušil sbírky národních písní vydali! —

Slovo „družný" není tedy nic podivného. Ale soudněji mohlo se vytknouti, že imperfectum přiletieše ve verši 27. 28. a imperfectum rozvlajáše ve verši 12. místo aoristů jest nápadné. Připouštíme, kdyby toto imperfectum místo aoristu v staré češtině položeno bylo jen na těchto dvou místech Lib. Soudu, a v jiných spisích by ho nebylo, že by tím báseň naše podezřívati se mohla; avšak jest dokladů dost, že také při finitivných časoslovích se klade imperfectum, kdež by ovšem aorist býti měl. Tak v Záboji: v dědiny vrátíše sě byvšie blahost (v. 61); — tehdy sě zatemníše noc (v. 72); — v Čestmíru: bujno zvoláše na voje (v. 15); — oběce víru i podáše ruku (v. 48); — otehnáše stada (v. 27); — v Jaroslavu: „ne ot vychoda búřa vstáše, vstáše dceře dle (v. 11. 12); — máti božiá dodáše jim chrabrost (v. 159); — noc se proměníše v jutro šero (v. 184); — v Dalimilu: „dievek bojem podstúpiti nesmějiechu (t. j. neosmělili se, vyd. Jir. p. 26); — dievky dievkám pronesiechu (v. 27); — tu s nimi krásné panny vsadiechu (v. 28); — a toho učiniti nerodiechu (nechtěli, 64); — v Alexandreidě: jich starosty biechu, tehdaž k boju pojediechu (t. j. vyjeli); — kam sě koli obrátieše, tu na vše strany vidieše (Výb. 1, p. 136); v Leg. sv. Kateřiny: mezi ně sě zapletiechu, tu je i s plti vytrhniechu, pak s viežením jdúce zasě, ostaniechu jí u mase (v. 2370); — udice sě zavadieše, a to maso vysadieše (v. 2268); — že, což koli povědieše (v. 548); — ona jim otpovědieše (v. 364); — neb ciesař nedověřieše tomu, což naň prosočeno (v. 84) [80]). Z těchto příkladů, které se snadně rozmnožiti dají, vidí se, že stará čeština i při finitivných časoslovích kladla často imperfectum tam, kde by ariost státi měl. Jest se nám tomu tím méně diviti, ani tentýž zjev ve staroslo-

---

[80]) Všecka tato imperfecta Leg. Kat., vyrážející smysl skonalý, uvádí také Miklosič ve své monografii o imperfectě.

venčině spatřujeme: „Das imperfect wird altsl. nicht etwa bloss von inperfectiven sondern auch von perfectiven verben gebraucht" praví Miklosič ve Vergl. Syntax str. 786 a přivádí mnoho dokladů.

Spatřujeme tedy ustavičné kolísání se v písemné řeči mezi aoristem a imperfectem, tak že staroslovenčina na mnoha místech řecký aorist imperfectem časoslov trvavých vyjadřuje. Jak mile však v kterékoli řeči formy se kolísati počínají a jedna za druhou se zaměňuje, tam béře buď jedna z nich za své anebo vytratí se obě. Již v nejstarších našich památkách zaměňují se imperfectum a aorist, aorist poznenáhlu mizí až vymizel, a po něm také vytratila se stará forma imperfectu na **ch**, tak že nyní minulé časy čeština tvoří pomocí minulého příčestí; dříve tedy imperf. mazách, aor. mazach a nyní za oboje mazal jsem. Aorist tím snadněji mohl vyhynouti, any mnohé jeho formy se podobají praesentu a imperfectu [81]), zvláště když původní a při některých vzorech přehlašováno bylo v e. Čeština ztráty té necítila, any jí k rozeznávání děje končícího a trvavého rozličné formy časoslova předložkové i bezpředložkové starší aoristy a imperfecta úplně nahrazovaly.

Verše 30. 31. 84. 108. U lubusine otne zlate sedle, sedle otne, suete uisegrade — poce cnesna s otna zlata stola — zlauna cnesno s otna zlata stola — usta lubusa s otna zlata stola." — P. Š. vytýká: „V těchto verších třpytí se celý Vyšehrad od zlata a od knížecího trůnu odráží se zlatá záře. O takovém zlatě na Vyšehradě nesnilo se nižádnému kronikáři starému, Kosmovi, Dalimilovi a Pulkavovi, ani středověkému Hájkovi, nébrž urodilo se to zlato ve fantasii Lindově pilným čtením ruského Igora a Homéra." Že žádný kronikář pravý tak zlatem neplýtval jako básník, jest věc zcela správná a také posud žádnému nesnilo se o tom, to básni nějaké za vadu vytýkati, jen p. Šemberovi sen ten se zazdál. Avšak ten kronikář, který nejvíce duchem básnickým prodechnut byl, Dalimil totiž, věděl ze starého podání, že Libuše mnoho zlata měla, an Vlastě kladl v ústa tato slova: „mám sklep Lubušina zlata." Zlatem a stříbrem plýtvati jest příznakem národní poesie i báje: o Řecích Homérových zde pomlčím, ale ukazuji k nordickému gladheimr, goldsele (goldburg); Brunhildina

[81]) Vyjmouc tu prodloužení samohlásky.

brň byla zlatá, Ortnîtův roh byl z ryzího (červeného) zlata, Wolfdietrich nalezl v dvoraně pohana Beliana lípu z čistého zlata, a v Parcivalu dává král svému bratrovi mnoho nádob zlatých a několik kusů zlata, tamtéž jsou kotvy z nejčistšího zlata arabského atd. O tom také žádnému německému kronikáři se nesnilo. V našich národních písních třpytí se všecko zlatem; uvedu jen několik dokladů; milá válí prádlo „na zlatém válečku“ (Suš. 88); — milá z darů od milého obdržených dala dělat „zlatý obraz na oltář, zlatú sukňu na oltář a zlatý řeťaz na zvony“ (93); — dal jí truhlu dělat ze stříbra ze zlata (125); — kdo to tluče na naše vrata? ať neotlouká stříbra a zlata (127); zlatu šnuru ukrutila (158); — sokol probíral si zlaté peří (184); — Janiček rozpuscil zlaté perečka koničkovi po hlavě (245); — dala bych (koňům) přibit stříbrné podkovy a zlaté cvečečky (254); — napsala mně cedolenko aj stříbrem, zlatem psanó, diamantem protkávanó (273); můj milé má zlatý pírko (281); — mám fortušek zlatem vyšity (387); — vyletěl holoubek ze zlata... zlaté péričko trhati (398); — kochanek od stříbra od zlata cely se třese (410); — koničky ve zlatě... bič zlatem spletený (423); — tři věnečky uvila, jeden ze zlata, druhý ze stříbra (752); — z čeho koně futruje? ze zlatého žlabka; čím je očesává? tím zlatým hřbelcátkem (753); — z čeho (koně) pojit budě? z pěkne ze zlate putenky (754); — přiletěl havran, sednul v okenečku na zlatém stolečku (756) atd. Pomysleme jaký to luxus! Selský synek píše zlatem, stříbrem a protkává „cedolenko“ diamantem! Selský synek krmí koně své ze zlatého žlabka, očesává je zlatým hřebelcem a napájí je ze zlaté puténky! Vždyť takový přepych neprováděl ani král Otakar II. „zlatý“ král! A havran sedá si na zlatý stoleček! Nemohl býti z dřeva ten stoleček? A nad to více, odsouzenec praví k šibenici: „kdybych byl věděl před lety, že na ní budu viseti, bylbych ji dal zlatem pobit“ (Erb. 2, 32) a v moravské písni: „dybych byl vědzěl, že na ni visec mam, bylbych ju dal zlacić od vrchu do země, zlate litery kole mne“ (Suš. 129).

Zjištěno tedy, že také v české národní poesii zlato velmi často se přivádí. Lze-li se tedy tomu diviti, že Lib. Soud klade zlatý stolec Libuše? Trůn a zlato jsou v představě lidské neodlučitelně spojeny, buď si to trůn boží neb knížecí. V jedné písni moravské praví se: „Na čem pan Bůh sedí? Na zlaté

stolici“ (Suš. 747) a neodlučitelnost pojmů: trůn a zlato vyřekl Tóma ze Štítného: „trón jest stolice královská, na níž má seděti v své velebnosti a ta má býti krásna a zlatem ozdobena.“ Přivádí-li se Libuše na trůně sedící, rozumí se samo sebou, že ten trůn jest zlatý a bylo by věru nápadno, kdyby toto epitheton se nekladlo, zvláště pomníme-li, že v pověsti o Libuši jsou mnohé příznaky mythické. P. Petruševič sice myslí („Slovo“ č. 50), že Libuši nenáležel stolec knížecí a že vůbec o stolci knížecím v Čechách teprv řeč jest k r. 935. P. Petruševič, který psal pojednání, že Libuše není osoba historická nýbrž mythická — což mimochodem řečeno u nás dávno známo bylo — žádá tu najednou, aby stran stolce knížecího Libušina podle historie ad amussin se zachováno bylo; o to však zde činiti není, nýbrž o to, zda-li ten stolec Libušin s povahou báje se shoduje a zda-li prameny té báje se dotýkající jí stolec přivlastňují čili nic? Kosmas (narozen asi 1046) napsal podle báječných zpráv starožitných lidí stať o Libuši a praví o ní, že seděla na vznešeném stolci: „residens in sublimi solio“ a tím tedy zjištěno, že také starožitná pověsť česká Libuši stolec knížecí přiřekla. [82]) Přiřkla-li báj česká Libuši stolec, nelze se diviti, že podle ducha všech národních bájí ten stolec byl zlatý; vždyť i v písních národních, v nichž, ač velmi porouchány jsou, zbytky mythologické se poznávají, má zlato důležitý úkol:

Pěkná paní jeho
V zlatej sukni chodí,
A dy do ní sáhne,
Zlatý groš vytáhne... (Suš. 773).

— Svatý Petr půjč nám klíč,
Nepůjčíš-li půjdem pryč.
Kam, kam? Za hory,
Do té zlaté komory.
Co tam budem dělati?
Stříbro, zlato lámati. (Suš. 773).

Proti slovům „zlatý stól“, „zlaté sídlo“ nelze tedy ani na základě bájesloví ani české pověsti o Libuši ani národních písní

---

[82]) Scrip. rer. boh. I. 14. srovn. 12.

nic namítati.[83]) Lze-li pak něco vytýkati frasi „oten zlat stól," „otno zlato sídlo"? Tu záleží na tom, zda-li dokázati lze, že podle pověsti národní Libuše po otci svém ve správu země povolána byla nebo se uvázala? O důkaz ten není potíž; neboť Kosmas praví: „po smrti Krokově shromáždil se lid na sněmě a učinil sobě dceru jeho Libuši sudkyní." Jelikož podle pověsti národní Libuše po smrti otce svého ve správu země se uvázala, může tedy báseň naše mluviti také o sídle otcovském Libuše, čili o „otně sědlě."

Co se týče adjectiva „oten" pravil jsem již v článcích dřívějších, že se zachovalo v jméně Brněnského měšťana: **Ot**-ný, o čemž nyní tím méně pochybovati slušno, ano slovo **ot** samo doloženo jest. Kdo se však uráží na tom, že slova „oten zlat stól" přicházejí také ve starší ruské národní poesii, ukazuji k tomu, že v nynější ruské národní poesii té frase se již také neužívá; když v ruštině vyhynula, což divného, že se v Čechách podobně dělo? Ukazuji k tomu, že slovo „otecký" v Záboji nemá, pokud vím, analogon v češtině, v ruštině se ho však posud užívá; kdo tedy chce býti důsleden, musí pro to slovo také K. R. zavrhovati. Dále ukazuji k tomu, že jsou v básních mnohé shody, které nápadnými býti se zdají, ale předce z toho nejde, že podobné věci neb rčení z jedné do druhé vzaty byly. Tak se přivádějí v bylině ruské z kruhu Novgorodského husle javorové: „dávejte mi husle javorové — bere on huselky javorové — mistr prý jsi na husle javorové" a v mor. národních písních jsou též nejlepší husle z dřeva javorového: „dřevo jaborové na husličky dobré, dřevcem jaborovým na husličky dobrým, — jaborovy husličky, ony pěkně hrajó (Suš. 143. 144. 615), a v písni slovenské: ešče sme takého javora nenašli; odtnimeže si my po jedných husličkách" (Kol. 2, 4). V ruské

---

[83]) P. Petruševič bral podle Dobrovského pohoršení ze slova stól: „stol ist im Böhmischen ein Tisch nicht Sitz, Thron; dieser müsste stolec heissen, wie bei Dalimil". Avšak slovo stól ve významu: stolec, stuhl, sitz, solium přichází již v listě Velehradském r. 1228: králóv stól, v žaltáři Vittenberském, v Leg. sv. Kat. a ještě v 15. století v Půh. knihách ve frasi: vdoví stól = Wittwensitz, Wittwenstuhl: byvši vdovú sebe mocnú na vdovím stole (2, 156). — Odtud také v Leg. Kat. „stolovati" (v 1026 = thronizare) a „stolování či nastolování i nastolení" = cathedra Petri, Petri Stuhlfeier.

písni dává kozák koni krm do javirových jaslí a v moravské jim synek dává v jaborovém lísku (Suš. 753). Cokoli má býti drahocenné, zhotoveno jest ze zlata, stříbra nebo slonové kosti; tak popisuje Ovid Met. II. sídlo boha Slunce: regia solis erat.... clara micante auro.... cujus ebur nitidum... argenti bifores radiabant a v české národní písni u Erbena č. 66 praví se: „koupím si veslo slonové, stříbrem, zlatem okované.“ [84]) Vzal-li Göthe slova apostrofy v Ifigenii „O goldne Sonne (leihe mir die schönsten Strahlen atd.) z Virg. Georg. 1, 232; 4. 51: aureus sol? Vypůjčil-li si pěvec Jaroslava v K. R. porovnání dcery chanovy k zoře: „jako zora po jutře sě seje, kehdy nad mrkavy šumy vznide“ z Nibelungenliedu: „nu gie diu minnecliche alsô der morgenrôt tuot ûz trüeben wolken?“ Než dosti na tomto místě, ana ještě přijde příležitost o takových podobnostech mluviti; zde jen ještě dotýkám: kdo myslí, že slova „oten zlat stól“ jen z Igora vzíti se mohly, musí také přijpustiti, že slova: „kalené střely“ v Jaroslavu vzata jsou taktéž z Igora, kde se praví: „letjatъ strěly kalenyja“, a jest-li pro ono rčení Z. R. falsován, jest pro toto také K. R. falsum. Podobně se to má s frasí v Jaroslavu: „střely dščichu jako příval s mrakóv“ která podobná jest Igoru: „itti doždju strělami“ anebo se slovem „tuča“ v Lib. Soudě i v Jaroslavu, kteréž také vzato býti musí z Igora: „tučja idutъ“ a jestli Z. R. pro to podvržen, jest také K. R. falsován. — Dále praví p. Š., že Hanka dovtípil se správného lokálu přehlašovaného „světě“, ač o zpátečném přehlašování ani tušení neměl, an nalezl v Starobylých Skládáních dvakrát dativ „světě“ a položil tedy správný lokál, ač nevěděl, proč tak zní. Na to p. Šemberovi odpovídám, že Hanka, jemuž p. Š. v Děj. Lit. III. vyd. str. 102. pozn. nedospělých znalostí staročeštiny vytýká, divinací dařen býti musil, poněvadž r. 1818 vždy správné formy uhodl, kdežto jiní, kteří se domnívají dobře uměti staročesky, po šedesáti letech píší na př. aoristy: rozletnú sě radosť; — vězá!

---

[84]) A chce-li kdo mermomocí míti realistický důvod, dotýkám zprávy Nestorovy, že zlato a stříbro do Ruska se přiváželo z Čech a připomínám slova, která mnich Sázavský císaři Bedřichovi k r. 1158 v ústa klade: „vědouce že země tvá (česká) zlatem a stříbrem nad míru bohatá jest“. (Pertz Mon. 9, 160. Dudík Gesch. Mäh. 8, 354).

Verše 34—36 a 54. Rodna sestra u lubusine duore sprosi cneznu utr uisegrade, na poprauu ustauiti praudu uuisegrade. — P. Š. vytýká: „kolik tu slov, tolik téměř novot, nesprávností v řeči a rčení podivných a nesrozumitelných. Časoslovo „zprositi“ místo poprositi jest z ruštiny vzato a nenalezá se v žádném spise českém, než v Dystiších českých Hankou r. 1818 vydaných, což jest doklad velmi nejistý.... konstrukce „zprosi kněžnu“ t. prositi s akkusativem jest patrně nová, neboť v staré i v středověké češtině spojovalo se toto časoslovo vždy s genitivem osoby i věci.... konečně položil (falsator) po časoslově „prositi“ nesprávně infinitiv. Časoslovo „prositi“ má v češtině za doplněk buď imperativ: prosím, ustanovte soud, nebo konjunktiv: prosím, abyste ustanovil soud, anebo spojku „že“: prosím, že ustanovíte soud; infinitivu toto časoslovo nemá při sobě nikdy.“ Ejhle! Nesprávnosti a novoty „dščichu jako příval z mrakóv!“ Podívejme se na to bedlivě.

Časoslovo „sprositi“ či „zprositi“[85]) není též jako „poprositi,“ nýbrž znamená prosbou něčeho dosáhnouti, prosbou pohnouti, tedy = uprositi, jako na př. v Kn. Tovač. k. 7: „uprosivše sobě potaz.“ Také neznamená ruské „sprositi“ prositi, nýbrž tázati se; ovšem ale znamená starosl. „vъsprositi“ naše sprositi, an Joan. 16, 26: ἐν τῷ ὀνόματί μου αἰτήσεσθε se překládá: vъ imję moje vъsprosite. Taktéž není pravda tvrzení páně Šemberovo, že „sprositi“ nalezá se jen v Dystiších Katonových; neboť čte se v Passionálu z konce XIII. století: „přistúpiv vzprosi jich a řka [86]);“ — čte se v Leg. sv. Kat. v. 553: „i vzprosi ho velmi mile“; — čte se v bibli Bočkovské Fol. 14, kde 1. Moj. 20, 10: „rursumque expostulans ait“ se převádí: „opět jeho zprosi a řka,“ též v bibli Lobkovské Fol. 8: „a opět zprosiv vece.“ Čte se také v Půhonných knihách na př. 1, 348, kterýžto příklad vybírám proto, aby p. Š. viděl, že „zprositi“ řídí také

[85]) P. Š. totiž na str. 124 svého spisu polemisuje proti mně řka: „sprositi“ chybně psáno místo „zprositi“; nemohl by p. Š. také Jungmanna poučiti, jaký jest rozdíl na př. mezi shřešiti a zhřešiti, mezi smýtiti a zmýtiti, mezi sdržeti a zdržeti, mezi s-oužiti a z-oužiti, mezi svítěziti a zvítěziti, mezi snížiti a znížiti atd. atd. Takových chyb jest v Jungmannu mnoho!

[86]) Listy filol. V. Příloha str. 12.

akkusativ a „prositi“ genitiv, neb má v tom klassickém dokladě obě formy „zprositi“ i „prositi“ hezky pohromadě: „že jsem jej byl pohnal a tu mi ten póhon zprosil, abych s ním přišel na p. Herarta.... tu mi to slíbil, aby jeho prosil“ [87]). — Dále není pravda tvrzení páně Šemberovo, že „zprositi“ či „prositi“ se vždy spojovalo s genitivem osoby i věci v staré i v nové češtině, aneb jak p. Š. v Dodavcích str. 149 praví: „v staré i středověké češtině spojovalo se časoslovo prositi, jako posud žádati, bez výminky s gen. osoby i věci.“ Krom svrchudotčeného „póhon zprositi“ jest dokladů dost, že „prositi“ řídilo a řídí také akkusativ, na př. psal Hus: „nevíte, co prosíte“ (vyd. Erb. I. 309); — co budete prositi a co kolivěk prosíme (Erb. I. 311); — již něco prosíme (319); — abychom chléb vezdajší prosili i posvátnú věc i slovo boží (330); — ty peníze proseci (Půh. 2, 40); — nemůžem učiniti což prosíte (bibl. Boč. 23); — a co budete prositi otce mého (ibid. 279); — což žádají (ibid. 20). V národních písních: matičku prosil (Erb. 170); — prosila rosičku (Erb. 191); — než bych já paňmámu prosil (Erb. 2, 110); — proste chlapci moju mamu (Suš. 100); — dcera matku prosila (Suš. 100) atd. Neřídilo tedy čascslovo „prositi“ vždy a bez výminky gen. osoby i věci; výminek těch je dost a toli, že velmi často se naskytují; řídčeji se nalezá frase prositi od někoho, ale čte se předce na př. v bibli Boč. str. 321: „prosil almužny od vycházejících,“ kdežto věc klade se často s předložkami o, za. Mimo to jest jiných časoslov dost, která obyčejně řídí gen., ale někdy přece mají akkus. na př.: ač dobudeš které město (Anthol. 1, 34); — chtě město dobývati (tamt. 36); — pomni výsosť svého stavu (tamt. 151); — nová manželstva ptachu (Dal. Výb. 87). Časoslova složená s předložkou od řídí genitiv na př. odstúpil pravdy (Štít. Vrtať. 57); základóv odchodí (Sat. Řem. Výb. 1, 216); — odstup Lazare stolu, Lazar stolu odstúpil (Suš. 20); — mosel jsem odběhnut na stole lžičky a na rolu pluha (Suš. 363); — toho má odjíti (Ond. z D. A. Č. 2, 72); — abyste těch věcí odpadli (A. Č. 1, 267) atd. a protož jest věc velmi nápadná, když ve verši 104 Jaroslava se čte: „otstúpi naděja vše křesťany.“ Když p. Š. Z. R. zavr-

[87]) Kdyby náhodou v Lib. S. se četlo: zbáti se, mohl by p. Š. také tvrditi, že toho slova nebylo, an Jungm. ho nezná; a předce čte se v bib. Lobk. 127: „zbal se jest velmi od tváři krále“.

huje pro správný akkus. „zprosi kněžnu,“ pak bez rozpaků dalších musí zavrhovati K. R., v kterém se čte taková konstrukce, k níž velmi těžko analogon ve staré češtině by se nalezti dalo.

Dále není pravda tvrzení p. Š., že infinitiv při časoslově prositi nikdy se nekladl. V češtině užívalo se při prositi těchže konstrukcí jako v latině při petere, které se spojovalo *a)* s ut: peto, ut mihi redderes; — *b)* s konjunktivem bez ut: abs te peto, efficias; — *c)* infinitiv: arma petebat ferre. Rovněž němčina: bitte, dass du mir bringest, — bitte, bringe mir, — bitte dich mir zu bringen. Řečtina zná též infinitiv: δέομαι λέγειν = prosím čísti. Že pak v češtině prositi a žádati řídily infinitiv, dokladů dost: „an jeho mlčeti prosí (Kat. v. 572); — žádáše sě přes řeku převesti, — což žádáš věděti“ (List. Filol. V. Příl. p. 2, 13); pánóv prosí vedle sebe sésti (Dal. vyd. Jir. V. v. 28); — toho s pravú věrú žádáme dosáhnúti (A. Č. 1, 9); — prosíc v tom ochráněn býti (Žerot. Záp. 1, 179); — žádaje ochráněn býti a aby na závazek vzat byl (ibid. 15); — žádají propuštěni býti (ibid. 19); — žádal při pořádku zachován býti (ibid. 45); — žádal ručiti statek (ibid. 60, 94); — žádal zde slyšán býti (ibid. 113); naučeni býti žádají (ibid. 115); — s tím se ti dobře míti žádám (Žert. List. 1, 152; velmi často); — měšťanóm zdraví a dobře se míti a ščastnými býti žádám (Boč. II. 215); — s tebou se mé srdce žádá spojiti (Suš. 57); — národ jí prosil vyvoliti sobě chotě (Pal. Děj. I. 1. p. 107). Též stará polština znala vazbu infinitivní při prositi: proszę mi dać (Mikl. Synt. 854); — prosse stworzicielu umyeracz syna przes madki (Jagić Arch. III. 1. p. 41) atd. Nad to více jest v češtině mnoho časoslov i jiných slov, která místo s „že“ neb „aby“ s infinitivem se spojují na př. slíbiti: když kto komu slíbí co naplniti .... ten, jenž dříve slíbil naplniti (Rožmb. č. 229); — on mi slíbil zaplatiti (Půh. I. č. 138. 148. 154. 168 atd.); — slubovala dva zelené věnky nosić (Suš. 351); — slíbili vydati 13 000 přeběhlíků (Šembera Záp. Slov. 354); — kázati, poručiti, dovoliti, zapovídati: „s kterého zboží se káže pohoniti .... že se odtad kázal sehnati“ (Rožmb. č. 41. v. 32. 38); — kázáše sě jim smieti (Leg. o sv. Pet. Výb. 1, 274); — kázavši všem poslúchati (Výb. 1, 795); — mezi tím psaní se kázala vykonati (Žerot. Záp. 1, 65) [88]); —

[88]) Srovn. tamtéž str. 18. 24. 30. 31. 32. 36. 43. 47. 48. 55. a jiných tam na sta dokladů.

kázal jim cesty zatarasiti (Šembera Záp. Sl. 356); — poručil ta svědomí otevříti ... vypustiti ... přepsati [89]); — že jim dovoleno jen 30 stadií od Dunaje bydleti, že jim zakázáno shromážďovati se a choditi společně na trhy, dovolil strojiti hostiny (Šemb. Záp. Slov. 355, 357); — svoliti se: svolili se právo pustiti (Tov. k. 33); — by ona svolila dostać cě (Suš. 387); — naději se, mám naději: naději se k TMti přijeti (Žerot. Listy 1, 71); — s nimi se shledati naději mám (ibid. 173); — snažiti se: abychom se snažili také dostati (Žerot. Záp. 1, 16); — hoden jsem: nejsem hoden po té zemi chodit, ale hoden do ohně mě hodit (Suš. 32); — říci: opat ty svobody řekl přede pány provesti [90]); — zapřisáhám: dnes se zapřisáhaji muže nikdy nepojíti (Kat.); — zapsati se: ten se již zapiš na tom dosti míti (Tov. 151); — poslati: poslal služebníka v hodinu večeře pověděti (Lob. 485); — připuditi: vyjdiž a připuď vjíti (Lob. 485); — potřebí: potřebí jest se tobě v tom opatřiti (Půh. Ol. 1475 F. 12) atd.

To jest snad dokladů dosti, že infinitiv při „prositi" není ani zázrak ani chyba. Ostatně má tato námitka tolik váhy, jako kdyby někdo nějakou středoněmeckou báseň měl za podvrženou, poněvadž v ní se při některých časoslovích klade prostě infinitiv bez slovce zu na př. von stade er schieben began (Nib. Lach. str. 368); begunde vliehen (str. 903); — so wir waenen leben (Arme Heinr. v. 96); — du solt pflegen triuwen (Rein. Fuchs v. 83); — hulfen im leben (Verlor. Sun v. 66) atd. [91]).

Dále vytýká p. Š.: „titul „kněžna" dávaný v Lib. Soudě panovnici z VIII. stol. jest anachronismus, ježto vladařka, kterou byla Libuše, předsedajíc při soudu zemském, slula za dávné doby „knienie," jakž se tím jménem přivádí několikrát v K. R.; „kněžna" pak slula dcera knížecí." Že „knienie" znamenala za starší doby vladařku neb i manželku knížete a „kněžna" dceru knížecí, jest pravda; že Libuše v báji české jest vladařkou, také

[89]) Žerot. Záp. 1, 18; srovn. 20. 21. 23. 24. 25. 27. 28. 40. 48 a jiných mnoho tam dokladů.

[90]) Půh. 2, 604; v půh. knihách na sta příkladů.

[91]) Podobná časoslova jsou ještě: geruochen, bitten, gerâten, anvangen, vürhten, getrûwen atd.

jest pravda, neboť Kosmas ji jmenuje „domina," Dalimil v. 33. „hospoda" a v. 31. „všie země máti." Ale jest také pravda, že již záhy slova „kněžna" m. „knienie" se užívalo, i při manželce knížecí; tak se píše v Pass. z konce 13. stol. pocházejícím: „ten čas také kníže těch vlastí k modlám s svú kněžnú přijide chtě sobě syna na těch modlách vyprositi"; a v Leg. sv. Václava: „Vratislav s svú kněžnú měl dva syny" (Výb. 1, 314) anebo u Emlera ve Spisech cís. Karla: „potom to slovútné kníže Vratislav s svú kněžnú jměl dva syny .... na to jeho kněžna Drahomiř nic netbala" (str. 111. 112.). K tomu sluší uvážiti, že Libuše, soudivši bratry rozvaděné, nebyla ještě vdána, nýbrž ještě děvou, jak sama o sobě v básni praví: „děvčie ruka na vy slaba." Jaký to tedy nesmysl, když Dalimil jmenuje Libuši ještě nevdanou, ještě děvou byvší, „všie země máti!" Avšak není to nesmysl; neboť podobné věci čteme také u jiných národů středověkých, že totiž knížecí dcery jmenují se v básních hned kněžnami, hned královnami, hned děvami; tak na př. čteme v Nibelungech o Brünhildě: Küniginne, frouwe (str. 418), hêrliche mait (str. 430), edel maget (str. 435); — v „hörnern Sigfried" v III. aventuře sluje nevdaná Krimhilda: die allerschönste maget, küniginne; — v „Rosengarten" v I. aventuře sluje: maget, hêre küniginne, v aventuře VI.: küniges tochter hêr a v následující sloze: edle küniginne; — v Parcivalu jest Belakane „küniginne" a „maget" atd. Podobně jmenuje se svatá Kateřina v legendě jsouc děvou a nejsouc panovnicí: „královna" (v. 258). V národní naší báji má děvojstvo Libušino svou důležitost (dívčí válka) a proto jmenuje naše báseň Libuši velmi případně „kněžna," nehledě ani k tomu, že jí v báji ten název jako dceři Krokově náležel. Není tedy slovo „kněžna" při Libuši anachronismus; ale p. Š. ovšem dopustil se velmi nápadného anachronismu, pojmenovav mythickou osobnost, Truta totiž, rytířem! —

Dále vytýká p. Š.: „Slova „utr visegrade" t. j. uvnitř Vyšehradu a „u visegrade" odporují obecné řeči jak dávné tak i nynější, ježto leží Vyšehrad na vrchu a neříkalo se nikdy a neříká se jináč než „na Vyšehradě" jako se říká „na Hradčanech, na Děvíně, na Vranově" a p. Padělatel maje k verši zapotřebí předložky dvouslabičné, vzal ze staroslovenčiny příslovce utr (ątr, intus, český vnitř) a napsal něco nerozumného; totéž učinil i ve verši 54: „kda sě sněchu lěsi a vládyky v Vyšehradě),

kdež krom toho zapomněl, že v staré češtině kladl se vždy lokál bez předložky.“ A na str. 125 polemisuje proti mně řka, že na místě obecného „na Vyšehradě“ rčení „v Vyšehradě“ nikde se nemluví a kromě Lindy v Záři nad pohanstvem žádný spisovatel posud nenapsal. „P. Brandl, chtěl-li můj důvod odmítnouti, měl uvésti jen jediný příklad z nějakého spisu, na př. z Dalimila, z Legendy o sv. Prokopu, z Palackého Archivu českého a p., kde Vyšehrad nesčíslněkrát se připomíná, že tam jest psáno „ve Vyšehradě.“ Ovšem se říká v hradě, když hrad leží na rovině, nebo když se někdo do hradu třeba na vrchu ležícího již dostal, jako se čte v K. R. „jako mě zde vězá (sic) v tvrdé hradě“... Ale žádné ucho, ani české, ani pokud se týče Vyšehradu nad Dunajem, slovenské, neslyšelo, že by kdo řekl „ve Vyšehradě“ místo „na Vyšehradě.“ Pokud tedy p. Brandl nestvrdí dokladem z nějakého spisu, že v něm psáno „ve Vyšehradě“ trvám při svém výroku, že lokály „v Vyšehradě“ v Lib. Soudu a „ve Vyšehradě“ v Záři nad pohanstvem jsou neomylným důkazem padělanosti Libušina Soudu a že jeho padělatelem jest J. Linda.“

Mohl bych sice zkrátka odbyti tuto spoustu slov p. Šemberou nakupenou takto: p. Š. připouští, že lze říci „v hradě,“ když se někdo do hradu třeba na vrchu ležícího již dostal; tedy: laštovice — sestra dostala se do hradu, mohlo se tedy říci „utr Vyšegradě,“ — kmeti, leši a vládyky sešli se a dostali se tedy do hradu Libušina, tedy opět říci se mohlo „v Vyšehradě.“ A co pak p. Š. necítí odporu, na kterém se zde ocitá: tvrdí, že lze říci v hradě, když se kdo do hradu dostal, ale že nikdy se neslyšelo, aby kdo psal neb řekl: „ve Vyšehradě;“ podle toho by tedy jaktěživ žádný do Vyšehradu se nebyl dostal! Ač by tato refutace stačila, chci nicméně jednotlivé námitky páně Šemberovy probrati.

Co se týče příslovce „utr,“ není pouze staroslovanské; neboť naše dobré české slovo utr-oba dokazuje, že v češtině také bylo slovo „utr“ a jest-li slovo utr vzato ze staroslovenčiny, vzato jest z ní také slovo „utroba.“ Kdo se tomu diví, že „utr“ později se neužívalo, ten se může také diviti, že náměstek sjen, ov, če atd. také již se neužívá; ale divením se nedokáže se žádná falsifikace. — P. Š. myslí, že nikdy se neříkalo v Hradčanech, v hradě Pražském atd. Ať se jen podívá do Kn. Rožmberské a

nalezne tam, kde se hrad Pražský míní, dokladů několik na př. „právo jej hrazskému komorníku pohnati trhem v hradě“ (čl. 18); — v hradě pohnati (čl. 47); — biskupa pohnati v hradě v jeho dvoře (čl. 61); — biskupa dvorem v hradě pohoniv... daj věděti starostě jeho v jeho dvoře v hradě (čl. 62); — jest v hradě lepší právo (čl. 101). A že v těchto dokladech předložka ve zastupuje předložku na, jde z článku 64, kde se praví: purkrabí z Prahy právo pohnati na jeho dvoře na hradě.“ Předložky ve a na často se zaměňovaly, ač pozorovati lze, že na vrch obdržela a pak často se jí užívalo i tam, kde by ve místnější bylo; uvedu několik příkladů: „i sedú v tom jistém hradě“ (Kat.); — prvý kostel v Hradciu postavi .... druhý sv. Máře na Praze (Dal. Jir. 49); — že mi sedí na lesích (Půh. 1, 293); — včely bral na mých lesích (Půh. 3, 146); — na klášteře v Prostějově (Půh. 1, 232); — Rýn se počíná na Alpách — Sáva se počíná v horách Kraňských (Šem. Záp. Slov. 168. 210); — Jizera prameny má na horách tyrolských; — Labe má počátek v horách vandalských (Šem. ibid. 204. 134); — dán na Žebráce, a: psáno v Žebráce (A. Č. 1, 56, 191). Nyní vesměs se mluví: na starém Brně, ač Staré Brno leží v nížině, dříve se mluvilo také: Klášter sv. Anny v starém Brně (Kn. ouzká 34); a o městě Brně, ač leží na vrchu, vždy se pravilo a praví: v Brně, ač v jedné písni národní se čte: na Brně verbujú (Suš. 588) atd.

Kdyby předložka na nikdy předložky ve zastupovati nemohla, nebylo by také lze, předložky ve užívati s akkus. místo předložky na v těch případech, kde se nemíní pohyb k povrchu nýbrž do vnitra nějakého předmětu, kde tedy předložku ve předložkou do s genit. nahraditi lze, na př. v črn les = do lesa, — otnese u hrad = do hradu, — v lesy s tvrda hrada = do lesů, — otvedechu u kamený hrádek = do hrádku, — otvede v úval lesa = do úvalu (K. R.). Že i předložka na s akkus. vyjadřiti může pohyb do vnitra nějakého předmětu, důkaz rčení: „do Tetína na hrad sě přestěhovala, — posla“ které se v Leg. o sv. Lud. a sv. Václ. několikráte čte. Ale táž Leg., míníc vnitro hradu, praví: sv. Václav tělo sv. Ludmily v Tetíně nalez.“ (Výb. 1, 313. 315. 318). Jakmile tedy pohyb, který k vnitru nějakého předmětu směřoval, cíle došel, lze místo na ovšem klásti ve s lokálem; tedy v K. R.: otnese u hrad, a: pobi vsě v hradě (Zbyh.). Proto praví také Miklosič Vergleich. Synt. p. 662: „Der

Local mit **na** bezeichnet den Ort, wo, auf oder an dem sich etwas befindet, etwas geschieht .... Bei den Namen der Länder und Städte steht **na** häufig, wo man vъ erwarten möchte... **na** Bilině, **na** Boleslavi, **na** Oseku, **na** Vídni."

Jelikož p. Š. ale praví, že žádné české a slovenské ucho neslyšelo rčení „ve Vyšehradě" a že si přeje, abych to doložil z nějakého starého pramene nebo ze spisu vůbec, jsem mu i v tom k službám; ať jen se podívá do Archivu Českého, nalezne tam: dán v Bělohradě (I. 17. 42), u [92]) Vyšehradu (I. 18). A poněvadž to chce doloženo míti také z nějakého spisu, ukazuji mu k Šafaříkovým Starožitnostem Slov., kdež na str. 773 nalezne: „knížata čeští sídlící ve Vyšehradě." A poněvadž p. Š. praví, že, pokud mu nestvrdím jediným dokladem z nějakého spisu rčení „ve Vyšehradě" bude míti Lib. Soud neomylně za padělaný a Lindu za jeho padělatele, doufám, poněvadž jsem mu žádaný doklad přivedl, že p. Š. slovu svému bude věren, a že ani Lib. Soud již za falsovaný ani Lindu za padělatele považovati nebude. —

Co se týče tvrzení p. Šembery, že v staré češtině se kladl vždy lokál bez předložky, není pravda. V K. R. čte se: v tichej Praze; v orig. listině r. 1131: na Pteni, na Cholinč, na Chorine, na Telmacoue, na Lubnej: v orig. listě r. 1167: na Dubravnici, v Gradisci, na Trstenici, na Bucine, na Ujezdci, na Kornich atd.

Co se týče rčení „utr Vyšegradě," není nerozumné a má se věc takto. Když ze spisovné řeči bezpředložkový lokál dávno se byl vytratil a lokál s předložkou se kladl, předce zde onde zachoval se starší obyčej, že krom předložkového také lokál bez předložky se mluvil a psal: že zle porobenstvě žíti (Kat. v. 139); — že jsú jeho jedúc příčině na pomoc na Trmáčov (Půh. 2, 10); — tu Veselém (2, 25); — dvě hřivně platu v Drahoníně a Chlumě dvór (2, 92); — držal svém vězení (2, 132); — základ mój tu Vážanech (1, 154); — tu Veseličku (1, 166); — tu Vlkoši (1, 169); — pobral z mých lidí Vrahovicích (1, 230); — tu Újezdě (1, 280) atd. A tak se stalo, že podobný lokál se zachoval v Sušilově sbírce národních písní, kde na str. 749 se čte: „Stojí tyčka prostřed dvoře," kterážto slova: „prostřed

[92]) „u" zde = *ve*, jako písař císaře Zikmundových listů před *V* obyčejně psal na př. u Vídni (A. Č. 1, 24. 46), u Vratislavi (1, 29) u velikú sobotu (1, 46) u Praze (1, 50) atd.

dvoře" jsou na vlas táž konstrukce jako v Libušině Soudu „utr Vyšehradě." Divný člověk ten Hanka; neznal staré češtiny, neznal Půhonných knělı, neznal národních písní moravských a věděl předce r. 1818, že rčení „utr Vyšehradě" opodstatniti lze jest!

Co se týče smyslu verše: na popravu ustaviti pravdu, lze jej všelijak vyložiti. Buď béře se slovo „pravdá" ve významu „právo" a slovo „poprava" ve významu původním a pak se vyloží verš: na popravu ustaviti právo, — buď se béře slovo „pravda" ve smyslu sporná věc, sporné právo, jak J. Jireček to učinil v Čas. Mus. 1878 str. 11. 12. 13., a „poprava" ve smyslu soud a pak se vyloží: k rozsouzení poručiti právo sporné. Anebo hledě ke konstrukcím: na klášter schována, jest vězněm na Zelenou Horu (A. Č. 1, 230), pobral na jeho hrad (Půh. 2, 84. 85), robotovati na hrad Holubek (Půh. 3, 49), ježto peře na hrad (A. Č. 1, 141), na roh stola sedí (Suš. 146) atd. mohlo by se vyložiti: na soud vznésti věc spornou (nebo spor, nebo při).

Co se mínění p. Šembery týče, že slovem „pravda" básník na tom místě chtěl nepochybně po staročesku naznačiti „soud", ale osvědčil tím neznalosť synonymiky, neboť by dle něho kmetové místo na soudě byli „seděli na pravdě", připomínám, že slovo „pravda" v staré češtině nikdy neznamenalo soud a bylo by p. Šemberovi zajisté těžko, nějaký doklad na to nalezti. Co se však týče toho „sedění na pravdě" připomínám, že místo „soud" se povídalo často „právo" a na to, že páni nebo kmeti „seděli na právě" jest dokladů ohromné množství, na př. volaj, že král etc. na právě sedí (Tov. k. 66); — má se ptáti na úředníky zemské, kteří na právě seděti mají (Kn. Drn. str. 14). V půhonných knihách čte se ta frase velmi často: dokudž páni na súdě sedí (Půh. 1, 259) a na též straně: dokudž páni na právě sedí.[94]) Rovněž přicházejí frase: páni na popravách sedí (Pam. kn. Ol. 1517 f. 189), na při seděti (v Záp. Žerot. často na př. 1, 190) aby dvě neděli na póhonech sedíno bylo (Tov. k. 34), dokudž na berni sedi (Tov. k. 29) atd. Jen na to dokladu není, že se sedělo „na pravdě" a také z toho může p. Š. poznati, že slovo pravda nikdy „soud" neznamenalo. A myslí

[94]) Viz na př. ještě I. 202. 206. 211. 260. 264. 310. 385; — 321. 324. 325. 327. 383. 384 atd.

p. Š. skutečně, že Hanka r. 1818 všecky ty věci věděl, když jich r. 1879 mnozí ještě nevědí?

Verše 39—49. Case cnesna uiprauiti posli po zutozlau ot lubice bele, idese su dubrauini une, po lutobor s dobrozlausca hlemca, idese orlicu labe pie, po ratibor ot gor creconosi, idese trut pogubi san lutu, po radouan ot camena mosta, po Jarosir ot bred uletorecnich, po strezibor ot sazaui ladni, po samorod se mse strebronosne.

Co p. Š. zde namítá proti jménům kmetů, že jsou tu a tam vzata, má tolik váhy, jako by někdo tvrdil, že p. Šembera se jmenuje podle posledního pána z Boskovic a proto se při této námitce nechci dále meškati. Co se týče divení se p. Šembery, že padělatel složil soud jen ze sedmi kmetů, kdežto se jich později vždy shledává dvanáct, tu p. Šemberovi přede vším pravím, že báseň dokládá: „po vsě kmeti, lěchy a vládyky" a pak mu vytýkám, že nestudoval Ondřeje z Dubé, z něhož se v článku 62 takto poučiti mohl: „co pánóv jest třeba k nálezu? Čím více, tím lépe; ale podle starého práva dvanáct mimo úřad, aneb najméně sedm, větší polovice; ale to jest o věci póhonné. Ale o ty věci, kteréž jdú o zemské dobré, měliby všichni rodové býti podle starého práva, lečby kto svú volí nechtěl, neb pro nemoc, neb pro nepřízeň, neb pro službu nemohl." Nebylo tedy v nejstarší době všech 12 kmetů jako v 15. stol. zapotřebí k nálezu; nýbrž dostačilo jich sedm; kdo Ondřeje z Dubé četl, nemůže tedy proti číslici sedm nic namítati. Ale při soudě Libušině mělo se jednati o změně starožitného dědického práva, a to jest taková věc, o které Ondřej z D. praví, že jde o zemské dobré, při čemž podle starého práva měliby všichni rodové býti a proto velmi případně praví naše báseň, že Libuše poslala pro všecky kmety, lechy a vládyky t. j. pro všecky, kteří k tomu oprávněni byli. A právě číslice „sedm" a povolání všech kmetů, lechů a vládyk jest důkazem, že báseň tu nemohl složiti novověký falsator r. 1818, jelikož toho roku tyto věci známy nebyly a mnohým posud známy nejsou.

Co se týče předložky „po", vytýká p. Š., že se zde desetkrát opakuje zcela tak, jako se v srbské písni „Car Lazar"

sedmkrát opakují slova „kde zahynul“ totiž: kde zahynul slavný kníže Lazar? kde zahynul Juga Bohdan atd. Na takové opakování předložky mohu uvésti jiné doklady z češtiny na př. patero předložek: vpadla v dvór, v lidí v Crníně, v lesy i v rybníky (Půh. 3, 43); — vpadla v jeho zboží, v pásy, v odění, v nadbyt i v to (Půh. 3, 68) a chce-li p. Š. míti doklad, kde předložka sedmkrát se opakuje, tu je: za krále za JMt. i za nás za všecky i za všecky jeho i za naše i za ty (Ač. 1, 63). Kdyby na mně žádal dokladu, kde předložka „po“ se opakuje, nemohu sloužiti leč trojím opakováním, za to ale vyberu doklad, kde „po“ třikrát se opakuje v jednom verši: „Pošlu ti má milá malé psání Po vodě po moři po Dunaji“ (Suš. 578), což, hledě k tomu, že „po“ v Lib. Soudu se opakuje desetkrát v 9 verších, také něco váží, když v jednom verši se opakuje třikrát.

Dále vytýká p. Š., že předložka „po“ jest ruská, že padělatel oblíbiv si ji v ruštině přenesl ji pro vzácnost na půdu českou, nevěda snad ani že by ji byl též nalezl v K. Re.“ Na str. 29 praví p. Š.: „aby verš ... nabyl podoby starožitné, připojil padělatel starocírkevní i ruskou předložku „po“ místo pro, v Lib. Soudu a taktéž v Písni pod Vyšehradem (po chládeček mil, po strach) až ku zprotivení se opakující.“ To, co stran předložky „po“ na str. 29 p. Š. vytýká, vytknul také v Dodavcích na str. 150 slovo od slova, tak že v Dodavcích není více povědíno, než co na str. 29 nového spisu stojí. Na str. 112 tohoto svého spisu praví však p. Š.: „já jsem při verších: po Lutobor atd. podotkl, že padělatel, aby těm veršům dodal podoby starožitné, a nyní dokládám, i neobyčejné, vložil do nich předložku „po“ s akkusativem nominativu rovným (po Lutobor) a nazval jsem tuto předložku ruskou, poněvadž se v tomto spojení a v původní formě akkusativní kromě K. Ru. v básni Jahody v češtině nikde nenalezá v ruštině však hojně. I k tomu jsem ukázal, že falsátor užil tétéž preposice v padělané od něho Písni pod Vyšehradem ve verších: vsiem cuziem po (pro) strach a po (pro) chládeček mil, kde ta předložka také není česká.“ — Zde bych mohl p. Š. něco podobného říci, co on řekl mně na str. 125 svého spisu; avšak chci jen k věci odpovědíti. Jak pak chce p. Š. dokázati, že předložka „po“ jest ruská, tvrzením, že v Lib. Soudu jest při ní akkusativ roven nominativu? Akkusativ život-

ných byl v češtině dosti dlouho roven nominativu a pokud to pravidlo trvalo, nemohla při předložce „po" a při žádné předložce akkusativ řídící jiná forma než nominativní státi: když pak při životných jménech akkusativ východ bral od genitivu, kladla se při „po" ovšem v akkusativu forma genitivní jako táž forma při jménech životných také v ruštině posud se klade při předložce „po." [95]) Kdyby v Lib. Soudě akkusativ byl roven genitivu, byla by tato rovnost dříve známkou padělanosti, než stejnost jeho s nominativem. „Po" s akk. není tedy ruská předložka, jinak by se mohlo také tvrditi, že předložka „pro" v ruštině jest česká. Užívalo se té předložky s akkus. v Čechách, na Moravě a užívá se jí posud na Slovensku, anoť také v Čechách posud v příslovi: „netřeba po rozum za hranice" (Jungm.), na Moravě ve rčení „jíti po vodu." Že v Čechách se jí neužívalo jen ve spisovné řeči, nýbrž také v ústech lidu, dokazuje se krom dotčeného přísloví seznáním svědků z r. 1435—1456 v Ač., kdež na př. I str. 174 stojí „poslal po mú matku" a z ústního vedení pře vůbec; „poslal po ta práva" (Ač. 2, 385); „po tu zbroji poslal (Půh. 2, 97); přijel po to víno (Půh. 2, 84) po vše město poslachu (Pass. z XIII. stol. List. fil. V. Příl. 8), anebo příslovím Smila Flašky († 1403): pozdě s čbánem po vodu" (Výb. 1, 842). Na Slovensku se jí užívá posud: „išlo děvča po vodu" (Kol. Zpěv. 2, 24) „choď sestrička po vínečko." [96]) Aby se však nemyslelo, že „po" s akk. snad v novější době dostalo se do uherské slovenčiny, dávám zde doklad z r. 1467, kde O. Somarovský, sudí Trenčinský psal Prešpurským: „pan Gasspar Bodoky jel do Čech po pannu ku králi Českému" (Ač. 4, 337). I řeč lidu polského zná tuto předložku s akk.: poszła panna po wodę atd. Spojovalať se předložka „po" s akk. při časoslovích, ježto vyjadřují pohybování jako: poslati, jeti, zdvihnouti se, jíti atd. A v tomto spojení se užívalo předložky té výhradně až do konce 15. stol.; teprv začátkem 16. století kladlo se po různu „pro" místo „po", až konečně „po" úplně vymizelo. [97])

[95]) Akkusativ rovný nominativu zachoval se jen v několika frasích, kterých stále se užívalo, až do 17. stol., na díle až podnes na př. pro bůh, jíti za muž, za páň člověk.

[96]) Stenografoval prof. Krondl r. 1876 podle zpěvu děvčat Slovenských.

[97]) Viz Bartošovo pojednání v List. filol. 1876 str. 148 sll. a J. Jirečkovo v Čas. Č. Mus. 1878 str. 432. 433.

V kausalném spojení nalezá se jen u Tómy ze Štítného a to jen ve rčení „poč“ = proč. Proto Hanka, psav v Starob. Skład. I. 200. 201: „všem cuziem po strah“ a: „stojí sila hurastia po hladeček mil“ ukázal jen svou neznalosť staročeské vazby; neboť nestojí zde „po“ místo „pro“ aniž se mají psáti dvě slova, nýbrž má se psáti: „postrach, pochládeček“ poněvadž to jest obyčejná ovšem více latinská než česká apposice. Tato okolnosť však jest důkazem, že prof. Hanuš měl věrojatně pravdu tvrdiv, že ne Hanka, nýbrž scriptor Zimmermann byl padělatelem „písně pod Vyšehradem.“ [98]) A mimochodem buď pověděno, že podezřívači K. Ru. mohou se držeti slova „pochládeček“, na které, krom písně pod Vyšehradem má Jungmann jen ještě jediný doklad z písně „Jahody“ téhož rukopisu: „poždi milá v pochládečce.“

Co se týče slova „dúbraviny“ míní p. Š., že je udělal Linda jako „rozedraniny“ a „draniny.“ Již ve své brožurce ukázal jsem ku písni národní: „Doubravinko, doubravo“, načež p. Š. na str. 132, praví, že jsem té písně nedoložil; uvedu mu ještě jednu: „Doubravěnko zelená, co's ty tak ošumělá“ (Suš. 784) a krom toho mu pravím, že jména podobná vyskytují se dosti často: javořina, bukovina, vrbina, olšina, dubina, dubičina (místní jméno) anoť i jednotlivé stromy takovou formou se jmenují na př. stojí v poli broskvina, pod broskvinú děvčina (Suš. 202), štyry míle lesa same jařabiny (Suš. 344), ořešina v Opavsku = strom ořechový (Šembera Dialt. 60) atd. Ostatně hodí se slovo „dúbravina“ = mladá doubrava dobře ke slovu uný = mladý. Co se toho slova týče, míní p. Š., že Hanka je vyhledal z Dobrovského Historie lit. české, kdež se přivádí za staroslovenské znamenajíc „mladý“ neb „dobrý.“ A na tvrzení mé, že kmen un zachoval se v osobních jménech Un-ec, Un-ek a že tedy také slova un v staré době v Čechách se užívalo, odpovídá p. Š. na str. 132: „nám neplatí, co jest možná, ale co bylo skutečně.“ Pravím mu tedy, že kmen un samostatně v řeči české býti musil, jinak by osobní a místní jména jako: Unec, Unek, Unka, Uněj, Uněn, Unějovice, Unčín, Unětice, Unhošť atd. nebyla mohla se odvoditi. Ze spisovné řeči slovo to, pokud se týče formy kmenné, se vytratilo, zda-li v ústech lidu se za-

[98]) Viz Sitzungsb. der böh. Ges. vom 25. Nov. und 16. Dez. 1867.

chovalo dialekticky, nevím. Místní jména „Horažďovice" „Horazdčice" dokazují, že také v Čechách bylo kdysi jméno osobní Horazd, Gorazd, [99]) jež starosl. gorazdъ znělo; avšak v Čechách přídavné „gorazd" vytratilo se právě jako „un", a jako toto se zachovalo v množství jmen osobních i místních, tak gorazd zachovalo se v místním jméně svrchudotčeném a v dialektickém „horazditi" = hubovati, dováděti, reptati, kleti (Jungm. a Šemb. Dial. str. 33), na Slovensku však zachovalo se posud garazda = vřava. Slovo „strumen" = pramen od kmene „stru," který v češtině spisovné jen ve slovích o-strov, (*ἀμφιρόος*, circumfluus) a struha se zachoval, žije v dialektě Krkonošském (Šemb. Dial. 32), slovo „dever" = švakr ještě v 15. stol. v Půh. knihách užívané v Čechách a na Moravě vymřelo, na Slovensku žije posud (Šemb. Dial. p. 74) atd. Vůbec se diviti jest velice, že p. Š. nechce místa dáti metodě, která staré kmeny slov místními i osobními jmény dokládá; neboť on sám u věci té neobmezené volnosti si osobil na př. v Západních Slovanech, kde jména na kamenech i jinak ve Štýrsku, v Panonii, v Korutanech, v Gorici a jinde nalezená vysvětluje a slovanskosť jich dotvrzuje místními a osobními jmény i vůbec slovy českými. Tak na str. 198: „Atres na kameně římském ve Stýrsku; srovnej místní jména Třesovice a Třesice v Čechách; — Barus na náhrobním kameně v Celí; srovn. staroč. jména Barek, Bareš a místní jméno Barovice v Čechách a Bařice na Moravě; — Bella na panonském diplomě císaře Trajana z r. 114; srovn. staroč. jména os. Běla, Bělka a místní jména Bělice a Bělčice; — Boius v pannon. diplomě cís. Trajana, též na kameně ve Štýrsku; srovn. místní jméno Bojov v Čechách." Taktéž činí při jménech Boniata, Bono, Burranus, Burrus, Cacusius, Caletus, Catussa, Citton, Cossutius atd. atd., jichž slovanskosť českými slovy dokládá; t. j. on má přesvědčení, že kmeny (A) tres, Bar(us), Bell(a), Boi(us) atd. se zachovaly v těch kterých slovích českých; jen český kmen un nezachoval se v českých jmenech Unec, Unek, Unčín atd.!

Veršům 42 a 43. „Po Lutobor s dobrozlausca hlemca, idese orlicu labe pie" vytýká p. Š.: „Jméno Dobroslavsk Chlmec odporuje patrně historii a jest nestvůra gramatická.

[99]) Tak se jmenoval jeden Moravan, učeň sv. Metoděje.

Máť se tím jménem dle uvedených tu řek Orlice a Labe rozuměti nynější Hradec Králové. Ale Hradec Králové nazýval se dle dokladů diplomatických od doby nepamětné nejináč než Hradec.... a tak jej jmenuje i Hájek, jenž praví, že r. 782 jistý Dobroslav vystavěl mezi Labem a Orlicí hrad, jemuž dal jméno Dobroslav, někteří však že mu říkali Hradec. Kdyby však se byl skutečně dříve jmenoval Chlumec, jak jej pokřtil Linda, aby se neprozradil, že vypisoval z Hájka, bylo by se mu říkalo: Dobroslavův a ne Dobroslavský Chlumec, jako se říká: Hrochův Týnec, Horšův Týn a j., ježto adjektivní přípona „ský“ znamená, že osada náleží několika osobám, na př. Panenský neb Mnichovský Týnec, nebo že leží vrch aneb jiné místo při blízké osadě nebo řece na př. Dobroslavská Hora nebo Labský Týnec. Vůbec zní jméno Dobroslavsk Chlmec v Lib. Soudu tak drsnatě česky, jako v písni pod Vyšehradem „Vyšehrad tvrd“ a ukazuje k témuž původci.“

Divno, že takový znalec topografie jako jest p. Š., se zastavuje nad tím, že Hradec Králové, anebo ve starší ještě době prostě Hradec, kdysi „Dobroslavský Chlumec“ se jmenoval. Podle Kosmy jmenoval se Vyšehrad dříve „Chrasten“, Melník „Pšov“ a hrad „Izgorelic“ dříve „Drenov“; rovněž slul Dvůr Králové původně „Chvojno“ pak „Dvůr“ (ještě v Maj. Car.) a konečně „Dvůr Králové“; „Dobruška“ v Královehradecku jmenuje se jinak „Pleština,“ Erben Reg. str. 223 r. 1205 má: „villa Tukleky, quae etiam dicitur Havranj,“ Lhota Podchyškova jmenuje se také Tetaurova, mlýn Chabr sluje také Jindovský mlýn atd., což tedy divného, když Dobroslavský Chlumec později jmenován Hradec? Co se však týče tvrzení páně Šemberova, že by místo Dobroslavský Chlumec státi musilo „Dobroslavův,“ pravím mu, že měl čísti Šafaříkovy Počátky staročeské mluvnice a byl by tam nalezl na str. 116: „Přivlastňující přídavná zastupují místo samostatného Genitivu .... Rovněž zhusta užívají se přivlastňovací adjektiva na ský: zvěř leský, tráva polská, osení rolské atd.“ Takových adjektiv jest v češtině dosti, na př.: Trojské ohrady (= Trojanův Alex); — Škariotská vlast (= Škarioty, Škariotova Výb. 1, 169); — všecka zboží duchovní: mnichovská i jeptišská (= mnichův, jeptišek, A. Č. 1, 218); — zvelebení zlosti antikristské (= antikrista, antikristovy A. Č. 3, 206); — aby mohl na královském místě poháněti nás (A. Č. 1, 109); — zboží kněžská neb královská (A. Č. 1, 221); — zemská věčná

nehoda, zemská záhuba (= země A. Č. 1, 7); — Kn. Tovač. k. 26 v nadpisu: „o zámcích markrabiných" a v textu: „zámci markrabští." V Maj. Car. A. Č. 3, 87: „aby v tom byla královská svobodná vuole... Králová Milost"; — „poněvadž p. hejtmana kamen napadl, držel p. maršalek panské místo" (Záp. Žerot. 1, 30); — nestál žádný zmocněný panský (ibid. 61); — postavil jsem se na místě panském a žádal jsem pro nemoc panskou za odklad... [100]) nechtěl k těžkosti panské příčiny dávati .... aby byl odložen do příjezdu panského [101]) (ibid. 66)." Poučný jest tento příklad, kde genitiv, přivlastňovací adjektiv na ův, na in a ský se klade: „hrad královské Milosti, starostin, biskupuov nebo panský" (A. Č. 3, 236. srovn. Kn. Tov. kap. 31) atd. „Dobroslavský" jest tedy přivlastňovací adjektiv a zcela správně položeno; že stojí v Lib. Soudě nominální východ „Dobroslavsk" na tom pranic nezáleží; vždyť stojí v Jaroslavu K. R. v. 12 také: „dceře dle tatersk a cháma" a má-li p. S. Z. R. pro výraz „Dobroslavsk chlemec" za podvržený, musí, chce-li býti důsleden, také K. R. pro výraz: „tatersk chám" míti za falsum. P. Šemberovi zní „Dobroslavsk chlmec" tak drsnatě jako „Vyšehrad tvrd" a proto prý ukazuje k témuž původci. Za prvé nestojí v Lib. Soudu „chlmec" nýbrž „chlemec" a není tedy tak drsnaté jako na př. v Půh. knihách I. č. 270: Mírek z Chlmu; nad to více není slovo „tatersk" v K. R. také velmi libozvučné, aniž jsou libozvučná slova tamtéž: z črna lesa, ščít črn, ani u Dalimila: črt, třmi, ani v Ondřeji z Dubé: ty's všem chytrcóm mudr (A. Č. 2, 484), ani u Tómy ze Štítného: „jsa kypr a črstv ke všemu" (vyd. Erb. 190) atd., kterážto slova zní drsnatě, ač jich Linda nefabrikoval.

Výraz „Orlicu Labe pije" prý jest napodoben dle Jelena K. R. „syrá země vřelú krev pije," tak myslí p. Š.; p. Petruševič zase v č. 52 „Slova" klade ten výraz mezi ta rčení, která patrně z novější doby pocházejí majíce na sobě stopy estetického zobrazení neobyčejného v VIII. nebo IX. stol. v české zemi. V brožurce své jsem ukázal k jedné písni Anakreontově, kde podobný obraz několikráte se čte; p. Š. nyní na str. 126 svého spisu praví, že verš „Orlicu" atd. udělal Linda podle Anakreonta

[100]) Míní se pan Fridrich z Žerotína.
[101]) Míní se pan Haugvic.

slovútným prof. Zauprem v písních Anakreontových vyučený [102]). Abych dokázal, že ten obraz záleží na obecném názoru lidském, ukazoval jsem nejen k písni Anakreontické nýbrž také k jiným věcem praviv: „tropus, že řeka řeku pije byl starším věkům zcela přirozeným. Dosvědčuje se to slovy, kterými různí národové vlévání se řeky do řeky neb do moře vyjadřují, kterážto slova s pojmem úst souvisí. Tak znamená řecké *στόμα* již v Homerových zpěvích i ústa lidská i ústí řeky, lat. ostium odvozeno jest od os ústa, anoť os samo jako řec. *στόμα* znamená ústí, něm. mündung od mund, a naše ústí rovněž pochází od ústa. Kdyby starožitní národové nebyli v duchu svém měli představy, vedle které vlévání se řeky do řeky porovnávali k pití úst, nebyliby k vyjádření toho vlévání-se užili slov svrchudotčených. Nad to více kladou spisovatelé častokráte tropus, že země pije, že řeka pije nebo hltá; tak pěl Anakreon: černá země pije — stromy pijí zemi — moře pije řeky atd. a rovněž psal Livius: multos hausere gurgites.“ Poněvadž p. Šemberovi nebylo těch dokladů dosti, uvedu mu více. Již Mojžíš užil takového tropu: super terram, quae aperuit os suum et suscepit sanquinem fratris tui (Gen. 4, 11 = (země) otevřela ústa svá a přijala krev bratra tvého); — Rhenus immenso ore in Oceanum effunditur (Tac. hist. II. [103]); — sat prata biberunt (Virg.); hortus aquas bibit (Ovid.); — hasta bibit cruorem (Virg.); — bibula arena (Virg.); — Stugna požrъši cuži ručьi (Igor = pohltivši cizí potoky); — a jest tento smysl tak do srdce vpitý (Žerot. Apol. p. 7); — strom zajisté, čím víc vláhy pije, tím silněji roste a aby více a silněji pil, k tomu se spůsobuje (Kom. Did. p. 102); pije jako duha (přísloví). P. Š. ostatně sám uznává starožitnost toho názoru, an v Záp. Slov. str. 210 takto praví: „jméno řeky Sávy souvisí nepochybně se starosl. a českým časoslovem ssáti

---

[102]) Zde se p. Š. vzmohl na vtip; a poněvadž by bylo škoda, kdyby takový vtip se nerozšířil, kladu jej zde v plném znění: „Pánové Brandl a Jireček mají tedy za to, že v IX. stol. bylo již na Vyšehradě nějaké Studium generale, kde se vyučovalo Homeru a Anakreontovi a kde starý básník tomu verši se přiučil“!! — Nemohlby vtip p. Šembery udati, na které universitě Homer asi 900 let před K. studoval, an největším básníkem epickým se stal?

[103]) Srovn. u Nestora IV. „togo jezera tečetь ustije vъmore“; ¿snad se Nestor tomu výrazu naučil z Tacita na nějakém studium generale?

a s adjektivem ssavý tolik co ssající.“ Jest tedy ten názor všem národům společný a nelze se diviti, že také v Lib. Soudě se uvádí. Ale, chtěl-li již p. Š. mermomocí nějaké napodobení najíti, mohl ukázati k místu, kde o Labi se praví, že „řeky vypilo“ a sice v Dubravia historii české p. 41: „Albis .... postquam caeteros indigenas fluvios nempe Vultaviam, Egram, Sasavam, Jiseram, Misam exhausit!“ A chce-li p. Š. býti důsleden, musí také K. R. považovati za podvržený; neboť slova „syrá země“ mnoho a mnohokráte čtou se v ruských písních, v češtině pak nacházejí se jen v K. R. v Jeleni a v Čestmíru a Vlaslavu, kdežto tropus, že řeka řeku pije společný jest všem národům od dob nejstarších až do novějších. —

O enklitické partikuli „že“ praví p. Š., že jest staroslovenská; v Dodavcích str. 50 o ní tvrdil „že se nachází jedině v výrobcích této dílny“ (t. j. v padělaných dle p. Šembery od Hanky básních); na str. 102. nynějšího spisu praví zas p. Šembera: já jsem nazval tu partikuli staroslovenskou, poněvadž jest v staroslovenčině obecná a čte se ve Zlomku evang. sv. Jana Hankou dle staroslovenčiny napodobeném 68krát a v Lib. Soudě též pomocí cyrilštiny vyozdobeném 12krát, kdežto se v českých spisech prosaických na př. v Listě s nebe seslaném, v žaltářích, v evangeliích a ve spisech Tómy ze Štítného nenalezá téměř nikde a v básních jen z příčiny rozměru velmi zřídka na př. v Leg. o 12 Apoštolích a ve starých zlomcích Alexandra všeho všudy třikrát a v Leg. o sv. Prokopu a v Král. Ruk. čtyřikrát.“ Těmito slovy p. Š. nyní sám připouští, že jeho dřívější tvrzení, jakoby „že“ jen v dílně falsatorské se bylo vyrábělo, nebylo podstatné; avšak i jeho nynější tvrzení není podstatnější; neboť sotva byl vydal své Dodavky, vydal také p. Patera verše z 13. stol. jím nalezené, kdež se čte: „ot něho-že.“ Co se však týče tvrzení p. Šembery, že v prosaických spisích „že“ téměř nikde se nenalézá, ukazuji mu k výpisku z Homiliáře Opatovického, který p. Š. v Děj. Lit. 1869 str. 468 vytisknouti dal a kde „že“ v 11 řádkách 5krát se čte: „jak-že, je-že, je-že, čeho-že, jako-že.“ Odsutím samohlásky e zachovalo se enklitické ž (= že) až po dnešní den: jen-ž, který-ž, kam-ž atd. v imperativech budi-ž atd. nezkrácené pak ve spisovné řeči ve slově: jestli-že a v mluvě lidu ve slově tak-že. Rovněž se zachovalo v národních písních, na př. odtnime-že si my (Kol. Zpěv. 2, 4); — pověz-že

mi ženo věrná, Jak si to sobě zpívala .... Poď-že ženo, poď-že dole (Suš. 132); — pověz-že mi služko věrná (ibid.) atd. Nechceli p. Š. věřiti v přesnosť těchto dokladů, pak pojednání Hattalova v Čas. Mus. na r. 1860 a v přesnosť příkladů J. Jirečkem v Čas. Mus. na r. 1878 str. 132 pozn. 13 uvedených, ať si přečte, co o věci té napsal Miklosič ve Vergleich. Synt. der slav. Sprachen str. 117—119 a uzná-li pak toho potřebu, ať poučí Miklosiče, jak se to vlastně s tou starocírkevní partikulí „že" v češtině má.

Veršům 44 a 45: „Po ratibor ot gor creconosi, idese trut pogubi san lutu" vytýká p. Š., že falsator těmito verši chtěl pohádku o Trutnovském draku posunouti až do doby pohanské; že draka pojmenoval dle žaltáře Klementinského „saň," že jméno Trutnov pochází z němčiny," ani Čechové udělali z něm. jména Trautenau dle svého spůsobu Trutnov, jako si udělali z Reichenau Rychnov, z Falkenau Falknov, Schlukenau Šluknov, z Bernau Bernov a p. a přetlumočili nové názvisko starého poněmčeného městysu Ober-Altstadt jménem Hořejší Staré Město, načež bývalé Úpa přišlo v zapomenutí, jako mnohá jiná česká jména v krajinách poněmčených; že jest původní jméno města „Trautenau" utvořeno ze kmenů „traut" milý a „au" luh, jako by řekl Liebenau, a nikoli české Trutnov, patrno prý ze jména blízké vesnice Trautenbach tehda založené, která nemá ani českého jména a z jiných jmen v německých krajinách obecných, hradu Trautenberka v Bavořích a Trautenfelsu ve Štýrsku, kdežto jméno „Trutnov" nelze bez násilného kroucení ani z češtiny, ani z které jiné řeči slovanské odvoditi.... a mohlo býti větší lehkověrnosti nad tu, že posavádní historikové i jazykozpytci, neznamenajíce ani, že od řečeného r. 1818 vymyšleného hrdiny Truta nemohlo se město nazývati Trutnov nébrž Trutov, takovou lehkomyslnou báchorku měli za pravdu?"

Ačkoli jméno „Trutnov" v celé básni nepřichází, jest mi předce na tuto řeč páně Šemberovu odpověděti, an na str. 113 slovanskost jména „Trut" v pochybnosť béře.

Co se týče slova „saň," mohli je domnělí falsatoři také odjinud vzíti než ze žaltáře Klem.; neboť čte se také v kronyce o Bruncvíkovi a dle Jungm. Slovníku také v jiných pramenech a zachovalo se posud v lidu, čehož důkazem rčení „lítá saň" [104])

---

[104]) Hle, tu „lutá saň" Lib. Soudu!

a národní píseň o sv. Jiří drakobijci, v níž se čte „sanuti“ (nominativ, Suš. 40) a „saně“ i „sanuť“ (Suš. 776). Že německé město Trutnov povstalo za Otakara II., o tom nepochybuji; také nepochybuji, že Čechové východ au něm. místních jmen proměňovali v ov, ale také jest pravda, že Němci české u a ov měnili v au na př. Berún — Beraun, Újezd — Aujezd, Búsov — Busau, Brúmov — Braunau, Drúžkovice — Trauschkowitz a z Trutmaně [105]) udělali Trautmanns. Z toho tedy jde, že také Němci z českého jména Trutnov udělati mohli Trautenau a to tím snáze, an středoněm. û v novější němčině přechází v au (jako krût = kraut, brût = braut) a nad to více středoněmčina má slovo zněním a složením totožné s českým, totiž trût nyní traut [106]). Že od jména „trut“ znělo by osobní jméno Trutov, v tom má p. Š. pravdu; avšak pravda jest také, že česká místní jména nebyla tvořena pouze od prostých kmenů, nýbrž jsou místní jména toho spůsobu: Chvojno (od chvojen, nynější chvojný, Jungm.), Vojnov (od Vojen), Bolkov (od Bolek), Boršov (od Boreš) atd., kde e odsuto jest, podobně jako Čechové z něm. jmen Reichenau, Falkenau, Schluckenau odsutím e si udělali Rychnov, Falknov, Šluknov. Poučno, co se týče obyčejného v češtině vysouvání e také při tvoření místních jmén, jest jméno trojí osady v Čechách: Brocen, Brocna, Brocno, a jako od broceti [107]) utvořeno brocen a z toho jména místní Brocen, Brocna, Brocno, tak z formy truten povstalo místní jméno Trutnov, podobně jako v Rusku jest Trutovo a Trutnovo a jako v Čechách od kmene „tur“ povstalo Turov, Turové, Tursko a od „turen“ povstalo Turnov a Turná, od „lib“ Libeň a Libnov a od „lit“ Liteň a Litenčice. Bude tedy „lehkověrný“ Tomek předce míti pravdu, že blízko starého tržiště Úpa byl (starý) Trutnov, vedle něhož Němci za Otakara II. svůj Trutnov (nový) jako byla také Stará Plzeň, Staré Mýto atd. [108]). Taktéž „lehkověrný“ Šafařík, který svou „lehkověrnost“ již Starožitnostmi Slovanskými prozradil, klade místní

[105]) Též na Moravě byla osada Trutmanice.

[106]) Protož také možno, že jméno bavorského hradu Trautenberk a štýrského Trautenfelsu nějak ze slovanštiny utvořeno bylo; neboť podle p. Šemberova učení v Záp. Slovanech bydleli v Bavořích Slované a ve Štýrsku žijí posud.

[107]) Viz K. R. „zbroceti“.

[108]) Čas. Čes. Mus. 1878 str. 134. Tomek Děj. Prahy 1 str. 430. 431.

jméno Trutnov ku kmeni „trut,“ an v Čas. Mus. 1864 str. 9 psal: „Místní jména v Čechách: Trutina, Trutnov; v Rusku: Trutna řeka i ves, Trutovo, Trutnevo i Trutnovo; v Polsku: Trętovo, Trąt, Trątnovice.“

Co se slova „trut“ týče, nachází se ve všech slov. jazycích, ale jest také zajisté české. Dokazuje se to jménem potoka „Trutina“ (srovn. ruskou řeku Trutna), který Kosmas k r. 1110 připomíná: „transiens rivulum Trutinam“; — dokazuje se to žaltářem Vittenberským, kde přichází: za-trutiti trucidare = zabiti; — pak slovy ve Výb. 1, 1233: nad-trutiti, smrtí nadtrucen morte oppressus; — pak slovem „trout“ (= trut) tolik co trubec u Kom. Jan. Linq. sent. 219, jakož se trubcům na Zlinsku posud říká „trúti“ (Čas. Mat. Mor. 1877 p. 141), tamtéž jest o-trutiti = otráviti a trutina = otrava; dokazuje se to konečně slovem v národních písních „c-truti“ (starosl. truti absumere) = otráviti, umořiti: „otruj sestro bratra svého“ (Suš. 169); — ať se můj koníček netruje (Suš. 591). — Abych pak p. Šemberu ještě více přesvědčil, že slovo „trut“ jest české, ukazuji mu k jeho Západním Slovanům, kde na str. 124 praví, že řeka Trutina u Smiřic do Labe se vlévá.

Že slovo „trut“ jest české, o tom nemůže býti pochybnosti. A slovo to výborně se hodí k pojmenování drakobijce. Jako drakobijce řeckého mythu od slova ἀπόλλυμι = za-trutiti, zabiti se jmenuje Apollon, tak Trut rovněž obdržel v mythu českém od „trutiti, zatrutiti = zabiti“ jméno své. Nelze totiž pychybovati, že v tomto verši Lib. Soudu se zachovala stopa indoevropského mythu dračího, pokud mythus ten se vztahuje k názoru Čechův a k mythické lokalisaci české. Mythus ten znamenající původně t. j. v názoru kosmickém mračno slunce zakrývající záhy již anthropomorfisován, tak že již v indické mythologii nalezá se Vritra (drak oblakový, slovně: zahalovač), kterého Indra (zosobené Slunce) kopím svým (bleskem) vraždí. V řecké mythologii potkáváme se s Apollonem Bohem, který draka Pytho a s Heraklem, který Lernäickou saň zahubil. V nordicko-germanské mythologii jsou drakobijci bůh Thôrr, který ohromně velikou saň „midgardsorm“ zabil a mimo něj Siegmund, Siegfried a Beovulf. V mythu českém jest drakobijcem Trut, na jehož místo, jako v Němcích v době křesťanské nastoupil sv. Jiří; avšak zpomínka na dřívější báj pohanskou zůstala lidu v pověsti ovšem velmi zmodrchané

o drakobijci Bruncvíkovi a v báchorce o slíčné děvě (princezně t. j. Vesna), která v zámku (v zimním mračnu) drakem hlídána jest, až mladý rytíř (mladý Slunce — Bůh) draka kopím svým (bleskem) zabije a pannu takto osvobozuje. V starých bájích ztotožňují se, jak známo, draci a obři; stopu toho ztotožňování i v báji české vidíme v něm. názvu Krkonošských hor: Riesengebirge, ač na tento čas nic místnějšího o tom pověděti neumíme.

Dále vytýká p. Š. falsatorům dvě chyby v řeči: „pohubiti" místo „zahubiti" jest chyba první, „ježto pohubiti znamená tolik co napořád hubiti, mnoho neb všechno zkaziti nebo popleniti a nikoli jedinou věc zničiti, jediného draka usmrtiti" a při tom odvolává se p. Š. na Jungmannův slovník. Tento slovník má ovšem významy p. Semberou uvedené, ale má také mimo to, že pohubiti znamená také: zkaziti, zničiti, tedy také jedinou věc, nebo najednou něco pohubiti, tedy = zahubiti. Proto také znamená v glosách p. Paterou vydaných slovo „paguba" pernicies = záhuba, jako v král. Ruk. „pahubu naň nesú" (Čest. a Vl.), „neroďte spěti v pahubu" (Jaroslav). Kde se má vyjádřiti déle trvající čin, kladlo se: „pohubovati" jako v biblí: „všecky věci až do vchodu jazer pohubovachu a nic k životu příslušného neostavovachu v Israheli" (Lob. 105). Taktéž se klade pohynouti = zahynouti na př. v Král. Ruk. „pohynem-li žížnú" (Jar.) a v Pulkavě: „když mužský mój plod pohyne" (Výb. 1, 469). Taktéž mají Půh. Knihy, kde se má vyjádřiti déle trvající čin, na př.: „a tu mně odtad hubili, pálili a brali" a nikoli: „pohubili, popálili, pobrali" (1, 195. 222).

Druhou chybu vytýká p. Š.: „nesprávná jsou pak slova „ot hor Krkonoší", místo ot hor Krkonošských, neb zkrátka od Krkonoš, ježto ke jménu statnému náleží jméno přídavné a genitiv Krkonoší od nejvyššího vrchu „Krkonoš" (gen. masc.) jest gramaticky nemožný a nenachází se nikde, ani v písmě ani v lidu, jakož na př. psáno v Zpěvníku Olom. z r. 1601: „pohlídá na nás z Krkonoš" aneb Krkonošů jak slyšeti ve východních Čechách." A v polemice proti mně praví p. Š. str. 127: „ať stvrdí p. Brandl nějakým dokladem, že se říká „od hor Palav" nebo „na horách Palavách" místo „Palavských" pak mu dám za pravdu. Hic Rhodus, hic salta; takového dokladu na p. Brandlovi žádám."

Co se týče poslední námitky, pravím p. Šemberovi: když hora má své jméno podle osady nějaké atd. pak se říká ovšem na př. hora Palavská, Doubravická, Kunětická atd.; kde však má své jméno vlastní, klade se v tomtéž pádu jako slovo hora, k němuž jest apposicí, ač také adjektivum na ský, na př. na Kalvariu horu (Suš. 55) atd. Aby p. Š. nabyl pevného přesvědčení o správnosti toho rčení, které za nesprávné vyhlašuje, uvedu mu doklady z jeho vlastních spisů: „na hoře Kalvarii, od hory Kalvarie (Čas. Mus. 1875 str. 54. 55); — pod vrchem Askiburgiem (Záp. Slov. 64); — za horou Brennou (tamtéž 182); — od vrchu Ješčeda (tamtéž 62. 68. 69); — mezi horami Ostravicí, Dubnicí a Sněžnicí (ibid. 206); — pod horou Ještědem (ibid. 351); — na hřbetě hory Abnoby (ibid. 345); — až po horu Melibok (ibid. 351); — pod horu Triglav (ibid. 188) a ještě v tomto spisu svém píše str. 24: „pod horou Zřípem" atd. Hlavní trumf myslí p. Š. že vynesl tvrzením, že genitiv „Krkonoší" se nenachází nikde ani v písmě ani v lidu. I nachází se; na př. Šafařík v Starož. má na str. 393: „v jehož názvu nám jméno Krkonoši makavě se vyskýtá." Poněvadž ale Šafařík, hájiv pravosti Lib. Soudu, podle p. Šembery jest neznalec, chci mu položiti doklad autority, kterou on zajisté za nejvyšší, za neomylnou uzná, jest to — p. Šembera sám, který v Záp. Slov. str. 69 napsal: „Burové jdou od Krkonoší až ku pramenům Visly." A žádá-li p. Šembera na mně dokladu na obě slova spojená, hor Krkonoší totiž, doložím mu je opět autoritou jemu nejvyšší, jest to opět p. Šembera sám, který v Děj. Lit. 1868 str. 31 napsal: „hor Krkonoší!" Co tedy podle p. Šembery ani v písmě ani v lidu není, v p. Šemberovi jest to předce.

Co se týče tvrzení p. Šembery, že genitiv na i při mužských jménech jest gramaticky nemožný, mohl bych zde vším právem nějakou poznámku a výtku učiniti; ale pouštím ji prozatím stranou. Co pak p. Š. nikdy nečetl ve starších spisech genitivy mužských jmen: kmení, rytíří, dědicí, soudcí (ještě u Žerotína) atd. a není mu známo, že posud se říká gen. plur. groší, dní? —

K verši 47: „Po iarosir ot bred uletorecnih" připomíná p. Š.: „přídavné jméno „vltořečný" nalezá se jediné v Lib. Soudu a jest pravá nestvůra falsátorská. Hanka zasvěcený do fabrikace té básně, vyložil v Kroku (1822) slova „od brd vletořĭčných"

slovy „od vrchů v létě říčných.“ Rozuměli tu tedy falsátoři vrchy, z nichž v létě tekou řeky. Šafařík nedůvěřuje tomuto výkladu a maje slovo „vltořečný“ za staré, odváděl je od statného jména „vlť“ a přikládal mu smysl: undifluus, vodohojný, wasserreich. Avšak slova „vlť“ v slovanštině nestává, jest uděláno z domyslu a tudíž i tento výklad neobstojí.“ Tu především p. Šemberovi připomínám, co r. 1868 v Záp. Slov. na str. 123 napsal: „že však Vltava, složena jsouc ze kmene „vlť“ od „vláti“ a koncovky „av, ava, avo“ znamená tolik, co undifluus, wasserreich, vysvětlil jasně Šafařík, postaviv tím spolu na jisto slovanský původ Vltavy české i duřinské.“

Stran „složení a koncovky av, ava, avo“ mohl bych opět p. Šemberovi nějakou poznámku a výtku učiniti, ale pouštím ji opět prozatím stranou a upozorňuji jej zatím na tyto věci. P. Š. má vším právem slovo „Vltava“ za slovanské; když ale nyní praví, že slova „vlť“ v slovanštině nestává, pak ovšem upírá také, že jméno „Vltava“ jest slovanské; či přitakuje p. Petruševičovi, který jméno to v časopisu Slovo č. 54 z gotičtiny odvozuje? R. 1868 zdálo se mu vysvětlení Šafaříkovo jasné, tak jasné, že tím slovanský původ Vltavy české i duřinské na jisto postaven jest; po 11 letech však ta jasnost se „smútila“ nějakou „tučú“ jako voda Vltavy. Ještě přivádím panu Š. k paměti, co v Záp. Slov. str. 372 psal: „Místních jmen slovanských, jichž smyslu nesnadno jest se domysliti, počítá se nemalé množství i musilať by se tudíž všechna ze slovančiny vyvrhnouti, což by vedlo ad absurdum.“ A vysvětlovav jméno řeky Dyje praví v témže spisu str. 119: „pravdě však podobno, že se tím slovem za starodávna něco jiného vyrozumívalo, což přišlo v zapomenutí.“ A na str. 375 praví: „i budeť při mnohých skromně vyznati: non liquet.“ Slovo „vlť“ však liquet; vyvodil je Šafařík z jmen řek, české Vltavy a ruské Velty (polsky Velta = starosl. Vlota) a dokázal i zde genialnost ducha svého, vyloživ kmen „vlť“ na unda, vlna. Že výklad ten správný jest, teprv nyní úplně na jisto se postavuje, co Dr. Geitler konstatoval litevské slovo valtis = unda, vlna, voda, kteréž dotvrzuje slovanskosť slova „vlť.“ I kdyby Šafařík nebyl toho slova jasně vyložil, byloby předce české, neb dokazovaloby to dostatečně slovo Vlt-ava; kdyby však pan Š. proti svému dřívějšímu tvrzení z r. 1868 nyní tvrdil, že slova místní atd., jichžto význam neznám

jest čili, lépe mluveno, posud vyložen není, jsou nečeská, pak by na př. jména místní Vlhlavy a Vlhošť byla také nečeská, poněvadž význam jich znám není. Divná jest jen věc, že Hanka již r. 1818 i slovo „vlť“ správně vyvolil, k jehožto výkladu bylo zapotřebí genia Šafaříkova a kteréžto slovo teprvé za našich dnů Dr. Geitlerem i litevštinou doloženo jest. A jest-li která věc dokazuje, že Hanka na prosto spůsobilý nebyl k takové falsifikaci, dokazuje to jeho výklad slov „brd vltořečných“ na: vrchy v létě říčné; neboť vrchy jsou zajisté z jara a na podzim „říčnější“ než v létě, kde vedro vláhu umenšuje. — Kdo by se urážel, že ve slově vltoříčný měkké ř kmene vlť měkkosti pozbylo, tomu ukazuji k podobným formám smrtolka, smrtohlav, smrtonoš, smrtonosný od kmene smrť.

Ve verši 48: „Po strezibor ot sazaui ladni“ vytýká p. Š., že již Dobrovský se divil se vší příčinou, jak se může řeka jmenovati ladná, ježto v češtině znamená ladný tolik co pěkný, krásný, útlý, jemný a v polštině se praví ladná růže, ladná noha; že falsátoři slovo ladný, jak Petruševič ve Slově č. 64 vysvětluje, vzali ze srbských písní, kde přichází Sáva ladná, voda ladná t. j. chladná, jak dialekticky v Srbsku a Slavonsku se mluví, kdežto v Charvátsku a Dalmatsku se říká jako u jiných Slovanů „chladná;“ že falsátoři vzali tedy dle toho všeho přídavné jméno „ladná“ do své básně z písní srbských, nevědouce ani co znamená, což viděti z toho, že vedle Sázavy ladné nazvali Radbuzu chladnou.

Když p. Š. si všíml námitky Dobrovského: „ladny ist im Polnischen hübsch, niedlich, hier aber ist der Fluss ladny; wie kommt nun die Sazawa zu diesem Epithet? měl si také všimnouti odpovědi Šafaříka a Palackého: „Unstreitig auf demselben Wege, auf welchem die Flüsschen Lada in Russland und Galizien zu diesem ihren Namen gekommen sind.“ Může-li se řeka jmenovati Lada, může také „ladný“ epitheton řeky býti. A když Dobrovský se divil, jak Sázava se mohla jmenovati ladnou, poněvadž „ladny“ v polštině znamená „hübsch, niedlich,“ jak jest se teprva diviti tomu, že v Rusku a v Haliči jmenuje se řeka Lada, kdežto v Dalimilu znamená lada tolik co děvče! A jak jest se p. Šemberovi diviti, když v polštině se říká ladná růže, ladná noha, a také se říká ladny bóg! Slovo „ladny“ má také v češtině jiný význam než pěkný, krásný, útlý, jemný;

v Žaltáři Vittb. převádí se slovo „decor“ na: ladnost; v Leg. sv. Kat. v. 2665:

> čím sú tej panny nesnadně
> chovali, ež tako ladně
> svú pltí leskne, krásy hojiec ... [109])

kdež slovo „ladně“ patrně znamená tolik co čistě, skvěle. Něco podobného vidíme v Homéru; praví se tam mnoho a mnohokrát *ἀγλαὸς υἱός* skvoucí syn, ale taktéž mnohokráte *ἀγλαὸν ὕδωρ* čistá, jasná, skvoucí voda, právě tak, jako lid posud říká u nás: čistá voda, čistá řeka, ale říká také: čistá holka, čistý šohaj. „Ladná“ Sázava jest tedy tolik, co čistá, jasná, průzračná Sázava, jakož Kosmas v popisu Čech o českých vodách praví, že jsou velmi čisté, průzračné: „aquae illic nimis perspicuae.“ — Co se týče výkladu srbského ladny = chladný, nemusil p. Š. čekati do r. 1878 na p. Petruševiče; neboť mohl toho významu poznati již r. 1853 z Čas. Mus., kde Štúr citaty ze srbských písní zčeštil, na př. na čardaku na debelu ladu = na strážní boudce pohraničné v širokém chládku (str. 89); — večeraju piju vino ladno (str. 100), a znám jest pochod Michala Obrenoviče: „Zeto vodo ladna, Razbacuj svoj tok atd. —

V. 49: „Po samorod se mse strebronosne.“ P. Š. vytýká: že řeka Mže nazvána jest stříbronosnou, pojmenoval Dobrovský směšným poblouzením nového věku, poněvadž žádná řeka stříbra nenosí.“ Tu měl p. Š. také vážiti odpověď Šafaříka a Palackého: „In einer Gegend, wo Silbererz gegraben wurde, wird doch Silbersand im Flusse nicht zu den Unmöglichkeiten gehören?“ A odkud pak řeka *Βαῖτις* slula *ἀργυροῤῥύτης* = stříbro vlekoucí, nesoucí? A že od nejstarších dob v Čechách vůbec stříbra se dobývalo, dokazuje zpráva Nestorova v kap. 34, že do Preslavy se dováželo „izъ Čechъ že srebro;“ co se pak týče dobývání stříbra nade řekou Mžou, činí se o něm zmínka již okolo r. 1188, kde kníže Bedřich daroval řádu sv. Jana „XII marcas argenti de argentaria super Mzea singulis annis.“ (Erb. Reg. 181).

Verše 52 a 77. (bratry) rozuadena o dedini otne — ki bi smeril rozuadena bratri. — Tu p. Š. podle p. Petruševiče vytýká, že „rozvaditi“ neznamená „svaditi“ nýbrž že znamená také podle Jungmanna jen: svádu ukončiti, rozhodnouti.

---

[109]) t. j. množiti.

Časoslova složená s předložkou „roz“ znamenají 1. sesilnění pojmu časoslovem prostým vyjadřeného na př. roz-drážditi, rozhněvati, roze-zlíti atd. a mají význam aktivní i zvratný: rozhněvati někoho, i rozhněvati se, rozzlobiti někoho i se atd. anoť působením předložky „roz“ stávají se časoslova neutra i faktitivnými na př. smáti se, ale rozesmáti se a rozesmáti někoho. 2. znamenají ukončení činnosti časoslova prostého na př. roz-vesti = exponere a dissolvere, roz-pověděti = auseinandersetzen a ausreden atd. Některá taková časoslova mají však obojí smysl vytknutý na př. roz-souditi 1. urtheilen, 2. überlegen (Jungm.) Nejinak se má s časoslovem rozvaditi; rozvaditi se = svaditi se, rozvaditi někoho = rozzlobiti a rozvesti a staroslovenčina má: svariti a rasvariti sę, oboje ve významu: rixari. To dosvědčuje rčení lidu posud obvyklé; znám tyto frase z lidu: „rozvadili se, až se trhali“ a „varuj se, otec jest rozvaděn.“ Ale mimo to přivádí Jungm. v doplňcích slovo: rozvadek = Gezänk.

Soudněji mohlo se vytknouti, že ve slově „rozvadena“ d není změněno v z; ale tu jest odpověděti, že to v češtině často místo má, na př. strana pobíděná (Maj. Car.) a v řeči lidu: vaděn, probuděn, vypuděn (Šemb. Dial. 36), slunečko zachádí (Suš. 333) atd. [110])

Ukazuji ještě k tomu, že ve verši 42 stojí: rozvaděma a ve verši 77: rozvaděna. Podobné formy nacházejí se ovšem také v K. R.: sražem = sražen, naplnema = naplněna; mohlo by se říci, že Hanka viděv tu formu v K. R. ji převzal do svého falsifikátu nevěděv, proč ta forma taková jest. Ale uvážíme-li, že Šafařík v Ä. D. str. 79 ještě r. 1840 praví: „lange Zeit hielten wir dieses rozvadema für einen Schreibfehler“ sotva uvěříme, že Hanka již r. 1818 to určitě věděl, co Šaf. ještě před r. 1840 za chybu psaní považoval. Hanka r. 1818 formu rozvaděma zajisté za nic jiného míti nemohl, než za formu nesprávnou, za chybu; poněvadž však každý falsátor se vynasnažuje všech chyb se uvarovati, nebyl by takový falsator zajisté položil formu podle jeho tehdejšího vědění nesprávnou a to tím méně, an na druhém

[110]) Srovn. Gebauer Hláskosl. p. 106 pozn. 2. a Miklosič Wortbildl. II. Aufl. str. 389: „unterbleibt manchmal die Verwandlung des *d* in *z* děděn, kaděn, ciděn u. s. w.

místě obyčejnou formu rozvaděn položil. Teprv místnějším badáním přišel Šafařík na stopu, že m a n vzájemně se mění nejen ve srbštině nýbrž také v staré češtině: nrav a mrav, ny a my, mešpor a nešpor (Å. D. 79); — spen — spem, spemši (= sepjavši), počen — počem, počemši (= počavši), památen — památem, poslušen — poslušem (Gebaur Hláskosl. 98), ženima (= ženina, u Husi a Štítného). Takovou záměnu pozorujeme v češtině také při slovích z cizích jazyků přijatých: Nicolaus — Mikuláš; chán — chám, cinter — coemeterium, amem (Pass. tišt. fol. 19); v řeči lidu: pismička, pámbůh, homba,[111]) rymský, sedn, osn, nedvěd atd.[112])

Verš 55. „Procni stupi rozenia dle suego.“ P. Š. namítá: „ tento verš vypsal skladatel Lib. Soudu téměř doslovně z král. Rukopisu z básně Ludiše a Lubor: sědú prokní rozenie dle svého.“ Poněvadž p. S. právě báseň Ludiše a Lubor připomíná, připomenu jemu několik podob mezi tou básní a Stilfridem (Výb. 2. 44, 47, 49, 50):

Stilfrid.	Ludiše a Lubor.
Lipolta daleko za kuoň svrže...	Sám sě s koně rúče svrže:
K němu se Stilfrid přiboči...	Lubor sě k němu přiboči.
Tuť se prudce v hromadu srazista...	Prudce proti sobě hnasta,
Až obě dřevě zlámasta.	ež dřěvce oba zlámasta.

A mezi slovy v Čestmíru: „duše z řvúcej huby vyletě“ a slovy v Stilfridu (Výb. 2, 45): „už z něho duše vyletě“ nenalezá p. Š. žádné podobnosti? Mně se zdá, kdo pro podobu mezi Lib. Soudem a Ludiší onen zavrhuje, musí, chce-li býti důsleden, také K. R. pro tutéž podobu zavrhovati. — Kdo však s myslí nepředpojatou na to hledí, nenalezne v takové podobě žádné příčiny k podezřívání; neboť nacházejí se nejpodivnější podobnosti v básnících národností rozdílných a třeba mnohými staletími od sebe vzdálených na př. vlasy zlatoskvúcí věјú (Lud. a Lub.) a něm. die goldnen Locken wallen (Heine); — vlasy zlatoskvúcí skadeřeny (Lud. a Lub.) a něm. schön gelockt das lichte Haar (Parziv. II. 63); — a bieše Delbora

[111]) Srovn. řec. παμβασιλεία, παμβότος atd.

[112]) I starší němčina zná tuto záměnu: got. fiskam, staron. viskum, středon. visken. Zvláště ve středoněm.: hein místo heim, rûn m. rûm, nint m. nimt, kunt m. kumt atd.

prorokyně, kteráž sudieše lid (bible Lobk. Jud. 4, 4) a u Dalimila: Lubuše prorokyně bieše a všecku zemiu sudieše (ed. Jir. 9); — v Jarosl. K. R.: valeno den, valeno den vterý a v Igoru: bišasja denь, bišasja drugyi; — „ein Gott gab's ihnen ein“ (Parz. II. 43) a v Iliadě: θεός σοὶ τό ἔδωκεν (1, 178); — v známé něm. písni: „pflücke die Blume, weil sie noch blüht“ a v ruské písni: dokud kvete, trhej kvítí (Rus. poes. vyd. Fr. Vymazal str. 54); — v cíganské písni: „Gibst du sie nicht gutwillig, Nehm' ich sie mit Gewalt“ a v Erlkönig Götheho: „Und gehst du nicht willig, so brauch ich Gewalt“ [113]). Velmi nápadná jest podoba mezi veršem v Záboji: Kehdy bieše pět sluncí a Vergiliem: tres soles erramus, nápadná ne tak pro slova, jako pro neobyčejný tropus, který v češtině jen na dotčeném místě a v latině též velice zřídka se nachází. V každé národní poezii vyvinují se podobná rčení, jak to především zpěvy Homerovy dokazují; a kolikráte se opakují v středoněmecké poezii: hêre küniginne, degen guot, ze wunsche wolgetân, ellenhafter muot!“ atd. Co se pak týče rčení „rozenia dle“ nelze se jemu tím méně diviti, ano to jest terminus ustálený; neboť ještě v 16. stol. se říkalo, kdy o sedání panském řeč jest, že páni seděli „podle urození.“

Co se týče námitky pana Š., že naznačení měkkosti a jotace: ň, ď a ž ve slovích „rozenia, pohanenie, zbožiem“ jest neklamným důvodem podvrženosti Z. R., ana to jest ortografie pocházející z druhé polovice 13. stol., které se v 9. stol. užívati nemohlo, pravím, že ve zlomcích Frisinských také se píše „bosiem“ a že tedy takové psaní právě nemusí býti neklamným důvodem podvrženosti. Já však kladu písmo Z. R. do druhé polovice 12. nebo do začátku 13. století a že se tenkráte již tak psalo, jak v Lib. Soudu stojí, jest důkaz v originalní listině r. 1205 (Erb. Reg. 1, 223) v níž psáno: „Swoysye (nomin.) = Svojsie = Svojše; — na turscye = na turscě = turšče; — Havranj = Havraň; — Bratryenow = Bratřinov; — Priestano = Prěstan = Přestan; — Chotyemir = Chotěmír; — Cryssye = Kříže; — Bohacyegye = Bohačedie = Bohačedi; — Bohunye = Bohunie = Bohuně; — Dobrowyest = Dobrověst. Anebo v orig. listině

---

[113]) Viz Svátek Kulturhist. Bilder aus Böhmen p. 310.

r. 1210 (Erb. Reg. 1, 241): Prichiest = Pribicêst = Přibičest; — Dobriemil = Dobřemil; — Pomegnien = Pomněn; — Sebastienic = Sebastěnic; — Priedbor = Prědbor = Předbor. Uváží-li p. Š. pravopis těchto slov, bohdá nebude více nic namítati proti psaní: rozenia, osudie, sbožie; v tom má p. Š. dobře, že obecně tak teprvé psalo se na sklonku 13. stol.; avšak doklady právě uvedené, jichž počet by se rozmnožiti dal, dokazují, že již na začátku 13. stol. se začalo tak psáti. Ale i kdyby Lib. Soud dříve než v druhé polovici 12. nebo na začátku 13. stol. psán byl, nemohlo by se vší jistotou z takového psaní souditi, že podvržen jest; neboť jest pravdě podobno, že dialekt na měkčení a jotaci již v nejstarší době právě tak působil jako působí posud [114]).

Verše 58—63. „Due ueglasne deue uiucene uescbam uitzouim, u iednei su deski praudodatne, u vtorei mec oriudi caraiuci, protiu ima plamen praudozuesten i pod nima zuatocudna uoda.“ Tu p. Š. cituje Dobrovského řka: K tomuto blouznivému vylíčení ordálií za doby Libušiny přivedeme slova, jež pronesl Dobrovský: „Šprýmář vymýšlivý mělť ovšem za to, že ordálie byly v Čechách v obyčeji již za doby Libušiny, ale bylo by na něm, aby nám toho prvé dokázal, ježto se podobá, že přišly do Čech teprv od Němců. Víměť zajisté, kdy byly zrušeny (totiž uvržení na vodu a horoucí železo za Karla IV.) ale že by je byl Přemysl zavedl, aneb že měly v Čechách již dříve průchod a že snad dokonce byly s psanými zákony z Indie do Čech přineseny, o tom ničeho nevíme.“ Zde Dobrovský zašprýmoval si z vášnivosti na spůsob jeho ducha nedůstojný; neboť nehledě ani k tomu, že ordálie, byvše obecně zavedeny téměř u všech indoevropských národů, jmenovitě u všech Slovanů, byly také u kmene českého věrojatně od dob nepamětných, bylo Dobrovskému tvrdícímu, že ordálií Čechové původně neměli, důkazy dovoditi, že přišly do Čech od Němců. Národ český, jak z Tómy ze Štítného a Ondřeje z Dubé se dovídáme, měl za to, že ordálie z doby pohanské pocházejí. Historicky však zjištěno jest, že ordálií za důkaz právní již v 11. stol. se užívalo; praví́ť Kosmas k r. 1039: „když žena žaluje, že muž tvrdě s ní nakládá, budiž mezi nimi ustanoven soud Boží.“

---

114) Srovn. Čas. Čes. Mus. 1878 str. 136., kde J. Jireček z linkvistických důvodů jasně vysvětlil psaní: osudie, poganěnie atd.

P. Š. sám toto namítá: „Zůstavujíce otázku, kdy očisty vzaly v Čechách počátek, na nejistém, jevíme své ustrnutí nad nemotorným způsobem, jak falsátor domnělé očisty popisuje a jakých slov k jich poznačení užívá, dávaje tím na jevo svou neznalosť věcí a názvů staročeských. Vědomoť, že v Čechách byly za doby křesťanské očisty troje, vodou, ohněm a bojem, které v listě z r. 1252 se jmenují prostě: meč, kyj, voda, železo. Zcela jinak nazývá tyto očisty padělatel, o starých jménech ani zdání nemaje. Na místě kyje klade tabule se zákony vyrytými, vedle nichž byly „dvě věhlasně děvě“ a tyto tabule nazývá „desky pravdodatné“, kterýchžto slov nikdy v Čechách neslýcháno, neboť knihy, do nichž se za starodávna vklady činily a usnešení zapisovala, sluly starým Čechům dsky neb doky, nikoli desky, pravdodatný pak jest stvůra novověká .... Na místě dvou mečů co znamení souboje přivádí skladatel jeden meč „křivdy kárajúcí“ tedy co znak spravedlnosti, kterýmžto nepříhodným symbolem objevil, že skládal báseň v 19. století. Neboť, kdož slyšel kdy, že by se křivda kárala t. j. trestala a že by byla kárána t. j. trestána mečem? Křivda se činí, děje, snáší, napravuje, ale bezpráví, nepravosť se trestá a těžké zločiny trestají se mečem. Také jest časoslovo kárati ve smyslu trestati vůbec v užívání teprv od 16. stol. a meč kárajúcí jest tedy neologismus. Třetí očistě, kterou staří Čechové jmenovali „horúcí železo“ přezděl padělatel neumělý „plamen pravdozvěsten“ a čtvrté „očistě vřelou neb studenou vodou“ přezděl „svatocudná voda.“ Co by ta svatocudná voda znamenala, v tom se vykladači Lib. Soudu neshodují. Hanka, spolupadělatel, jmenuje jí svatosoudnou vodou, k svatému soudu náležející .... Jungmann odvádí přídavné cudný od cúdy a dle něho jest to voda k svaté coudě přislušející, Šafařík hledí ku kmenu cud, čistota a cúditi, cíditi a pokládá ji za vodu svatočistnou, však všem těm výkladům nedostává se jasnosti.... A tyto barbarské názvy „pravdodatný, kárajúcí, pravdozvěsten a svatocudný“ pokládaly se posud za líbezné vzácné zvuky ze soudnice Libušiny!“

Zde p. Š. si vystavěl povětrňák a bojuje pak proti němu vší bystrostí ducha, kterou on a která jím vládne. Především p. Š. se mýlí, že meč zde má znamenati ordál souboje a že tedy měly býti meče dva; ať si jen přečte Řád práva zemského, kde o souboji obšírně se jedná, zda-li tam nalezne, že soupeřům

dávány meče od soudu? Meč zde znamená skutečně symbolicky pravomocnost soudu a poněvadž p. Š. myslí, že za tou příčinou báseň složena jest v 19. stol., uvedu mu doklady, že tento symbol jest starožitný. Znám jest mečník práva ruského a polského; v starém zákoně praví se Paral. 2, 20: „přišly-li by na nás zlé věci: meč súdu“ atd. Avšak i v našem právě užívalo se meče jako symbolu; praví Kn. Tovačovská v kap. 63: „při tom súdu meč královský neb markrabský koncem zhůru má držán býti a hejtmanův dolů, dokudž král tu jest. A ten, ktož drží královský meč, má v šranku státi a s hajtmanovým na šranku seděti k znamení popravy a práva obrany.“ Žádá p. Š. ještě trefnějšího dokladu, že meč v právě českém byl symbolem „popravy a práva obrany?“ Mečem tedy v Lib. Soudě neznamenal se ordál souboje a to tím méně, an souboj mečem v starém právě českém jen místo měl při hlavě t. j. v žalobě z vraždy, a souboj kyjem, když žaloba byla z příhlavních peněz [115]); později byl také souboj pro nárok cti.

Ordál vody byl v Čechách dvojí, vodou totiž studenou i vroucí, jež v listech se jmenují judicium aquae frigidae et ferventis; v onom byli soupeři metáni do řeky, v tom bylo jim z vroucí vody nějaký předmět vytáhnouti. Patrně míní se v Lib. Soudu vodou symbol očisty vodou vůbec a vroucí vody zvlášť. K tomu ukazuje „plamen“ (pravdozvěsten), jenž naznačuje, že při něm voda, když na ordál vody vroucí došlo, se vařila, anebo v očistě železa železo v něm se žhavým učinilo [116]). S těmito dvěma druhy ordalií shodují se slova Kosmova k r. 1039: „si negant, ignito ferro sive adjurata aqua examinentur.“ Že voda se jmenuje „svatocudná“ má příčinu v starožitném názoru všech indoevropských národů, vedle kterého voda za posvátný, očistující živel se považovala. Tak se jmenuje v Iliadě moře *ἱερὸν ἅλα* „die heilige Salzfluth,“ *ἱεροὶ ποταμοί* = svaté řeky, vody; ve Virgilu čteme Georg. 2, 146: „Clitumne... tuo perfusi flumine sacro;“ u Němců jsou známy „heiligwasser, heiligbach,“ u Lit-

---

115) Viz mé pojednání Čas. Mat. Mor. 1870; srovn. Právník 1869 str. 743. Grim Rechtsalt. 912. sll.

116) V kterých žalobách a jak se žhavého železa v Čechách užívalo viz mé pojednání v Právníku 1869 str. 743. 701. — Proto praví také Štítný: „horúcí železo z ohně vynmúc dávali v holé ruce“. (Erb. 148).

vanů „schwäti ubbe“ = svatý potok, u nás „svatá voda, svatá studánka“ jako zbytky dávného názoru pohanského, vedle kterého voda se pojímala za živel i čistý i očisťující. Proto praví Grimm Rechtsalt. str. 923: „Hiebei scheint ein altheidnischer Volksglaube zu walten, dass das heilige Element, die reine Fluth, keinen Missethäter in sich aufnehme.“ Ten názor v našem lidu posud se zachoval, že voda se zkalí, když člověk vinný, smýšlení nečistého v ní se myje:

.... Teče voda bílá
Abys se umyla.
Děvečka se umyla,
Vodička se zkalila,
Voda se zkalila,
Že pannó nebyla. (Suš. 355. srovn. 3.)

„Cudná“ pak jmenuje se voda, poněvadž jí v ordálu obviněný se očistil. Že starožitní Čechové pojímali soud za čistění se z viny, toho důkazem slovo „čistotné“ t. j. taxa, kterou platil ten, jenž na ordálu šťastně prošel, slovo „očista“ = ordál, pak důkaz neviny vůbec: „očista horúcím železem“ (A. Č. 1, 482. 487. 496), „na očistu svú vstúpí a s ním šest svědků“ (A. Č. 3, 159) = něm. der Reinigungseid. I v pozdějších dobách znamenala „očista“ průvod, kterým někdo svou nevinu provedl: „že ten zápis ne k škodě dílu našemu, ale na nějakou očistu byl mezi mnú a bratrem mým“ (Kn. ouzká 27); protož se říkalo vůbec: „při očistiti“ a nad to více „statek očistiti“ t. j. závad zprostiti: „neb jest to základ jeho očistění statku onoho, kterýž peníze položil.“ (Kn. Tov.) — Co se týče etymologie slova „cudný“ souvisí věrojatně se sansk. çudh purificari, jakož posud se zachovalo ve slovích: couditi, cíditi = čistiti, ne-cuda = nečistá osoba, a v dialektě Vysokomýtském: „coudný = čistý“ (Šemb. Dial. 28). V starší době znamenala „cuda“ soud zemský, jak se říkalo „cuda Olomucká, cuda Brněnská,“ cudař = sudí [117]). I v tomto slově prostupuje starožitný názor, že soud vlastně jest očistou, jak to trefně vyjádřeno jest slovy: „ad cudam terrae citari debent ac purgare se“ (Dobn. Mon.). Velmi případně vysvětlil tedy Šafařík: svatocudný na sancte purgans.

---

117) V Olomouci posud jest ulice „coudní“ něm. Landrichtereigasse, ve starší době „off dem Landgerichte“ (1451).

Co se týče slova „desky“ vytýká p. Š., že má státi „dsky“ nebo „dcky,“ poněvadž později v Čechách veřejné knihy tak se jmenovaly. Že ty knihy tak se později jmenovaly, jest pravda; ale také jest pravda, ze „dsky“ a „dcky“ jest barbarsky znějící ztažená forma slova „deska“ a pochybovati nelze, že slovo to původně plně znělo; ještě v Leg. sv. Kat. čte se, deštka (str. 19 šestkrát) a Letop. Trojanští mají „deska“ a bible Bočkovská píše v gen. plur. nikoli „desk“ nýbrž „desek“. „Dskami“ nazývali Čechové později veřejné knihy, kteréž se však v Lib. Soudu nemíní, nýbrž míní se tam skutečné desky, tabulae, do nichž, jako do desk Mojžíšových anebo do římských leges XII. tabularum, do oněch náboženská, do těchto právní pravidla vryta byla; a za tou příčinou slují ty desky: pravdodatné. Případně praví o tom p. Š. v Děj. Lit. 3. vyd. str. 25, „že desky pravdodatné... jistě bez písma nebyly.“ Psaliť starožitní Čechové věrojatně jak ostatní Slované črtami, kteréžto slovo posud se zachovalo v osadním jméně: Črtoryje [118]).

Slovo „křivda“ pocházejíc od kmene „křiv“ znamená protivu slova „pravda“, které pochází od kmene „prav“. Co se srovnává se zákonem, jest pravé, co proti němu, jest křivé [119]). Již v Iliadě 16, 387 se praví o nespravedlivém soudě, že jest σκολιός = křivý. V žádné pak řeči pojem nespravedlivosti, protizákonnosti se nevyjadřuje tak často slovem „křiv,“ jako v češtině. Slovo křivda samo znamená, jak již dotčeno, protivu pravdy, tedy bezpráví, Unrecht; proto se pravilo v přísaze soudců a nejv. úředníků zemských: „že chci a mám ... pravdu velebiti a křivdu tupiti;“ — „aby rozeznati mohli spravedlnost mezi pravdú a křivdú (Tov. 213); — jemuž jest učinil svým súdem křivdu (Štít. Erb. 146); — pravdú křivdu okrašlujíc a křivdú prznice pravdu (Štít. Vrť. 82); — že často pravý ztratí a křivý zíště (Ond. z Dubé); — by pak věděl, která strana jest pravá, která křivá (Záp. Žerot. 1, 75) atd. Proto se praví v našich pramenech často také „rovný“ místo pravý: „a o to mi slíbil roven býti před úřed-

---

[118]) Také v Iliadě činí se zmínka o známkách písemných: „poslal jej do Likie dada mu známky záhubné s sebou, vryv totiž v desku složitou mnohá znamení k vraždě radící“. (Jl. 6, 168).

[119]) Srovn. lat. rectum, něm. recht, franc. droit, lat. aequus, iniquus.

níky (Ph. Ol. 1412); — nepožádav ode mne rovného (Ph. Brn. 1406); — aby se jemu stalo rovné (A. Č. 1, 273). Žeby slovo „kárati“ místo „kázati“ teprvé od 16. století v užívání bylo a že tedy jest neologismus, v tom p. Šembera jest na velkém omylu; nechci mu citovati dokladů ze starší recense bible, ale uvedu mu několik příkladů z pramenů, které znáti mohl a měl: „z země vyhnáním pokutú buď kárán (Maj. Car. A. Č. 3, 122); — obrácením zboží jeho do komory královy má kárán býti (ibid. 3, 131); — poslední muky pokutú buď kárán (ibid. 3, 140); — pokutú a pomstú takovúž bude pokárán (ibid. 3, 154); — ti jako protivníci mají kárání býti (ibid. 3, 166); — budú-li chtíti koho nelibého pokárati, žebych já jim také pomohl s lidmi VMti, nebť se veliká křivda VMti děje (A. Č. 1, 239 anni 1472) atd.

Co se týče slov: pravdodaten, pravdozvěsten, svatocuden, zajisté nelze proti správnosti složení ničeho namítati. Jména osob a osad ukazují věru mnoho tvořivé síly a fantasie Staroslovanův, tak že jména ta smělému útvaru řeckých jmén se rovnají na př. Svatopluk (*ἱερόστρατος*), Svatoslav (*ἱεροκλῆς*), Dobroslav (*ἀγαθοκλῆς*), Blahomil (*ἀγαθόφιλος*), Bohumil (*θεόφιλος*), Ludslav (*δεμοκλῆς*), Ludmil(a) (*φιλολαός*) atd. Lid, který ta jména utvořil, mohl také utvořiti adjektiva: pravdozvěsten, jako utvořil jméno Dobro-zvěst; pravdodaten, jako utvořil pravdomluven. Kdo se těmto slovům diví, tomu jest se také diviti, že v staronordickém a staroněm. jazyku jsou slova: lögsögumadr, êsago, êasagari = legislator, zákono — pravdodatel.

V. 59. „uiucene uescbam uitzouim“ vytýká p. Š., že časoslovo „vyučiti“ se vyskytuje dle Jungmanna teprv v bibli Kralické u Ad. z Veleslavína a Komenského.“ Kdyby všecka slova se byla užívala teprvé v té době, z které Jungmann citaty uvádí, byli by naši předkové mnoho slov neužívali, bez nichž obejíti se lze nebylo. Nebyliby na př. v 12. a 13. stol. užívali slov: právo zemské, soudce, soud panský, nález, desky zemské atd., na která slova Jungmann doklady teprvé z pozdějších dob má; ale nicméně jest jisto, že naši předkové i v 12. a 13. stol. těch slov užívali, jelikož se uvádějí v lat. pramenech, kdež „judicium terrae, judex, conventus dominorum, tabulae terrae, sententia baronum zajisté jsou jen překlad těch kterých slov českých. Kdo by na př. řekl, že se užívá v češtině frase:

„Němci míní Čechům jazyk vyhubiti?" A předce jí užil p. Š. v Záp. Slov. na str. 99; uvádí-li se kdy dříve, nevím.[120]) A má-li býti pravidlem, že nějakého slova v češtině nebylo dříve, než Jungm. doklady uvádí, pak z toho jde, že slova, kterých v Jungmannu není, v češtině nikdy nebyla. A tu by nám bylo ovšem mnoho slov anebo některé jich významy prohlásiti za nečeské na př. obloj, odřek, oroda, prha, neboh (= nebožtík), daliboho, pastyřík, chleb (= statek), atd.[121]) Hledej p. Š. v Jungmannu frase: „leč bych od p. hejtmanna z ust v uši propuštěn byl;" není tam, a předce se jí užívalo. Že pak slova „vyučiti" zde zcela správně užito, ba ť že ani jiné slovo zde státi nemůže, uvidíme hned z výkladu slov: věšťby vítězovy.

Šafařík vyložil tato slova v Ä. D. na: carmina heroica = věšťby, zpěvy vítězův. — Slovo „věšťba" pocházejíc od kořene vid v sansk. videre, jenž příbuzen jest slov. vid videre, věd scire, lat. vid viděti a germ. vit: got. vit-an věděti,[122]) znamenalo původně věrojatně: vědění, znalost; ještě v Záboji jest zvěst = známý. Tento původní význam zachoval se ve starší recensi bible, kdež 1 Reg. 2, 3: „quia deus scientiarum dominus est" na česko se převedl: „neb vší věščby Bóh pán jest" (Boč. f. 136), tedy věščba = scientia, vědění, věda; bible Lob. na témž místě již překládá: „neboť buoh v umění pán jest." V tomže významu užívá také Pulkava toho slova: „Libuše svým rozumem nade všecky vynikáše, neb jest to byla prorokyně, duch proročí v sobě majíc předvědující a rozpravující svými věšťbami budúcí věci" (MS. v arch. zem. f. 5), ač na tomto místě také již pozdější význam slova toho prostupuje.

Staroslov. „vitęz" znamená to, co řecké heros.[123]) Heros či vítěz ukazuje k nejstarším dobám historie národu, když národ ten ještě v kmeny rozdělen byl. Každý kmen má více heroův, vítězův, v nichž básnivý duch kmene sebe sama v jisté

---

[120]) Příčiny, proč p. Š. té frase užil, prozatím nedotýkám; ale užil jí.

[121]) Srovn. str. 54. tohoto spisu.

[122]) Odtud něm. wissen, witz a v něm. právě členové vestfálské fémy „die wissenden" anebo v Rýně Kolíně „das witz'ggedinge". Srovn. Grimm Rechtsalt. 779.

[123]) Šaf. v. Ä. D. 96. odvozuje „vítěz" od baltických Vithingů, a výklad jím tam položený srovnává se úplně s věcí.

době zosobuje; každý heros jest takořka mezníkem, jenž naznačuje, že v postupném vývoji kmene nějaká doba se ukončila, za kterýmžto mezníkem nová doba vývoje začíná. Všechny tyto doby vývoje činí dohromady postup a objem vzdělanosti, které kmen ten do jistého věku dostoupil a ve skutcích heroův vidí kmen část historie své vykonanou. Tyto skutky vítězův z paměti nevymírají; neb duch kmene, který také v budoucích pokoleních vane a v nich působí, vidí v činnosti a v úspěchu jich sebe sama. Oni nekonají sice nic jiného, než to, co jest úlohou celého kmene, jež záleží na tom, aby duch kmene podle individuality své platným se učinil v obřadech posvátných, ve zřízení společenském a v ustavení práva; poněvadž však na vítězích vidí tyto vlastnosti po výtce, proto je považuje lid za samojediné původce a tvůrce své vzdělanosti, za zřizovatele společenského života, za své zákonodárce. Zásluha jejich záleží v tom, že oni vyslovují a ustavují pravidla, jichž zárodek v potřebách lidu samého ukrytý leží. Moudrost jejich, kterou poznávají potřeb lidu, udatnosť, kterou vlasť brání, spravedlnosť, která ve výrocích jich se zjevuje, — tyto vlastnosti vzbuzují v lidu úctu k nim a jsou zároveň příčinou, že lid o nich se domnívá, jako by zvláštní milostí od božstva dařeni byli, jakoby výpovědmi vítězův božstvo samo vůli svou projevovalo. Za tou příčinou dochovává pokolení ku pokolení výpovědi vítězské a snadně lze pochopiti, že v pozdější době, když dávno již heroický věk minul, lid všecko důležitější zřízení politického neb právního života považuje za výpověd neb nález heroův. Aniž se diviti lze, že výpovědi ty přioděny jsou šatem náboženským; neboť veškerý život doby starožitné prodechnut byl náboženskými myšlenkami a obřady. Také lze pochopiti, že heroové či vítězi oslavováni jsou v pověsti, která v nejstarších dobách vždy poetickou formu na sebe béře. Vítěz bývá veleben pro nějaký velečin, a jakož čin ten činí částku dějin kmenových, taktéž činí píseň jej oslavující část národní pověsti čili básnictví národního. Tak splývá skutek v jedno s poesií; a čím vzdálenější jest doba heroická, tím více skutek vítězský se přeměňuje obraznosti poetickou, tak že původního jádra děje skutečného s těží poznati lze. Děj minulých dob stává se mythem a místo dějin a dějepisu zastupuje bájeslovné básnictví. V těchto zpěvích tedy se zachovala pamět vítězův a jelikož v nich se vypravuje o činnosti jich jako kněží,

hrdin, soudců a správců lidu, vedle které výpovědi jich se staly pravidly zákona, proto obsahují tyto zpěvy to, co naše báseň jmenuje „věščbami vítězovými.“ Věštby vítězovy v nejstarší době nebyly, jak se samo sebou rozumí, písmem zachovávány, nýbrž ústně; za tou příčinou složeny byly v řeči vázané čili ve verších, aby tím snáze v paměti utkvěly. V tomto smyslu rovná se naše slovo „věšťba“ lat. „carmen“ (od. cano); poněvadž totiž u Římanů v nejstarší době byl zvyk, mravní průpovědi, věty náučné, pravidla práva, zákonů, náboženství anoť i roty přísah skládati saturninským metrem, proto znamená „carmen“ v latině všecky věci právě jmenované; odtud fráse: diro quodam carmine jurare = přísáhati podle hrozné roty, lex horrendi carminis = zákon ukrutného obsahu, znění [124]) atd. Že krom Římanů carmina heroica, věšťby vítězovy, skládány byly ve verších také u jiných starožitných národů, dokladů jest mnoho; o Švédských zákonech praví Wilda, Strafrecht der Germanen str. 35: „dass die ältesten Rechtssatzungen in gebundener Rede überliefert wurden, darüber kann in Bezug auf Schweden um so weniger Zweifel herrschen, weil sich in den geschriebenen Rechts- und Gesetzbüchern noch solche Satzungen in rhytmischer und aliterirender Form finden.“ Aliterace často v starých německých básních jako jediné spojidlo veršů jednotlivých se nalézá; že se jí také v právních průpovědích užívalo, důkaz toho v Grimmových Rechtsalterthümer str. 6—13. Že staří Čechové taktéž aliterace v básnictví užívali, dokázali bratři Jirečkové ve spisu „die Echtheit der Königinh. Handschrift.“ Krom aliterace slouží v slovanské národní poesii za podporu paměti opakování předložky, pak figury slovné, o kterých jsme na str. 36—43 zmínku učinili.

Věšťby vítězovy zachovávaly se jako každá tradice ústně. Z toho jde, že ve starožitnosti byli lidé, kteří povinnost měli, věšťby tyto znáti a jiné jim vyučovati. U Římanů zdá se, že zachovateli „carminum“ byli fetiálové; o Keltech praví Caesar Bell. Gall. 6, 14: „mnozí jdou do škol (Druidských) buď samovolně buď posláni jsouce od rodičův a příbuzných. Tam prý se vyučují velikému počtu veršů (rčení, výpovědí) tak že někteří i dvacet let ve škole meškají. Považují za nepodobné,

[124]) Liv. 1, 24. 26. 32. Celou slavnostní rozmluvu mezi králem a fecialem a slova zaklínací v kap. 24 jmenuje Livius též „carmen“.

náuku písemně skládati, ač v ostatních veřejných a soukromých příčinách užívají řeckých liter. Zdá se mi, že tak činí za dvěma příčinami; za prvé, aby náuka jich se nerozšířila v lidu, za druhé, aby ti, kteří se učí, se nespoléhali na písmo a tím paměti méně cvičili.“ U Germanů bylo „lagman-ům“ (zákonníkům) uloženo, zákony v jisté časy před obcí shromážděnou ústně přednášeti a o lagmanovi Aszurovi vypravuje se, že ještě nedlouho před svou smrtí celý zákon Westgotů za den přednesl. [125]) Byloť tedy u starožitných národů o to postaráno, že tradice zákonů a věšteb vítězových vůbec od pokolení ku pokolení se zachovala.

Podle Libušina Soudu zachovávaly tuto tradici v nejstarší době české „děvy súdné.“ Proč báseň tu úlohu „děvám“ připisuje, o tom nebudeme se na tomto místě šířiti, dotýkajíce zkrátka, že se to shoduje dobře s mythickou povahou Libuše jako soudkyně t. j. Sudičky i s tou okolností, že bájí „o dívčí válce“ dostatečný důkaz dán jest, jak velkou důležitost v starožitnosti české „děvy“ měly. [126]) Poněvadž takové učení se svěřeno bylo jisté korporaci jak u Římanů, Keltů, Germanů tak u Čechů [127]) a poněvadž se tomu učily jisté osoby jako nějakému umění tak dlouho, až se tomu naučily t. j. až učitelé uznali, že všechno sem náležité dobře vědí, proto se zcela správně klade v Lib. Soudě slovo „vyučené“ právě jako Caesar o Keltech praví: „ediscere“ = vyučiti se a jako Němci posud praví: auslernen; neboť nevyučují se lidé pouze řemeslu, nýbrž vyučují se také malířství, sochařství atd.[128])

---

[125]) H. Jir. Slov. Pr. 1, 151.

[126]) Tradice pověstí historických i dějů skutečných zachovávána u Slovanů „lidmi starými“: „narrant seniores Slavorum, qui omnes barbarorum gestas res in memoria tenent ... (Helm. 1, c. 16); — quae didici senum fabulosa narratione (Kosm. script. r. boh. 1, 3). — Že hrdinsko-epické zpěvy Čechům oblíbeny byly, důkaz zpěvy K. R., pak slova Vincenta Pražského:“ in eorum cantibus resonat Mediolani obsessio (1158) a opata Zbraslavského: „hic scit cantare, quidam carmen recitare“.

[127]) I v pozdějších dobách zachovávána tradice práva korporací „starých pánů“. Viz Ond. z Dubé a Kn. Tov.

[128]) O druhém významu slova věšťba = vaticinium, proroctví, netřeba zde se šířiti. Připomínám jen Sibyllu „vítězskou“ v. Leg sv. Kat.

Lze-li pak předpokládati, že Hanka r. 1818 význam slov: věšťby vítězovy znal? Zajisté, že nelze; a když ho neznal, kterak možno, že slova ta tak náležitě do básně vložil? Tu zase vidíme slepou náhodu, která Hankovi tak šťastně přála! —

Verše 69—71. „Po zaconu uecosiznih bgou budete im oba u iedno ulasti, ci se rozdelita rounu meru." — Zde mi jest odpovídati na dvě výtky: „věkožizný" tolik co po věky žijící, jest obojživelník, srostlý r. 1818 z českého věku a nečeské (staroslovenské) žizně (= život), ježto v jazyku českém žizň znamená buď úrodu, jak se čte v písni Svatováclavské, anebo žádost nápoje;" — „fráse, rozděliti se o pole neb o lesy rovnou měrou místo: rovným dílem také není staročeská."

Co se týče slova žizn, znamená starosl. žiznь (femin.) pocházejíc od kmene žiti ovšem život, vita; naše pak slovo žízeň nebo žižeň ve významu sitis, durst, starosl. žežda pochází od kmene žádati, tedy původně: žádost nápoje. Staroslovanské žiznь = vita a české žízeň = sitis jsou ženského rodu; jest však ve staré češtině také slovo žizn mužského rodu znamenající plnosť, hojnosť; Deuteronom. 33, 16: de frugibus terrae et de plenitudine ejus, převádí starší recense bible na: z obilé zemského i žiznu [129]) jejího" (Boč. f. 107), kdežto mladší recense má: z obilé země i z plnosti její (Lob. f. 90). Tentýž význam má také v písni Svatováclavské: daj nám žizn a mír v zemi = dej nám hojnost (úrodnosť) a mír v zemi. Slovo žizn zachovalo se také v několika osobních jménech; tak se jmenuje důvěrník Svatopluka Moravského v listě papeže Jana VIII. k. r. 880: Sěmižizn (Semisisno), v orig. listě z r. 1228 přivádí se mezi svědky Žizněk (Erb. Reg. 337) a krom toho mají Erb. Regesta ještě jména osobní: Žizn, Žizna a Jungmann Dobrožizn. — Výraz: bozi věkožizní v Lib. Soudu neznamená tedy: věko-žijící neb po věky žijící; neboť starosl. žiznъ = vita, v češtině sluje a slulo jen: živ-ot, žit-í, adjektiva odtud odvozená:

---

[129]) Proto také text sv. Vác. písně ze XIV. stol. má žizn bez měkkého ň; Šafařík jemuž neznámo bylo, že čeština má slovo: žizn rozdílné od starosl. žiznь, vložil do domnělé jím ustanovené formy původní této písně slovo „žizň". Viz Výb. 1, 27.

živý, životný = vivus, lebendig, nehodí se do složeniny: věkoživý. Proto nemůže výraz „věkožizný“ nic jiného znamenati, než věku- neb věko-plný t. j. věčný, to co latinské aeternus t. j. aeviternus; neboť naše slovo věk starosl. věкъ, příbuzné jsouc řec. *αἰών*, lat. aevum, goth. aivs, znamená čas a sice dobu času i, jak odvozené slovo věčnosť dokazuje, čas neobmezený, tedy věčný, právě tak jako lat. aevum. Jediné toto slovo „věkožizný“ dostačuje k důkazu, nejen že Hanka falsatorem Lib. Soudu nebyl, nýbrž že báseň ta nikdy falsována býti nemohla. Na výklad ten, jak se mi zdá, jedině správný, přišel jsem teprvé, když jsem tuto zimu bibli Boćkovskou a Lobkovskou loni ze Švéd poslané studoval a porovnával; a Hanka prý — podle domnění podezřívačů naší básně — r. 1818 maně slátal to slovo z českého věk a starosl. žiznь, kteréhož slova však staroslovenčina významem: hojný, plný nezná! Děly se věru Hankovi k vůli r. 1818 divy Svatodušné. —

Slova „rovnou měrou“ se rozděliti, dobře jsou položena. Neboť když dědiny se dělily, zajisté ve starší době se měřily a podle vyměření ustanovovány díly. Dělo se to také při soudných odhadech: „také v starých odhadích se nalezá, že se na rybnících na lány odhaduje“ (Tov. k. 121). Že pak při dělení bratří díly měřeny byly, toho doklad v listě z r. 1384: „a také bratr mój bude moci ten rybník dále topiti na své dva lány, a ješče ostane puol čtvrta lána lesa podle toho rybníka a to mámy rozděliti.... (Výb. 1, 1013). V půh. knihách Brněnských 1417 fol. 22 čte se: ale chci dskami ukázati, že na láních má, ježto sú měrní lánové v Starých Přílucích.“ Též Kn. Rožm. praví v čl. 297: „obce neprávo měřiti podle dědiny v kúpi.“ A kdyby p. Š. s Dobrovským Staročechy považoval za tak nevzdělané, že podle lánu měřiti neuměli, ukázal bych mu k Polabanům, o nichž v Cod. Pomeraniae jest dokladů dost, že již v 12. století dědiny podle lánů měřili; a co Polabané uměli, znali snad také Čechové. Nelíbí-li se p. Šemberovi tento výklad, ať vysvětlí, jak dělení dědin se dělo, když díly měřením čí měrou se neustanovovaly?

Co se týče slov „po zákonu,“ míní p. Š. že to rčení jest srbské nebo ruské, jak komu prý milejší; již na str. 26 pozn. 19, jsme ukázali k tomu, že také později se říkalo „podle zákona“ což předce totožné jest se rčením „po zákonu.“ Chce-li ale p. Š.

mermomocí míti doklad, kde předložka „po“ stojí místo „podle“ ukáži mu rčení, kteréž slovo od slova se rovná slovům verši 74, 75: „po rozumu“ a sice: „jakož jsem vás toho sám po rozumu zpravil“ (Ač. 4, 407 ai 1450).

Verš 72—74. „Moi cmete lesi i uladici, rozresite moie uipouedi, budete-li u uas po rozumu.“ P. Š. namítá: „V prostředním těchto tří veršů stala se padělatelům velká nehoda. Z duálu časoslova „budetě“ patrno, že se tu rozumějí výpovědi dvě; dual ženského pohlaví „budetě“ nalezli padělatelé snadno v starých památkách, ale při náměstce „mój“ došla jim nitka. Ani v Král. Ruk., ani v Starobyl. Skládáních, ani v Tomsově Chrestomatii, ani v gramatice Dobrovského nebylo lze nalézti ženského duálu. V takovéto nesnázi utekli se k plurálu a položili „moje výpovědi“ místo duálu „moji,“ odkryvše tím pokleskem, že jsou Novočeši staročesky neumějící. Kéž by se jen byli podívali do žaltáře Klementinského, kde se čte „ruce moje,“ do „Pláče panny Marie“ kde zní jeden verš „v tvoji světě oči plváno,“ a bylo by bývalo vyhráno. A tutéž chybu udělali znovu ve verši 85. Zde pak nelze na obranu takové nesprávnosti namítati, že ve spisech 15. stol. střídá se dual „moji, tvoji“ s pluralem „moje, tvoje;“ v 15. stol. bral již dual vůbec porušení.“

O nesprávnosti dualu „moje“ p. S. v Dodavcích ještě nevěděl nic; psal tam na str. 151: „Libuše vynesla toliko jeden výrok a kmetové nemohli tedy více výroků uvažovati.“ Teprv teď, když jsem ve své brošurce str. 12. a 13. pravil, že zde nejen dvě nýbrž i tři výpovědi rozumíny býti mohou, anoť že výkladu na tři výpovědi nasvědčuje plural „moje“ místo duálu „moji“ — teprv teď pustil p. Š. dřívější mínění, že Libuše učinila jen jednu výpověd a tvrdí zcela správně, že učinila výpovědi dvě. Avšak ani v tomto případě není plurální forma „moje“ místo duální „moji“ důkazem, že Lib. Soud podvržen jest. Neboť pozorovati lze ustavičné kolísání mezi dualem a pluralem, tak že některé řeči, jako latina a gotičtina již v prastarých dobách dualu až na nepatrné zbytky pozbyly. Co se týče řečtiny, zaměňuje se již v Iliadě na mnoha místech plural za dual; tak oslovuje Achilles dva posly: χαίρετε κήρυκες ἄγγελοι (Il. 1, 334); tamtéž 1, 327 praví se o dvou osobách dualem: τὼ δ' ἀέκοντε βάτην a ve verši 329 o těchže dvou osobách pluralem: εὗρον a ve verši

331 opět dualem: *τὼ μὲν ταρβήσαντε στήτην* a ve verši 338 stojí podmět v pluralu ostatní části věty v dualu: *τὼ δ' αὐτὼ μάρτυροι ἔστων*. V Iliadě 7, 274—276 klade se slovo *ἄμφω* (= oba) a nicméně stojí ve spojení s ním podmět a časoslovo v pluralu a apposice v duálu: *κήρυκες ... ἄγγελοι ... ἦλθον ... πεπνυμένω ἄμφω* a ve verši 279 podmět v duálu, jedno časoslovo v pluralu a druhé v duálu: *μηκέτι παῖδε φίλω πολεμίζετε μηδὲ μάχεσθον* a ve verši 290 sll. praví Hektor o sobě a Ajantu, tedy o dvou osobách pluraliter et dualiter: *παυσώμεσθα ... μαχησόμεθα ... ἐμαρνάσθην ... ἀρθμήσαντε* atd. Nejinak má se to již v nejstarších památkách českých; v nejstarším passionalu: dva otsúzena padše umřela; — to jeje dvě děvcě uzřěvše; — oně (děvcě) v tvář jemu uzřěvše užasše sje vecesta; — ta muže zrádná ležeta ... vzdvihše .... řkúce (Alex); — tedy Božej a Mytina Vršovici, Svých knížat praví vražedlnici, Jesta sě o tom mysliti, Kako bysta mohla knížecí plod zatratiti (Dal.). Kn. Rožmberská klade téměř všudy důsledně dual, ač i v ní se čtou věty: ale o dědinu sě právo mají súditi, že sta sě směla držeti, že sta sě mohla vdávati a toho sě právem držela." Podobně v Řádu pr. zemského: máta ohledati ta komorníky... má zpadnúti na komorníky t y; — tato dva dolepsaná přišli (Ph. Kn.). V starší recensi bibli i ve spisech Husových spatřujeme totéž kolísání: oči tvoji a tvoje, tvú lící a t v ý c h lící, tva dva prsy jako dvě srnětě, ješto pasú atd. Tóma ze Štítného užívá duálu důsledně, ač i v jeho spisech odchylky se nalezají. Podobné kolísání spatřujeme také v písemnostech věku 15., v některých spisech nalezáme dual jen po různu, ač v jiných často, ale ovšem s pluralem smíšený, se čte; na př. v listě r. 1446: „a tato dva, na n ě ž jest on pravil, žeby vinni byli, také sta přišla dobrovolně a j s ú c pacholečky oba běhlá... tu jest znal na ta dva, že jsta vinna... j s ú t-li vinni, hynť oba stojíta... tu sem já tú dvú kázal k tomu zavolati a řekl sem j i m: teď na v á s praví, že s t e vinni, že s t e je pobrali. Oba sta odpověděla: milý pane! teď sva přišla a toť buoh ví, žeť ničímž vinna nejsva, aniž co o tom víme." (A. Č. 3, 37). Passional tištěný, jehož řeč starožitností forem se vyznamenává, zaměnuje dosti často plural místo dualu: „neb jsta již viděli oči moji" (200); — tehda spěv svoje ruce řka: v tvoji ruce, Hospodine etc. (300). Podobně na konci 15. století: poněvadž jsta oba pána jednoho byla a toho sobě k konci nedovedla .... že

z strany pána našeho dva vydána býti mají .... před ty dva pány, kteříž od krále vydáni budú“ (Půh. Ol. 1480 f. 30). Zkrátka řečeno: není jediného spisu českého, kdeby se pluralu místo duálu neužívalo tak jakož se stávalo již v řečtině. Zjev ten naskytuje se již v Králodvorském Rukopisu, kde na př. rozepě svoje křídle dluzě (Záb. a Slav.), tedy plurální forma svoje vedle duálu „křídle dluzě“ jako plurální forma moje vedle duálu „vypovědi a buďetě“ v Lib. Soudu [130]) se píše. A jest-li Lib. Soud pro tu formu podvržen, jest falsován také K. R. — Ještě upozorňuji p. Š., že zde vytýká domnělým padělatelům, že se nepodívali do žaltáře Klementinského, kde dual „moji“ najíti mohli a na str. 22 zase vytýkal, že slova „mútíši vodu“ z téhož žaltáře Klementinského vzali!

Verše 75—76. „Nebudetel' u uás po rozumu, ustauite ima noui nalez.“ P. Š. namítá: „Tuto kladou se kněžně Libuši dvě slova v ústa, jichž v 9. stol. zajisté nestávalo. Slovo nález t. j. dle práv městských právo vnově nalezené aneb nové právo nalezené nejde nad 14. stol., shledává se teprv v českém zřízení zemském a u V. ze Všehrd; frase pak „ustaviti nález“ jest výmysl Lindův, jako frase „ustaviti pravdu.“ Nálezové se dle spisů právnických činili, dělali, vypovídali, vynášeli a pronášeli, ale že by se byli „ustanovovali,“ toho není jediného dokladu.“

Míní-li p. Š., že naše slovo „nález“ pochází z práva německého, byl by na omylu; názor český i německý ve příčině té byl stejný. Němci pravili: „das Recht suchen,“ „die Richter fanden zu Recht“ a Češi: „hledati práva“ (jako ve verši 118: „iskať pravdu“) a „hledati právem“ a „páni za právo nalezli,“ jako tisíckráte v Půh. knihách se praví: „co mi páni za právo najdú;“ nalezené však právo slulo Němcům „das Urtheil“ Čechům „nález;“ něm. „Urtheil“ vloudilo se jen do městských práv našich ve formě „ortel,“ zemské právo české vždy jen znalo „nález.“ Že by pak slovo nález teprv u V. ze Všehrd a ve zřízení Vladislavském se shledávalo, i v tom jest p. Š. na klamu; neboť

[130]) Na str. 127 svého spisu praví p. Š.: „kdo vidí v slovích: křídle, a výpovědi analogii, nechť p. Jirečkovi věří“ (že totiž gramatická konstrukce plurální moje, svoje m. moji, svoji v Lib. Soudu a v král. Rukp. jest analogická). Tu p. Š. činí jako Demokritos, „qui per aenigmata risum movebat“.

píše již Kn. Rožmb. „že je kmeti nalezeno, aby jej pohonili" (čl. 32); — že tím vinen nebo v tom nalezen (čl. 132);" — „než jim které právo naleznú" [131]) (čl. 268); — Ondřej z Dubé: „právo zemĕ české jest dávno nalezeno" (čl. 1). Míní-li však p. Š., že výrazu „nový nález" nebo „nové právo" před koncem 15. stol. se neužívalo, i v tom se mýlí; neboť v Kn. Rožm. čte se: „staré právo" (čl. 218) a „nové právo" (čl. 275) a v Ondřeji z Dubé: „zde nový nález o póhonu" (čl. 123). I v tom se mýlí p. Š., že frase „ustaviti nález" jest novočeská; neboť nehledě ani k těmto dokladům: „nález co se týče cest do lesů kněz biskup a páni ustavili" (Kn. ouzká Fol. 19); — pro všecky zmatky budúcí a tím aby se spravováno býti mohlo, páni dokonalý a stálý nález ustaviti jsú ráčili a v nalezové rejstra v Olomúci a v Brnĕ jsú vepsati rozkázali a nalezají (Pam. Kn. Ol. 276)" — dokazují výrazy: „stálý nález," „nález na věčnost," že fráse „ustanoviti nález" jest dobrá; neboť „nález stálý" byl ten, vedle kterého soudcové budoucně souditi povinni byli, byl tedy stálým, ustaveným pravidlem práva. Proto v Půh. Knihách, v Kn. Tov. atd. často se píše místo „stálý nález panský" — „ustanovení panské." Aniž nesprávna jest fráse: ustaviti pravdu; neboť fráse „ustaviti právo" (= pravdu) čte se v právnických spisech často, a nejen ve právnických nýbrž také jinde na př. u Štítného: „mohú páni... některá práva ... ustavovati" (Erb. 151); — máť súdce súditi po právě ustaveném (Vrť. 81). A chce-li p. Š. mermomocí míti doklad, kde slova „pravda" a „ustanoviti" spojena jsou, zde jest: „o tak velikú ustanovenú pravdu" (Ond. z Dubé, A. Č. 2, 502).

Nechybili tedy domnělí falsatoři proti správným výrazům starého práva českého. Ale nad to více uhodli náhodou podivnou, že nejstarší formálné právo české jest podobno staroruskému a pozdějšímu právu českému. O ruských věcech jest známo, že kníže činil soudu proposici a soudcové že soudili; méně však známo jest, že také v českém právě činily se proposice od panovníka na soud, jako na př. r. 1348: „L. Božího 1348 na soudu pan Karel Český král skrze posla svého na omyl neb pochybnost, totiž takovúto: jestliže ten puovod, kdožby syna číhožkolivěk nedílného od otce svého ani také stavem manželským spo-

[131]) Nalezené právo = nález.

jeného ku právu zemskému pohnal a on žeby neodpovídal aneb svévolně nestal, má památné na své právo dáti proti takovému pohnanému aneb nic: pánuom rozvážiti a za právo nalezti rozkázati ráčil; kteřížto páni váživše mezi sebú takovú pochybnost s pilnú vážností i nalezli za právo a na věčnú trvalivost ustanovili, totiž že takový každý syn .... nemá žádnému v soudu odpovídati ani také kdo jemu odpovídati bude“ [132]). — Divná to shoda věcná; otázka, odkud to Hanka r. 1817 věděl?

Stran skratku „nebudetě-l’“ m. „nebudetě-li“ napodobného prý dle Pláče sv. Marie: „budete-l’ mi toho příti,“ pravím: ellise samohlásek k vůli verši nalezáme v každé poezii; tak na př. velmi často v Dalimilu: ž’by = žeby; — t’dy = tedy (Výb. 1, 185); — běš’ = běše (Výb. 1, 183); — kom’ = komu: kom’ ten jed na ruku padne (Suš. 7); — nemám sa kom’ žalovati (Suš. 251). Co se týče spojky „li,“ nalezáme ellisi na př. v Kat. v. 818: chce-l’, i v prose: moci-l’ ji (Výb. 1, 294) anoť i smělejší s ní nakládání, nežli jest ellise, v Leg. Kat. v. 2973:

Králová vece: unaví —
li mě tvá zlost ....

kde totiž „li“ odděleno a do druhého verše přeneseno jest. Avšak i mimo verše libovali si někteří starší spisovatelé ve skratcích, jmenovitě Tóma ze Štít., jehož spisy takových skratků jako: žej’, jakoj’, rozochviloj’ atd. jsou plny.

Ostatně ukazuji zde k methodě p. Šembery: co se jinde nalezá, ukradli falsatoři, čeho se nenalezá, jest vymyšleno. Této methodě naučil se p. Š. od Dobrovského, kterému Pal. a Šaf. v Ä. D. str. 186 vytýkají: „Hier und anderwärts ist dieselbe Taktik; was anderswo vorkommt, ist eo ipso entlehnt, was nicht vorkommt, ist eo ipso erdichtet.“ Vším způsobem jest taková argumentace velmi snadná a velmi pohodlná!

Verše 79. 80. 83. 117. „(I) pocehu tiho gouoriti, gouoriti mezi sobu; — (Lutobor) je se taco zlouo gouoriti; — (Ratibor) je se taco zlouo gouoriti.“ Zde p. Š. vytýká: „Odkud pak asi Linda a Hanka tolik hovoru do Libušina Soudu přenesli? Dobrovský se domýšlí, že vzali časoslovo čtyři-

[132]) A. Č. 2, 338.

krát opakované z ruského „govorit“ aby se báseň zdála býti starožitnou; nám se vidí, že si je oblíbili z Kral. Rukopisu, kde shledali verš: „tichými slovesy hovořili,“ a jiný „i by hovor mezi pány;“ p. Petruševič přišel však na lepší ještě stopu, odkud netoliko časoslovo hovořiti (ač ovšem jest spolu české) ale i celý verš 79 na českou půdu přenesli, totiž z národních písní srbských. V písni srbské... zní jeden verš: „pak mu poče ticho govoriti“ jejž Hanka v svém českém překladě této písně... v Praze 1817 vyložil takto: „pak mu počne ticho govoriti;“ a jiný verš tamtéž: „tu se k němu jme hned govoriti.“ A hned potom r. 1818 vyskytl se v Libušině Soudu verš 79: „i počechu ticho govoriti“ a v Lindově Záři nad pohanstvem: „Ratibor v tato si pohovořil slova.“ Lze pak uvěřiti, že verš 79 a jiné verše Libušina Soudu, v nichž se tolik hovoří, složeny jsou v IX. stol. a že jich Linda a Hanka neutvořili podle veršů srbských?“ Tak p. Š.

Již svrchu ukázal jsem k tomu, že podobné věty a výroky nenaskytují se pouze v poesii národní téhož lidu, nýbrž že také v poezii umělé se ukazuje někdy podivná shoda rčení básníků jednotlivých. Uvedu ještě několik dokladů:

V Nibelungen:

dô wuohs in Niderlanden eins rîchen küneges kint.
Sîfrid was geheizen ....

V Hörn. Sigfrid:

Sîfrit was geheizen eins rîchen küneges kint.

V Bürgerově „Leonore“ stojí:

O Mutter, Mutter hin ist hin,
Verloren ist verloren!
Der Tod, der Tod ist mein Gewinn,
O wär ich nie geboren!

A v žalářní scéně ve Faustu Götheově:

Faust: O wär ich nie geboren!
Meph.: Auf oder ihr seid verloren!

Poněvadž „Leonore“ vyšla tiskem již 1774, Faust teprv r. 1790, patrno, že zde Göthe okradl Bürgera. Dalimil má verš: „je sě hanby žalovati“ a Tóma ze Štít. v prose: „jala se hanby žalovati;“ patrně, že Tóma, živ po Dalimilu, okradl Dalimila atd. Písně K. R. zajisté nebyly složeny od jednoho básníka, a předce nalezají se v nich shody nápadné, na př.:

Udeřichu rány bubny hromné (Old. a Bol.).
Udeřily zvuky bubnóv (Jarosl.).

— Srazista sě oščepoma (Ludiše).
Srazista sě oba oščepoma (Jarosl.).

— I by vrahóm úpěti (Záboj).
I by Němcóm úpěti (Beneš).

— Záboj v před jak krupobití (Záboj).
Češi za ním jako krupobití (Jarosl.).

— I vyrazi Záboj (Záboj).
I vyrazi Ctmír (Čest. a Vlasl.) atd.

Vypůjčoval si jeden básník od druhého tyto podobnosti? Ci mají podezřívači K. R. pravdu tvrdíce, že tyto podobnosti prozrazují jednoho falsatora všech básní?

Nejsou-li takové shody jako mezi Nibelungen a hörnern Sigfried, mezi Bürgerem a Göthem, mezi Dalimilem a Tómou důkazem literarní krádeže, kterak má taková tisíckráte i v písmě i v řeči obecné se opakující frase „počali mluviti“ býti důkazem padělanosti naší básně? Výraz Lib. Soudu „tako slovo“ podobá se úplně rčení v Zadonštině: „rcemъ takovo slovo“; ale nachází se také v bibli, v Iliadě anoť i ve starých a v nových básnících umělých: εἶπε τοιοῦτον λόγον (Soph. Aj. v. 1153); — „sprach dies Wort“ u Šillera: der Kampf mit dem Drachen; vzala to Zádonština neb vzal to Šiller ze Sophoklesa? V národní písni i v řeči lidu našeho praví se: „srdce se mně smálo;“ zda-li to rčení vzato z Homéra: ἐγέλασσε ἐμὸν κῆρ (Od. 9, 413)? Či naučil se náš lid rčení: „srdce ve mně skáče“ od Němců: „mir hüpft das Herz im Leibe“? atd. Nelze-li tvrditi, že tropická frase: „srdce se mně smálo“ vypůjčena z řeckého, není se věru čemu diviti, když tak banální frase jako „počali hovořiti“ i v srbštině i v češtině se čte.

Co se týče slova „govoriti,“ praví p. Petruševič v č. 48 „Slova,“ že znamená řeč ptačí. Zajisté se toho slova užívá v staroruských zpěvích, kde o mluvení ptáků se vypravuje; ale ve starší češtině znamená „hovořiti“ mluviti řečí lidskou; krom dokladů Jungmannových ukazuji jen na osobní jméno zvláště u pánů z Lipé oblíbeného: Hovora; pak na jméno Hovorka (Půh. 2, 20). V novější češtině užívá se dialekticky posud hovořiti = mluviti: „Uhynula na salaši slanina, Hovorili na našeho Martina“ (Suš. 713);

— „děvečka... hoboří“ (Suš. 765). O ptactvu pak praví naše písně, že „povídají, říkají“ — tedy jako lidé, na př.:

Ho rebníčka jaborýsek,
Na něm sedí sekavíček.
Já ho bodo poslóchati,
Co mně bode povídati.
Von povídá vo své milé. (Suš. 370).

— Co ten ptáček jarabáček
Nad námi lítá?
Co to nese za novinu,
Že nic neříká? (Suš. 216. 441).

Avšak slovo „ticho“ zde vedle „hovořiti“ položené, dokazuje, že Lib. Soud r. 1818 falsován býti nemohl, ana tím se zjevuje taková zevrubná znalosť staročeského řízení soudního, jíž toho roku zajisté žádný neměl. Patrno, že na tomto místě básně míní se úrada přítomných kmetů, to, co později se jmenovalo „potaz.“ O tomto pak potazu píše V. ze Všehrd: „v tom potazu jest taková tajnost, takové mlčení, že žádný z lidí kromě těch samých, ktož jsú v potazu, neví, co jest kto mluvil... rovná však tajnosti a mlčení vážnost ve všem při tom potazu se zachovává (vyd. Jir. 77).“ Patrně byl Hanka r. 1818 prorockým duchem Libuše prodechnut, anebo Libuše mu pomáhala věšťbami svými, aby vždy v pravé slovo a v pravý smysl uhodil! Pomocí těchto věšteb dověděl se Hanka, že v pozdější češtině právnické užívalo se slova „chváliti“: „na jich schválení to má jemu dáno býti“ (A. Č. 5, 503); — a ten spuosob a obyčej schváliti“ (ibid. 464) a proto položil ve verši 81: „chváliti výpovědi.“

V. 85. „Uipouedi tuoje rozmislehom.“ P. Š. namítá: „časoslovo rozmysliti běžné jest v češtině jen ve frásích: rozmysliti si něco, rozmysliti se, rozmysliti se na něco; „rozmysliti něco“ na př. zde výpovědi, jest novověký germanismus a tudíž jest verš 85. dokladem podstatným, že udělán jest r. 1818 od spisovatele němčinou ze škol napojeného.“ Co p. Š. zde o vazbě časoslova rozmysliti praví, jest pravda; ale krom toho pravda jest, že vazba „rozsmysliti něco“ jest správná. Pravíť se nyní vesměs také: „mysliti si“ „mysliti si na něco,“ pouhý akkusativ téměř již nikdy se neklade; dříve však kladl se pouhý akkusa-

tiv: „když myslí spravedlivé věci.... ale kteří neslušné věci myslí“ (Hermas, M. S. v z arch. p. 5); — „panna myslí to, což božího jest“ [133]) (Štít. ed. Vrť. 28). Klade-li se při prostém časoslově „mysliti“ akkus., lze je tím více při složeném „rozmysliti“ klásti, ježto časoslova složená s předložkou „roz“ akkusativ řídí. Že pak „rozmysliti“ řídilo ve starší češtině prostý akkusativ, důkaz toho na př. „má toho míti rozmyšlení až do třetího dne“ (Řád pr. z. čl. 85), kde genitiv „toho“ při verbalním substantivě dokazuje, že verbum samo spojeno bylo s akkus.: „rozmysliti něco,“ jako: rozjímání něčeho, a: rozjímati něco. Rovněž se praví často v listinách: „s dobrým rozmyšlením“ (na př. A. Č. 1, 141. r. 1398) bez náměstky „si“ a bez předložky „na“, což důkazem jest, že „rozmysliti“ prostý akkusativ řídilo. Pádný důkaz, že „rozmysliti“ řídilo ve starší češtině prostý akkusativ, jest v glossách p. Paterou r. 1878 v Musejníku vydaných, kde latinské: pertractans se česky glossuje: „rozmýšlaja“ bez náměstky „si“ neb „se“, která tam, kde státi má, v těch glossách se klade, na př. črveněti sě, postyděti sě atd. Též Jungm. má doklad: rozmysliti koho — „na leđaco's je jinak rozmýšlejí“ a sám vysvětluje pod slovem „rozmysl“ jednu průpověd takto: „to jsme měli rozmysliti přede vším“ a slova „rozmysliti se, rozmýšleti se“ vysvětluje: „rozmysliti něco“ a dopustil se tedy hrozného germanismu! A konečně, co pak není ve frási p. Š. uvedené: „rozmysliti si něco“ též prostý akkusativ? Neboť náměstka „si“ není nic jiného, než dativus ethicus, jako na př. já jsem si podíval, já jsem si uvážil atd., který znamená, že jsem něco u sebe, pro sebe rozmyslil, ale akkusativ, že jsem něco rozmyslil, uvážil atd. stojí předce.

„Rozmysliti něco“ není tedy novověký germanismus z r. 1818, nýbrž dobrá staročeská konstrukce, která jest dokladem podstatným, že Lib. Soud r. 1818 udělán býti nemohl. Že prostého akkusativu nyní již při „rozmysliti“ se neužívá, na tom pranic nezáleží; ve starších pramenech na př. v Kn. Rožm. Tov., atd. řídí časoslova lháti, klamati atd. instrumental; podle vědecké

[133]) Právě tak kladlo se ve starší němčině: gutes, böses denken, kdežto nyní se praví: an etwas denken, jako v češtině: mysliti na něco, a fráse: co myslíš jest nyní = co míníš?

methody páně Šemberovy jsou tedy tam nesprávné konstrukce, poněvadž nyní časoslova ta instrumental již neřídí [134]).

Verš 91—93. „Je se glasi cislem pregledati i uecinu prouolati u narod, u narod c rozuzenu na snem sboren." Zde p. Š. vytýká slovo „většina" odvolávaje se na Dobrovského, který pravil, „že toho slova v žádné slovanské řeči není." Že Dobrovský zde se mýlil, mohl p. Š. se přesvědčiti z Musejníka 1864 str. 9, kde Šafařík praví: „starosl. vęštьšina, ὑπεροχή eminentia. Cyrill. Jerus. (velmi staré zlomky)." Poněvadž se mluví o „přehlídání číslem", znamená zde „většina" patrně „větší počet" a Hanka odvodiv to slovo od „vět" = sněm a vyloživ je na „nález sněmu" osvědčil jen to, že nerozuměl rukopisu, za jehož falsatora prohlašován byl a jest. Slovo „většina" ze spisovné řeči ovšem doloženo není; poněvadž se končí slohem „ina" může p. Š. se domnívati, že jest to zase nějaká „dran-ina" Lindova. Avšak slovo „třetina", které se čte již v rukopise z první polovice 14. stol. jest důkazem, že také staří Čechové tvořili slova na „ina." Že „většina" posud z nějakého starého spisu doložena

[134]) Na str. 128. cítil p. Š. potřebu dáti mně naučení, že se dopouštím germanismů. Inu ovšem, komu jest dativ při předložce „po" v češtině neslýchaným a starý akkus. při „rozmysliti" novověkým germanismem, ten leccos považuje za germanismus, což jím není. Tak mně vytýká p. Š. „spisovatel podléhal vlivu dialektu"; podívej se p. Š. do Jungmanna, nalezne tam: „podléhati právu, zákonu," — bůh jest bytosť nijakým proměnám nepodléhající; — vytýká: „svědectví pro pravosť", podívej se p. Š. do půhonných kněh, nalezne tu frási tam často; — vytýká: „vše jedno", podívej se do Jungm., nalezne to tam; — vytýká: „romány jednající o loupežnících", „listina píše"; nečetl p. Š. nikdy Čelakovského? A tak jak on četl „Čelakovského" tak jedná román a tak píše listina; — vytýká: „hodnota spisu se neotvírá na tom", nezná p. Š. fráse: „na tom se všecko otvírá a zavírá"?; — vytýká: „naposledy vzat jest", podívej se p. Š. do spisů Žerotinových, najde to tam často; — vytýká: „bratry Jirečkovy", p. Š. může věřiti, že jest to chyba tisku, jako já mu věřím, že slovo „prvenec" se mu dostalo nedopatřením mezi slova nedoložená. O genitivě záporném promluvím na jiném místě. Ale co pak říká p. Š. k těm několika kopám roztomilých „cočků", kterými i svůj nynější spis jako pragermanskou ozdobou vyšperkoval? Co pak říká k svému rčení: „přišlo to v zapomenutí" atd. Bude-liť libo, podám hojnějšího výběru; jmenovitě jest Vpád Mongolův ve příčině té bohatá studnice.

není, jest pravda; avšak slovo „většík“ = větší počet také ani ze starších ani z nových spisů doloženo není, a jest předce dobré české slovo žijící v lidu [135]).

Slovu „národ“ vytýká p. Š., že si je ve smyslu zástup, množství neb lid vybral padělatel z některého staroslov. evangeliáře, v němž se to slovo na místě českého „dav“ neb „zástup“ vesměs klade.“ Má-li p. Š. pro to slovo Lib. Soud za podvržený, musí také, chceli býti důsleden, zavrhovati K. R., kdež slovo národ taktéž ve smyslu „zástup, lid“ se čte v Jaroslavu: „i vzjetří sě národ Tatar lutých“ [136]).

Slovo národ ve rčení „národ k rozsúzení na sněm sboren“ neznamená vešken lid český, nýbrž znamená tropicky ty třídy obyvatelstva, které na sněmu a soudě lid zastupovali, právě tak jako v pozdějších dobách v tomtéž tropickém smyslu se užívalo slova „země“ na př. „hajtman ode vší země má řeč začíti“ (Tov. 8); — hajtman zemi hajtmanství vzdá (Tov. 1); — kněz biskup a páni i země všecka ustanovili (Kn. ouzká F. 65); — což země za právo má“ atd. Jako všecka země a „země“ vůbec nebyla na sněmě, nýbrž jen oprávnění zástupcové obyvatelstva, tak také nebyl na Soudě Libušině shromážděn národ, nýbrž taktéž jen zástupcové jeho; a tito zástupcové považovali se za všichny obyvatele země, jakož v listě krále Vladislava r. 1493 se praví: „páni, rytířstvo a všichni obyvatelé Mark. Mor.“

Že pak k tomu soudu všichni zástupcové oprávnění se sejíti měli, má svou dobrou příčinu; neboť nejednalo se, jak p. Š. na str. 129 praví, o „několik korců pole,“ nýbrž to měl sněm rozhodnouti, zda-li proti posavádnímu zvyku nejstarší bratr sám děditi má t. j. mělo se jednati o změně práva dědického. A to jest taková věc, při které podle Ondřeje z Dubé mělo

[135]) Na str. 128 praví p. Š., že jsem si nešťastně zpletl věci, které se týkají výkladu slova většina. Nezpletl jsem si nic, ale p. Š. zde plete; ať jen se podívá do Jungmanna, jehož se předce dokládá, a nalezne tam při slově „věčina“ = nález, jako výklad Jungmannův; avšak praví Jungmann tamtéž: „Šafařík mavult esse pro většina = die Mehrzahl der Stimmen“. Palacký uvedl slovo to r. 1827 do novější češtiny, ale neutvořil ho, poněvadž již v Lib. Soudě jest, jen ho užil ve smyslu jiném než mu dle výkladu Šafaříkova (r. 1839) tam dáván byl.

[136]) Neboť nebyl u Olomouce celý „národ“ tatarský, aniž celé vojsko, kteréž do střední Evropy padlo, nýbrž jen jeden proud jeho.

býti co možná mnoho pánů. [137]) To se dělo i později, kdykoli se nějaká důležitá změna právní celé země se týkající ustanoviti měla, že nejen panský sněm nýbrž sněm celé země o tom se radil; tak na př. ustanovení r. 1493, kdy sněmy nebo sjezdy soudní klásti se mají, kteréž učinili „páni, rytířstvo i všichni obyvatelé na obecném sněmu svém.“ Podobně ustanovil r. 1437 celý sněm Moravský dvanáct pánů, aby potřebnou toho času změnu práva dědického učinili a když oni svůj výrok vynesli, potvrdili jej všichni páni a zemané svými pečetmi. (Tov. K. 153).

Co se týče slova „sněm“ znamená původně“ congregatio, die Versammlung od „sjíti se.“ Užívalo se ho také ve smyslu soud; v Půh. Knihách jest na sta dokladů; praví se tam: pohoním k panskému, k brněnskému sněmu vedle: k soudu, k popravě. Totéž se nalezá v jiných pramenech na př. o suchých dnech v jednom z těch čtyř sněmuov (Maj. Car. Ač. 3, 138; — páni a vládyky na plném soudu na plném sněmě na tom zuostali (Zříz. Vlad. čl. 8) atd.

Slovo „sbořiti“ objasnil p. J. Jireček v Čas. Č. Mus. 1878 str. 140 tak, že každý na tom přestati může; povstalo totiž od slova „sbor“ jako stvořiti, otvořiti, sbožiti, potočiti od tvor, boh, tok. Ač p. J. Jireček ukázal, že v srbštině se říká zbor zboriti = sněm sněmovati, kdežto české slovo znamená „shromážditi colligere,“ míní nicméně p. Š. posud, že slovo „sboriti“ jest ze srbštiny vzato, nedokládaje ovšem, z kterého spisu neb z které písně srbské, což zajisté učiniti měl, chtěl-li aby se tvrzení jeho věřilo. Nejmatnější důvod již jest ten, že domnělý falsator položil dvouslabičné slovo „sboren“ pro metrum, ano se mu trojslabičné „shromážděn“ do verše nehodilo; vždyť domnělý falsator mohl říci „sebrán“ a byl by volil časoslovo zcela sem případné. Neboť užívalo se toho časoslova jmenovitě v 15. stol. často, kde se nyní říká shromážditi: „my obec na Bzí hoře sebraná (AČ. 3, 205, r. 1419); — aby s námi ráno se sešli a sebrali u Křížóv ibid. 206); — neřádných zboruov a zbírání nečinic (ibid. 209 r. 1420); — obec měst pražských na příkopě valně sebraná“ (ibid. 1, 220 r. 1428). A že se také toho slova užívalo o sněmovnících, jde z listu r. 1500: „my páni a rytířstvo království

---

[137]) Viz str. 85. tohoto spisu.

českého na obecném sněmu sebraní“ [138]) a jak ouzce souvisí slova „sbor“ a „sebrati“ vidí se z tohoto dokladu: „u něhožto se bieše veliký sbor lidí sebral“ (Pass. sl. 286). Že slovo „sbořiti“ z písemné češtiny vyhynulo jest pravda; ale slovo „potočiti,“ které, pokud vím, jen v Alexandreidě se čte, taktéž vyhynulo, slova „otvořiti“ též v novější písemné češtině se již neužívá, ký div tedy, že také „sbořiti“ se vytratilo, zvláště pomníme-li, že „zobecnělo slovo stejně znějící jiného i odvození i smyslu“ totiž zbořiti. Jest-li však hapax legomenon kriteriem, že spis nějaký podvržen, jest také kronyka o Bruncvíku podvržena pro slovo „sbořiti“: s koně sboř = svrhni, sraz s koně. Anoť jest i Odyssea podvržena, v níž 16, 377 se čte slovo znamenající to, co staroč. sbořiti = shromážditi, slovo totiž *ὁμηγυρίζομαι*, a dost možná, že čtverák Linda, který podle p. Šembery znamenitě řecky uměl, poněvadž u prof. Zaupera studoval, toto hapax legomenon vyčenichal, [139]) slovo řecké na zdař Bůh do češtiny přeložil a snad všecka slova „národ na sněm sbořen“ podle toho verše slátal; neboť stojí tam: *ὁμηγυρίσασθαι Ἀχαιούς εἰς ἀγορήν* = sebrati Achajské na sněm! ?

P. Š. také vytýká, že by se darmo hledala ve starších spisech frase „lid k něčemu zvláště k rozsuzování shromážditi.“ Konstrukce ta jest úplně správná jsouc dativem účelu neb příčiny, klerý se nejen vůbec nýbrž také při časoslovích kladl, jimiž se vyjadřuje nějaký pohyb na př. a tu aby byl řád ustanoven neřádóm ku poražení a zkažení (Ač. 3, 229 r. 1421); — Přibenice mi měly k boření stúpeny býti (AČ. 3, 12 r. 1437); — když máta na dědině býti k ukázání škody (Kn. Rožm. čl. 260); — požeň k roku k svědčení póhona (Rožm. čl. 76); — a k dobytí zase statkuov jednati míníš (AČ. 4, 145); — beroucích se k ochraně Davida (Jungm.); — abyste k témuž korunování do Prahy přijeli (AČ. 4, 235); — vydáni jsú tito páni k jednání a rozsúzení mocnému (AČ. 2, 275); — páni kteřížby k súdu přijeli (AČ. 3, 39); nepsali sme vám k uštipkování (AČ. 1, 381

[138]) Sedění král. uč. společ. české 8. ledna 1872 p. 16.

[139]) Zpěvy Homerovy mají více takových hap. legom. na př. *καμινώ* klevetnice (Od. 18, 27); *κραταίπεδος* co pevnou půdu má (Od. 23, 46); *καλήτωρ* volavčí (Jl. 24, 577); *ὄθριξ* stejnovlasý (Jl. 2, 765); *καλαμοστεφής* trstí ověnčen (Batr. 127) atd.

r. 1443). Pádně se tento dativ dativem příčiny neb účelu osvědčuje těmito příklady: „buď ta jízda Přibilova ku přátelské potřebě“ a v tomtéž listě: „Přibil má v Budějovicích pro přátelskú potřebu býti (AČ. 3, 44 r. 1447); — má býti zachováno ku požitku a k spasení lidu = pro utilitate et salute populi AČ. 3, 423 r. 1435) atd.

S velikou jistotou tvrdí p. Š., že časoslovo „rozsouditi“ nejde původem výše nad 15. stol. Ale nedokázal tím p. Š. podvrženosti Lib. Soudu, nýbrž jen toho, že starších pramenů bedlivě nečetl. Neboť časoslovo to čte se na samém začátku 15. stol. a sice r. 1407 v Půh. Kn. 1, 205: „aby podle toho páni rozsúdili;“ — chtějí to rozsúditi (ibid. 207).“ Ale čte se také ve 14. stol., a sice u Pulkavy: „aby je súdem rozsúdila (MS. v arch. zem. p. 5); — pak v Maj. Car.: „a rozsúzení přijímati musili (AČ. 3, 75); — pak v Řádu pr. zemského: „úředníci mají tu při rozsúditi (AČ. 2, 106). Také se čte ve 13. stol. a sice v Alexandreidě: „a jakž je brzo rozsúdí“ (Výb. 1, 138). A nad to nadevšecko více čte se také v 12. stol. a sice v glossách p. Paterou vydaných: „rozsúzaja = decernendo, — rozsúzal by = deliberaret“ (Čas. čes. M. 1878 p. 552)! [140]) —

Dále vytýká p. Š.: fráse „hlasy číslem přehlížeti“ jest novověký výtvor (Lindův), poněvadž nedává smyslu a nelze jí ničím doložiti ani ze staré ani z nové doby.“ A na str. 129 praví: „hlasy číslem přehlídati není dle p. Brandla novočeský výtvor, poněvadž prý Radovan musil při čítání hlasů (které prý se označovaly dřevcem) také je ohlídati; ale bylo-li tomu tak, tedy je ohlídal okem a ne číslem. Přehlídati hlasy číslem jest nesmysl.“

Na to p. Š. odpovídám: kdyby všechno, co ve starých spisech jest nejasno, nesmyslem bylo, bylo by v nich věru mnoho nesmyslů. Dlouho nám na př. bylo nejasno v starých listinách slovo sok = accusator publicus; dlouho bylo nejasno v Kn. Tov. slovo ryčart; byla ta slova pro naše jim nerozumění nesmyslem? Slovo mětec v Alexandreidě jest posud nejasno; jest slovo to proto nesmysl? Mnohé rčení naskytuje se posud jen na jednom místě na př. „napomínám vás za kecu a za hlavu“ (AČ. 4, 171 stol. 15.); jest proto nesmysl? A jest-li pak okolnosť ta, že nějaké slovo odjinud doloženo není, důkazem,

[140]) Poznámky, která se zde sama nabízí, prozatím nečiním.

že nově utvořeno jest? Tak má Jungm. na př. slovo skládka = collecta, dávka, příspěvek jen jedním příkladem z r. 1776 doloženo; kdyby kdo proto tvrdil, že slovo to jest novověký výtvor, unáhlil by se, ježto se čte již v Maj. Car. „aby v takových nákladích a skládkách více nebyli obtěžováni = sumtibus et collectis (AČ. 3, 73). Co se týče významu této fráse, jest na každý spůsob snadněji a pohodlněji říci: „jest nesmysl,“ než výkladu se dobírati.

Kterak hlasy v nejstarších dobách našeho národu se naznačovaly, nevíme; že pak jistými známkami opatřeny byly, jde nejen z potřeby, aby pro et contra rozeznati se mohlo, nýbrž také z analogie u jiných národů. Již jsme se zmínili „o známkách k vraždě radících,“ které Iliada 6, 168 sll. uvádí. Tamtéž 7, 171—189 popisuje se metání hřebů:

Již metajíce žřebí rozhodněte, čí asi padne....
.... i rychle žřebí své každý poznamenával ....
.... přilbou zatřásltě Nestor,
A hle, žřebí, jàkovéž sami jsou si přáli, vylítlo
Ajasovo. Hlásník, je pojav, počal od strany pravé,
Obcházel v sboru knížat a ukazoval žřebometcům;
Leč každý svoje naznačení nespatřiv odepřel.
Než jak mile kolem jdoucí k jasnému se dostal
Rozvolač Ajantu, žřebro uvržené proukázav,
On nastavě ruku přijal od provolávače znak svůj
A hledě poznal své znamení.

Podobně vypravuje Ovid Met. 15, 41 sll., že podle starého obyčeje černými kamínky se označovala vina, bílými nevina:

Mos erat antiquus niveis atrisque lapillis
His damnare reos, illis absolvere culpae.
Nunc quoquo sic lata est sententia tristis: et omnis
Calculus immitem demittitur ater in urnam.
Quae simul effudit numerandos versa lapillos....

O národě Thrackém praví Plinius 7, 40. 131, že památku na šťastné události bílými, na nešťastné černými kamínky zachovávali. O Germanech vypravuje Caesar Bel. Gal. 1, 50, 53, že ženy jich losem i věštbami rozhodují, má-li se bitva svésti a má-li zajatec se zavražditi čili živiti. Tacitus opět o nich píše (Germ. 10), že prut štěpový na kousky rozkrajují, které pak jistými známkami (notis) označují, podle nichž pak, jak los padne,

výklady se činí od kněze nebo otce rodiny. V ruské bylině o kupci Sadkovi praví tento, aby se nařezaly hřeby z dřeva sosnového atd. a každý aby na hřeb napsal jméno své; čí los na vodu hozen utone, ten má vržen býti do moře.[141]) Že také Čechové užívali hřebí, víme z Kn. Rožmberské (čl. 70, 144, 149) a z Maj. Carolina (AČ. 3, 151); bohužel, není udáno, kterak se znamenaly. Že však známkami opatřeny byly, rozumí se samo sebou. Co se pak týče rčení „hlasy číslem přehlídati," lze je, hledě k slovům „číslo" a k následujícímu „většina" vykládati tak, že Radovan každý hlas nebo dřevce ohlídal a přehlídav všecky podle většího čísla dřevců většinu ustanovil a provolal. Avšak lze také jiný výklad učiniti. Slovo čísti a odvozená od něho slova neznamenaly pouze čísti = lesen nebo počítati = zählen, nýbrž znamenaly také tolik co vykládati, mníti: tu budú na kněze čísti (= vykládati, Dal.), — ten se šlechticem čte (= za šlechtice má, počítá, Dal.), — kto vládykú se načítal (= za vládyku vydává, Maj. Car). A jako „čísti" znamená „vykládati" tak také znamená „číslo" v Leg. o sv. Kat. tolik co výklad, známosť, znalosť, věda:

ale svého nic nesúdíš:
a ty velmi více blúdíš
sama od pravého čísla (v. 1318).

— Když dívka ty všecky řeči
domluvi, jak sama chtíci
a jiného mnoho čísla (v. 2120).

— Mnohé místroství divoké,
což najvyšší školní znáchu,
to tej panně vykládachu:
o múdrostech i o smysle,
bylém i nebylém čísle,[142]).
o pósobě každé věci (v. 98 — 103).

Hledě k tomuto významu slova „číslo" lze dotčené rčení Lib. Soudu také vyložiti: Radovan se jal hlasy znalostí (známek) prozkoumati, přehlížeti. Podobný instrumental, jako číslem přehlídati, jest také v Leg. Kat.: „by tvá mysl... rozčítala (= rozvážila) srdcem právě (v. 1358). Buď si ostatně jak buď, na žádný spůsob není dotčený verš nesmysl a p. Š. měl se

[141]) Kir. Sobr. část II. str. 36. 37.
[142]) Tento verš vykládá Erben: „známost věcí smyslných a nadsmyslných".

raději zachovati podle slov svých v Záp. Slovanech pronesených, že totiž tam, kde nějakého slova vysvětliti nelze, vyznati sluší skromně: non liquet.

Verše 94 a 95. „Oba rodna bratri clenouica roda stara tetui popeloua.“ P. Š. namítá: „V těchto dvou verších výše (v. 23, 24) vůbec již vyložených činilo posud vykladačům Lib. Soudu největší nesnázi slovo „tetui.“ Ani Dobrovský (1824) ani Jungmann (1832) ani Šafařík (1840) neuměli toho slova vysvětliti. Avšak Hanka, všech vykládačův nejméně důmyslný, osvícený duchem autorovým, hned po objevení Lib. Soudu oba verše i slovo „tetui“ bez obtíže vyložil. Pomáhaje r. 1819 Jungmannovi čísti rukopis Libušina Soudu po onen čas temný, ukázal k tomu, že chybil písař nepozorný, napsav ve verši 24 „tetui“ místo ietui, jakž tehda psáno bylo ve verši 95 (Krok. I. 3, 54), „jetvi“ že jest dialekticky tolik co „větví“ a toto v ruštině a v staré češtině nomin. množného počtu od větv či větev, vedle čehož objasnil Hanka ty verše velmi trefně takto „oba vlastní bratři Klenovici, větve starého rodu Popelova“ t. j. ratolesti kvetoucího posud knížecího rodu Lobkovického (tamtéž str. 59). Při čemž i to jest památné, že již básník IX. století jmenuje rod Popelův t. j. dle výkladu Hankova „knížecí rod Lobkovický“ rodem „starým.“

Odpovím především, co se týče psaní „ietui“ a „tetui.“ V Kroku I. 3, str. 59 stojí v pozn. 17 o psaní ve verši 24 tetui a ve verši 95 „ietui“ takto: „Slovce to v Puchmayerovu opisu jednou psáno „ietui“ podruhé „tetui;“ ono (t. j. ietui) tuším lépeji. Slýcháme mezi lidem posavad jetev, netev i větev. Smysl tedy toho místa jest ten: „dva bratři byli Klenoviči, t. byli synové Klenovi, a byli větve neb haluzy t. potomci, oddílové (Zweige) starého rodu Popelova.“ Tento výklad učinil dle p. Šembery Hanka, an na str. 42 o výroku Hankově se zmiňuje, že nepozorný písař ve verši 24 napsal tetui m. ietui, jakž tehda psáno bylo ve verši 95. a že „jetvi“ znamená dialekticky „větev.“ Kterak ale mohl p. Š. pak na str. 99 v pozn. tvrditi: „totéž platí o slově ietui ve verši 95., v němž Hanka tenké i v násloví vyškrabal a udělal na místě něho t s širokým kloboučkem na červeno je obarviv“? Pochází-li výklad tetui na ietui = větev od Hanky, pak učinil Hanka změniv ve verši 95. ietui na tetui

opravu proti svému vlastnímu výkladu a kdyby již byl ta dvě slova měnil, byl by podle tvrzení páně Šemberova měniti musil ve verši 24 tetui na ietui a nikoli ve verši 95 ietui na tetui. To předce jest jasné a já děkuji p. Šemberovi, že na tomto místě nespůsobilost Hanky, Libušin Soud zfalšovati, tak makavě dokázal, jako posud žádný.

Co se však týče toho, že Puchmayer četl jednou tetui a podruhé ietui, není nic podivného; různých čtení téhož slova v starých rukopisech jest mnoho a ukazuji jen k tomu, že do fotografování K. Ru. (1862) ve verši 85 básně Čestmír se četlo: „prúd Pražan urno teče;" teprve fotografií poznalo se, že čísti se má: iarno a nikoliv urno [143]).

Že však Puchmayer autoritou ve čtení paleografickém býti nemůže, vidí se z toho, jak také některá jiná slova Lib. Soudu četl; místo „ideže" četl „ide se" (itur), místo „v seže" četl „vše se," místo „iuže" četl „i vše," místo „aj Vltavo, če mútíši vodu" četl „Kvíleta, voče mútíši vodu" atd. (Ä. D. str. 168).

Co se týče výkladu slov „roda stara tetvy popelova," jest pravda, že jich ani Dobrovský ani Jungmann náležitě neuměli vysvětliti, a sice proto, že tehda konstrukce, o níž jsme na str. 63 a 64 se zmínili, ještě známa nebyla. Proto také byl J. Jungmann, chtěv význam slova „ietui" = větve přispůsobiti veršům 24. a 95., přinucen pořádek slov originalu změniti; v originalu stojí: „oba klenovica, roda stara tetvy popelova," Jungmann však položil: „oba klenoviči, větve starého rodu Popelova" posunuv slovo větve (t. j. tetvy) o dvě slova napřed. Teď však, když se ví, že konstrukce, klásti při dvou substantivech jedno v genitivu a druhé jako adjectivum possessivum, v starší češtině byla obecná, teď žádný již výkladu ietui = větvi přitakati nebude. Co se však týče výkladu slova „Tetva," vyložil je Šafařík r. 1840 v Ä. D. str. 59 dobře: Man hat an dieser Stelle früher irrig „ietui" gelesen; in der Handschrift steht deutlich „tetui." Sowohl der grammatische als der logische Sinn (es folgt: jenže pride, was auf rod nicht füglich bezogen werden kann) erheischen hier einen dem Genitiv Adj. masc. entsprechenden Genit. Subst. masc. Dieser ist Tętvy von dem Mannsnamen Tetva, dessen ehemaliges Dasein

143) Viz fotogr. vydání str. 15.

die Ortsnamen Tetevčice in Westgalizien und Tetiven oder Teteven in Bulgarien erweisen. Tetva ist der mittelst des epenthetischen v erweiterte bekannte Mannsname Teta.“ A J. Jireček uvádí v Čas. Č. Mus. 1878 str. 141 osobní jména podobně tvořena: Brtva, Běstva, Bulva, Kotva, Kolva, Liutva, Otva, Tečva, Velechva atd. [144]).

Co se týče výtky páně Šemberovy: „jest památné, že již básník IX. stol. jmenuje rod Popelův rodem starým,“ není věru tu nic podivného. Neboť již v nejstarších dobách měl každý národ obyčej stáří rodu považovati za vyznamenání a přednost; čím starší rod, tím větší jeho vážnost. Protož již v Iliádě (6, 150 ssl.) vypravuje Diomedovi Glaukos o starožitnosti rodu svého, jehož pět generací načítal. Avšak i celí národové považovali starý původ za velikou česť; tak se pyšnili Arvernové za dob Cesarových, že pocházejí od Trojanův [145]) a taktéž Frankové chlubili se v 7. století původem svým Trojanským. Že také Čechové starý rod za vyznamenání považovali, dokazují výrazy „de clariore stemmate“ a „staří páni“ nebo „starožitní rodové.“ Zda-li to jest pravda, že rod Tetvy Popelův přišel se zástupy českými do Čech, nebo není, na tom v básni pranic nezáleží, právě tak jako nikdy se nedokáže, zdali panovnický rod český pochází od té Libuše, jež v národní báji přichází; neboť v tom nerozhoduje historická pravda nýbrž pověsť, jako v dobách pozdějších, když páni z Boskovic od báječného Velena a Pernštýnští od Věnavy svůj rod odvozovali.

Verše 100—104. „Ustanu hrudos od otaui criui, zlec se iemu rozli po utrobe, trasehu se lutostu usi udi, mahnu rucu, zarue iarim turem: gore ptencem, c nim se zmia unori.“ P. Š. vytýká: V průpovědi „zařve jarým turem“ udělal falsátor chybný aorist „zarve“ místo „zarva“ a odkryl tím bezděky nový původ své skladby. Že tu má býti aorist a ne futurum (zarve), jde z toho, že předcházejí čtyři aoristy po sobě: vstanu Chrudoš, žleč sě rozli, třasechu se údi a máchnu rukú, pročež také spolupadělatel Hanka v novočeském textu domnělý aorist „zarue“ vyložil správně minulým časem „zařval“ (Krok. I. 3, 57). — Touto výtkou nedokázal p. Š. podvr-

[144]) V Čas. čes. Mus. 1864 str. 8. ukazuje Šafařík na starší formu jména Tetva, totiž Tetev a dokládá je jinými osobními a osadními jmény.
[145]) Lucan 1, 247.

ženosti Lib. Soudu, nýbrž dokázal jen za 1. že nečetl obrany Lib. Soudu prof. Hattaly, který v Čas. Mus. 1859 na str. 341 formu „zařve“ takto vykládá: „Přítomný čas sloves dokonaných čili vlastně budoucí místo minulého naopak nebude od věci několika příklady ukázati u nás běžným.... Nejvážnější po Lib. Soudu památka naše literárná, K. R. poskytuje nám zejmena hojně příkladů s přítomným časem sloves dokonaných m. minulého, jako: I vsta Ctmír, pode vsě drva v-ložie oběti bohóm. Že „v-ložie“ tvar je přítomný, to vysvítá z ie, v které staří Čechové pravidelně jen dlouhé i rádi rozpouštěli. O dokonaném a proto budoucím významě jeho zase svědčí hodnověrně složitost jeho. O tom konečně, že místo aoristu „vloži“ stojí, nedá nám pochybovati vytknutý aorist: „vsta“ a kromě toho ještě i „vzradova sě“ a „sně“ (sňal). Ve Zbyhoňi čteme též: otvořie sě vrata. Nejčastěji se však potkáváme s přít. časem sloves dokonaných místo minulého v Jaroslavu: nalit Uhřie v setniny sě shluku, nalit s nimi sřtetnú místo střetu atd.“ Že slovútný učenec tuto vazbu náležitě vyložil, utvrzuje se také prameny ještě 15. století; tak se čte ve Správovně Pavla Žídka: „Potom p. Jiří z Poděbrad dobude Prahy a bude vládnúti Prahú až do let krále Ladislava; a potom požádají ho Čechové od císaře, kterého, když jim ho vydá, korunují na hradě. Potom po roce pojede do Vratislavě .... a mezi tím okáže se kometa .... potom také umře král Ladislav v Praze té chvíli, když páni Čeští ... jeli jemu pro kněžnu, dceru krále Franského, a prvé než poslové vyjedú z Paříže, umřel král Ladislav, kterému requiem ... činili jsú .... Potom sjedú se páni Čeští, aby volili krále, i volé pana Jiříka atd. (Výb. II. 776); — „a tak obrátiv se porazí křesťany a krále zabiv, čtvrtí a na každé bráně čtvrť zavěsí. Julian kardinál, který radil králi, aby nedržel přísahy, utopí se.“ (ibid. 775). Patrno, že zde praesens historicum, významem se rovnajíc času minulému, vyjadřeno jest finitivným či futorovým časoslovem, ač vedle toho přítomný i minulý čas časoslov se klade: korunují, jeli, umřel, radil. — Za 2. dokázal p. Š. tou výtkou, že nestudoval Miklosičovo dílo Wortbildungslehre; neboť byl by tam (v II. vydání) na str. 393 nalezl: „Eigentümlich ist der aorist zeřve (Výb. 103), wofür man nach V. 3. (t. j. podle vzoru „beru“) zeřva und nach I. 6 (t. j. podle vzoru „mru“) zeřu erwartet.“ Mohl-li Dalimil od

ze-řváti užíti aoristu ze-řve, není také chybný od za-řvati aorist: za-řve. Podle Miklosiče jest forma: ze-řve (a tudíž i zařve v Lib. Soudu) silný aorist. Vyber si p. Š. buď Hattalův neb Miklosičův výklad, obojí jest dobrý; anebo uzná-li potřebu, poučuj do chuti své oba slavné slavisty. — Podivno, jak znamenitým syntaktikem a grammatikem ten Hanka již r. 1818 byl!

Dále vytýká p. Š.: „Instrumental u přirovnání „jarým turem“ místo „jako jarý tur“ jest obecný v ruštině i zalíbil se falsátorovi v Igoru, kdež Hanka ve svém vydání této básně na str. 57 sestavil 26 příkladů takového instrumentálu. V češtině nalezá se jediný toho příklad v Král. Rukopise: „i zasténá pláčem holubiným.“ — Nalezá se toho instrumentálu v češtině příkladů více, jako: ber se lisími skoky (Záb. dvakrát); — proletni lesy jelením skokem (Čestm. v. 114. 126); — pohnal mě holomkem [146]) (Kn. Rožm. čl. 31); — kdež holomkem sženú (ibid. čl. 34); — ač sedí na jednom zboží hospodářem (ibid. čl. 51); — slzy potóčkem sě valéchu (Kat. v. 698) atd. Také v řeči lidu toho instrumentálu se užívá: kdo Martinka zhusta světí, statek dýmem mu vyletí (Čel. Mudr. 60); — co z úst vrabcem vyletí (ibid. 79); — vyjel teletem, volem se vrátil; — co malým ptáčkem do knih vletí (ibid. 343) atd. Rovněž znají ten instrumental národní písně: hořelo srdečko plamenem [147]), když dohořelo zostalo kamenem (Suš. 274); — ty zakvitneš růží a já kalinú (Suš. 797); — jabluňko bílým květem prokvetaj (Suš. 437); — tvar moja kvitni mi růžičkou (Kol. Zpěv. 1, 18); — Anička, už ti nevoňajú rozmarýnom líčka (ibid. 145) atd. Proto také spisovatelé naší doby, kteří nad jiné řeč lidu znají, jako Erben a Sušil toho instrumentalu v básních svých užívají. Jak viděti, jest toho přirovnávacího instrumentalu příkladů více než „jediný“; kdyby p. Š. jen do Ä. D. se byl podíval, byl by tam nalezl na str. 82: „Dass übrigens diese Ausdrucksweise dem Geiste der böhm. Sprache nicht zuwider ist, dass sie einstens auch in unserer Mundart gebräuchlich war, ist gewiss. Denn in einem alten Werke liest man: mořem rozlilo se množství lidu, und in der Kindersprache hört man noch: stál panáčkem u. s. w. Auch die Ausdrücke: čertem oder kozlem smrděti, kozelcem letěti u. s. w. gehören

---

[146]) V čl. 32.: pohonili jako holomka.

[147]) V Erbenově sbírce č. 1: hoří jako plamen.

wohl hieher." — Vidět, že r. 1840 Šafařík a Palacký nevěděli, že národní písně toho instrumentalu posud užívají; jen Hanka položiv r. 1818; „zařve jarým turem" věděl to, co p. Š. ještě r. 1879 nevěděl! —

Dále vytýká p. Š.: „slovo: ptenec čte se jediné mezi falešnými glosami v Mat. Verborum; pravého dokladu k němu není." A na str. 133 praví: „slovo ... ptenec, kteréž, nemajíc dokladu v žádné řeči slovanské, patrně jest r. 1818 uděláno." Co se týče výtky, že „ptenec" nemá dokladu v žádné slovanské řeči, dokazuje p. Š. jí opět, že svrchudotčeného článku Hattalova v Musejníku 1859 nečetl; neboť rozepisuje se tam prof. Hattala o slově tom na str. 326. 327. 328. 329. Tím článkem mohl p. Š. býti ponuknut podívati se do Miklosičova slovníku, kdež by byl nalezl pъtenьcь pullus avium. Slovo „ptenec" krom toho místa Lib. Soudu v češtině posud přímo doloženo není. Avšak, uvážíme-li, že staroslovanské slovo (a srbské) pъtica, avis se zachovalo v českém osadním jméně Ptice, že starosl. pъtičь se zachovalo v místním jméně českém Ptič [148]), že starosl. pъta, avis se zachovalo v místním jméně Pytín, nebude pochybnosti, že také starosl. kmen pъten se zachoval v jméně moravské osady Pten-i a české osady Pten-ín, a zachovala se ta slova v češtině asi právě tak, jak p. S. o slově „bal" na str. 111 Záp. Slovanů píše: „bal znamená v srbštině tolik co věštęc a bylo obecné také v češtině, jakž viděti z místních jmen Balkov v Čechách a Baliny v Moravě." Že pak od svrchudotčených slov místní jména se tvořiti mohla, viděti z toho, že také od slova pták taková jména se brala: Pták, Ptákov, Ptákovice. Že ptenec jest hapax legomenon posud, jest pravda; ale slovo oroče = jednoročný v Dalimilu také posud, pokud vím, z jiného spisovatele nebo z řeči lidu doloženo není a předce za dobré slovo české se považuje. — Z toho může p. Š. souditi, jak se unáhlil, tvrdiv, že slovo „ptenec" v žádném slovanském jazyku doloženo není a že teprv r. 1818 uděláno bylo. —

Dále vytýká p. Š., že myšlenku „k ptencem se zmija vnori" přenesl padělatel do Libušina Soudu ze Starob. Skl. II. 192,

[148]) Dvůr u Kralovic.

kdež se praví: „aby sě had k dětem nevnoril." Hanka věda, že tu písař chybil, napsav „c nim se zmia unori" místo „cnims se zmia unori" vyložil tu průpověd sám jediný novočesky správně slovy: „k nimž se zmije vhnízdí," kdežto Šafařík a jiní vykladatelé Libušina Soudu po něm četli ona slova takto: „k nimže zmija vnori" majíce vnoriti za verbum neutrum."

Co se týče toho, že domnělý padělatel myšlénku k průpovědi „k nim se zmia unori" vzal ze Starob. Skládání, tu upozorňuji p. Šemberu, že v Král. Rukopisu v Jaroslavu zní verš 284: „zarachoce nad niem tulec." Král. Rukopis jest u některých paleograficky podezřelý, nalezl jej Hanka sám bez přítomnosti svědka r. 1817, kterého také s Lindou se kamarádil, Linda znal podle p. Šembery dobře Homera; nejde-li z toho, že Linda onen verš v Jaroslavu fabrikoval podle Iliady 4, 504: ἀράβησε τεύχε' ἐπ' αὐτῶ, kteréžto rčení v Iliadě velmi často se opakuje? — Co se však týče toho, že „vnořiti" zde jest verbum neutrum na tom pranic nezáleží; neboť za prvé má analogon ve starosl. vъnrěti = ingredi, vstoupiti, vnořiti; za druhé jsouť některá časoslova, která jako neutra i activa se kladou na př. strojím a strojiti se = chystati se, sich bereiten, sich anschicken na př. strojím do Prahy jíti, strojíme odsud na Brandeis se odebrati, že do království českého vyjeti strojím (Jungm.); — odsud do Hamburku vyjeti strojím (List. Žerot.); — od východu k západu Hore zelenají (Suš. 766); — a co pak, když dva manžely sobě omrzíta (Štít. Vrť. 13); — Víš to hospodine, žeť jsem lúčila od těch, ješto trají (ibid. 269); — mnozíť by posmívali (ibid. 11); — stolička, na nížby spolehnouti mohli (Jungm.) atd. Kdyby to místo Lib. Soudu byl dělal padělatel, byl by zajisté zvratné časoslovo položil, ježto neutra vnořiti již se neužívá. A poněvadž Hanka podle p. Šembery chtěv to místo vyložiti psal cnims, dán tu jest důkaz, že Hanka r. 1818 nevěděl, žeť jsou v starší češtině slova neutra, která v nové zvratná jsou. —

P. Petruševič pak namítá proti právě dotčeným veršům, že přirovnávacího instrumentalu v novější češtině není; námitku tu jsem již odbyl. Rčení „zařve jarým turem" není mu esthetické, jelikož ruské družiny sice ryčely prý v boji jako tury, aby nepřátelům nahnaly strachu, ale Chrudoš prý neestheticky sněm český rozrušil. Tu ukazuji p. Petruševiči k v. 3085 Leg. sv. Kat.,

kdež se o císaři praví: „vznesa hlavu vzhóru křiče, jako tur divoký řiče“ a v Parcivalu praví se o hrdinovi Gaschierovi:

sîn zorn begunde limmen
und als ein lewe brimmen (= brüllen; I. 42 v. 13. 14).

a nad to více v Iliadě, tedy v básni nejesthetičtějšího národu, praví se o bohu Xanthu: že řval jako býk — μεμυκὼς ἤΰτε ταῦρος (21, 237). Což tedy divného, že Chrudoš podobně řval? — Rčení „žluč se rozlila po útrobě“ zase p. Petruševičovi se nelíbí, poněvadž Čechové Libušini ještě s vědou Hippokrata nebyli obeznámeni; jací důmyslní fisiologové a anatomové musili býti Pra-pra-pra-Řekové v té šerošeré době, když řeč svou tvořili, ani věděli již tenkráte, že žluč se rozlívá, poněvadž žluč pojmenovali χόλος, kteréžto slovo pochází od χέω = líti!!

Verše 106 a 107. „Musu ulasti musem zapodobno, preuencu dedinu dati prauda.“ P. Š. namítá: „Slovo „zápodobno“ uděláno z příčiny metrum od falsátora a nenalezá se v žádném spisu.“ Zde p. Š. opět něco s velikou jistotou tvrdí, což pravda není; neboť slovo to čte se ve starších spisech, na př. „jakož se vám bude zdáti zapodobné (Pulk. M. S. v arch. z. p. 18), u Smila Flašky: také zdá sě všem zapodobné (Nov. R. Výb. 1, 852); jako se mu zdálo zapodobné (Půh. 2, 27), jak sě pánóm bude za podobné zdáti (ibid. 188); jestližeby radě sě to za podobné zdálo (A. Č. 1, 252); — dokudžby se KMti a pánóm za podobné zdálo (Tov. k. 31) atd. Slovo „zapodobno“ jest tedy vlastně stažené slovo místo za-podobno, jako se rovněž praví zajedno = za jedno (Jungm.) zacelo = za celo (Maj. Car. 3, 119. 126. 147. 151. 153), jak v Maj. Car. oboje, sloučené a rozdělené, se píše; nebo zapotřebí a za potřebí, nadobro, naprosto = na dobro, na prosto atd. Že pak v právnické řeči často se kladl akkus. s předložkou „za“ místo nominativu, dokladů dost na př. neb to jest za pořádek (Záp. Žerot. 1, 24); — za pořádek jest, aby nález se stál; — že to není za pořádek, aby byl slibem zavázán; — nebo to za pořádek jest; — za právo jest atd. (ibid. 15. 22. 36. 38). Slovo „podobno“ znamená v právnické řeči: aequum, rectum, debitum, decens, billig, gerecht na př. aby podobní rokové těm dluhóm protaženi byli (A. Č. 1, 279); — pakli by nemohli podobně smluviti = debite concordare (Maj. Car. A. Č. 3, 133); — znamenav smlúvy podobné a spravedlivé jsúce

(Pulk. Výb. 1, 452); — aniž mohla podobnú pomocí nápomocna býti = decenti subsidio (ibid. A. Č. 3, 71) atd. Odtud v moravském právě „půhon podobný“: páni nalezli, žeť ten póhon není podobný ... že není podobné, z takých věcí tak malých pohnati ze dvú stú (Půh. Ol. 1437 Fol. 33); — a to je podobné podle spravedlnosti (Štít. Vrť. 103). A „nepodobný“ jest tolik co: neslušný, nemístný, nespravedlivý: „nebby byl skutek velmi nepodobný a porokování hodný“ (A. Č. 3, 232); — jestli to podobné, že tak pro svrchu psané věci se máte dvojiti... neb jest to věc nepodobná, aby kto s kým mimo svého pána vuoli svazky jednal.“ (A. Č. 1, 7).

Dále vytýká p. Š. „ve verši 107 schází časoslovo „jest“ a není možné, aby takový kusý verš byl složil básník IX. století.“ Tu p. Šemberu upozorňuji, že, schází-li ve verši 107 časoslovo „jest,“ také ve verši 106. a 118. schází, a měl tu vadu tedy také verši 106. a 118. vytknouti; neb jako ve v. 107. podle p. Šembery státi má: „prvencu dědinu dáti pravda jest“, tak má státi ve verši 106: „mužu ylásti mužem zapodobno jest“ a ve verši 118: „nechvalno nám jest“ atd. A poněvadž p. Š. na tuto svou výtku velkou váhu dává, chci mu dokázati, že elipse časoslova býti jest velmi obecná v češtině jak starší tak novější: ot boha nám milost ždáti chvalno (Jarosl.); — ajhle na vznojeném nebi mráček (ibid.); — v míře válku múdro ždáti, — oči jako nebe jasné (Lud. Lub.), jasní helmi jim na bujných hlavách (Jarosl.); — věhlasno to v súkromí mluviti, věhlasno sě hotovati na vše (Čestm.); — tamo hlava jeho, tamo les temen, vrch ten po všech po krajinách (Záb.). Rovněž v právnických pramenech vynechává se „jest“ a vybral jsem p. Šemberovi příklady elipsí při slově „právo“: „právo o zprávci jako z dluha (Rožmb. čl. 121); — právo ludmi dolíčiti (ibid. 122); — právo sě otpřisíci (ibid. 125); — dí-li, že jeho nebral, též právo (ibid. v. 126); — též právo pohoniti jako z plena, právo voda (ibid. 157—160); — právo železo (ibid. 161—163); — právo, póvod přísez (ibid. 173) atd. Avšak tato všem řečem obyčejná elipse nachází se také v národních písních a příslovích: „milo dělati, když je čím (Mudr. 133); — jaký pastýř, takové stádo (= qualis rex talis grex, 333); — kolik krajův, tolik obyčejův, na každé dědině spůsoby jiné (338); — zlé mravy, dobrá práva (340 srov. plurimae leges, pessumae civitates); — kde moc, tu pomoc, kde vláda, tam pravda (349);

— hustá přísaha, řídká pravda (352); — čí pole, toho i plot (344); — rukojmě jako jistec (347); — kerá dobrá máti, Nech neklne děti (Suš. 144); — pívo, vínko dobré, Vodička najlepší (Suš. 145); — ty drobné rybičky, To moje družičky; Ti velcí kaprové, To moji družbové; Vrbina, olšina, To moje rodina (Suš. 145) atd. Jsouť však nápadnější elipse, než slova „jest“: „kdaž hada potříti chceši, na hlavu mu najjistěje t. j. šlápnouti; — tamo k modru vrchu t. j. spějme (Záb.); — tvrdú ocel na mohútných plecech t. j. měl (Jarosl.); — mraky střel tu s hóry na Tatary t. j. sršely (Jarosl.) atd. Poučná jest ve příčině té národní píseň č. 157 v Sušilově sbírce:

Dvě sklenice vzala,
Do sklepa běžela.
A do jedné medu,
A do druhé jedu.
A před syna s medem,
Před nevěstu s jedem ....
Tobě bratře tobě
Štyry koně vrany.
Tobě sestro tobě
Ten dům malovaný.
Co mně, synu, co mně,
Co mně staré mamě!
Tobě, matko, tobě
Ten kameň široký
A Dunaj hluboký.

Takové vynechávání slov, zvláště „jest, jsou, buď“ znala stará řečtina, latina, ruština (u Nestora dokladů dost), znala také stará čeština a zná čeština posud. —

Verše 109 a 110. „Uece: cmete, lesi i uladiki, zliseste zde poganenie moie.“ P. Š. vytýká: „knížata a králové Čeští měli za obyčej, že v promluvení svém k pánům a vládykám ve sněmě užívali přívětivých slov: moji milí, naši milí, věrní naši milí a p., a tohoto způsobu byla by šetřila zajisté i kněžna Libuše, mluvíc ke kmetům v zemském soudě. Ale ve verši 109. mluví ke kmetům i lechům jako k sedlákům beze všeho přídavku. Totéž platí o verších 65 a 72, kde kněžna praví: „moji kmeté“ na způsob německého „Meine Herren.“ — Kdyby stálo v Lib. Soudě: „moji milí kmeti“ bylby p. Š. nepochybně vytýkal, že to rčení vzal falsátor z pozdějších spisů; poněvadž však toho vytýkati nemůže, vytýká nápodobení podle něm. „meine Herren.“ Ale mýlí se. Císař německý oslovil české panstvo: „páni pokažte nám své listy“ (Dal. Jir. 121) a nikoli: milí páni; — sv. Václav neoslovil matku: milá matko, nýbrž řekl k ní jako k sedlce: „matko sediž na svém věně (Dal. 55), bať byl sprostší než sedlák, ježto selský synek a selská dcera

v národních písních často oslovují: „má milá matko, má milá matičko;“ — taktéž mluvil kníže Oldřich k panstvu: „páni račte slyšeti“ nikoli „milí páni“ (Dal. 82). A jací neotesanci byli Čechové, když jmenem jich Kojata krále Vratislava v jedné řeči třikráte prostě oslovil: „králi“ nikoli „můj králi“ neb „králi a pane“ jakž později říkali Čechové: „nejmilostivější králi a pane!“ A jak by p. Š. slovo „milí“ zde vtěsnal do verše desítislabičného?“ [149])

Dále vytýká p. Š.: „nepodobá se pravdě, že by kněžna Libuše byla užila substantivní konstrukce německé „slyšeli jste pohanění moje,“ poněvadž tu nelze vyrozuměti, zdali ona pohaněla nebo byla pohaněna. Dalimil zcela správně na tom místě praví: „jakož koli ste mě uhanili, kdež ste mě tak potupili.“ Mimo to znamenalo „pohanění v staré češtině, zejména u Dalimila také porušení panny a nebylo by tedy slušelo, aby Libuše byla toho slova ve své řeči zvolila. Zcela jinak a nezávadně znějí v Král. Rukopise slova: Vlaslav hlasáše pohanění Neklanu, Kruvoj pohaně Neklan kněz.“

Co se především týče té substantivní konstrukce „pohanění,“ divno jest, že ji p. Š. vytýká za německou; neboť „k rozsúzení sboren“ jest také substantivní konstrukce a předce praví p. Š. na str. 129: „ale moje výtka nesměřuje proti verbálnímu substantivu;“ tedy jednou jest ta konstrukce německá, po druhé není. Pravda jest, že tato podle p. Šembery německá konstrukce od nejstaršího žaltáře počínajíc ve všech spisech českých se čte: „vzezři hospodine, ku pomahániu mně pospěj“ (Žal.); — taková řeč chýlí se pane k zhyzdění mne dobrým lidem (AČ. 2, 43); — pakliby na naši stranu tím dobrým svědomím i dovedením to naše přerušení a toho nesdržení bylo dovedeno, tehdy smy ztratili základ, který mámy po ukázání a dovedení penězi plniti od toho ukázání a dovedení ve dvú nedělí (AČ. 1, 64); — a v Čechách je chtěl držeti až do hodného mezi tím dosti učinění (Pulk. arch. z. 256); — Jazygové

[149]) Podobná rčení jsou: „Bože můj“ a „můj milý Bože“ a v národních písních velmi často se praví bez přívlastku „milý“ v oslovení na př. Suš. str. 83. 96. 110. 140. 141. 145. 150. 272. 310. 430. 431. 658 atd. Též v Leg. Kat. v. 632. 880: mój otčíku; — v Alex. „ludie moji“ (Výb. 1, 168).

vyslali nové vyslance prosit o polehčení výminek míru (Šemb. Záp. Sl. 355); — že mu nešlo tak o držení země jako o potrestání obyvatelů (ibid. 357); — jmenovitě co úd komise pro napravení zřízení zemského (Šemb. Páni z Bosk. 107) atd.

Co se týče významu slova „pohaniti" znamená podle Jungm. hlavně: beschimpfen, ausschmähen; na význam: violare feminam má Jungm. jen dva doklady, jeden z Veleslavína, jeden z Dalimila. Že „pohaniti" také znamenati může „violare feminam, neupírám; avšak právnický terminus technicus ve příčině té byl: podáviti pannu, anebo prostě: hanba ženská na př. „když opovídá která z podávení, právo jí říci: opovídaju, že jsem podávena (Rožm. čl. 228); — mladice násilím podávili (AČ. 1, 359); — vlastní sestru podávil (Štít. Erb. 77); — žeby ženu podávil (Maj. Car. AČ. 3, 158); — přivolala lidi tu, kdež se jí hanba stala." Obě slova spojena čtou se v Kn. Rožm. čl. 74: „z podávení dívky právo sě otepříti... z hanby ženské též právo jako z dívky." Na význam pohaniti = tupiti, zneuctíti jest dokladů dost; ježto jsú jej (Krista) pohanili (Nejst. Pass. List. filol. V. Příl. 24); — kteříž čekají tebe, nebudú pohaněni: pohaněni buďte, kteříž činí nepravé (Lob. 255); — jazyk slovenský jest pohaněn (AČ. 3, 158); — budeš šohajíček pohaněný (Suš. 720); — mám panenku pohaněnou. Kdo ti ji pohaněl? všecky lidi, A já jí nehaním, mně se líbí (Erb. II. 96) atd. Rčení „pohanění moje" jest nyní p. Šemberovi nesrozumitelné, ano se prý neví, zdali Libuše pohaněla nebo byla pohaněna; r. 1868 místu tomu p. Š. dobře rozuměl psav v III. vyd. Lit. str. 30: „tu Chrudoš Libuši před pány shromážděnými pohaněl" a na str. 34: „kterouž rozepři když kněžna rozhodla, od Chrudoše pohaněna jest!" Též neznalec Šafařík psal: „pohaněna jsouc od Chrudoše Klenovice" (Starož. 772). —

Verš 111. „Sudte sami po zaconu praudu." P. Š. vytýká: „zde zapomněl padělatel přidati výklad, jak se ta pravda po zákonu má souditi. Právo či pravda se vyřkne neb nalezne, ale aby se právo soudilo, toho není v starých knihách právních ani jediného příkladu. Právo (soud) soudí provinění a přisuzuje jistinu neb úroky, avšak nemůže býti od jiného souzeno. Protož byli Jungmann i Hanka r. 1822 v nesnázi, jak mají ten verš po novočesku vysvětliti a nechali ho jak byl; Svoboda r. 1829

přeložil ho doslovně: „Richtet selbst das Recht nach dem Gesetze,“ což v němčině také žádného smyslu nedává a hrabě Mat. z Thunu uživ, ovšem o své ujmě, jiného časoslova dodal mu pravého rozumu slovy: „Sprecht nun selbst das Recht nach dem Gesetze.“ — Slovo „pravda“ znamená zde „spravedlnost“ neb „právo“, ano slovo pravda nikdy neznamenalo „soud;“ klassický doklad toho u V. ze Všehrd II. 23: „neb ktož sú z starých Čechóv na práva zemská myslili i to sú nalezli, že nekaždý spravedlivý své spravedlnosti móže dovesti; a aby i v tom spravedlivý své pravdy mohl užiti, vymyslili sú přísahu. . .“; — že by právem mohl pravdě pomoci (Štít. Vrť. 81); — že chtí pravdy na ně udati = faciant justitiam (Řád. pr. z AČ. 2, 129); — a pokázali-li by dskami, pravda se jim má státi (Půh. 2, 237) atd. Že by pak na rčení „právo souditi“ ve starých pramenech právních ani jediného příkladu nebylo, v tom se p. Šembera mýlí; neboť stojí na př. v listě krále Vladislava z r. 1493: „a tu práva oboje slyšeli a rozsuzovali“ a chce-li p. Š. mermomocí míti doklad toho, jak on míní, nesmyslného rčení „pravdu súditi“ tu jest: „páni tu věc odložili do Brna u tu chtí dsky slyšeti a podlé desk chtí pravdu súditi“ (Půh. 2, 448). Jak Libuše soudila pravdu podle zákona, tak soudil panský soud „pravdu podle desk.“ Byli ti soudcové moravští r. 1415 předce jen hrubí neznalci právní terminologie staročeské, když takového výrazu užívali, na který podle p. Šembery ve starých knihách právních není ani jediného příkladu! —

Verše 112 a 118: „U nebudu uam suditi suadi“ — nechualno nam u nemceh iscati praudu.“ P. Š. vytýká: „V staré češtině kladl se k zápornému časoslovu vždy genitiv a již první učitelé křesťanství vštěpovali svým věřícím toto pravidlo přikázaními božími: nebudeš míti bohů jiných přede mnou, a: nevezmeš jména božího nadarmo. Napodobovatel staré češtiny v Lib. Soudu, položiv v průpovědech „nebudu súditi svády“ a „nechvalno iskati pravdu“ akkusativy za genitivy, vysvědčil tím, že byl pohanem z r. 1818 pravidla o genitivu v přikázaních božích nešetřícím.“ A na str. 130 polemisuje proti mně řka: „V obzvláštní ochranu svou béře p. Brandl padělatele z příčiny mluvnických dvou poklesků, že položili akkusativ místo genitivu k negativním časoslovům. . . ; učinil to

10

p. Brandl bezpochyby proto, aby zároveň sám své hojné podobné poklesky omluvil.“

Tu p. Šemberovi především vytýkám, že nestudoval dosti pozorně staré prameny (s dovolením akkus. místo genitivu) české, na př. K. R., kde mohl naleznouti: není vždy jaro, — ež nepálí obět, — kamenek nenajidech; — anebo Kn. Rožm.: měsčené nemajú právo (čl. 231); anebo K. Tovačovské: předkové dokonalé panství neužívali, — kteréž také obyčeje neměli (K. 55. 219). Anebo v Anthologii: neomočiv nikde nohu (1, 91); — člověk nejměješe známku brady (1, 94); — nebyl dóm v něm (1, 118). Ano byl ten domnělý padělatel takový pohan, jako na př. překladatel žalmů v Žal. Klim. který nedbaje přikázání božího napsal: „bóh nevzývali sú“ (List. fil. V. Příl. 36) anebo jak pohanský překladatel bible, který napsal „nebieše člověk“ (Lob. 1.), anebo jako p. Šembera sám, jemuž prozatím jen tento doklad pohanství cituji: „neměli pánové čeští dědičné rodné jméno“ (Vpád Mon. p. 28). A kdyby p. Š. byl studoval Dobrovského Institutiones, bylby na str. 619 se dověděl o staroslovanském překládateli bible pohanském, který taktéž nešetřiv přikázání božího při negaci kladl akkusativ místo genitivu: „i nevъznenavidit otca svoego i matere i ženu i čad i bratrija, eščeže dušu svoju; — pravdu tvoju ne skrych, ne skrych milostъ tvoju i istinu tvoju.“ [150]) A co teprvé náš lid v písních svých! Kde toho ani pro rým není zapotřebí, klade přece, tedy z pouhého pohanství, při negaci akkus. místo genitivu na př. nemám pokoj (Suš. 383); — rozmarýn netrháte (Suš. 390); — a svátečky nesvětila (Suš. 26); — když tu má panenka není (Suš. 297); — proč mé srdečko netěšíte (Erb. 22); — nepovídáš pravdu (Erb. 127); bílé ovce a chaloupku nikdy víc nenašel (Erb. 2, 14); — že jsem svou milou matičku neposlouchala (Erb. 2, 59); — zdaliž vy mou lásku neznáte (Erb. 2, 73); — jak živ jsem žádnému škodu neudělal, Jak živ jsem žádnému Oves nespás (Erb. 3, 81) atd. A jest lid náš v tomto akkusativním pohanství tak zatvrzelý, že při negaci klade akkusativ i tam, kde již prosté, nezáporné časoslovo genitivu obyčejně žádá: nežel věnec zelenej (Suš. 441); pannu nenabyla (Suš. 180); — vždyť já ještě

[150]) „In propositione negativa verba, quae alias accusativum regunt, cum genitivo construuntur. Miscet jam Ostrogiensis accusativos cum genitivis.“

dceru vaši od vás nežádám (Erb. 1, 129) atd. Z těchto dokladů, které na sta rozmnožiti lze, poznati jest, že konstrukce akkus. při záporném časoslovu není chybná, ač připouštím, že genitiv se častěji kladl než akkusativ, anoť že jsou spisy, kde na sto takových genitivů přijdou sotva dva akkusativy.

Stran rčení „iskati pravdu" vytýkal p. Š. v Dodavcích str. 152: „podivno, že časoslovo „iskati" v Igoru Svatoslaviči, odkudž si je napodobovatel vyhledal, má při sobě genitiv „načala sebě slavy iskati." V nynějším spise vytýká zase na str. 44: „zdali si vybral časoslovo iskati v češtině neznámé z Tomsovy Chrestomatie, kde se klade za slovo charvátsko-dalmatské, spojované s akkusativem, nebo si je vyhledal v ruském Igoru, kde vázáno jest jako české „hledati" s genitivem, jest totéž a nerozhoduje u věci ničeho." Na str. 130 opět praví: „Zcela bez důvodu p. Brandl upírá, že časoslovo „iskati" není ruské, nébrž české, souvisíc s nynějším „získati". Jungmann o této souvislosti slov dle smyslu docela rozdílných ničeho neví a nemá ke slovu „iskati" ani jediného dokladu." Tak p. Šembera.

Co se především týká souvislosti mezi slovy: získati a jískati, upozorňuji p. Š. na čl. 282 Kn. Rožmberské: „tehda pôvod chtěl tím zjískati," kteréžto psaní s písmenem j zajisté dosvědčuje, že nynější získati pochází od jískati. Ve slově tom jest j, hledě ku starší formě toho slova v starosl. a staroruském, předsuto, jako posud písmo j buď na uvarování hiatu neb za jinou příčinou dialektickou u prostřed slova se vsouvá: černojoký (Suš. 101. 225. 731. 796), mjilý (Suš. 323. 749. 754) atd. Střídání se mezi pouhým i a ji pozorujeme v dialektech ustavičně: im = jim, iný, inde, idu, iskra, ihlava, Ozef = jindý, jinde, jdu, jiskra, Jíhlava, Jozef; almužna = pols. jałmuzna, z lat. viola české fijala atd. Jískati znamená: hledati; říkalo se: právem něčeho hledati, práva hledati, ve starší řeči „právo iskati", a když právo nalezeno bylo, bylo zjískáno či získáno [151]). Proto se praví v Půh. Knihách na př. 2, 274: ale má to dskami ukázati, po kterýchž by on chtěl získati. Podle toho znamenalo „získati" původně „hledané právo naleznouti" později tropicky: při obdržeti, vyhráti a odtud stalá formule v půhonech: poručníka činím N. z N. na získ i na ztrátu." Zřetelně se to také vidí z Ondřeje

---

151) Jak m. zjítra se říká zítra.

z Dubé: „onen smyslem a snažností zíště a druhý nedomyslem ztratí; a protož sám sobě laj ztrativ a onen sám sobě děkuj získav“ (čl. 57) [152]. — Že Jungm. o souvislosti slov „získati a jískati“ neví, jest pravda; ale Jungm. nemá také jediného dokladu, že se říkalo „získati při“ bať že se vůbec v řeči právnické toho slova užívalo, a užívalo se ho předce. A poněvadž Hanka r. 1818 těchto všech věcí věděti nemohl, jest rčení „iskati pravdu“ zároveň důkazem, že Lib. Soud roku toho falsován býti nemohl. Co se týče vazby, spojuje se „iskati“ také v starosl. a v ruštině s akkusativem: iskati pravinu, krьvь (Mik. Lex.); — i prositъ u otca iskatь matь, iskatь matušku (Erb. Sto prostonár. p. str. 173).

Také namítá p. Š. v. 112, „že padělatel chtěje ukázati, jak se mluvilo za časů Libušiných, vložil do něho houkavé (staroslovenské) u na místě obecného staročeského už nebo juž.“ Jak p. Šembera k takové výtce přichází? Vždyť podle něho jest partikule že (čili zkráceně pouhé ž) staroslovanská; chce-li p. Š. místo parchanta staroslovenského už míti pravý staročeský tvar, utni mu, jak to domnělý falsátor při slově otec udělal, staroslovanský konec ž a má ryze české slovo u!

Dále vytýká p. Š. „kromě toho jest fráse: súditi svády ve verši 112 v právnické řeči neslýchaná, padělatelem utvořená, neboť svády (hádky) se nesoudí, nébrž klídí se (Dalimil), utišují, upokojují se (Br. Přísl.), nebo smiřují se (Velesl.): jen „lidé“ se soudí pro svády, pročež také Dalimil, u něhož se též dva sousedé o mezi svadili, nepraví, že Libuše tu svádu soudila, ale že soudila ty sousedy; taktéž Hájek tu, kde vypravuje o té svádě dvou bratrů, klade rozhněvanému Rozhoni, který při propadl, v ústa slova „že žena nás souditi má“ a nikoli dle padělatele Lib. Soudu, že má žena souditi svády.“ A na str. 130 polemisuje p. Š. proti mně řka: „Rozdíl, který činí p. Brandl mezi „kliditi“ a „souditi,“ tvrdě, že svády soukromě se klidily a před soudem že se soudily, jest p. Brandlem vymyšlen. Pan Brandl neuvedl na dovedení toho rozdílu ani jediného příkladu ze zápisů právních a pokud toho neuvede, jest vše, co rozkládá, prázdným mluvením.“

---

[152]) V dialektě moravských a uherských Slováků jest posud iskati, jiskati = hledati; anoť v jistém významu také v češtině.

P. Š. myslí, když směle jedno tvrzení na druhé klade, a k tomu ještě nějaké incomtum verbum položí, že svět jeho argumentaci uvěří. V tom se však klame; neboť všemi tvrzeními na tomtě místě dokázal jen p. Š., že našich starých právních spisů málo zná, a že tudíž on na prázdno mluvil. Tak nezná p. Š. V. ze Všehrd; neboť kdyby jej byl četl, byl by nalezl II. 15: „Jestliže se póvodu i pohnanému nezdá pře jich, aby k súdu přišla, čekati, mohú sami mezi sebú poklid učiniti do druhého súdu aneb dokud se jim zdá a to tolikrát se jim koli zdá; neb páni bezděčně žádného k súdu netáhnú, ale tomu by rádi, aby se žádný nesúdil.... Item ktož poklid učiní a potom k súdu stane a druhá strana na poklid se ubezpečíc, pryč jede, má vedle nálezu panského kázán býti... Item každý poklid jest z dobré vóle, z núze a z práva žádný“. Ostatně není mně třeba, zde tou věcí dlouho se meškati; mohu položiti výpis z mého pojednání „o staročeském řízení soudním“ r. 1869 v Právníku uveřejněného, kdež na str. 630 o poklidu pravím: „poklid při moravském právě hlavně směřoval k tomu, aby strany mezi sebou učinily smlouvu, kterou by pře mezi nimi se urovnala; přijdouce před soud anebo před písaře oznámily, že poklid učinili. Na stranách pak bylo, smlouvu tu, kterou poklid učinily, dáti vepsati do knih poklidných, kdyby jedna strana zemřela, aby dědicové její znovu o tu poklízenou věc nehnali... Někdy učiněn poklid bez pohoršení práva t. j. poklid byl dán za tím účelem, aby strany o tu při mezi sebou smlouvu učinily, kdyby se však smluviti nemohly, aby o tu při původ znovu mohl hnáti, na př. „tu jej byl o tu věc pohnal ku panskému sejmu, jakož nyní minul, tu jej odvedl od jeho práva a poklid s ním o tu věc učiniv slíbil se s ním o to smluviti a toho neučinil“ (Půh. Brn. 1412 F. 73). Při tom ovšem bylo straně se varovati, aby promlčením práva k půhonu nepozbyla: „poněvadž bratra staršího měla a ten neprovedl po poklidu otce svého do tří let, nemá p. Vilém jí odpovídati“ (Půh. Brn. 1417 Fol. 37). Neb mnozí úskoční lidé hleděli všemožně smlouvě po poklidu se vyhýbati, až by léta promlčení přešla, by půhonu pak prosti byli: „učiniv se mnú o ten póhon poklid držel mě na řeči a konec [153])

[153]) Pozoruj p. Š. zde akkus. místo genitivu!

mi o to neučinil... táhnu se toho na knihy úředničí, ješto ten póhon s poklidem v nich stojí, že mě odvedl od práva a žalovati mi na sě nedopustil" (Půh. Ol. 1412 F. 216). Jakmile ale právně platný poklid učiněn a vykonán byl, nemohlo se víc o tu při hnáti: „že tomu půhonu odpovídati nemá, poněvadž jest poklizený" (Půh. Brn. 1459 F. 65). — Z toho p. Š. může poznati, že žádná pře od soudu souzena nebyla, když strany samy ji poklidily; jakmile ale poklid učiněn nebyl, byla každá věc, buď si výboj, pych, násilí, škoda na polích, nezdržená smlouva nebo sváda od soudu souzena, poněvadž soud jen soudil, ale stran nesmlouval nebo poklidem nesmířoval. Proto také praví Dalimil o Ctiradovi, že „klúdil svádu," poněvadž to na soudě se nedělo. Hledě k významu slova „sváda" nebo „svar" nesnadně lze pochopiti, proč by „svády neb sváry" souditi se nemohly; obě slova neznamenají nic jiného než lat. lis nebo něm. streit; tak verš Dalimilův: „sú měly s Cyrem svádu" zní v německém překladě: „hattin ein strid" a v Maj. Car. jest „vaditi se" = litigare (A. Č. 3, 132). Že pak jemný rozdíl, který p. Š. činí mezi rčením jen „lidé se soudí" pro svády, ale svády že se nesoudí, jest tak jemnoučký, že vlastně tu žádného rozdílu není, snadně lze dokázati. Neboť, soudili-li se jen lidé pro svády, tak soudili se také jen lidé o pře, o listy, o násilí atd. a nemohlo se tedy nikdy říci: pře, nebo listy, nebo násilí atd. se soudily. A předce se to říkalo, na př. „že o násilí páni nechtí súditi (Půh. 2, 324); — starého brání súditi nechtí (Půh. 2, 446); — súdili výpisy z desk (Drn. LIII); — páni nesoudí než póhonné pře (Tov. 77); — úředníci ty póhony súdí (Tov. 214); — súditi listy (Půh. 3, 384); — listy purkrabí súditi má (Zříz. Vlad. čl. 384); — že súdce ne samo mluvení než próvody, dóvody, obrany, vývody súdí" (Všeh. II. 18); — práva vinohradská páni nechtí súditi (Půh. Brn. 1459 F. 60); — služebných věcí páni nesúdí (ibid. F. 63); — ta práva... a desky Olomúcké rozsuzovali (List. kr. Vlad. 1493) atd. atd. A chce-li p. Š. míti doklad, že také „sváry", což předce není nic jiného než sváda, se soudily, může jej míti: „zvolili sobě člověka úkladóv i všech sváróv súditi umělého (Pulk. M. S. v z. arch. p. 4); — aby zlodějstva a sváry súdili (Maj. Car. čl. 3)." A chce-li míti p. Š. mermomocí doklad, že „svády" se soudily, tu jest: „poněvadž se frejunku a svády krčemné dotýče, že páni toho při tomto

právě nesoudí [154]) (Kn. Drn. str. LXXIII); — rozsúzení o svády vedle vuole súdícího přijímati musili = litigiorum sententias judicantis arbitrio reportare (Maj. Car. A. C. 3, 75). —

Neomylný důkaz, že falsátora při falši jeho přistíhl, vidí p. Š. ve verších: „prvenci dědinu dáti pravda" a „nechvalno nám v Němcích iskať pravdu". Šafařík totiž měl r. 1859 dne 19. prosince přednášku v učené společnosti české o některých věcech v Lib. Soudu obsažených, v kterěžto přednášce r. 1864 v Musejníku str. 3—10 vytištěné také dotýkal rozdílu mezi dědickým právem českým a německým. Praví\u0165 tam na str. 4: „panující ve knihách a na katedrách učení jest to, že v Němcích za starodávna, ovšem v první polovici středního věku (5.—10. stol.), po otci dědili synové a dcery zároveň a že dědičné právo prvorozenství teprvé v 14. stol. se začalo a v 15. stol. na vrch vzešlo (Volenci němečtí, Karel IV., zlatá bulla)." A na str. 5.: „Jestliže to nevyvratná pravda, nachází se skladatel básně Zelenohorské ve zjevném odporu s historií a nemůže do staré doby náležeti. Z jiné strany se však zdá, že věc ta ještě dostatečně a všestranně vyšetřena není a že jsou nezáporné sledy práva prvorozenství v oné staré době aspoň u některých větví germanského kmene. Uvedu zde toho některé příklady maje zření pouze k národu, nikoli ku panovníkům."

Tu již jest mi podotknouti, že p. Š. v dodavku k dodavkům svého spisu na str. 145 tento výrok Šafaříkův takto přistříhl: „důmyslný Šafařík obrátiv zřetel svůj ke spisům o německém právu poznal jest chybu pochválením Libuše r. 1840 učiněnou i vynesl ve své přednášce... za výpadek svého studium" že dle panujícího ve knihách a na katedrách učení dědili v Němcích od starodávna po otci synové a dcery zároveň a že dědičné právo prvorozenství začalo se teprvé ve 14. stol. a to jen u volenců německých, pročež doložil, že podle toho báseň Zelenohorská jest ve zjevném odporu s historií a bylo-li by ono učení pravdou nezvratnou, že nemůže náležeti do staré doby; ale uchlácholil hned sebe i své posluchače útěchou, podotknuv „že ta věc, jak se zdá, není ještě dostatečně a všestranně vyšetřena." Tu upozorňuji p. Šemberu za 1. Šafařík neřekl: „že podle toho báseň Zelenohorská jest ve zjevném odporu s historií" nýbrž

[154]) Svády „soudil" hejtman s několika pány na právě rokovém.

pravil: jestliže to nezvratná pravda, nachází se atd., pravil to tedy podmínečně. Za druhé pravím p. Šemberovi, že vynechal slova Šafaříkova: „že jsou nezáporné sledy práva prvorozenství v oné staré době aspoň u některých větví germanského kmene.“ Nač to p. Š. dělal; myslil, že vynechaje těch slov Šafaříkových tím je také z Musejníka odstraní?

Pokračovav ve své přednášce dotvrdil Šafařík ony nezáporné sledy na jisto postaviv, že Tenkterové, sousedé Kattův na Rýně, podle svědectví Tacitova dávali v dědictví prvorozencům přednost a že totéž právo platnost mělo u Normannů, s kterýmiž právo to do Anglie přišlo. Vystaviv tyto dva příklady oněch nezáporných sledů končil Šafařík svou přednášku těmito slovy: „Podlé všeho toho, co jsem uvedl, zdá se podobati pravdě, že u Tenkterů právo prvorozenství již na konci 1. stol., u Skandinavců převádění dědictví na jednoho syna již v 6. stol., ne-li dříve, místo mělo. Zdaliž i u jiných Němců a jmenovitě u kterých a ve kterém věku a zdaliž i u těch, o nichž čeští páni v 8. stol. a český básník něco pozdějšího věku známost míti mohli, jest otázka, která hlubšího skoumání požaduje, než já na ten čas předsevzíti mohu.“ P. Š. patrně myslí, že krom Tenkterů a Normannů žádný jiný kmen německý práva prvorozenství neznal. P. Š. se podíval do Sachsenspiegelu a Schwabenspiegelu, nalezl tam společné dědění dětí a míní, že takové dědění bylo zákonem pro celé Německo platným asi tak jako zlatá bulla. Avšak jest veliký rozdíl mezi touto bullou a oběma zrcadly; zlatá bulla jest skutečný zákon, Sachsenspiegel i Schwabenspiegel jsou práce privátní podobné pracím našeho V. ze Všehrd a Ctibora Tovačovského. V Sachsenspiegelu sebral Eike z Repkova právní zvyky kmene saského, jako ve Schwabenspiegelu, který maje za podkladek Sachsenspiegel také zásadami kanonického a římského práva prosáknut jest, hlavní zřetel k právním obyčejům kmene Švábského obrácen jest; avšak ani v jednom ani v druhém nezrcadlí se obyčeje u všech kmenů německých platné. Individualisování práv, u starožitných národů obyčejné, jmenovitě v Němcích bujnělo, tak že nejen kmeny nýbrž sebe menší území anoť i jednotlivé osady zvláštní práva měly (Weisthümer). Krom dědického práva prvorozence u Tenkterů a Normannů mělo totéž právo platnosť také na jiných místech německých; určitě to víme o Bavorsku. Neboť Wolfram z Eschenbachu

často si ztěžuje, že jako později rozený syn neměl podílu v dědictví rodném: „Doch hatte er, als ein nachgeborener Sohn, keinen Theil an den Besitzungen seiner Ahnen, wie er denn öfters und nicht ohne Bitterkeit über seine Armuth klagt [155]). A v Parzivalu praví Wolfram:

Si pflegtens noch als mans dô pflac,
swâ lît und welhsch gerihte lac.
des pfliget ouch tiuscher erde ein ort:
daz habt ir âne mich gehôrt.
swer ie dâ pflac der lande,
der gebôt wol âne schande,
(daz ist ein wârheit sunder wân)
daz der altest bruoder solde hân
sîns vater ganzen erbeteil.
daz was der jungern unheil,
daz in der tôt die pflihte brach
als in ir vater leben verjach.
dâ vor was ez gemeine:
sus hâtz der alter eine. (I. 4. v. 27.—30.; 5. v. 1.—10.)

Wolfram pocházel z Eschenbachu městečka a panství v bývalém Bavorském Nordgau, a proto sám sebe jmenoval také Bavorákem. Že pak z Bavorska známost práva prvorozence do Čech dostati se mohla, vysvětluje nejlépe p. Š. sám v Záp. Slovanech na str. 177, pravě, že Bavorsko mimo Němce mělo také obyvatele kmene slovanského od Čechův nepříliš rozdílného; prostřednictvím těchto Slovanů mohla tedy zpráva o právu prvorozence snadně k Čechům se dostati. Wolfram umřel okolo r. 1230 a zpráva jeho o právě prvorozence dosvědčuje, že toto právo jistě mnohem dříve již v obyčeji bylo.

Zda-li zpráva o tomto právě již od starých Tenkterův anebo teprvé od Bavorův k Cechům se dostala, kdo to rozhodnouti může? Neboť Palacký ustanoviv věk Libušin do 8. století zajisté tím učinil jen pokus vtěsnati do chronologie z národních pověstí to, co asi za jádro historické z nich vybrati se mu zdálo. Že pak styky mezi Čechy a Němci již v dávných stoletích byly hojné, dokazují války Samovy proti Frankům, dokazují války mezi oběma národy v 9. století, dokazuje poplatnost Čechů říši německé, dokazuje jízda čtrnácti Lechů českých r. 845 do

[155]) Kurz Gesch. der d. Lit. VII. Aufl. I. p. 357.

Řezna atd. Kdo se tomu diví, odkud Čechové v starožitných dobách známost německých institucí právních vzali, ten se také může diviti tomu, odkud německý markrabí Tacholf na začátku 9. století vzal známosť práv i obyčejů českých; neboť praví se o něm k r. 849: „Tacholfovi (Čechové) před jinými důvěřovali, poněvadž práva a obyčeje lidu slovanského znal.“ Mohl-li hrabě Tacholf znáti právní obyčeje lidu českého, mohli také Čechové znáti právní obyčeje německé. P. Š. na str. 45 svého spisu se táže: „kde pak byli tedy za onoho času ti Němci, od nichž dle slov Ratiborových bylo by nechvalno přijímati práva?“ Na tuto otázku kladu p. Šemberovi výpisek z 4. vyd. Děj. Lit. 1878 str. 38: „I neníť čemu se diviti, že němčina v druhé polovici X. stol. nalezla již takový průchod v Čechách, že při instalaci prvního biskupa Pražského Dětmara, rozeného Němce r. 973 kníže Boleslav a přední pánové zpívali píseň německou: Christe keinado und di haliegen alle helfuent unse,“ a nyní se táži p. Šembery, když v 9. stol. podle jeho mínění Němci od Čech jako tři míle ještě za světem leželi, kde se naučil v 10. stol. Dětmar česky, o němž Kosmas praví, že „sclavonicam linguam perfecte sciebat“? Ptám se, kde ti páni čeští, zpívajíce r. 973 po německu, němčině se naučili? Dávala jim snad Emma Burgundská, manželka Boleslava II., německé slabikáře anebo zřídila jim nějaké „studium generale,“ kde se němčině učili? Znalosť řeči a obyčejů nečerpala se tehda z kněh, nýbrž šířila se z úst do úst; ačkoli styky mezi Čechy a Němci, jak svrchudotčeno, již v dobách dřívějších byly, hodila se přece doba Boleslava II. znamenitě ku vzájemnému poznání českých a německých institucí; neboť praví Palacký Děj. I. 1. p. 258: „Domnění to, že manželka Boleslava II. Emma byla dcera Kunrata krále Burgundského i Arelatského, a tudíž sestra Gisely vdané za vévodu Bavorského Jindřicha II., jest pravdě velmi podobné; aspoň dá se z něho vysvětliti věrná přízeň dvoru Českého i Bavorského mezi sebou, která nejen u Boleslava i Jindřicha, ale i u jejich dítek ještě dlouho trvala.“ Přízeň knížat zajisté zabezpečuje pokojné obcování jich národů. Nelze tedy pochybovati, že Čechové, ne-li dříve, tedy asi v 10. století o bavorském právě prvorozence zvěděti mohli. Avšak ani to bez odůvodněného důkazu tak prostě upírati se nedá, že Čechové také již dříve známost toho měli, že u nějakého kmene německého právo to obyčejem bylo; kdo se

tomu diví, tomu kladu otázku: jak bylo možné, že Frankové v 7. století dostali zprávu o Trojanech Homérových, jak bylo možné, že původ svého kmene od těch Trojanů odvozovali? Odpoví-li kdo, že se to dověděli od starých Arvernů, pak připouští, že mythické tradice od národu k národu přecházely; pak ale také musí připustiti, že také skutečné poměry, zvláště ty, kterými se kmen od kmene lišil, ve známost snadně vejíti mohly [156]).

Buď jak buď, jisto jest, že v Bavorsku již před 12. stoletím právo prvorozence bylo a že odtamtud Čechové známosť toho dostati mohli. A tak jest i toto právo prvorozence, jehož Staročechům v Němcích iskať nechvalno bylo, opět novým důkazem, že Lib. Soud r. 1818 falsován býti nemohl, nýbrž že nezáporně ze staré doby pochází.

Že Chrudoš v básni přál si změnu dědického práva, což na tom divného, když víme, že ve skutečné historii kníže Břetislav I. r. 1054 starý zákon paragia zrušil a na místě toho zákon seniorátní zřídil, tak že země česká již mezi Přemyslovce se nedělila, nýbrž nerozdílným celkem zůstávajíc jediným a sice nejstarším Přemyslovcem spravována býti měla. A možná dost, že právě tento seniorátní zákon, vedle kterého podělování mladších Přemyslovců územím českým k vůli nejstaršímu přestati mělo, připomenul rázně nějaký příběh z kruhu mythických pověstí Libuše se týkajících, které podle slov Kosmových „senum fabulosa narratio“ zachovávala a že básník národní o době té pověsť tu v onu formu uvedl, jak v básni Libušin Soud nás se dochovala. Kdo jest s to vyzpytovati tajeplné hnutí básnického genia národního? —

Verš 113—115. „Uolte musa mezu sobu rouna, ki bi uladl uam po selezu... deuce ruca na ui c ulade zlaba.“ P. Š. vytýká: „první verš velice se podobá verši v legendě o sv. Prokopu: volte mezi sobú jiného, jen že padělatel místo českého mezi položil nečeské mezu napodobené podle ruského meždu.“ První verš nepodobá se pouze verši

---

[156]) Na str. 146 dodavků činí p. Š. tuto duchaplnou konklusi: „Dlc p. Brandla vyměnila tedy nevěrná Libuše zákon věkožizných bogóv k vůli divokému Chrudoši za německý zákon od Dolního Rýna z I. stol. po Kr.“. — Snad ani p. Š. neočekává odpovědi na tuto bystrou poznámku!

z Leg. sv. Prokopa, nýbrž podobá se také stálé formuli listů ubrmanských, v nichž vždy se čte: vydali, vyvolili nebo volili jsme mezi sebú atd. na př. vydali sme mezi sebú za ubrmany... (AČ. 2, 275). Co se týče předložky mezu místo mezi, jest známo, že předložka mezi není nic jiného než akkussativ substantiva meze; a pokud nomin. zněl meza a akkussativ tudíž mezu, mohla také předložka zníti mezu; na každý způsob jest akks. mezu starší než mezi. Dále vytýká p. Š.: „při druhém a třetím verši již velmi ochabovala básnická síla padělatelova, ježto druhý verš udělal o slabiku kratší a třetí bez časoslova jest, kteréž překládatelé němečtí, nechtějíce přenášeti chyb padělatelových do němčiny, k němu dodali, Svoboda napsav: „Mädchenhand ist schwach, ob euch zu herrschen“ atd. Tu p. Šemberovi pravím, že podobné ochabení síly básnické ukázal také básník písně „Jaromír a Oldřich“ K. Ru., udělav hned druhý verš: „Tamo, kam sě vládyky sněchu“ o slabiku kratší; též ochabení síly básnické, anoť ještě větší, vidíme při Vergiliu, jenž v Aeneidě mnoho veršů o několik slabik kratších položil. A jest-li vynechání časoslova jest znamením ocháblosti básníkovy, pak byla síla básnická pěvce písně Jaroslav v K. R. hned na začátku ocháblá; neboť hned ve verši 4. čteme: „nastojte i nadivno vám sluchu“ (t. j. buď, nebo bude) a ve verši 7: „Hostajnov jej imě (t. j. jest).“ Jinde vidíme zase, že síla básnická při některých verších nenadále se vzpružila, an verš o slabiku neb celou stopu delší jest než ostatní; tak na př. vzpružila se básnická síla Götheho při čtvrtém verši čtvrté slohy básně „Die Braut von Korinth,“ an ten verš o dvě slabiky delší udělal: dass er angekleidet sich auf's Bette legt,“ kdežto v celé básni i ženské verše jsou jen desítislabičné. Podobné vzpružení síly básnické cítil při jednotlivých verších básník Leg. o sv. Kat., an ku př. hned na začátku básně v. 6. „Maxencius jmě toho zlého“ a v. 37: „byl múdrý, ščedrý, radný k tomu“ o slabiku delší udělal; přečti sobě p. Š. to, co o věci té Erben v předmluvě k té básni na str. XX.—XXII. pověděl. A co se týče poznámky páně Šemberovy, že němečtí překládatelé chybu domnělého padělatele — že totiž vynechal jest — opravili, položivše časoslovo ist nebo sind: pokus se p. Š. v němčině toho časoslova vynechati v překladě Svobodově: „Mädchenhand (ist) schwach, ob euch zu herschen,“ anebo v překladě Thunově:

„Viel zu schwach für euch (sind) Mädchenhände!!“ Že vynechání časoslova jest není chybou, nýbrž obyčejnou v řečtině, v latině a slovanštině elipsou, o tom viz str. 141 tohoto spisu.

Dále vytýká p. Š.: „vůbec jsou v posledním verši slova: na vy k vládě slaba, patrnou známkou nového původu, neboť fráse: k vládě na někoho slabý, by básník IX. století zajisté nebyl si vymyslil.“ Jestli básník právě 9. stol. to nevím; ale když staří básníci čeští vymyslili fráse na př. „ty pěješ srdce k srdcu pěsňu z středa hoře“ anebo „tobě ot nich dáno v srdce proti vrahóm,“ anebo „sobě na srdci zatcskši“ (Výb. 1, 292) mohli snad také vymysliti „ruka na vás k vládě slaba?“

Podobně vytýká p. Petruševič domnělým falsátorům buď mnoho buď málo vymyšlivosti, jak kdo chce, an v čísle 35 „Slova“ praví, kdyby Lib. Soud pocházel z 9. nebo 10. století, že by v něm nosovky se nalezaly, poněvadž prý nosovky ve Frisinských zlomcích a v několika jménech českých u kronikářů německých se zachovaly na př. Zuentibald (870), Zuentizla, Sleenzani (890), Venceslaus, u Němců Wenzel: „posledně řečené jméno zachovalo se s nosovkou v prostonárodním jazyku ve formě deminutivní: Vanka, Vaněk, Vančura, Vaňura, Váňa, avšak ve slově Vaša, jež se utvořilo ze slova Vanča, už není nosovky.“ Ač výskumy Miklosičovými a nověji Gebaurovými na jisto postaveno jest, že čeština místo nosovek měla a „má čisté samohlásky za střídnice jejich,“ chci předce několika slovy dotýkati otázky p. Petruševičem položené. Pokud češtinu sledovati lze jest, spatřujeme v ní snahu, nosovkám se vyhýbati; protož také klade čeština místo nosovky v cizích jménech, přejavši jména ta do jazyka českého, obyčejné střídnice na př. *Μακοντίακον* u Ptolemea, Moguntiacum u sv. Jeronýma (r. 409), Maguntia u geogr. Ravenského, něm. Mainz, v češtině bez nosovky Mohuc; bavorský geograf píše okolo 885 Sleenzane, ale zakládací list biskupství Pražského (r. 973) u Kosmy má bez nosovky Slasane (srovn. Pertz 11, 92), řec. *ἄμφω*, lat. ambo čes. oba, lat. calendae, středolat. colenda čes. koleda, středolat. colendisare čes. koledovati. Na opak vidíme, že kde čeština nosovky nemá, jiné řeči do slov z češtiny přejatých kladou nosovky; tak na př. sluje místní jméno od nejstarších dob (již u Kosmy) Olomuc, tu najednou se vyskytuje r. 1316 v diplomatáři

Mor. 6, 77 forma Olomuncz a tak psali Němci na př. Wenceslaus de Iglavia ještě v 15. anoť i v 16. století. Tak udělali také Němci z jmen: Boleslav — Bunzlau, z Oplotec — Amplatz, z Mikovice — Minkwitz, Ždárec — Serlenz, Střítež — Schrittens, Přibislav — Primislau, Sebratce — Sembradetz atd. a z polského Popiel udělal Mart. Gallus Pumpil (Pertz 9, 427). Podobným způsobem stalo se z českého slova Váceslav — Venceslaus a něm. Wenzel. Co se však týče českých forem Vaněk, Váňa, Vaňura atd., tu není **n** obyčejnou nosovkou, nýbrž slohem odvozovacím, právě tak jako ve formě Vach písmeno **ch** jest taktéž slohem tvořícím. Vaněk není jiná forma od slova Václav než jako Břenek od Břetislav, Zděněk od Zděslav atd.; forma pak Váša nepochází, jak p. Petruševič se domnívá, od Vanča, nýbrž od Vach, jako Váňa od Vaněk. Forma pak, kterou p. Petruševič ze žaltáře Klimentského klade: (střely tvé) venznuly sú v mně, jest dialektická místo: váznuly, jako posud se mluví dialekticky handra, sundati, vyndati, přindou, vendou, nendou atd.

Verš 119. „U nas prauda po zaconu suatu.“ P. Š. vytýká: „Falsátorovi nebylo na tom dosti, že vložil do své básně slovo zákon lex z XV. stol., ale tuto přidal k němu i křesťanské epitheton svatý. Vzalť je v tomto spojení z legendy o sv. Prokopu, v níž dvakrát se zákon svatý připomíná, ale co řehole klášterská, tedy ovšem svatá.“ Co se týče slova zákon, mluveno již o něm na str. 25, 26; co se týče poznámky, že „svatý“ jest epitheton křesťanský, tu upozorňuji p. Šemberu, jaké nenáležitosti se dopustili první křesťané, když k vyjádření pojmu „svatý“ volili staropohanská slova: *ἅγιος, ἱερός*, sacer a sanctus! A myslí p. Š., že naši předkové, pokřesťaněni byvše zvláště slovo „svatý“ vynalezli, aby pojem „sanctus, heilig“ česky vyjádřiti mohli? —

Promluviv takto o hlavních námitkách p. Šemberou proti pravosti Lib. Soudu učiněných chci dotýkati několika slovy toho, co p. Š. pod záhlavím: „Důvody zevnitřní“ (str. 46, 47) a „Důkazy, že Lib. Soud složili Linda a Hanka“ (str. 57—65) proti pravosti naší básně uvádí.

P. Šemberovi jest L. S. podezřelým pro tajeplné nalezení jeho; ale zde opětuji p. Šemberovi, co již jsem svrchu pověděl, že K. R. právě tak tajně nalezen byl od Hanky a že při tom

nálezu jediný Hanka byl. Činí tato okolnost K. R. právě tak podezřelým jako za tou příčinou se podezřívá L. S.; připomínám, že také K. R. německým učencům jest paleograficky podezřelým.

Co se týče podobností, jichž mezi Září nad pohanstvem s jedné a mezi Lib. Soudem a Kral. Rukopisem se strany druhé p. Šembera uvádí, připomínám toto. Záře nad pohanstvem vyšla v září r. 1818, Libušin Soud byl dle p. Šembery (str. 60) též toho měsíce hotov a dán na poštu v listopadu r. 1818 a Král. Rukopis nalezen Hankou dne 16. září 1817. P. Š. klade na str. 62 některé věci, které dle náhledu jeho z Král. R. Linda do Záře převzal. Jde tedy z toho, že Linda po 16. září 1817 až do listopadu r. 1818 sepsal Záři, prostudoval K. R., složil Lib. Soud a že s Hankou v též době zároveň písmo Lib. Soudu napsal; zdá se to býti pravdě podobno? Dále, podezřelý některým K. R. má podobná podle p. Šembery rčení k Záři a byl od Hanky tajně bez svědků nalezen; nemohou-li podezřívači K. R. k tomu ukazovati, že pro tu podobu mezi tím rukopisem a Září a pro tajeplné jeho nalezení K. R. v té samé dílně — užívám slov páně Šemberových — fabrikován byl jako Lib. Soud a že od Hanky do Králové Dvoru s sebou přinesen a tam jen na oko v kostelní věži nalezen byl? Případně s tím se shoduje, co p. Š. na str. 47 praví: „Jiná zevnitřní známka společného původce a společné dílny falsátorské spatřuje se v tom, že všechny básně od r. 1816—1819 padělané zhotoveny jsou na způsob zlomků, aby se mělo za to, že jsou to zbytky nějaké větší sbírky jako zpěvy K. R.“ Jest-li zlomkovitost Lib. Soudu mimo jiné důkazem podvrženosti jeho, jest táž zlomkovitost mimo jiné také důkazem podvrženosti K. R., který od odpůrců také z jiných příčin podezříván bývá. Odpůrcové obou rukopisů jednají důsledně, nikoliv ale p. Š., který jen Lib. Soud za nepravý má a sice z důvodů, které také proti pravosti K. R. uváděti lze jest. Jest-li zde nějaká faleš možná, mohlo by býti jen to, že by Hanka a Linda nějak nenáležitě byli přišli k oběma rukopisům a chtěvše je pro výtečnost obsahu u veřejnost dáti všelijakými tajeplnými cestami to činiti musili. Quod est demonstrandum.

Jest-li Lib. Soud fabrikován podle Záře, pak jest na př. divno, že v Záři se praví: „Čech postavil tu Svantovita přineše-

ného přes čtyry řeky" a užívá se číslice čtyři v národních bájích neobyčejné, kdežto v Lib. Soudě se uvádějí ve verši 26 „tři řeky", tedy číslice tři v bájích, průpovědech a právních obyčejích všech národův obyčejná. Proč položil domnělý falsator Linda do spisu, jehož autorem se psal, číslici neobyčejnou a do domnělého falsifikátu číslici starožitnému názoru přiměřenou? Neboť číslice tři oblíbena jest všem národům: u Hindů Trimurti, u Řeků tři Charitky, tři Erynnie, τρίσμακαρ = ter beatus, u Římanů diebus tribus et triginta (Liv. 1, 32. tot enim solemnes sunt, tringinta = třikrát deset), trifida flamma (Ovid), tres Horatii, trigemini fratres, u Slovanů tresvětloje slъnce (Igor), Mikula ruské pověsti má tři dcery, v slovenské pověsti „o sluncovém koni" mají tři bratři tři sestry, Rusové povolali tři bratry Varjažské, v německé pověsti ukazují tři vrány Vigerdesonovi cestu na Island, Siegfried činí tři přísahy, Brunhilda ukládá „driu spil," Děd Vševěd má tři zlaté vlasy, český Krok tři dcery, v staroč. právě opovídá se půhon třikrát, roky právem dané jsou tři, brániti se může pohnaný třikrát, promlčení se stává za tři leta a třikrát šest neděl, na pohnaného volá se při soudě třikrát, rukojmě se vyvolávali na dvořích tří pánů, v Bruncvíku jest hrad Arabia tři sta mil vzdálen (Výb. 2, 64) atd. [157]).

Z podobností, které p. Š. v této části svého spisu klade, uvedu jen ty, o kterých svrchu buď žádná nebo jen krátká zmínka se děla. Co se týče především transgressivu praesentis a praeteriti (str. 62), připomínám p. Š. že v takových transgressivech stará čeština si velice libovala na př. s Ježíšem po světu chodiec, — tomu sě tak silně branieci, — tu na skále sedieci poče mysliti, byloliby sě hořem utopiti, svá milá syna ztrativši, — ten křik uslyšavše k niej přijidú, těžiec a ji těšiec (Výb. 1, 266), — to řekši na zemi pade, žalostivě pláčici a prosieci (Výb. 1, 269). A přeje-li si p. Š. tři transgressivy minulé po sobě jdoucí jako jsou v Lib. Soudu, také mohu sloužiti: „najprv poklekši, svatému sě pomodlivši, brzo vezřevši uzřela (Výb. 1, 287), — tu řeč sv. Kateřina uslyševši, z toho viděnie radostně sě vybravši, jedva svitánie dočakavši, — sv. Kateřina pojemši s sebú několiko, sv. křížem sě požehnavši, tam s dobrú myslí přišedši uzřela, —

[157]) Stran třetice v národní poesii naší viz na př. Sušil str. 49. 86. 143. 184. 378 atd.

sobě velmi zateskši, nad křesťany sě slitovavši, bez strachu před císaře předstúpivši (Výb. 1, 291. 292) atd. Co se týče forem na úci, úcí ukazuji p. Šemberovi k páté duchovních písní ze 14. stol. vytištěných ve Výboru 1, 322.—332, která má v 7 prvních verších tyto formy: „všemohúcí, vidúcí, ktvúcí, stkvúcí"! Co se však týče slova bělostvúcí, v Lib. Soudu běle stvúci, zajisté nenáleží k těm slovům, o kterých p. Š. na str. 60 praví, že do r. 1818 byla neslýchaná; neboť slovo to uvádí Jungmann ze spisu 15. stol. a já mohu z téhož spisu doložiti frási „rizě běle stvúci" v Lib. Soudu velmi podobnou a sice: „v rúše bělostkvúciem" (M. S. v z. arch. p. 6); zda-li to Hanka odtud nevzal?

Co se týče mínění páně Šemberova, že spojka i místo nynějšího **a** do Lib. Soudu vzata jest z K. R., měli v tom zase domnělí falsátoři nepochopitelné štěstí; neboť spojka **a**, jak p. Š. z Počátků Šafaříkových str. 113 viděti může, znamenala původně nynější ale ve smyslu rozlučném, ve smyslu spojovacím kladlo se **i**; nápadno jest tedy, že falsátoři, ač v Lib. Soudě devatenáctkrát užili spojky i ani jednou se nezmýlili nekladše ani jednou místo **i** pojislovce **a**. Hledě **k** tomuto syntaktickému pravidlu mohou podezřívači Král. Rukopisu této sbírce vytýkati, že tam již v nejstarších zpěvích v Záboji a v Čestmíru přichází spojka **a** = **i**, kdežto se měla jen ve smyslu ale klásti, a mají tedy o důvod víc, že K. R. podvržen jest.

Co se týče napodobnin podle Homera (str. 63), praví p. Š., že Linda v Záři také Homera kopíroval a že tudíž ta epitheta, která podle p. Š. v Lib. Soudu podobná jsou ke rčením Homerovým, jen Linda do básně té vpašovati mohl. Jsouť ale také v K. R. rčení podobná Homerovým; krom svrchudotčených (viz index) připomínám zde ještě v Jarosl. v. 240. 241: „Těžcí meči po bocech jim visá, plní túli na plecech jim řehcú" a v Iliadě 1, 45. 46.: „na plecech uzamklý túl se mu houpal, s bedra boha se šípů řinkot ozýval." Nejnápadnější však jest, že v básních K. R. „Záboj" a „Čestmír" se uvádějí personifikace: Třas a Strach [158]) právě jako v Iliadě *Δεῖμος* a *Φόβος*; a oboje personifikace, česká i řecká, mají tytéž příznaky. Tyto personifikace

[158]) Viz Záboj v. 165. 179. 180; — Čestmír 175 — 177. — Jl. 4, 440; — 11, 37; — 13, 299; — 15, 119.

Třas a Strach neuvádějí se v žádné staročeské básni; není-li to důkazem, že Linda tyto personifikace utvořil podle Iliády a že tudíž také K. R. falsován jest od něho? Podle p. Šembery napodoboval Linda Homera ve své Záři a proto jsou prý napodobení Homerská v Lib. Soudu taktéž od Lindy; jest-li tomu tak, platí také tato konkluse: Linda napodoboval v Záři Homera, Rukopis Král. taktéž jest podezřelý a proto pocházejí napodobeniny Homerské v něm také od Lindy a jest tedy také K. R. falsum jako Lib. Soud. Vždyť p. Š. sám praví na str. 63: „Z popsání hodů homerských vidí se býti vyňata tato slova v Záři: „snímány jsou pečené kyty a plece se dřevců a tučná vůně rozplynula se po háji:" také v K. Re. v Čestmíru ve verši 148 jest podobná myšlenka: „Vojmír — tučné kyty i plece naloží jezdcem za voji." Když takové podoby p. Š. vyslídil a když na téže straně 63 praví: „rovněž personifikace podobné homerským nalézají se v Záři na př..... zlosť" jest nám tedy podivno velice velmi, když personifikaci „zlosť," které v Homeru není, vyslídil, že personifikací Třas a Strach, které v Homeru jsou, v K. Ru. nalezti nemohl! Nic naplat, kdo chce býti důsleden, nemůže pro ty příčiny, za kterými zavrhuje Lib. Soud, považovati K. R. za přesný, nýbrž musí, chce-li totiž býti důsleden, zavrhovati rukopisy oba. —

Na str. 67 snaží se p. Š. dokázati, že Lib. Soud v IX. století složen býti nemohl řka: „Pohledněme jen k tomu, v jakém způsobu byla tehda vzdělanosť, jak se nám objevuje v latinských kronikách, listinách a v rozličných zákonech cizozemských! A v jakém způsobu byly tehda literatury národní! Čechové a Moravané, byvše nedávno teprva na víru křesťanskou obráceni, obdrželi tou dobou první zárodek osvěty. Kde by se byla vzala u nich ona spořádanosť státní, ona humanita, ona vybroušená řeč a esthetická vzdělanost spisovatelova, která se v Lib. Soudu spatřuje? Pročež také žádný vykladatel této básně nepřivedl jí se vzdělaností IX. stol. v souvislosť příčinnou, aniž se kdo odvážil, tehdejší ideální stav vlasti naší dle Libušina Soudu ve všech podrobnostech vylíčiti."

Nekladu Libušin Soud do IX. století; avšak chci p. Šemberovi býti k vůli a o této námitce jeho tak rozmlouvati, jako bych též já báseň tu do 9. století kladl.

Co se především týče výtky páně Šemberovy, že Čechové v 9. stol. nemohli míti té vzdělanosti, jaká se zračí v Lib. Soudě, dovolí mně, abych mu připomenul, že r. 1868 o vzdělanosti staročeské měl jiný pojem a názor psav v Záp. Slovanech na str. 51 o Markomanech či Moravanech takto: „Výrok o surovosti a kočovnosti Markomanů (Moravanů) se nesrovnává se svědectvími souvěkých spisovatelů římských. Dle Tacita měli Markomané (Moravané) netoliko vesnice ale i pevné hrady pro obranu zemskou a spolu co sídla knížecí a střediště obchodu... Co se pak orby týče... jest před rukama výslovné svědectví, že Markomané proti pořádkám římským právě z té příčiny se zbouřili, že jim překáželi role orati a dobytek pokojně pásti. Připomeneme-li mimo to, že král Mirobud 74 tisíc vojska svého dle spůsobu římského zřídil, k čemuž mu, co oděvu a zbraně se týče, jen postoupilé hospodářství a řemeslnictví náležitých potřeb poskytovati mohlo, nemůžeme míti za jiné, nežli že Markomani (Moravani) byli národ ne surový a kočovný, ale vzdělaný, ode dávna v stálých bytech usazený, pročež u nich, jako u jiných vzdělaných národů každý vrch a háj atd. měl své určité jméno.“ Dle názoru p. Š. z r. 1868 byli Čechové a Moravané již v prvním stol. po Kristu národem vzdělaným; myslí p. Š. nyní, že Čechové od 1.—9. století, tedy 800 let, nejen žádných pokroků ve vzdělanosti nečinili, nýbrž že vzdělanosti pozbývali? Jest sledů dosti, že národ český již v dávné době znamenitého stupně vzdělanosti dostoupil; jmenovitě naše staré prameny zachovaly nám národní pověsti a tradice, že v nejstarší ještě době našeho národu, jež obyčejně Libuší vymezena bývá, vzdělanosť Čechů byla značná. Kosmas líčiv podle „báječných pověstí starých lidí“ (senum fabulosa narratio) onu šerou dobu po výtce dotýká právního zřízení Staročechů a významný jest mythus o Libuši a Přemyslovi také pro to, že Kosmas je jmenuje zákonodárci [159]), kteréžto mínění o nich ještě v 14. a 15. století [160]), bať v pověsti lidu až naší doby se dochovalo. O zřízenosti politické svědčí,

[159]) „Všecka práva, kterých země tato užívá a jimiž se spravuje, sám Přemysl s Libuší ustanovil“. Script. r. boh. 1, 19.

[160]) „Přemysl bieše múdré mysli, on s Libušú všě právo zemské zamysli“ (Dal. ed. Jir. p. 16); — „právo zemské České jest dávno nalezeno, ještě od pohanství a najvíc ot Přemysla oráče“ (Ond. z. D. čl. 1).

že podle národní tradice u Kosmy a Dalimila zachované panovala v Čechách dědičná posloupnost domácího rodu knížecího. O vzdělanosti té, jež v zápětí má jakýsi luxus, jakési zalíbení ve skvostnějším nářadí a v hebkých látkách, nalezáme, pokud se týče mythické doby Libušiny t. j. doby starožitné, též stopy. Kosmas praví o Libuši, že na pestře vyšívaných kobercích odpočívala a že s vyvýšeného stolce k lidu mluvila. Zajímavý doklad k těmto slovům Kosmovým máme v arabské zprávě Ibrahima Ibn-Jakuba, jenž v druhé polovici X. století osobně seznal Čechy a mezi jiným praví: „Dělají se v končinách Bujmy (t. j. Čech) lehké šátečky z tkaniny velmi tenké na spůsob síťoviny... mají jich celé nádoby i pokládají se u nich za bohatství a za věci nejcennější; za ně kupuje se pšenice i koně i zlato i stříbro“ [161]). Národní naše tradice, dověřená ve příčině té historickým svědectvím 10. století, přiříká již starožitným Čechům vzdělanost dosti pokročilou a sice již v době pohanské. Vždyť vzdělanosť ve širším slova smyslu není podmíněna jediné křesťanstvím; síla křesťanství záleží hlavně na tom, že v něm a jím obrod ducha jest vždy možný, kdežto staré kultury, překročivše jisté meze, zhynuly a jen některé z nich, jako řecká a latinská, se zachovaly slavivše křesťanstvím svůj obrod a své vzkříšení. Podobně není poesie podmíněna tak zvanou vyšší vzdělaností, poesie totiž národní; Homer a rapsodové řečtí kvetli v 10. století před Kr. a teprvé 500 let po nich žil Platon. Od 10. až do 5. století zajisté pokročila vzdělanosť řecká znamenitě, ale básnický genius národní pozbýval ráznosti a pružnosti, kvetli velicí básníci umělí, ale zpěvů podobných Homerickým nebásnil již nikdo. O Germanech ještě pohanských máme zprávu Tacitovu z 1. století po Kristu, že heroické básně měli: „oslavují zpěvy starožitnými, jimiž u nich jediné tradice a dějstvo se zachovává, Tuiska boha ze země rozeného a syna jeho Manna jako původce a praotce národu“ (Germ. 2) a v Annalech 2, 88 praví tentýž spisovatel: „Armín... posud se opěvuje u barbarských kmenů.“ Jak smělou fantasií, jakými překvapujícími obrazy vyznamenávají se zpěvy staré Eddy též z pohanské doby pocházející, ve kterýchžto zpěvích řeč sama již jest obrazem poetickým! Že starožitní Čechové též měli zpěvy národní heroické, nedokazují pouze

161) Čas. Č. Mus. 1878 str. 516.

poetické pověsti o Libuši a Tyru či Turu u Kosmy, v Král. Rukopisu a Dalimilu zachované, nýbrž nejstarší zpěv téhož rukopisu „Záboj a Slávoj“ jest toho rázným svědectvím. Připomínáť se tam zajisté Lumír pěvec, „ký slovy i pěním pohýbal Vyšehrad i vše vlasti.“ O pěvcích doby Orfeovské t. j. doby polomythické vypravovalo se v Řecku, že zpěvem svým hýbali kamením (Amphion) a krotili šelmy; odkud to rčení říkaje Orfeovské dostalo se do Kr. Rukopisu? V téže básni přicházejí slova: pěvce dobra milujú bozi, pěj tobě dáno ot nich proti vrahóm;“ nejsou-li těmi slovy vyjadřeny myšlénky podobné myšlénce v Šillerově „Die Kraniche des Ibykus?“ A sice: „Zog Ibykus der Götter Freund“ — ihm schenkte des Gesanges Gabe .... Apoll.“ Kde pak se vzala u starožitného českého básníka národního táž myšlénka, kterou také jeden z největších básníků všech věků r. 1798 vyslovil? Tvořivá síla poetická národů nezáleží tedy jediné na kultuře, nýbrž záleží hlavně na vřelosti citu, na naivném názoru světa, na fantasii, která reflexemi kultury ještě umdlena a zmalátněna není. Vždyť to vidíme také na našem lidu, že čím více kultura se šíří, tím více zpěvnosti mu ubývá, kdežto Malorusové venkovští, daleko ve vzdělanosti za naším lidem jsouce, zpěvy mají, jichžto poetické kráse každý znalec se obdivuje. Kde pak nabrali starožitní i nynější guslari srbští kultury? A předce se podivujeme plastičnosti srbských zpěvů hrdinských i starých i novějších. Odkud nabrali Slované Strumenští, kteří r. 1326 Řeka Nikephora do Srbska provázeli, hrdinských zpěvů, o kterých týž Řek praví: „nedbajíce přítomného nebezpečí zpívali a vážnými zpěvy velebovali slávu starožitných hrdin, o nichž sice jsme slyšeli v pověstech, jichžto skutků však jsme neviděli?“ Porovnejme jen zpěvy K. R. s básněmi z druhé polovice 14. a 15. století anoť i s básněmi z doby Rudolfovy, tedy z tak zvaného zlatého věku literatury české, a uvidíme, že postupem kultury poetické síly ubývá. Všecka národní poesie má ráz nezhladitelný a nenapodobitelný; jak by nesnadno bylo, takový zpěv jako jest Záboj nebo Čestmír K. R. padělati, zrovna tak jest nemožno takovou báseň, jaká jest Lib. Soud, v době nové padělati. A jak to padílo prý se konalo! Tu se vzalo slovo ze staroslovenčiny, tu z ruského, tu ze srbského, tu rčení ze srbských písní, tu z K. R., tu z Homera, tu z nějaké básně české z 14. a 15. století! Kterak si máme tuto práci

falsatorskou představovati? Hledali-li dříve falsátoři slov srbských, ruských atd. a složili-li k vůli těm slovům báseň, anebo složili dříve báseň a vpravovali pak do ní slova pracně zde onde sebraná?

Z různých capártů dá se ustrojiti šat harlekinský nebo slátaný plášť žebrácký, nikoli oděv z jednoho kusu a střihu; z jednotlivých slov pokradených tu i tam dají sestaviti se slova, „ale nic než slova", nikoli báseň jako Libušin Soud, která klidným sice, ale plným proudem epickým se nese, v jejížto plastice starožitný duch se vtělil, jehož v nové době napodobiti naprosto nelze. Podle osočovatelů Lib. Soudu není k napodobení básně té nic více zapotřebí, než chatrné znalosti staré češtiny a nedostatku poetického nadání. Takových lidí zajisté jest dost; pokus se tedy někdo o padělání podobné! Anebo ať některý z našich skutečně nadaných básníků složí báseň novou češtinou, která by starožitným duchem tak proniknuta byla jako Lib. Soud! Ať napodobí novou češtinou tu prostotu dikce spojenou s vážným chodem a jasnem epickým, tu nenucenost národních rčení v rozličných figurách pallilogických i jinak opětovacích, ať vtěsná do 112 veršů tak rychlý postup děje sans phrase, jak to vidíme v Lib. Soudu! Moderní básník v jedné příčině bylby se věrojatně prozradil: nebyl by zajisté opomenul, nějakými obrazy a epithéty krásu Libušinu líčiti, nebyl by se spokojil s jediným epithetem b ě l e s t v ú c i, které však jen k oděvu Libušinu se vztahuje. Jest to podstatná známka vší starší epiky národní, že nemá zalíbení v zevrubném líčení lidské jmenovitě ženské krásy; toť pozorujeme při starších zpěvích epických, z nichž koncem 12. století utvořen Nibelungenlied, v němž krása Brunhildy a Krimhildy pouhým epithetem „schöne" anebo porovnáním k zoři nebo k měsíci se líčí, nikde však jednotlivé vnady se nepopisují jak se později dělo v dvorské epice.

V Král. R. pozorujeme podobné líčení ve zpěvích těch, při kterých vliv dvorské epiky poznati lze (Ludiše, Jaroslav). Ač Helena, pro kterou válka Trojská vznikla, v starožitnosti řecké známa byla jako nejkrásnější smrtelnice, předce Homer její krásy a vnad nikde nepopisuje a jediné místo, kde o kráse její zmínku činí, ale jí nepopisuje jest Il. 3, 156, kde básník kmetům Trojským tato slova v ústa klade:

Zazlít nelze věru, že Achajští takže i Trojští
Čas již tak drahný za takou ženu útrapy trpí:
Nesmrtným bohyním na pohled divně se rovná!

Znal-li Hanka také tuto vlastnost starožitné epiky národní? Zavíraje rozpravu o věcném obsahu Lib. Soudu přičiňuji ještě tyto doplňky:

K str. 107 v. 61: meč křivdy karajúcí. — Že meče užito v starém právě českém za symbol, vidí se také při tak zvané pokoře vražedlníka. Když totiž vrah příbuzné zavražděného za milost prosil, držel nejbližší příbuzný meč mezi plecema vraha koncem dolů a tázal se ho: „již-li jsem tak mocen hrdla tvého, jakož ty byl bratra mého?“ Zde meč taktéž znamená symbolicky, že život vraha jest v moci bratra atd. zavražděného.

K verši 74: „kláněchu se lesi a vládyky.“ — Že poklony či klánění se náleželo k formalnostem starého práva českého, dotvrzuje se zřízením zemským r. 1545: „a ten starší pán s druhým pánem a s tím z rytířstva, kteří potaz vynesli, mají stojíc se pokloniti a řeči: račte nález slyšeti“ (Fol. 43). — „Zampach.... tak spurně to konal, že se ani nepoklonil“ (Záp. Žer. 1, 56). — P. Š. na str. 134 vidí podobnost mezi tímto veršem a rčením Záře: „klanívali se Svantovitovi otcové praotců našich;“ avšak totéž slovo čte se v Leg. Kat. v. 16: „jeho modlám sě kláněchu“ a tu má věru větší podobnost k Lib. Soudu, než dotčené rčení Záře.

III.

Kopitar, Palacký, Šafařík.

Proti výtce p. J. Jirečka, že Kopitara vedla jen uražená marnosť a nechuť k Čechům ke stálé oposici proti Libušinu Soudu a jiným památkám literatury české, ujímá se p. Š. Kopitara na str. 119 a 120 svého spisu řka: „Kopitar odporoval pravosti Libušina Soudu jako důkladný znalec staroslovenčiny a srbských národních písní ... též jako důvěrník Dobrovského, kterýž mu padělatele Pražské zajisté dle pravdy vylíčil ... Co se pak týče nechuti k Čechům p. J. Jirečkem Kopitarovi vytýkané, kde pak má toho důkazy? Znalť jsem Kopitara osobně a neznamenal jsem při něm nižádné nechuti takové .... Kopitar byl jen protivníkem oněch Čechů, kteří autority Dobrovského neuznávajíce zdravému jeho úsudku odporovali, jej snížovali a uráželi.“

Byltě Kopitar zajisté duch bystrý, učenec znamenitý, pln vtipu a sarkasmu, ale — byl také člověk, co se týče Čechů, srdce a smýšlení zpustlého. Důkazů podám ze spisu Kopitarova r. 1840 ve Vídni vydaného: „Hesychii Glossographi Discipulus.“ Na str. 63 toho spisu dává vysvětlení slova γαρασδοειδής, kteréž ve spisech Konstantina Porphyrogenety přichází. Jedná se o vtipu, jenž za času toho císaře veršíčkář Euphemius učinil, když jeden bohatý a vážný Slovan Peloponesský dcery císařovy za manželku žádal. Vysvětliv pak, že dotčené řecké slovo pochází od starosl. gorazdъ, kteréž prý Rusům podnes znamená co francouzké habile, adroit nebo escamoteur, praví, že Byzantinci, znavše tento význam slova gorazdъ, ovšem tomu vtipu se smáli, jako prý Vídeňáci by se smáli, kdyby někdo člověka podobně ctižádostivého na př. vítal:

Sei uns gegrüsset, edler Fürst von Kradlovat.

Aby pak žádný na pochybnostech nebyl, co zde míní, dokládá Kopitar: „naráží se na kradem, což po slovansku jest krásti; odkud slovo kradlovati u Jungmanna.“ Naráží zde Kopitar

na známé pořekadlo luzy Vídeňské, kterým ona nadává Čechům: „počkej heisst lauf, kradlovat heisst kauf“ a nelíšil se tedy ve příčině té Kopitar od zprosté luzy Vídeňské.

P. Š. praví, že Kopitar byl protivníkem jen těch Čechů, kteří autority Dobrovského neuznávali. Jak Kopitar smýšlel o autoritě vůbec, pozná se ze slov jeho na str. 48: „kde kterákoli věc důvody a důkazy se vede, nepostačí autorita i největších autorit“ a jak smýšlel o autoritě Dobrovského zvlášť, kde mu nepohodlná byla, vidíme ze slov Kopitarových na str. 49: „budiž mně však dovoleno, Dobrovského svěžího, volného a upřímného z r. 1814 oproti staviti Dobrovskému stářím sešlému nebo licoměrnému z r. 1823!“

Co se týče památek Českých, nekritisoval jich Kopitar nikdy, nýbrž jen na plano bez důvodů pravosti jim upíral a prohlašoval také Král. Rukopis za podvržený, ač Dobrovský jej za pravý měl. Nejsmělejšího podezřívání ve příčině té se neštítil; tak praví o starosl. přípisku v Martyrologium Rajhradském na str. 27: „Jak pak, kdyby to byl týmž zelenavým inkoustem napsal týž novověký falsator, který také zlomek Libuše zfalšoval?“

K odpůrcům literárním nechoval se Kopitar jako muž vážný, jemuž jde o tříbení náhledů, z kterého pravda se zroditi má, nýbrž osočoval je jako jizlivá, klevetářská babice neměv na zřeteli staré pravdy, že jen ten cti zasluhuje, kdo ji jiným dává. Tak praví na str. 59: „Nechme takových dětinství, které netoliko mně jsou směšnými, nýbrž také, jak se mi zdá, Gajovým učitelům, J. Kollarovi, Palackému a Šafaříkovi, kteří jsouce jen Poločeši a jinověrci beze vší zásluhy Českému Parnassu vévoditi se zdají, anoť nejsouce ani s tak rozsáhlým královstvím Českým spokojeni i panství nad Illyrií si osobují. Z nich ale žádný znovu se nepokřestil, leč P. J. Šafařík, jenž, jak slyším, v Jeně dříve se jmenoval Sáfáry; znaliť jsme tedy dříve Schaffarika, teď ale jest se nám hned Szafarykovi, hned Ssafarzíkovi obdivovati!“ Palackému zase se vysmívá, že pocházel z otce učitele a ze vsi Hodslavic: „Palacký ihned oblekl slavnostní kleriku otce svého, jenž podle slavného syna byl rektorem vulgo však školmistrem ve vesničce Moravské, která podle jména dřívějšího pána jejího Hodslavice sluje!“ (str. 70). Dovršil však Kopitar svou zprostotu na str. 72: „Já za tím se směji historické škole

České, ve které Palacký sebe i Safaříka učinil nástupci slavného Dobrovského. Vidím sice oba seděti na stolici jediného Dobrovského, ale upírám že jsou následovníky, jako na př. měl Aristoteles a Platon, kteří učení mistra svého dále vyvinovali. Co medle jest společného mezi střízlivým Dobrovským a těmito snílky, mezi světlem a tmou, mezi slovútným kritikem, abych neřekl hyperkritikem, a svrchovanou a nestydatou buď nekritičností buď licoměrností! Nejsou tedy ani povoláni ani vyvoleni nýbrž samozvanci. Jakub Grimm sice vážným úsudkem, ale, jak viděti, také sobě na zlehčení a mně na potvor jednoho z nich jmenoval pravějším Dobrovského následovníkem!“

Tyto doklady snad dostačí, aby se poznalo šlechetné smýšlení Kopitarovo o Češích vůbec a o Palackém i Šafaříkovi zvlášť; s tím se shoduje jeho někdy zprostý způsob psaní jako na př. str. 60: „imo arbitrarii minimeque organici sed ad diversissimos usus iidem mechanici cunei typis imminentes tollunt scripturae continuitatem, et muscarum quasi stercoribus inquinant pulchritudinem!“

Zprosté nadávky Čechům a zvláště Palackému a Safaříkovi měl Kopitar za kritiku! Dobře mu odpověděli oba učenci v Ä. D. str. 207 v pozn.: „Da der Verfasser keine Gründe für seine Meinung vorbringt, so haben auch wir weiter nichts zu bestreiten — denn den Unflath, den er dort so reichlich gegen uns beide ausgeworfen, wollen wir unberührt lassen. In solchem Kampfe mag er immer „siegreich“ bleiben.“

P. Š. patrně toho spisu Kopitarova nečetl; jinak by sotva toho hanobitele osob Palackého a Šafaříka se byl ujal.

IV.

Doslov.

Když p. vládní rada Šembera Dodavky k IV. svazku Dějin Literatury vydal, nemyslil jsem původně na to, námitky jeho proti pravosti Lib. Soudu rozebírati. Že jsem to předce pak učinil, měl jsem příčiny dvě. Za prvé, poněvadž jsem slyšel, že někteří síly učitelské česky neumějící s jakousi radostí k tomu ukazovali, že Lib. Soud nyní také od autority české se zavrhuje. Vida pak, že rozčilené námitkami p. Š. veřejné mínění o novém útoku na naši nejstarší památku písemní více vášnivě než věcně se rozepisovalo v listech politických, pokusil jsem se články svými, rozbor vědecké otázky přivésti do kolejí vědecké diskusse, aby sine ira et studio se uvažovala. Byl jsem a posud jsem přesvědčen, že výkladem, jakoby p. Š. útokem svým nevlastenectví se dopustil, jemu zajisté velice se křivdilo; p. Š. získal si osobním působením o probouzení vlastenectví, jmenovitě na Moravě, více zásluh než kdokoli jiný. Kdo po celý život svůj věren byl věci národní, ten věru jsa kmetem sedmdesátníkem nemá příčiny, aby vrtkavostí zneuctil šedin, na nichž bezúhonnosť dlouhého života se leskne. Ač spisek můj o námitkách páně Šemberových dle jednomyslného úsudku všech byl prost vší vášně a jen věc rozebíral, dotekl se mně p. Š. v Prag. Zeitung-u, ještě více však, a to až neslušně, ve spisu v měsíci lednu t. r. vydaném. Vysvětluji si to tím, že p. Š. mě měl za pisatele notice uveřejněné v č. 89 Mor. Orlice r. 1878, která se týkala Velehradu a Západních Slovanů a p. Šemberovi ovšem velmi nemilá býti musila. V tom, že p. Š. mě považoval za pisatele té notice, unáhlil se; neboť zajedno jest známo o mně, že kdekoli něco buď pro neb contra píši, nikdy svého jména netajím; za druhé, mohl se p. Š. p. Kummera po pisateli tázati a jako p. Kummer loyalně mně se znal za autora a na vůli mi dal, abych listu jeho v té příčině ke mně daného podle uznání svého užil[162]), taktéž nebyl by se ostýchal panu Š. vše tak zjeviti jako mně. Dávám tedy spůsob,

[162]) Vytištěn jest ten list v Mor. Orl. 1879, č. 23.

kterým p. Š. ve spisu svém ke mně se choval, prozatím na vrub klamné jeho domněnky o pisateli dotčené notice, a odpovím jen na nařknutí mé osoby, kterých p. Š. se dopustil.

Na str. 7. praví p. Š., že jsem pod firmou líčené dobročinnosti brošuru svou rozesílal i rozdával. Tu p. Š. pravím, že já jsem o prodej brošury se nestaral, nýbrž staral se o to výbor Matice školské, které jsem čistý výnos věnoval. Aby p. Š. věděl, že i tu šetrnost k němu jsem zachoval, pravím mu, že jsem předsedy Matice žádal, aby se mně nečinilo žádné poděkování veřejné, poněvadž p. Š. zbytečné nepříjemnosti činiti nechci. Co se pak týče té „líčené" dobročinnosti, připomínám p. Š., že jsem r. 1860 na podzim dostal list z Vídně, že Moravané Vídenští mně chtějí dáti čestný dar, abych tedy přání své zjevil, načež jsem odpověděl, že upřímně děkuji za poctu, ale prosím, aby peníze sebrané dány byly několika potřebným studujícím, jakož se také stalo. Žádal jsem zároveň, aby se věc nevynášela na veřejnost; nezmínil jsem se posud nikdy o tom a nebyl bych ani teď zmínky neučinil, kdyby mě p. Š. svým nařknutím nebyl k tomu donutil. Listu dotčeného uveřejniti nechci, jelikož jest privátní; kdyby p. Š. se nemohl upamatovati, kdo ten list tehda psal, ať se poptá šlechetného vlastence p. Bilky, který zajisté bude věděti, koho tenkráte požádal, aby mně psal.

P. Š. na str. 138 vytýká mně „známou mou nechuť" k Čechům. Ano, nechuť ta jest známa, poněvadž jsem jako poslanec práv koruny české hájil, poněvadž jsem totéž činil u vědeckých pojednáních historických a poněvadž „kniha pro každého Moravana", když loni jeden ústav moravský, ovšem bez mého přičinění, za připuštění knihy té žádal, připuštěna nebyla pro článek „Poměr Mark. Moravského ku koruně české." Mohl bych zde učiniti applikaci ad hominem, ale prozatím toho nechám; toho však p. Š. netajím, že na mínění svém v Glossáři vysloveném, že poddanství na Moravě bylo mírnější než v Čechách, posud trvám. O mém vlastenectví p. Š. posud jinak smýšlel; mám písemné důkazy toho v rukou svých.

Na str. 91. cituje p. Š. článek z Koledy a praví mně, že Dobrovskému vytýkám, jako by byl osočoval Kral. Rukopis a že tedy ani nevím, že Dobrovský Rukopis ten za pravý měl. Tu p. Š. odpovídám: v článku Koledy učinil jsem komnentem na straně závorku, v níž zkráceně psáno bylo: Zel. Rkp., to sazeč

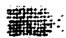
přehlídl; abych ale p. Š. upokojil, radím mu, aby se podíval do Čas. Mat. Mor. 1869 str. 119, nalezne tam v mém článku: „Dobrovský v útoku svém na pravosť Libušina Soudu učiněný“ a v Právníku sv. VIII. str. 741 v mém pojednání o staročeském řízení soudním: „ač Dobrovský v útoku svém na Zelenohorský Rukopis mínění pronesl atd.“

P. S. neposloužil sobě, že spor, který měl zůstati literárním, osobní nějakou nechutí k sobě vyložiti chce; na mě zajisté takové nechuti nedokázal a nedokáže. Já neváhám vyznati se, že kdykoli jsem p. Š. zač žádal, vždy přátelsky ke mně se choval; nejinak já k němu a kdyby se mu pamět u věci té byla zkalila, uvedu mu jeho vlastní slova tištěná, ač bude-li toho zapotřebí. Či považuje p. Š. každého, který v nějaké věci má jiný náhled než on, za osobního nepřítele? Bylo-li by tomu tak, pak p. Š., jako vůbec žádný, z osobního nepřátelství nevyjde. Palacký mně jednou pravil, že několik roků sbíral material a studoval zřízení župní; p. Š. myslí, že Palacký se mýlil, já myslím, že se nemýlil a bude-li třeba, budu toho proti p. Šemberovi hájiti, že Palacký po zralém uvážení jako soudný historik o župách českých psal. Spor literární není process a při Lib. Soudu jmenovitě není činiti o process, který jedna strana vyhráti a druhá prohráti může, nýbrž o to činiti jest, má-li z literatury naší vyvrhnouti se báseň, kterou národ český posud považoval za chloubu svou a která s veškerým naším vývojem duševním novější doby srostla. Chceli p. Š. o vážné věci míti rozpravu vážnou, může ji míti; míní-li však, že by bylo lépe, abych psal jinak, nežli posud, jsem — ač budu-li k tomu nucen — také já hotov, plenis tibiis rem agere. Jen upozorňuji na průpověd Plutarchovu: *οἱ λέγοντες ἃ θέλουσιν, ἀκούωσιν ἃ μὴ θέλουσιν.*

Omylové tisku.

str.	25.	ř.	1.	místo:	pravidlo	čti:	pravilo.
„	95.	ř.	13.	„	osobní	„	místní.
„	96.	ř.	25.	„	pychybovati	„	pochybovati.
„	97.	ř.	7.	„	pevěděti	„	pověděti.
„	136.	ř.	17.	„	sřetnú	„	střetnú.
„	53.	ř.	12	po slově	„posud“	dolož:	dialekticky.
„	95.	ř.	30.	„	„nový“	„	založili.

Index.

	DATE DUE		

